Nemzetközi Szemle

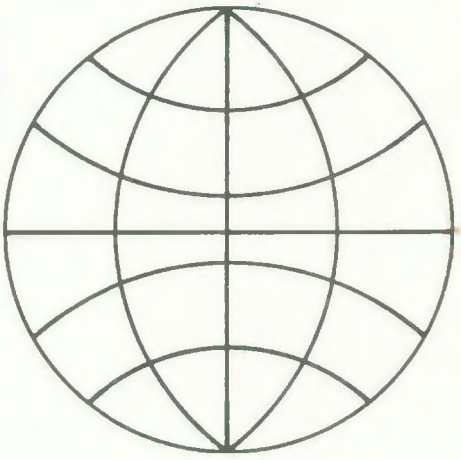

Európa: kis országok,
a „két Európa”,
Görögország, Spanyolország
Világprobléma: a népesedés
„Honnan fenyegetik a békét?”
Kína „kiigazít”

3

HUSZONHATODIK ÉVFOLYAM / 1982. MÁRCIUS

Nemzetközi Szemle

HUSZONHATODIK ÉVFOLYAM / 1982. MÁRCIUS

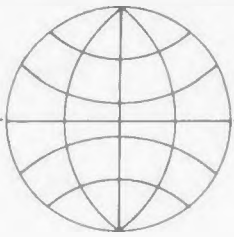

EURÓPA

G. Csernyikov: Az európai kis országok a mai kapitalizmus rendszerében *(Mezsdunarodnaja zsizny)* 3

Marie Lavigne: Az EGK és a kisebb KGST-országok kereskedelmi kapcsolatai *(Le Monde diplomatique)* 10

Peter Kaminski: Görögország fejlődésének belső és külső problémái *(Deutsche Aussenpolitik)* 15

Ignacio Ramonet: A spanyol demokrácia a lopakodó puccsizmus ellen *(Le Monde diplomatique)* 25

Jorg Becker: Nyugat-Európa és a harmadik világ a tájékoztatási háborúban *(Le Monde diplomatique)* 29

DOKUMENTUM

A lengyelországi katonai szükségállapot első mérlege – *W. Jaruzelski* 1982. január 25-i beszéde 35

VILÁGPROBLÉMA: A NÉPESEDÉS

E. Arab-Ogli: Demográfiai folyamatok és társadalmi hatásuk *(Mirovaja ekonomika i mezsdunarodnije otnosenyija)* 52

Li Shi-ji: A kínai lakosság népesedésének irányai *(Beijing Review)* 62

3

Kína: gazdasági helyzet – A „kilgazítás" politikája (Összeállította: *Pék Zoltán*) 63

KÖNYVSZEMLE

Honnan fenyegetik a békét? (Az *APN* ismertetése és fordítása) 78

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR 98

Szerkeszti
a szerkesztő bizottság

A szerkesztő bizottság elnöke:
Péter József

Főszerkesztő:
Patkó Imre

ISSN 0134–1103
A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztőség: Steindl Imre utca 6. Budapest Pf. 127. 1366
Telefon: 110-697
Kiadóhivatal: Révay utca 16. Budapest Pf. 347. 1370
Telefon: 116-660
Műszaki szerkesztő: Szilvássy György
Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Könyvkiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél (pénzforgalmi jelzőszám: 215–11529), a Posta Központi Hirlapirodánál (József nádor tér 1. Budapest 1900). Telefon: 180-855. (pénzforgalmi jelzőszám: 215–96162), továbbá bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál és a kézbesítőnél.
Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat Budapest.
Előfizetési díj fél évre 30,– Ft, egész évre 60,– Ft.
Az utolsó kézirat 1982. február 15-én érkezett a Zrínyi Nyomdába.
82.2529 2-3 – Felelős vezető: Vágó Sándorné vezérigazgató

МЕЖДУНАРОДНАЯ ЖИЗНЬ

G. CSERNYIKOV

Az európai kis országok a mai kapitalizmus rendszerében

A világkapitalizmus rendszerében figyelemre méltó szerepet játszik a közép- és észak-európai kis tőkésállamok csoportja. Belgium, Hollandia, Luxemburg, Svájc, Ausztria, Svédország, Dánia, Norvégia, Finnország a legfejlettebb tőkésországok közé tartozik. Fejlett iparukat és tudományos-technikai színvonalukat egy sor kedvező tényezőnek köszönhetik: előnyös földrajzi helyzetükön túl a nagyszámú, magasan kvalifikált munkaerőnek, annak, hogy a termelés nagymértékű specializálásával ki tudták használni a nemzetközi munkamegosztást; továbbá, hogy ezen országok némelyikének nagytőkéje részt vett a gyarmati népek és természeti erőforrásaik kizsákmányolásában is.

Politikailag a szóban forgó országok helyzete nem egyforma. Belgium, Hollandia, Luxemburg, Dánia és Norvégia a NATO katonai blokkjához tartozik, s Norvégia kivételével tagja az Európai Gazdasági Közösségnek is. Svájc és Svédország több mint száz éve hagyományosan semlegességi politikát folytat; 1955 óta Ausztria is semleges állam; Finnország aktív békepolitikát folytat a nemzetközi színtéren. Ez utóbbi országoknak a kis NATO-országokkal szemben számottevő előnyöket jelent, hogy nem vesznek részt katonai szövetségekben. Ezek az előnyök mindenekelőtt a következők: lehetőségük van rá, hogy a nemzetközi porondon önálló álláspontot képviseljenek, jelentősen hozzájáruljanak a feszültség enyhüléséhez és a nemzetközi béke megszilárdításához, védelmezzék nemzeti érdekeiket. Azoknak a kis országoknak a lehetőségeit, amelyek a NATO tagjai, ebben a vonatkozásban az „atlanti szolidaritás" korlátozza.

A kilenc nyugat-európai kis ország a kapitalista világ ipari termelésének 5,9%-át adja, s ezáltal csoportjuk az ötödik helyet foglalja el az Egyesült Államok, Japán, az NSZK és Franciaország után. (1979-ben a tőkés ipari termelés a következőképpen oszlott meg a világon: Egyesült Államok 37,3%, Japán 9,7%, NSZK 8,8%, Franciaország 6,1%, Anglia 4,3%, Olaszország 3,4%, Kanada 3,2%.)[1*]

Az abszolút mutatókat tekintve a kis országok természetesen lényegesen elmaradnak a nagyhatalmaktól. Az Egyesült Államok megtermelt nemzeti jövedelme például háromszorosan felülmúlja a kilenc kis nyugat-európai országban összesen megtermelt nemzeti jövedelmet: ennek Japán 1,6-szeresét, az NSZK 1,1-szeresét adja. Ugyanakkor ezeknek a kis országoknak a viszonylagos eredményei nemcsak hogy nem maradnak el, hanem lényegesen túl is szárnyalják a nagyhatalmak megfelelő mutatóit. Jól látható ez, ha összehasonlítjuk az egy főre jutó nemzeti jövedelmet.

* Jegyzeteket lásd a cikk végén. — *N. Sz. szerk.*

Az egy főre jutó jövedelem*

Ország	Az egy főre jutó nemzeti jövedelem (dollárban)
Svájc	13 617
Luxemburg	11 110
Svédország	10 084
Belgium	10 060
Dánia	9 944
Hollandia	9 446
Norvegia	8 575
Ausztria	7 842
Finnország	6 533
NSZK	10 582
Franciaország	8 896
Egyesült Államok	8 520
Japán	8 130
Nagy-Britannia	6 434

* Forrás: Monthly Bulletin of Statistics, 1980. augusztus. 1—4., 188—192., 222—224. old.

A kis országok a specializáció révén egyes árufeléségeket tekintve vezető pozíciókat vivtak ki maguknak a világpiacon. Ennek alapján G. Myrdal svéd közgazdász egyes kisebb európai országokat egyenesen „nagy nemzetnek" nevezett. Így például a svéd acéllal „át lehet fogni az egesz világot", svéd vállalatoknál készül a világ golyóscsapágy-termelésének negyede. Norvégia, kereskedelmi flottájának tonnatartalmát tekintve, a negyedik helyen áll a világon, aluminiumöntésben pedig a harmadik helyen. Svájc az óragyártásban világelső. Rotterdam hollandiai kikötő már régóta a világ legnagyobb kikötője. Közismert Belgium nagy szerepe a színesfémkohászatban, a vegyiparban és a lőfegyvergyártásban.

Európa fejlett kis tőkésországai az ipari specializáció folytán aktívan részt vehetnek a világkereskedelemben. Ipari produkciójuknak általában több mint 40%-a exportra megy. Az egy főre jutó külkereskedelmi forgalom méretét illetően messze maguk mögött hagyják a tőkés világ összes többi országát. Ez a körülmény természetesen igen nagy importot tesz szükségessé nyersanyagban, fűtőanyagban, az ipari berendezések és az élelmezési cikkek legkülönbözobb fajtáiban.

Vitathatatlan tény, hogy a kis országok a világ számos árupiacán vezető pozícióban vannak. Svájc például sokféle fémmegmunkáló gép tekintélyes exportőre. Svédország, Norvégia és Finnország adja a világ cellulózexportjának több mint 50, újságpapír- és faanyagexportjának mintegy 20 százalékát. Egyes kis országok jelentős mennyiségű élelmiszert és más mezőgazdasági, élelmiszeripari és könnyűipari cikket exportálnak. Így például Dánia a tőkés világ teavajexportőrei között negyedik, a hús és húskészítmények exportőrei között az ötödik helyen áll, Norvegia a hal és halkészítmények kivitelében a harmadik. Hollandia a világ egyik legnagyobb likőr-, virág- és édességexportőre, Svájc pedig nagy sajt-, tejpor-, csokoládé- és gyógyszerszállítóként ismert.

A kis országok gazdasági életében a rendkívül specializált termelés kialakítása, a kvalifikált munkaerő felhasználása és az export széles körű expanziója elősegítette a tőkekoncentráció felgyorsulását, és fontos tényezője lett a monopoltőke korai kialakulásának. A monopóliumok főképpen az exportra termelő iparágakban jöttek létre, míg a belső piachoz kapcsolódó hagyományos szektorokban továbbra is nagy szerepet játszott a kisipar. A gazdasági struktúra e kettőssége mindmáig jellemző. Természetesen a kis országok gazdaságában a monopolista egyesüléseké a döntő szerep; ezek az egyesülések sokszor nyomasztóan nagy méretűek. Elég megemlíteni a holland Philips-konszernt; vállalatainál az ország elektronikai és rádióelektronikai iparában foglalkoztatottaknak 80%-a dolgozik, vagy a svájci Nestlé élelmiszeripari társaságot, a Ciba—Geigy vegyi konszernt, a svéd Volvo autógyárkoloszszust és másokat.

Nem csoda, hogy a kis országok iparában igen magas a tőkekoncentráció foka. Svédországban például az ipar vezető ágazataiban a termékeknek több mint 70%-át az illető ágazat négy legnagyobb társasaga állítja elő. Belgium iparában a mintegy száz legnagyobb társaság uralja a döntő pozíciokat. Hasonló kép tárul elénk a bank- és hitelszférában. Így például Dániában az utóbbi években felére

csökkent a kereskedelmi bankok száma, s közülük három — a Landsmandsbanken, a Handelsbanken és a Privatbanken — a teljes aktívumnak több mint a felét birtokolja.

Az ipari és banktőke koncentrációja Európa kis kapitalista országaiban már régen a finánccoligarchia kialakulásához vezetett, amely ma a gazdaságban is és a politikában is uralkodik. Svédországban például 18 pénzügyi-ipari csoport, az „Aranyklub", amely az ipari és a bankszférában kialakult fejlett monopolista struktúrára támaszkodik, magához ragadta az ország gazdagságának tetemes részét, s óriási gazdasági és politikai hatalmat élvez.

Az állammonopolista szabályozás mechanizmusának ezekben a országokban számos specifikus vonása van, melyek a történelmi fejlődés és a világgazdaságban betöltött szerep sajátosságait tükrözik. Jellemző mindenekelőtt, hogy ezekben az országokban viszonylag kevésbé kiterjedt az állam közvetlen vállalkozói tevékenysége. A gazdaságban foglalkoztatottaknak mindössze kb. 6—7%-a jut az állami szektorra. (Ausztria kivételével, ahol az ipari termelési érték negyedét az állami vállalatok adják.)

Az utóbbi évtizedekben azonban megfigyelhető, hogy a tőkés gazdaság válságának kiéleződése folytán lényegesen növekszik az állami vállalkozás szerepe. Dániában az utóbbi harminc évben kétszeresére nőtt az állami szektor.

A kis államokban a tőkésállam aktivitása leginkább úgy nyilvánul meg, hogy az állami költségvetés és az adórendszer segítségével szabályozza a gazdaságot. A gazdasági életbe való állami beavatkozás mindenekelőtt arra irányul, hogy elsőbbséget biztosítsanak az exportágazatok fejlődésének. Serkentésükre felhasználják az adókedvezményeket és a támogatás rendszerét. Nem kis szerep jut a kereskedelmi és vámintézkedéseknek, amelyek megkönnyítik az olcsó nyersanyag importját és a késztermékek exportját.

Az állam arról is gondoskodik, hogy a nagytőke számára általában kedvezően alakuljanak a feltételek. Magára vállalja az infrastruktúra fejlesztését, a közoktatási és a szakemberképzési rendszer finanszírozását, a méregdrága tudományos kutatásokat, melyeknek gyümölcseiből azután a magánipar részesül. Az állami hatóságok, arra hivatkozva, hogy a nemzeti monopóliumok speciális helyzetben vannak a világpiacon és biztosítani kell versenyképességüket, a nagy társaságok profitjának alacsony szintű adóztatására irányuló politikát folytatnak. Átlagban ezek az adók az európai kis országokban kb. 30 százalékosak (Svájcban 20 százalékosak), ami kevesebb, mint a nagy nyugat-európai országokban a megfelelő, 40—50 százalékos adók. Ugyanakkor a lakosságot sújtó adók, különösen a közvetettek, magasabbak, mint a nagy országokban: együttvéve elérik a bérek egyharmad részét vagy még többet.

Az 1974—1975-ös válság, amely a második világháború óta a legsúlyosabb volt, az európai kis országokban is a növekedési ütem lassulásához vezetett, krónikus nehézségeket és munkanélküliséget okozott, s elősegítette a társadalmi-gazdasági és politikai ellentmondások kiéleződését.

Többségükben a kis országok az utóbbi években jóval lassabban fejlődnek, mint más tőkésországok (Norvégia, s részben Ausztria és Finnország kivételével). Különösképpen érvényes ez a Közös Piac tagországaira, valamint Svájcra és Svédországra. Ezért csökkent részarányuk a tőkés világ ipari termelésében. Mind 1950-ben, mind 1974-ben 6,9%-kal részesedtek, 1979-ben azonban csak 5,9%-kal.

A válságból fakadó nehézségek rontották a kis országok pozícióit a nemzetközi kereskedelemben, s ez mindenekelőtt kereskedelmi mérlegük növekvő deficitjében mutatkozott meg. 1970 és 1979 között a deficit négyszeresére nőtt, s összege csaknem elérte a 20 milliárd dollárt. Jellemző Dánia példája. Miután az ország belépett a Közös Piacba, külkereskedelmi deficitje 4 milliárd koronáról 20,6 milliárdra, azaz több mint ötszörösére növekedett.

A kis országok külkereskedelmi nehézségeit nemcsak az okozza, hogy a

jelenlegi energia- és nyersanyagválság közepette egyre növekszenek a fűtőanyagokra és bizonyos nyersanyagokra kifizetett összegek. Az a körülmény például, hogy a kis országok számos termékének exportja alig növekszik vagy éppen csökken, elsősorban azzal magyarázható, hogy erősödik a nagyhatalmak, mindenekelőtt az Egyesült Államok, Japán és az NSZK monopóliumai részéről a konkurrenciaharc. Ráadásul, a külkereskedelmi deficit fedezésére szolgáló sok, hagyományos forrás — például a bérfuvarozásból és a pénzközvetítő ügyletekből eredő jövedelmek — a gazdasági konjunktúra általános rosszabbodása és a konkurrencia erősödése következtében nem tudják pótolni a veszteségeket. Innen ered számos kis ország fizetési mérlegének növekvő deficitje.

A termelés visszaesése és a külgazdasági nehézségek oda vezettek, hogy sok vállalat termelését le kellett állítani. Az európai kis országokban régóta nem tapasztalt mértékben megnövekedett a munkanélküliség. Különös erővel érinti ez a Közös Piachoz tartozó államokat, melyek jobban megsínylik a kapitalista konkurrenciaharc következményeit.

Munkanélküliség a tőkésországokban*

Országok	1973		1975		1977		1980		1981 (tavasszal)	
	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%
Ausztria	41,3	1,6	55,0	2,0	51,2	1,8	53,2	1,9	104,8	3,7
Belgium	111,2	3,6	207,7	6,7	307,6	9,8	382,3	11,8	429.5	13,7
Dánia	21,4	1,1	123,6	6,0	163,6	6,4	180,2	6.9	264.9	10,1
Hollandia	109,9	2,8	195,3	5,0	203,5	5,1	248.0	5.8	343,9	8,1
Norvégia	26,0	1,5	40,0	2,3	27,0	1,4	33,0	1,7	34.2	2,0
Svédország	46.0	1,9	36,7	1,4	34,2	1,2	43,6	1,4	106.2	2,5
Finnország	51.0	2,3	51,0	2,2	137,0	6,1	119.0	4,8	132,0	5,8

* Forrás: Monthly Bulletin of Statistics, 1981. július. 17—19. old.

A már létező munkanélküliség mellett az egyes országokban világosan megfigyelhető a jelentős növekedés általános tendenciája. 1981 tavaszán a térségben több mint 1,4 millió ember volt munka nélkül. Különösen súlyossá vált a munkaerőpiac helyzete Belgiumban, Dániában, Hollandiában és egyes finn iparágakban.

Gyors ütemben nő az infláció. A legutóbbi nyolc évben a közszükségleti cikkek, köztük az élelmiszerek ára a kétszeresére nőtt, egyes cikkeké még magasabbra. Jóllehet a nominális bérek is emelkednek, az infláció, párosulva az adók, a lakbérek, a közlekedés és a szolgáltatás árnövekedésével, a dolgozók életszínvonalának tényleges romlásához vezet. Ráadásul több kis országban az utóbbi években szigorú takarékossági programokat valósítanak meg, amelyek újabb adóemelésekkel és szűkebb marku szociálpolitikával járnak; csökken az egészségügyre, a közoktatásra és a nyugdíjellátásra folyósítandó pénzösszeg.

■

Európa kis országainak életében fontos tényező a külföldi tőke pozíciója és befolyása gazdaságukban. A tőkés nagyhatalmak transznacionális társaságait vonzza az itt található fejlett anyagi-technikai bázis, a kvalifikált munkaerő, a többféle nyersanyag, köztük az utóbbi időben feltárt kőolaj és földgáz; kecsegtető továbbá, hogy ezek a kis országok ipari berendezéseik felvevő piacaként szolgálhatnak és egyidejűleg szállítói sok más terméknek; végül jól hasznosíthatók a széles körű nemzetközi pénzügyi kapcsolataik is.

Burzsoá közgazdászok adatai szerint a 80-as évek elején az európai kis országok gazdaságában eszközölt közvetlen külföldi tőkebefektetések átlag-

ban legalább háromszorosra nőttek a 70-es évek elejéhez képest.[2]

Belgiumban jelenleg a külföldi tőkéstársaságok 624 leányvállalata működik; ezek állítják elő az országban értékesített iparcikkek 33%-át, és 29%-kal részesednek a belga exportban. Külföldi monopóliumok ellenőrzése alatt áll a kőolajipari termelésnek, a vegyipar és a rádióelektronikai ipar termelésének 90%-a, a színesfémkohászat 75%-a.[3] A tőkebefektetéseknek mintegy a fele amerikai monopóliumoktól származik. Utánuk következnek a francia és a nyugatnémet monopóliumok, s ez utóbbiaknak a tőkebefektetései gyorsabban növekszenek, mint az előbbieké.

1980-ban Dániában minden tizedik munkás a külföldi tőke által ellenőrzött vállalatoknál dolgozott. Pillanatnyilag az ország teljes ipari forgalmának 22,7%-át külföldi társaságok valósítják meg. A külföldi tőke behatolása észrevehetően erősödött azután, hogy Dánia 1973-ban belépett a Közös Piacba. Az amerikai befektetések például 2,8-szeresre nőttek. Leggyorsabban azonban az NSZK tőkebefektetései sokszorozódtak meg: értékük ma négyszer akkora, mint amikor Dánia belépett a Közös Piacba.[4]

Ugyanakkor tudnunk kell, hogy már régóta nem arról van szó, hogy a külföldi tőke egyoldalúan behálózza a kis országokat, hiszen ők maguk is nagy tőkeexportőrökké váltak. Az európai kis országok egyes monopóliumai transznacionális egyesületekké nőttek. Szovjet szakértők számításai szerint e kis országok legnagyobb penzcsoportjainak aktívái a 70-es években 2,5—6 milliárd dollár között mozogtak, s ez már együtt említhető az európai nagy tőkésországok pénzcsoportjainak mutatóival.

A kis országok finánctőkéjének a nemzeti határokon túlmutató expanziója a 60—70-es években öltött jelentős méreteket. A svájci transznacionális társaságok által ellenőrzött külföldi cégek forgalma például az 1967. évi

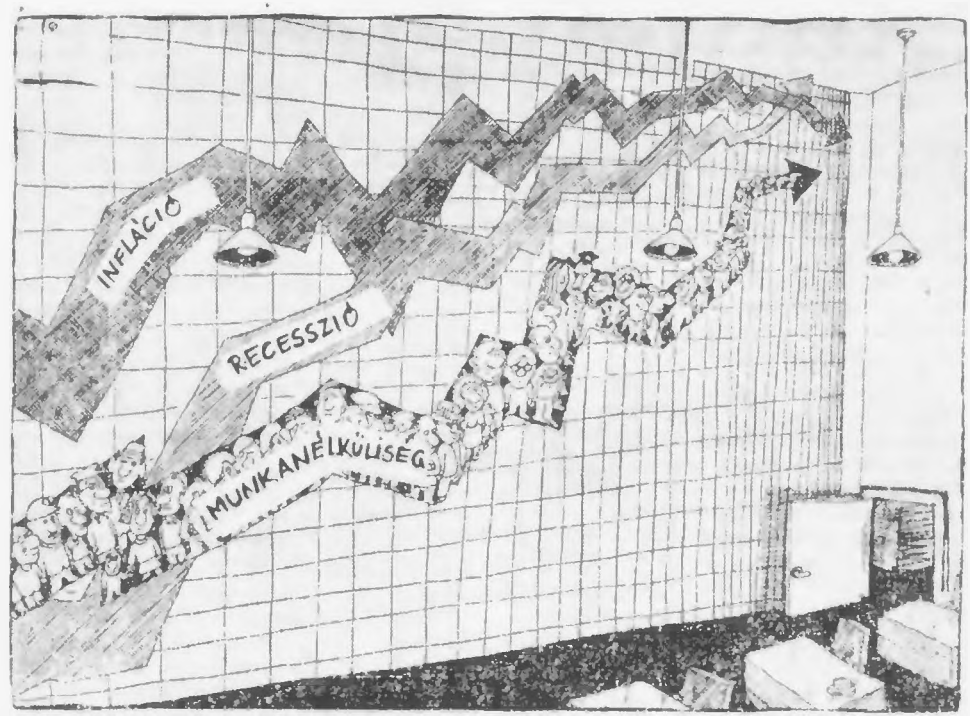

Nagy-Britannia: egyre több a „felesleges ember"

(A Time nyomán)

9,6 milliárd dollárról 1976-ban 70,1 milliárd dollárra nőtt; ugyanez az érték Hollandiában 4,2-ről 36,9-re, Svédországban 3,3-ről 18,9-re, Belgiumban 3,8-ről 13,6-re nőtt milliárd dollárban. Egészében a kis országok közvetlen nyugat-európai befektetései 1960-ban az összes befektetések 18,8%-át adták, 1976-ban pedig 37,6%-át.[5] Csatlakoztak a tőkeexportőrök köréhez olyan országok nagy monopóliumai is, mint Dánia, Norvégia, Ausztria, melyek azelőtt viszonylag ritkán léptek fel ilyen minőségben. Lenin már századunk elején úgy beszélt egyes kis európai országok burzsoáziájáról, mint „az angol imperialista burzsoázia »viruló« kitartottjá"-ról, „zsíros profitok" részeseiről. (*Lenin Összes Művei*. 30. köt. Kossuth Könyvkiadó, 1971. 188. old.) A kis országok finánccoligarchiája ma is ilyesfajta szimbiózisra törekszik a nagy finánctőkével, hogy a további gazdagodásra kihasználhassa a gazdasági élet internacionalizálódását és az integrációs folyamatok előrehaladását.

Az európai kis országok tapasztalatai azt mutatják, hogy nemegyszer egész ágazatok csúsznak ki ellenőrzésük alól. Amikor például az Északitenger partvidékén kőolajat fedeztek fel, nagy remények töltötték el az országot, hogy az olajkitermelésből származó jövedelmek enyhítik majd a gazdasági nehézségeket. A nagy nyugati monopóliumok azonban megszerezték a norvég kormánytól az olajkutatásra és -kitermelésre vonatkozó koncessziókat. Ennek eredményeként a haszon jelentékeny része a külföldi tőkéé, az olaj nagy része pedig oda áramlik, ahol a legtöbb profitot hozhatja: Angliába és az NSZK-ba.

Ily módon a nyugat-európai kis országok a gazdasági függőség szoros szálaival kapcsolódnak a vezető tőkésállamokhoz. A közös burzsoá osztályérdekek ugyanakkor arra indítják a kis európai országok uralkodó köreit, hogy lényegében egy közös nyugati politikát kövessenek, melyet a vezető tőkésállamok határoznak meg, még ha nincs is kizárva annak lehetősége, hogy nemzeti érdekeik veszélyeztetése esetén kisebb-nagyobb fokú önállóságot mutassanak.

A NATO-tagság és a közös piaci tagság vitathatatlanul korlátozza a kis nyugat-európai országok cselekvési szabadságát. Belgium, Hollandia, Luxemburg, Dánia és Norvégia, a NATO tagjai, az „atlanti szolidaritás" erejénél fogva kénytelenek követni ennek az agresszív katonai blokknak a szocialista világgal szemben ellenséges irányvonalat, ahogy az Egyesült Államok követeli. Ez abban mutatkozik meg a legvilágosabban, hogy mélyen belesodródtak a NATO keretében folyó fegyverkezési hajszába. Ily módon 30 év alatt, 1949 és 1979 között, Dániában harmincszorosra növekedtek a katonai kiadások, Hollandiában és Norvégiában huszonhétszeresre, Belgiumban huszonnégyszeresre. Ezeknek az országoknak kisebb-nagyobb mértékben csökkenteniük kell kereskedelmüket a szocialista országokkal, mert az USA és a NATO ezt követeli tőlük. A Közös Piac keretében a kis országok kénytelenek alkalmazkodni nagy partnereik kereskedelmi-gazdasági politikájához, részben saját érdekeik kárára is. Ezt biztonyitják a Közös Piac országai között a halászati és a mezőgazdasági kérdésekben tapasztalható ellentétek.

Mindamellett ezeknek az országoknak az uralkodó körei, kiváltképp néptömegeik nyomására, nemegyszer kiállnak nemzeti érdekeik védelmében. Jó példa erre Hollandia, melynek kormánya 1978-ban negatív álláspontra helyezkedett Washington ama tervével szemben, hogy neutronfegyvert telepítsenek Nyugat-Európában. Hollandiában akkor 1,2 millió aláírást gyűjtöttek a neutronbomba ellen. Nem egyeztek bele az Egyesült Államok tervébe akkor más kis NATO-országok sem. Ma ismét csak ellenzik, hogy a neutronfegyver megjelenjen Nyugat-Európában. A NATO kisebb tagjai, jóllehet globálisan részt vesznek a tömb fegyverkezési hajszájában, annak a tervnek elfogadását illetően már ingadoznak, hogy területükön amerikai közép-hatótávolságú atomrakétákat helyezzenek el. Dánia és Norvégia elvi alapon megtagadta, hogy békeidőben atomfegyvert vigyenek be területére; Belgium és Hollandia elhalasztotta a döntést az amerikai rakéták betelepítésének engedélyezéséről. A kérdés még nyitott, annál is inkább, mivel ezekben az országokban igen

nagy méreteket öltött az amerikai szárnyas rakéták megjelenése ellen tiltakozó népmozgalom.

A kis országok nagyra értékelik az enyhülési politika eredményeit mind gazdasági, mind pedig politikai okokból. Vezető politikusaik ezért az utóbbi időben nemegyszer kijelentették, hogy továbbra sem látják ésszerűnek az enyhülés és a szocialista országokkal való együttműködés politikájának megváltoztatását. Gyakorlati politikájukban Európa kis országai az Egyesült Államok nyomatékos követelései ellenére sem szűkítették le kapcsolataikat a Szovjetunióval és a többi szocialista országgal. Ami pedig az olyan országokat illeti, mint Ausztria, Svájc, Svédország és Finnország, ezek következetesen munkálkodnak a szocialista államokkal való kölcsönösen előnyös üzleti kapcsolatok fejlesztésén, ami elősegíti a béke ügyét, a feszültség enyhülését, s ez a politika ugyanakkor nem kis gazdasági előnyökkel is jár számukra. Finnország hajóépítő ipara például gond nélkül nézhet a jövőbe a szovjet megrendelések jóvoltából, miközben a kapitalista világban a hajóépítést mély és elhúzódó válság sújtja.

Európa kis országai, speciális gazdasági struktúrájuk és a világban elfoglalt helyzetük folytán, különösen nagy erővel tudatosítják a nemzetközi gazdasági, tudományos-technikai, kulturális és politikai kapcsolatok további fejlődésének szükségességét. Ezen országok számára, részben már méreteiknél fogva is, részben pedig mivel az ember egyre növekvő hatást gyakorol a természetre, kiváltképp szükséges a különböző népek gazdasági és tudományos-technikai erőfeszítéseinek egyesítése, többek között a következő problémák megoldása érdekében: a fűtőanyag és az energiahordozók biztosítása, a Világóceán erőforrásainak kiaknázása, a levegő és a vízkészlet tisztaságának megőrzése stb. Európa kis országai egyáltalán nem kicsiny politikai, gazdasági és tudományos potenciáljukkal méltóképpen szolgálhatják ezt az ügyet.

Az európai kis országok egyre jobban látják, hogy meg kell őrizni a politikai enyhülés eredményeit és az ellentétes társadalmi rendszerű államok együttműködését. A tapasztalat azt mutatja, hogy csakis az ilyen együttműködés megléte, sőt továbbfejlesztése esetén védelmezhetik hatékonyan saját érdekeiket nagy tőkés partnereikkel szemben. A kis országoknak, objektív érdekeik miatt, a feszültség enyhülése és a nemzetközi együttműködés mellett kell állást foglalniuk. Ilyen irányú erőfeszítéseik nagy jelentőségűek mind saját fejlődési problémáik megoldása, mind pedig a nemzetközi béke és biztonság megszilárdítása szempontjából.

Források:

1. Ekonomicseszkoje polozsenyije kapitalisztics eszkih i razvivajuscsihszja sztran. Moszkva, 1980. 20. old.
2. Az adatokhoz lásd: Multinasjonale selskapers rolle i de nordiske lands okonomi. Kobenhavn, 1979.; Transnational Corporations in World Development, New York, 1978 230., 238. old.
3. Investissements étrangers en Belgique. Le Bureau du Plan. Bruxelles, 1978. 1. old.
4. The Continued Struggle of the Danish Communist Party Against the EEC Membership. 1980. 3. old.
5. J. Judanov: Export kapitala iz Zapadnoj Jevropi. Moszkva, 1980. 51. old.

(A szovjet folyóirat 1981. decemberi számából)

A Szabadság-szobor mai talapzata
(Az Új Szóból)

MARIE LAVIGNE

LE MONDE diplomatique

Az EGK és a kisebb KGST-országok kereskedelmi kapcsolatai

A nyugati jóslatokkal ellentétben, a válság nem kényszerítette rá a kisebb KGST-országokat, hogy számottevő mértékben átrendezzék külkereskedelmüket. Várható lett volna, hogy gyökeres változás következik be az említett országok külkereskedelmének földrajzi szerkezetében. Úgy gondolták, hogy a Szovjetunió közép-európai partnerei más megoldás híján kiterjesztik kereskedelmüket a Szovjetunióval, bár az 1975 óta egyre nagyobb árat kér az általa szállított kőolajért és nyersanyagokért, és bekövetkezhet, hogy cserébe több árut követel. A Nyugattal folytatott kereskedelem ellen szólt, hogy az eladósodástól való félelem behatárolta az importot, ugyanakkor az exportlehetőségeket korlátozta a nyugati recesszió és az említett országok krónikus rugalmatlansága a nyugati piacokon. Ennek ellenére nem következett be az átrendeződés.

1975 és 1980 között a hatok részesedése a Szovjetunió kereskedelmében még valamelyest mérséklődött is, 46 százalékról 43 százalékra. A Szovjetunió részesedése a hatok importjából ugyanakkor csak kevéssé növekedett, 33 százalékról 35 százalékra. Megjegyzendő, hogy az említett időszakban a hatok, az 1978-as évet kivéve, egyre nagyobb adósságot halmoztak fel a Szovjetunióval szemben. A Szovjetunió ily módon inkonvertibilis, tehát a KGST-n kívül felhasználhatatlan pénzben aktivumra tett szert, és ezt „képtelen" volt partnerei növekvő szállításai ellenére leapasztani, minden bizonnyal azért, mert a partnerek nem is tudtak volna többet szállítani.

A Szovjetunió „altruizmusa"

Egy másik paradoxon: úgy tűnik, a Szovjetunió nem használta fel a válságot arra, hogy nagyobb gazdasági nyomást gyakoroljon partnereire, noha a Szovjetunió által a közép-európai partnerek számára szállított kőolaj és a legtöbb más exportcikk is tetemesen megdrágult 1975 óta (a kőolaj ára például hirtelen több mint a kétszeresére ugrott), miközben a partnerek által a Szovjetuniónak szállított cikkek csak lényegesen kisebb mértékben lettek drágábbak. Első pillantásra tehát úgy tűnik, mintha a válság a Szovjetuniónak kedvezett volna, amely a KGST-ben így meg tudta változtatni a számára korábban kedvezőtlenebbül alakuló cserearányokat, de ennél a szovjetek nem is mentek tovább. Amerikai szakértők korlátozott példányszámban megjelent tanulmánya szerint a Szovjetunió hallgatólagos szubvencióban részesítette partnereit azáltal, hogy saját exportárait (mindenekelőtt a kőolajét) a világpiaci drágulásnál kisebb mértékben emelte, miközben világpiaci ár felett importált, számításba véve, hogy a kelet-európai országok által szállított áruk színvonala általában nem üti meg a nyugati mértéket. Más szóval úgy viselkedett, mint egy altruista OPEC, csak módjával emelte árait, mikozben partnereitől kevesebb árut vásárolt, mint amennyit felhalmozott aktívuma lehetővé tett volna, és ezért jó árat fizetett.

Ezeket a következtetéseket azonban nyugati, mindenekelőtt amerikai közgazdászok szűk körében nagyon is vitatják. Egyébként Kelet-Európában is. A bírálók más tényekre is felhívják a figyelmet. Így 1975 óta a kelet-európai országok beruházási eszközeik egy részét az energetikai és nyersanyag-lelőhelyek hasznosítása vegett kénytele-

nek voltak a Szovjetunióban felhasználni. További kifogás: a Szovjetunió inkonvertibilis pénzben, transzferábilis rubelben fizet partnereinek, amelyek viszont általában nagy nyugati importtartalmú árucikkeket szállítanak a Szovjetunióba, de ezt az elszámolásoknál nem veszik figyelembe.

Az említett meggondolásokon felül a bírálók fő érve a következő: noha a Szovjetunió nem is gyakorol nyomást partnereire és ha igaz az állítás, hogy a Szovjetunió „szubvencionálja" őket, a KGST mechanizmusát felhasználva még mindig kénye-kedve szerint bánik velük, függő helyzetbe juttatva őket, megakadályozva, hogy „természetes" orientációjukat követve a nyugati világgal kereskedjenek.

Ám ha a függőségi viszony megszakadna, Nyugat-Európa vajon hogyan illesztené be a maga kereskedelmébe, a maga specializációs struktúráiba a közép-európai országokat? Vajon kész-e termékeiket átvenni, számukra megnyitni piacait? Vajon teljesen szabadon megszabhatja a Kelettel kialakított kapcsolatok feltételeit?

Az Európai Gazdasági Közösség, a közös kereskedelempolitikát felhasználva arra törekszik, hogy megerősítse kereskedelmi kapcsolatait mind a hat KGST-országgal, miközben mereven elzárkozik attól, hogy szentesítse a KGST összetartozását átfogó, kereskedelmi következményekkel is járó megállapodással.

Az EGK és a KGST „dialógusa" hivatalosan 1976-ban kezdődött, amikor a KGST megállapodástervezetet juttatott el a közösséghez. A tervezet kitért a két szervezet tagországai közötti kereskedelem és együttműködés általános feltételeire, valamint a két szervezet közötti kapcsolatokra. A két nemzetközi szervezet tisztségviselői és szakértői közötti rendszeres találkozók ellenére mind ez ideig nem történt érdemleges haladás. A közösség nem ismeri el a KGST illetékességét kereskedelmi kérdésekben (vitatható jogi érveléssel ugyan, de olyan tényleges gyakorlat alapján, amely jelenleg az EGK-nak ad igazat), elzárkózik a gazdasági együttműködéssel kapcsolatos keretszabályok megalkotásától is. Noha a bizottság a gazdasági együttműködést is ellenőrzése alá szeretné vonni, az EGK tagállamai ezt határozottan ellenzik, mivel a kérdés a bilaterális szabályozás alá tartozó állami előjogok közé tartozik.

Növekvő protekcionizmus?

Ugyanez áll a pénzügyi és a hitelpolitikai kérdésekre is: ezek feltételeiről a keleti országokkal kapcsolatban a nyugati országok az EGK-t meghaladó keretek között, nehéz tárgyalásokon alakítanak ki „konszenzust". Egyébként az EGK tagországai e téren sem hagynák, hogy csorbítsák előjogaikat a szocialista országokkal folytatott kétoldalú tárgyalásokon.

Végül a közös mezőgazdasági politika nem lehet tárgyalási téma, márpedig a keleti országok e téren határozott követelésekkel álltak elő, és a KGST a mezőgazdasági politika témáját legalábbis érinteni szeretné a keretmegállapodásban. A helyzet kilátástalan. Az EGK új javaslatokat kér, miközben visszautasítja a KGST illetékességét az utóbbi által tett javaslatokkal kapcsolatban. A KGST kitart amellett, hogy, akár egy nagyon általánosan megfogalmazott megállapodásban, de kitérjen Kelet- és Nyugat-Európa kapcsolatainak minden vonatkozására.

A közösségi taktika hatékonynak bizonyult. Míg a KGST-hez fűződő kapcsolatok egy helyben topognak, az EGK sorra köti a részleges, technikai jellegű megállapodásokat a hat ország legtöbbjével (1976-tól a textilkereskedelem, 1978-tól az acélkereskedelem szabályozására). Ezenkívül 1980 júliusában sikerült Romániával nem preferenciális, kereskedelmi megállapodást kötnie az ipari termékek forgalmának szabályozásáról. A megállapodás vegyesbizottság létesítését is előirányozta, ez 1981 novemberében tartotta első ülését, amelyen megvonták a megállapodás eddigi mérlegét.

Az EGK e megállapodásokkal egyrészt gazdasági célokat követ (a keleteurópai országokból származó piacérzékeny termékek importjának szabályozása), de politikai céljai is vannak. (A KGST-országok szolidaritásának lazítása.) A kisebb KGST-országok számára a tét nagyon jelentős. Az

EGK-val kötött megállapodások a leghatékonyabb eszközt jelentik számukra, hogy növeljék piaci jelenlétüket Nyugat-Európában, mivel a közösségnek a keleti országokkal szemben 1975-ben egyoldalúan meghatározott autonóm kereskedelempolitikája, amely többek közt szabályozza az importkontingenseket is, ennél kevésbé liberális. 1977 óta a kontingensek évente csak igen kis mértékben bővulnek, mindenekelőtt a piacérzékeny termékek esetében, sőt, amikor értékkontingensekről van szó, a növekedés kisebb mértékű az áremeléseknél.

Az EGK közös kereskedelempolitikájának irányítói ugyanakkor határozottan elvetik a kelet-európai országok által hangoztatott protekcionista vádakat (és más külföldi megfigyelők hasonló értelmű megjegyzéseit . . .). Az EGK keleti importjának kontingentált része tulajdonképpen csekély, a teljes keleti importnak még 10 százalékát sem éri el. Ez ellen felhozható, hogy amennyiben az import teljesen liberalizált lenne, a most kontingentált termékek részaránya is nagyobb volna. Az EGK-nak a tervgazdaságot folytató országokból származó importja egyébként 1975 óta sokkal nagyobb ütemben növekedett, mint az ugyanide irányuló exportja. (A két növekedési ütem közötti viszonyszám 1,66.) Igaz, ez nagyrészt a főként szovjet eredetű energiahordozók importjának tudható be, amely megháromszorozódott. De az iparcikkek importja is több mint kétszeresére emelkedett (a gépeket és berendezéseket leszámítva), a vegyi cikkek bevitele pedig megháromszorozódott. A mezőgazdasági termékek importja ezzel szemben mindössze 35 százalékkal nőtt, és ez teljes mértékig igazolja de Clercq, a közös piaci parlament külgazdasági kapcsolatokban illetékes bizottsága szóvivőjének mérsékelt hangnemben megfogalmazott megállapításait, amelyek szerint „a keleti tömb országai elégedetlenek viszonylag protekcionista jellegű kereskedelempolitikánkkal, amely számottevően akadályozza agrárcikkeik értékesítését".

A mezőgazdasági cikkektől eltekintve, és azt figyelembe véve, hogy a keleti országok egyre több iparcikket tudnak eladni az EGK-ban, vajon van-e arra kilátás, hogy a nyugat-európai piac jobban megnyílik a keleti termékek előtt?

1978 óta sokasodnak a dömpingellenes eljárások. 1970-től 1977-ig évi átlagban hármat számláltak össze, 1978-ban már 39-et, majd 1979-ben 21-et. A dömpingeljárások számának megnövekedése részben arra vezethető vissza, hogy az EGK 1978-tól szigorította a kohászati termékek importját, de e cikkeket leszámítva dömpingváddal illettek más félkész termékeket is (vegyi cikkeket, fából készült árukat), valamint késztermékeket (pl.: elektromos lampákat). 1979-ben eljárást indítottak a Keletről importált pneumatikus elektromotorok, az ébresztőórák és karórák, a golyóscsapágyak, a vegyi és kohászati termékek ellen. A nyugat-európai műanyagipar 1980-as valsága a kelet-európai országokból származó import növekedéséhez vezetett, ami egy évre rá, két nagy tételben értékesített műanyagtermék ellen dömpingeljárást eredményezett. A kelet-európai országokban az a benyomás alakul ki, hogy amikor a mennyiségi korlátozások és más akadályok ellenére sikeresen be tudnak törni a nyugati piacokra, olyan dömpingellenes, protekcionista eljárás áldozatai lesznek, amelynek megalapozottságát vitatják. A dömping vagy a „szokásos értéken aluli ár" fogalmának az Általános Vámtarifa- és Kereskedelmi Egyezmény, a GATT meghatározásai szerint csak a termék „értékére" vonatkoztatva van értelme, márpedig az érték meghatározása a kelet-európai országok szerint a piacgazdaság saját kritériumain alapul.

Számításba kell venni a kelet-európai országok versenytársait is a nyugat-európai piacokon. Sokan úgy tesznek, mintha a keleti exportlehetőségek kizárólag attól függenének, milyen versenyképesek e kelet-európai termékek a hasonló nyugat-európai cikkekkel. Márpedig a kelet-európai országok egyre gyakrabban találják magukat szemben az EGK-ban a fejlődő országok exportőreinek versenyével. 1970-től 1978-ig a fejlődő országok 11-szeresére tudták növelni iparcikkexportjukat a Közös Piacra, miközben a KGST csak 6-szorosára. A harmadik világ országai adták 1978-ban az EGK teljes iparcikkimportjának 5 százalé-

Már izgultam, hogy kinek a zsebéből tudják mindezt fedezni!

(A *Spiegel*ből)

kát, míg a KGST államai csak 2 százalékos részarányt képviseltek. A termékcsoportok szerinti részletes elemzés kimutatja, hogy a fejlődő országok és a KGST államai hasonló termékekkel versenyeznek az EGK piacain. (Hagyományos technológiájú munkaigényes javak, általában piacérzékeny termékek, így textíliák, műtrágyafélességek, kohászati termékek.) A kelet-európai országok a legsikeresebben a két utóbbi termékcsoport esetében állják a versenyt, az „újonnan iparosodott országok" egyes csúcstechnológiát képviselő termékeknél (amelyek gyártásában számottevő sikereket értek el) megelőzik Kelet-Európát. E termékek között vannak kis számítógépek, órák, elektromos cikkek. A versenyben tehát Kelet-Európa a harmadik világ legdinamikusabb államainál kevésbé korszerű, sajátosan hasonló kínálattal lép fel.

A kompenzáció buktatói

A Közös Piac helyzetét megnehezíti, hogy a világszerte tapasztalható recesszió korlátozza értékesítési lehetőségeit. A problémákat konkrétan megvilágítják az 1981 végén lejárt Nemzetközi Textilegyezmény megújításáról tavaly májusban kezdett tárgyalások. Az EGK-nak védenie kell saját válságban levő textiliparát, egyszersmind nem szabad elzárkóznia a Kelet előtt, de segítenie kell a Délt is. Három, egymással ellentétes cél.

Nem lehetne-e kijutni a zsákutcából a kelet-európai országok közvetlenebb bevonásával a nyugati munkamegosztásba? A válság előtt ígéretesnek tűnt az „ipari kooperáció" perspektívája. Azóta azonban a kompenzációs gyakorlat kockázatának hangoztatása került előtérbe. A nyugati exportőr fél a kompenzációtól, szükséges rossznak tartja. Javaslatok hangzottak el az EGK-ban arról, hogy a kompenzációs üzletek szabályozása is a közös kereskedelempolitika hatáskörébe kerüljön. (Clercq-jelentés, 20. §.) E javaslatok visszatükröződnek abban az OECD-tanulmányban is, amelyet a Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete a kompenzációs kereskedelem legújabb tendenciáiról készített. E tanul-

mány végkövetkeztetése szerint a nyugati országoknak nem szabad passzívan szemlélniük a keleti kompenzációs törekvéseket. Ha a Nyugat a javaslatot megfogadja, kétségkívül a Kelet egy új protekcionista eszközt lát majd ebben a mennyiségi korlátozások (amelyek egyébként a kompenzációképpen vásárolt termékekre is vonatkoznak), valamint a dömpingellenes eljárások után.

Felróják ugyan a Szovjetuniónak, hogy szigorú gyámság alatt tartja partnereit, és megakadályozza őket abban, hogy teret nyerjenek a nyugati piacokon, ugyanakkor az e piacokra való behatolási kísérletek igen komoly korlátokba ütköznek. Az a bírálat is elhangzik a Szovjetunió ellen, hogy „lefölözi" a legjobb keleti termékeket, megfosztva a kelet-európai termelőket a nyugati piacoktól. Felvetődik azonban a kérdés, vajon milyen sors várna ezekre a termékekre Nyugaton, ahol az ellentmondásokkal egyáltalán nem törődve azt állítják, hogy a kelet-európai termékek térnyerésének legnagyobb akadálya a közepes minőség.

Nyugat-Európa, amely a globális kelet—nyugati kapcsolatokat tekintve, a Kelet fő szállítója és piaca, nem alakíthatja ki teljesen önállóan politikáját a szocialista országokkal szemben. Függősége két területen különösen nyilvánvaló: a kommunista országokba irányuló export stratégiai ellenőrzésében, valamint az exporthitelezés feltételeinek megszabásában. E területeken nagyon nagy az amerikai nyomás: Nyugat-Európa vagy alkalmazkodik, vagy ellenáll az érdekek bonyolult szövevényében.

A Szovjetunió 1979 decemberében végrehajtott afganisztáni intervenciója nyomán a nyugati országok megszigorították a fejlett technológiát hordozó, „stratégiainak" minősített termékek exportját a keleti országokba, a COCOM beiktatásával. Az 1950-ben amerikai kezdeményezésre felállított konzultatív szervezet ellenőrzi az említett termékek exportját a Szovjetunióba és Kelet-Európába. A bizottságban részt vesznek a NATO-országok (Izlandot leszámítva), valamint Japán. Az EGK nyugodtan figyelmen kívül hagyhatja a COCOM-ot (hiszen nem hivatalos szervezetről van szó), noha minden tagja részt vesz a COCOM munkájában. Mégis felteendő a kérdés, hogy a stratégiai termékek exportjának ellenőrzése nem tartozik-e, legalábbis elméletben, a közös kereskedelempolitika hatáskörébe? A tények azonban mást bizonyítanak. A fejlett technológiájú termékek Szovjetunióba irányuló exportja 1980-ban tagországonként nagy szóródást mutatott. Miközben az NSZK és Nagy-Britannia növelte piaci részesedését, Franciaország és Olaszország súlya csökkent. Az említett termékek exportja a hat kisebb KGST-országba a számítógépek kivételével, a nyugat-európai és az amerikai vállalatok erős konkurrenciájának közepette növekedett, az amerikai cégek a hatok piacán erőfeszítéseket tettek, hogy pótolják a szovjet piacon elkönyvelt nagymérvű visszaesést.

Ami a hivatalos támogatást élvező exporthitelek feltételeit illeti, Nyugat-Európa egységesnek mutatkozott az amerikai nyomással szemben. Az USA, különösen Reagan hatalomra jutása után, a feltételek megkeményítését követelte. Több mint egy évig tartó lappangó konfliktus után az EGK országai 1981 szeptemberében hozzájárultak a kamatok felemeléséhez. A közepesen fejlett országoknak felszámított kamat 2,25 százalékkal nőtt (a kelet-európai országok is e kategóriába tartoznak). A kamatemelés mértéke távolról sem elégíti ki az Egyesült Államokat, amely ennél nagyobb mérvű hiteldrágítást szorgalmazott, és a továbbiakban a kamatszintet a nyugati pénzpiaci kamatlábak mozgásához akarta kapcsolni.

A lengyelországi tapasztalatok

A lengyel válság már a szükségállapot kihirdetése előtt élesen kidomborította az EGK egyik dilemmáját: exportáljon-e hitelbe a kelet-európai országokba, vállalva a kockázatot, hogy a szocialista országok drámai eladósodásának következményeit esetleg a nyugati adófizetőnek kell viselnie, vagy pedig a hitelfeltételek radikális megszigorításával fékezze exportját, elmélyítve a nyugat-európai recessziót.

A Szovjetunióhoz fűződő kapcsola-

tok jórészt mentesek ettől az ellentmondástól, mivel a Szovjetunió jó adós, fizetőképességét bőséges erőforrásai garantálják. A Szovjetunió ezért különösen kedvező hitelfeltételekkel köthette meg a szerződéseket az „évszázad üzletében" részt vevő exportőrökkel, akik közreműködnek a Szibériából Nyugat-Európába vivő gázvezeték megépítésében.

A kis kelet-európai országok, különösen válság idején, jóval rosszabbul állnak. Ez megmutatkozott Lengyelországban is, még azelőtt, hogy a belső helyzet súlyosbodása a nyugati bankárok egyik fő gondjává vált volna.

Lengyelország ugyan elérte, hogy állami és magánhitelezői 1981-ben, több szakaszban átütemezték adósságait, de a hitelezők más utat aligha választhattak volna. Azonban amikor 1981 júniusában Varsó félmilliárd dolláros gyorskölcsönt kért az EGK-tól, azt a választ kapta, hogy a szokásos bilaterális utat kell járnia. Később a lengyeleknek nyomatékosan javasolták, hogy kérjék felvételüket a Nemzetközi Valuta Alapba, ezt Varsó 1981 novemberében meg is tette. Az EGK egyébként 1980-ban és 1981-ben több alkalommal is élelmiszersegélyt: húst, gabonát, tejtermékeket és más mezőgazdasági cikkeket küldött Lengyelországba szubvencionált áron (előbb 10, később 15 százalékos szubvencióval a világpiaci árhoz képest). Az EGK által szállított termékek mennyisége nem elhanyagolható, értékük meghaladja a félmilliárd dollárt. Az élelmiszer-szállítás mindazonáltal hozzájárul a közös piaci élelmiszer-felesleg eltüntetéséhez, és semmiképpen sem ingyenes.

(A francia folyóirat 1982. januári számából)

Deutsche Aussenpolitik

PETER KAMINSKI

Görögország fejlődésének belső és külső problémái

Görögország egész újkori történelmét a belső és a nemzetközi momentumok rendkívüli összefonódása jellemzi. Már az újgörög állam múlt század eleji létrejötte is a kor nagyhatalmai, Oroszország, Franciaország és Nagy-Britannia politikájának eredménye volt. A külpolitikai orientáció, azaz Görögország függősége, a belpolitikai vitáknak mindig is a középpontjában állt, és ez határozta meg döntően a polgári pártok lényegét.

Reakciós erők a társadalmi átalakítások ellen

A II. világháború végén az országnak az imperializmustól való függőségében minőségileg új szakasz kezdődött. Sok éven át fegyveres harcot vívtak a fasiszta megszállókkal, és az ország felszabadulásával Görögország antifasiszta-demokratikus erői előtt új, valóságos távlatok nyíltak a széles körű társadalmi átalakulásra. Az ELAS (Görögország valamennyi partizánosztagának egyesülése a kommunista párt irányításával) révén a nemzeti felszabadítási frontba tömörülő erők ütőképes és harcedzett hadsereggel rendelkeztek. Szinte minden országrészben kezükben volt a hatalom. Demokratikus változások kezdődtek a görög társadalomban. A legreakciósabb erők diszkreditálódtak a fasizmussal való együttműködésük során, vagy külföldön tartózkodtak.

A demokratikus átalakulás perspektíváját látva az imperialista erők igyekeztek fenntartani uralmukat, összefogva a reakciós monarchista erőkkel.

1944 decemberében Nagy-Britannia katonailag beavatkozott Görögországban, és ezzel megkezdődött a reakciós monarchia restaurációja. A görögországi 1946—1949-es polgárháborúban — amelyben a jobboldali erők együttműködtek a brit, majd az amerikai imperializmussal — a demokratikus erőket szinte teljesen szétverték. Külső tényezők, nevezetesen az ellenforradalom exportja, a társadalmi haladás addigi eredményeit is felszámolták, és meggátolták a további fejlődést.

A hatvanas évek elején a demokratikus mozgalom erősödése és a Georgiosz Papandreu-féle liberális nagypolgári „Centrum Unió" hatalomátvétele, amelynek nyomán deklarálták az ország fegyveres erőinek fokozott nemzeti ellenőrzését, kiváltotta az Egyesült Államokkal szövetséges reakciós tisztek közbelépését. Az 1967 áprilisában létrejött fasiszta katonai diktatúra azt jelentette, hogy Görögországot minden tekintetben és feltétel nélkül integrálták az imperializmus rendszerébe. A Görög Kommunista Párt egyik, 1973 márciusában kelt felhívása leszögezi, hogy „az ezredesek diktatúrájára azért volt szükség, hogy brutálisan elnyomják a demokratikus megújulásra törekvő, kibontakozó népmozgalmat... és biztosítsák az amerikai imperializmus és a NATO pozícióit a Földközi-tenger keleti medencéjében."

A történelmileg kialakult politikai és elsősorban katonai függőség kifejeződött az Egyesült Államokkal kötött kétoldalú szerződésekben, amerikai katonai támaszpontok görögországi létesítésében és abban, hogy az ország csatlakozott a NATO-hoz. A Truman-doktrína meghirdetését követte 1947. június 20-án a görög—amerikai egyezmény. 1952 februárjában Görögország tagja lett a NATO-nak. Az 1952. október 12-i görög—amerikai egyezmény alapján számos amerikai katonai támaszpont létesült Görögországban, és kiépült az amerikaiakat kiszolgáló hálózat. 1973. január 8-án a két ország egyezményt írt alá az ún. kikötőhasználati könnyítésekről, ami azt jelentette, hogy a 6. amerikai flotta fokozottan igénybe vehette az ország területét és felségvizeit fő hadműveleti területként és a Földközi-tenger keleti medencéjében állomásozó amerikai haditengerészeti erők támaszpontjaként.

A háború utáni görög kormányok mélységesen nemzetellenes, imperialistabarát külpolitikája megnyilvánult Görögország és a szocialista államok viszonyában is. A Szovjetunióhoz fűződő kapcsolatok formálisak és hézagosak voltak. Bár a hatvanas években bizonyos értelemben normalizálódtak az államközi kapcsolatok a szomszédos Bulgáriával, továbbra is tartotta magát az „északi veszély", azaz a bolgár fenyegetés legendája.

Változás és folyamatosság a görög külpolitikában

Az 1974. júliusi politikai változások, amelyeket jelentős mértékben nemzetközi tényezők váltottak ki, nem maradtak hatástalanok az ország külpolitikájára. Az Egyesült Államok által ösztönzött és támogatott diktatúra, valamint az amerikaiak ciprusi politikája nyomán erősödtek a széles tömegek Amerika-ellenes érzelmei, és ez érezhető volt még polgári körökben is. A Karamanlisz-kormány kénytelen volt számításba venni ezt a hangulatot, amelyet a legkövetkezetesebben a Görög Kommunista Párt fogalmazott meg. A nemzeti függetlenség, a szuverenitás és a területi integritás követelése a belpolitikai összecsapásokban kiemelkedő helyet foglalt és foglal el.

A demokratikus erők nyomására a görög kormány 1974 augusztusában bejelentette, hogy az ország kilép a NATO katonai szervezetéből. A kormány arról is említést tett, hogy az amerikai támaszpontokat görög fennhatóság alá helyezik. Ugyanakkor a görög külpolitikában 1974 után mutatkozó pozitív mozzanatok sohasem tették kétségessé egy pillanatra sem, hogy az ország alapjában véve alá van rendelve az Egyesült Államoknak és a NATO-nak. Ezek a momentumok a nagypolgári politikai körök törekvéseinek eredményeként jöttek létre a kormányzó „Új Demokrácia"* keretein

* 1974-ben alakult a katonai diktatúra által 1967-ben betiltott nagytőkés, nagybirtokos erőket képviselő Nemzeti Radikális Unió bázisán. — *N. Sz. szerk.*

belül, minthogy ezek az erők nagyobb mértékben kívánták képviselni saját érdekeiket az Egyesült Államokkal és a NATO-val szemben.

Belső tényezők hatására, mint például az „Új Demokrácián" belüli határozott jobboldali nyomás, valamint külső momentumok hatására, mint az Egyesült Államok és a NATO fokozódó erőfeszítései a paktum délkeleti szárnyának erősítésére, a hetvenes évek vége felé Görögország újra közeledett az imperialista pozíciókhoz. A legvilágosabban látható ez az irányzat abban a magatartásban, amelyet a görög kormányok az Egyesült Államok, a Közös Piac és a NATO iránt tanúsítottak. Nem említették többé azt az 1974-es formulát, amely szerint Görögország végleg és visszavonhatatlanul kilépett a NATO katonai szervezetéből. Görögország kezdetben korlátozott, valójában azonban soha meg nem szakított katonai együttműködése a NATO-val különböző szinteken tovább bővült. 1975 óta tárgyalások folytak a két fél között a különleges kapcsolatokról, amelyek valójában azt jelentették, hogy az ország újra integrálódik a NATO katonai struktúráiba. Bár továbbra is fennállt az a körülmény, ami miatt a kilépésre sor került, nevezetesen a ciprusi területek török katonai megszállása, a görög kormány az Egyesült Államok és nyugat-európai partnerei erős nyomására 1980 októberében mégis visszatért a NATO katonai szervezetébe. Ellentétben azzal a kormánynyilatkozattal, amely szerint az amerikai támaszpontokat görög fennhatóság alá kívánják helyezni és az ország érdekeinek szolgálatába akarják állítani, a támaszpontrendszer státusa és kiterjedése érintetlen maradt. Az afganisztáni és iráni forradalmi fejlemények nyomán az USA fokozni igyekezett katonai jelenlétét Görögországban. 1976 áprilisában új görög—amerikai keretmegállapodást írtak alá, amely de facto az 1953-as egyezmény megújítását jelentette, és azt fejezte ki, hogy a görög politikát fokozottabban alárendelik az Egyesült Államok érdekeinek.

Görögország, az Egyesült Államok és a NATO kapcsolatainak e tendenciájához kötődik az ország belépése a Közös Piacba 1981. január 1-i hatállyal.

A görög külpolitikát a legnagyobb mértékben érinti Görögország és Törökország kapcsolatainak problémája. A görög kormányok 1974 júliusa után tett külpolitikai intézkedéseinek legtöbbje mögött az a szándék húzódott meg, hogy támogatást szerezzenek. Véleménykülönbségek állnak fenn Törökországgal az Égei-tenger egyes részeire támasztott kölcsönös igények és a ciprusi kérdés tekintetében, és a kormányok, valamint más nacionalista erők ennek hatására ösztönzik az ország felfegyverzését. Az Egyesült Államok és a NATO közvetítőszerepének elfogadásával a kormány fontos előfeltételét teremtette meg annak, hogy az imperializmus stratégiai állásai tovább erősödjenek e térségben.

Az állammonopolista fejlődésről

Görögország uralkodó körei politikailag és katonailag messzemenően alárendelt helyzetbe kerültek az Egyesült Államokkal szemben, és ez kiindulási pontja lett a külföldi monopoltőke fokozódó behatolásának Görögországba. Támogatást élvezve (sőt a 2687/53-as törvény értelmében alkotmányos biztosítékok alapján is), a külföldi tőke 1954 és 1974 között 1 milliárd dollárt fektetett be közvetlenül, ennek 80 százalékát az iparba. A hetvenes években a tőke gyorsuló internacionalizálódása nyomán hamar kiépültek a külföldi tőke pozíciói a görög gazdaságban. Ennek eredménye, hogy a külföldi monopoltőke ma közvetlenül ellenőrzi a görög gazdasági potenciál egyharmadát. A legmodernebb, legjelentősebb ágazatokat, pl. a petrolkémiát, az elektrotechnikát, a kohászatot, a szállítójármű-gyártást és a vegyipart 95 százalékban tartja ellenőrzése alatt.

Első helyen az amerikai tőke áll az összes külföldi beruházó 40 százalékával. Utána Franciaország következik kb. 25 százalékkal. Az ország gazdasági függőségét, amely egyben technológiai, tudományos-technikai függőség is, csak fokozza a külföldi eladósodás, amely 1978-ban elérte az 55 milliárd drachmát (kb. 1,7 milliárd dollárt).

A monopóliumok hatalma összefonódik az államhatalommal, ami megnyilvánul abban is, hogy a görög állam széles körű gazdasági tevékenységet fejt ki. E tevékenység az újratermelési folyamat egyik közvetlen és döntő tényezőjévé vált. Az állam vállalatai révén gyakorlatilag az ország egész infrastruktúráját ellenőrzi. Az állam átvette a beruházásigényes gazdasági ágazatokat. A Görög Nemzeti Bank élénk beruházási tevékenységet folytat, és egyéb állami pénzintézetek is aktivitást fejtenek ki e téren. Mindezek révén a görög államnak szerteágazó gazdasági eszköztára van. A nemzeti jövedelmet a monopóliumok javára osztják el újra az állami költségvetés és ennek keretében a hitel- és adópolitika segítségével.

A monopóliumok kezében összpontosuló gazdasági, politikai és katonai hatalom megmutatkozott abban is, hogy vezető képviselőik tisztségeket vállaltak a kormányban. E jelenségek párosulnak az állam törvényhozó hatalmának kihasználásával, az állam pedig alárendeli magát a monopóliumoknak, amelyek a tőke értékesülési feltételeinek javítására törekszenek.

A görög gazdaság főleg a hetvenes évek második felében egyre jobban militarizálódott. Csupán 1980-ban 113,8 milliárd drachma áramlott a hadiiparba, azaz a bruttó nemzeti jövedelem 8 százaléka, vagy az állam adóbevételeinek 33,4 százaléka.

A nagyfokú függőség mellett a görög állammonopolista kapitalizmusra bizonyos ellentmondás is jellemző: a magas fokú monopolizáltság és a termelőerőknek ehhez képest alacsony fejlettségi szintje közt. A hetvenes években a tőke és a termelés tovább koncentrálódott. 1978-ban Görögország 100 legnagyobb vállalata (az összes vállalatnak kb. 3,7 százaléka) bonyolította le a forgalom 51 százalékát, birtokolta a tőkék 46 százalékát, az iparvállalatok nettó nyereségének 64 százalékát, és foglalkoztatta az iparban dolgozók 32 százalékát.

A 100 legnagyobb vállalat (az összes vállalat 0,3 százaléka) ugyanebben az időszakban a forgalom 22 százalékát bonyolította le, a tőke 13 százalékával rendelkezett, a nettó nyereség 48 százalékát könyvelhette el és a foglalkoztatottak 5 százalékát alkalmazta. Kb. 150 monopólium uralja Görögország egész gazdasági életét. Az ipari termelésnek kb. 55—60 százaléka, a bányászatnak 60—65 százaléka közvetlenül a kezükben van. A műszakilag legfejlettebb ágazatokat a monopóliumok 60—80 százalékban uralják.

A bankmonopóliumok kialakulása megelőzte az ipari tőkéét, és annál nagyobb ütemben ment végbe. Ma — az állami Görög Bank mellett — a Nemzeti Bank, a Kereskedelmi Bank, a Ion Népbank és a Hitelbank uralja szinte kizárólagosan a görög pénzpiacot. A hetvenes években e bankok rendelkeztek a betétek és a hitelek közel 90 százalékával, valamint a magánkereskedelmi bankok aktívumainak 80 százalékával. Uralkodó helyzetben van a Nemzeti Bank és a Kereskedelmi Bank, ellenőrzésük alatt tartanak egy sor más bankintézetet is. A banktőke koncentrációjának és centralizációjának nyomán, azzal szoros összefüggésben a hetvenes években hasonló fejlődés játszódott le a biztosítás terén, amelyet ma tíz társaság tart uralma alatt.

Az ipari monopóliumok és a bankmonopóliumok kialakulásával létrejött a finánctőke. A finánccsoportok súlya a hetvenes években tovább nőtt, szorosan összefonódnak a különféle ipari és bankmonopóliumok. A legjelentősebbek a kereskedelem és a hajózás, valamint a bankügy terén jöttek létre. Olyan monopolista szövetségek tartoznak ide, mint az Andreadisz, a Niarchos, az Onassis. Mások a hagyományos könnyűipari ágazatokban működnek (Katszambasz, Karelosz, Papasztratosz, Keranisz).

A termelőerők viszonylagos elmaradottsága a legvilágosabban a görög gazdaság szerkezetén látszik. 1964-ben a bruttó ipari termelés a bruttó nemzeti jövedelem 28 százalékát adta, és első ízben érte el a mezőgazdaság részesedésének a szintjét. Ezek a viszonyok a hetvenes években még inkább eltolódtak a mezőgazdaság rovására. Az ipar gyorsabb fejlődése a mezőgazdasághoz képest tartós tendencia minden viszonylagossága ellenére is, bár a folyamat a válságok idején átmenetileg lelassul, és ennek nyomán további strukturális változások várhatók

ebben az irányban. Ugyanakkor változások mennek végbe az iparban is, nő a feldolgozóipar aránya. E fejlődéstől függetlenül továbbra is vannak jelentős strukturális problémák. Az energiabázis továbbra is gyenge, és korlátozza az iparosítást. A nehézipar nem eléggé fejlett. A szerszámgépipar szinte teljesen hiányzik. A görög ipar termelékenysége a közös piaci átlagnak kb. 40 százaléka, főként amiatt, hogy a termelőegységek nem optimálisak, és ami ezzel együtt jár, technológiai felszereltségük színvonala alacsony. Hasonló az elmaradottság a mezőgazdaságban. 1974-ben Görögország nemzeti jövedelme egy főre számítva 2500 dollár volt, az OECD*-országok 4500 dolláros átlagával szemben.

A görög gazdaság egyik ismertetőjegye a parányi és közepes üzemek magas részesedése az ország teljes ipari potenciáljából. Bár 1969 és 1973 között a kevesebb mint 10 alkalmazottat foglalkoztató üzemek száma kb. 4,5 százalékkal csökkent, még mindig 107 296 volt a számuk. Még nagyobb a kisárutermelés aránya a mezőgazdaságban. A hetvenes években nem történt változás ebben a helyzetben. Mindezen tényezők megerősítik azt a jellemzést, amelyet a GKP 1978-ban tartott X. kongresszusa adott Görögországról: tőkés, ipari-agrár ország ... termelőerői közepesen fejlettek.

Az 1973/74-es gazdasági válság

A hetvenes években következett be a tőkés rendszer legsúlyosabb gazdasági válsága a második világháború óta. 1973/74-ben Görögországban is válság tört ki. Az ipari termelés 15,5 százalékkal csökkent, az árindex 28 százalékkal emelkedett, csökkent az építőmunka és a beruházás, valamint nőtt az infláció és a munkanélküliség. A válság nyomán jelentős mértékben romlott a kereskedelmi mérleg és fokozódott az eladósodás. Az utána következő évekre ellentmondásos és ingatag fejlődés volt jellemző. 1979-ben kis mértékben nőtt a bruttó nemzeti jövedelem, de ezzel együtt hanyatlott a mezőgazdasági termelés. Az inflációs ráta 1979-ben majdnem elérte a 25 százalékot, ami jelentősen csökkentette a dolgozók reáljövedelmét. A beruházások üteme újra lelassult. A fizetési mérleg deficitje 1978-hoz képest megkétszereződött, és elérte a 2,5 milliárd dollárt.

A hetvenes évek gazdasági fejlődése rávilágít arra, hogy a hosszú távon ható tényezők egyre nagyobb befolyással vannak a ciklikus válságokra. A válság nem tudta megszüntetni a túltermelést, a nyolcvanas évek fordulóján pedig újabb ciklikus válságjelenségeknek lehetünk tanúi. A nemzeti jövedelem 1980-ban csak 0,5 százalékkal nőtt, a beruházások ugyanebben az évben 6,5 százalékkal csökkentek. A hivatalos inflációs ráta elérte a 26 százalékot. Az államháztartás 1981-ben 80 millió drachma deficitet mutat, bár a dolgozók adóterhei 22 százalékkal növekedtek. A tartós negatív fizetési mérleg nyomán Görögország külföldi adósságállománya 1980-ban elérte a 14 milliárd dollárt.

A görög kormányoknak a hetvenes évek második felében követett gazdasági és szociálpolitikája nyomán romlott a dolgozók szociális helyzete. Az inflációs ráta és a bérek növekedése közti szakadék éveken át kb. 10 százalékos volt. A görög dolgozók reáljövedelme jelentősen csökkent. A fokozódó szociális bizonytalanság megmutatkozik a munkanélküliség 15 százalékos szintjében. A görög állam egyébként sem játszik túl nagy szerepet szociális téren — a jelentős katonai kiadások miatt sem —, és ez a szerepe tovább korlátozódik. A válság és a monopóliumok érdekeit szem előtt tartó kormánypolitika érintette a középrétegek nagy részét is. Ebben az időszakban az alapvető tendencia Görögországban a társadalmi konfliktusok lehetőségének erőteljes növekedése volt.

A tőkés világ alapvető fejlődési tendenciái különösen szembetűnően nyilvánultak meg Görögországban. Minőségileg megváltozott a görög monopolburzsoázia politikai uralmi rendszere a hetvenes évek közepén, és egy-

* Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete. A NATO gazdasági kiegészítője, hivatalos célja az európai gazdasági együttműködés előmozdítása. Az európai fejlett kapitalista országokon kívül tagja az USA, Kanada és Japán, Jugoszlávia és Finnország társult tagok. — *N. Sz. szerk.*

re ingatagabbá vált a hetvenes évek második felében. 1974 júliusában Görögországban összeomlott a fasiszta katonai diktatúra, és életre kelt a polgári parlamentarizmus.

Minőségi változás a politikai hatalom rendszerében

A politikai hatalmi rendszer minőségi változását egy sor belső és külső ok idézte elő. Az 1967-ben létrehozott fasiszta katonai diktatúra belpolitikailag és nemzetközileg rendkívül elszigetelődött, mély válságba jutott, amely 1973 végén a klikkharcokban mutatkozott meg a legnyilvánvalóbban. Megbuktak a junta vezető képviselőinek törekvései, hogy a diktatúra lényegét polgári parlamenti formákkal szépítsék. A demokratikus diktatúraellenes erők fokozódó ellenállásának csúcspontja az athéni műszaki főiskolán 1973 novemberében kirobbant lázadás volt. A diktatúra már képtelen volt a monopolburzsoázia érdekeit biztosítani. Kudarcot vallott a görög katonák puccskísérlete a ciprusi kormány ellen, közvetlenül utána pedig a török fegyveres erők megszállták Ciprus egy részét. Mindez külpolitikai téren is nyilvánvalóvá tette a diktatúra mély válságát.

A helyzet láttán a görög monopolburzsoázia és az imperialista nagyhatalmak az állammonopolista rend stabilizálására törekedtek, hozzáigazítva azt a belső és külső erőviszonyokhoz, hogy így megakadályozzák a nagyobb társadalmi változásokat. E célok alapján jött létre a kompromisszum a hadsereg vezetése és azon jobboldali nagypolgári politikusok között, akiket az 1963-as puccs során szorítottak ki a kormányhatalomból az ezredesek. A kompromisszum létrejöttében aktív szerepe volt az Egyesült Államoknak is. A monopolburzsoáziának az a szárnya, amely a diktatúra mögött állt, 1974 júliusa után is gyakorlatilag a kezében tartotta a hatalmat, bár más módszerekkel gyakorolta.

Noha a junta és a széles néptömegek közti ellentét egyre nyíltabbá vált, az erőviszonyok mégis kedveztek ennek a kompromisszumnak. A következetes demokratikus erők túlságosan gyengék és megosztottak voltak. Minden polgári politikai erő kész volt támogatni a hadsereg vezetése és a Karamanlisz-féle konzervatív, nagypolgári politikusok közti kompromisszumot.

Az 1974. júliusi politikai változások egy időre viszonylag stabilizálták az állammonopolista rendet. Bár 1974 után a demokratikus erők nyomására bizonyos mértékben megváltoztattak a lényegét tekintve továbbra is kommunistaellenes hatalmi gépezet összetételét, az továbbra is fennmaradhatott a maga egészében. A belső erőviszonyok biztosították a jobboldali nagypolgári erőknek a kormányzást.

Ugyanakkor a polgári parlamentáris módszerek újbóli bevezetése lehetőségeket biztosított az ország demokratikus erőinek tevékenységéhez is. A kommunista párt és más demokratikus szervezetek legálisan működhettek. A törvényhozásban felszámolták a legélesebb kommunistaellenességet. A hadsereget, a csendőrséget és a rendőrséget megtisztították a fasiszta eszmék legharsányabb hirdetőitől

A demokrácia felszámolása és a politikai erők polarizációja

A hetvenes évek vége felé Görögországban is egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy kapcsolat van a gazdasági és a politikai válság között. Egyre ingatagabb lett a politikai rendszer. A belső erőviszonyok jelentősen megváltoztak. Ebben az időszakban fokozódott a politikai erők polarizációja. Ugyanakkor szűkült az uralkodó körök társadalmi bázisa. Jobboldali, nyíltan antikommunista erők kerültek előtérbe a nagypolgári körökben. Újra megnyirbálták a demokratikus jogokat.

A politikai erők polarizációját a görög társadalom belső és külső ellentmondásainak élesződése követte, a monopoltőke és a külföldi imperializmus közti ellentét egyfelől, és a görög néptömegek és az előbbiek közti ellentét másfelől. Ez a tendencia a hetvenes évek második felében világosan megmutatkozott a pártpolitikai színkép jelentős beszűkülésében. Egyre inkább három politikai főerő kristályosodott

ki a görög monopoltőke pártja, az „Új Demokrácia"; a középrétegek érdekeit kifejező „Pánhellén Szocialista Mozgalom" (a PASOK) és a Görög Kommunista Párt. Az erőviszonyok fokozódó polarizálódása elválaszthatatlan volt a belső erőviszonyok nagyarányú eltolódásától. Az „Új Demokrácia" befolyása csökkent. A nagypolgári centrum a politikai fejlődés peremére szorult, ugyanakkor szilárdabb lett a demokratikus erők helyzete. Az 1977-es parlamenti választások világosan tükrözik e változásokat: ahogy csökkent az „Új Demokrácia" választóinak száma 41,8 százalék (1974: 54,4 százalék) és a Centrumra leadott szavazatok száma: 11,9 százalék (1974 20,4 százalék), úgy szilárdult a PASOK helyzete: 25,3 százalék (1974: 13,6 százalék). A kommunista párt 9,4 százalékot kapott, és parlamenti mandátumainak számát 5-ről 11-re növelte.

E ciklikus válság és a fokozódó labilitás mögött a monopolburzsoázia hosszú távon ható nehézségei húzódnak meg; nem tudja ugyanis a monopolburzsoázia a polgári parlamentarizmus keretei között, politikai eszközökkel megvalósítani érdekeit. E nehézségek nyomán bontakozik ki a görög állam leplezetlen represszív karaktere, ebből ered a hadsereg súlya a görög társadalom életében.

A hetvenes évek második felében egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy nem igazi demokráciáról van szó. Az antidemokratikus alkotmány és egy sor hasonló tartalmú törvény fenntartotta, sőt tökéletesítette a még a polgárháború idejéből való törvénykezést. Az állam szabályozta és rendszabályozta a szakszervezeti mozgalmat. A végrehajtó szervek illetékességét kibővítették, a törvényhozását és a helyi közigazgatását szűkítették. A harcias antikommunizmus egyre nagyobb befolyásra tett szert a kormánypolitikában, elsősorban a belpolitikában. A belső erőviszonyok változásával együtt egyre nagyobb egyetértés alakult ki a kormányzó „Új Demokrácia" és a hadsereg vezetése között. Nőtt Görögországban a hadsereg és a biztonsági szervek szerepe, amelyek jellege mint a harcias antikommunista erők gyűj-

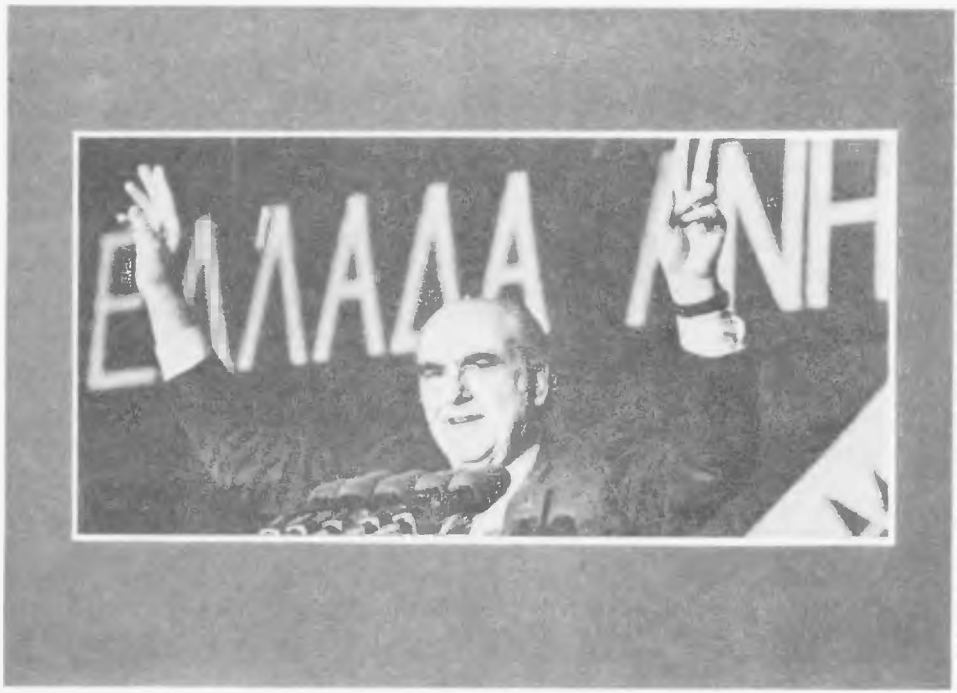

Papandreu

tömedencéje és a szélsőséges jobboldal hatalmi szerve, alig változott. A fegyveres erők és a biztonsági erők élén végbement személyi változások 1974 után átmenetileg ugyan csökkentették a hadsereg szerepét, de komolyan sohasem veszélyeztethették. A legutóbbi időkben egyre több a jele, hogy a katonai körök beavatkoznak az ország politikai életébe. Nem lehet eleve kizárni azt a lehetőséget, hogy a legreakciósabb imperialista körök fokozódó konfrontációs politikája és a belpolitikai erőviszonyoknak a nemzeti függetlenség, a demokrácia és a társadalmi haladás erői javára történő további eltolódása nyomán a hadsereg újra közvetlen befolyást nyerhet összemzeti keretek között a belpolitikában.

A hetvenes évek második felében a politikai rendszer határai kétségtelenül szűkültek. A demokratikus erők helyzete erősödött, és ez a tendencia a nyolcvanas évek elején megteremtette a reális lehetőséget arra, hogy a monopoltőke pártját kiszorítsák a kormányból. Az 1981. október 18-i parlamenti választásoknak e téren döntő jelentősége volt. A demokratikus erők célja a választási harcban az volt, hogy megszerezzék a többséget a parlamentekben, és demokratikus kormányt alakítsanak. A Görög Kommunista Párt és a PASOK fő jelszava a választások előestéjén Görögország bel- és külpolitikájának megváltoztatása volt. A választások megmutatták, hogy ez megfelel a görög nép széles tömegei akaratának. A szavazatok 60 százalékát a demokratikus pártok kapták

Kommunisták a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a társadalmi haladásért

A GKP már a hetvenes évek végén felhívta a figyelmet a néptömegek akarata és a parlamenti többség akarata közti szakadékra, és új választások azonnali kiírását követelte. Ebben az összefüggésben a GKP KB 1979. októberi plénuma, a demokratikus parlamenti többség megszerzését tartva szem előtt, kijelentette, hogy át kell venni a jobboldaltól a kormányzást. A GKP KB 1980. júliusi plénumának határozata közvetlenül említi egy „demokratikus változás" lehetőségét az ország fejlődésében. Az 1981-es választásokra a GKP konkretizálta a „demokratikus változásról" alkotott elképzeléseit. Előterjesztette minimális programját, amelynek fő tézisei a következők voltak a monopóliumok hatalmának korlátozása, az árak és a profitok ellenőrzése, intézkedések az infláció és a munkanélküliség ellen, a dolgozók életszínvonalának védelme, illetve emelése, az antidemokratikus törvények eltörlése és az államapparátus demokratizálása, kilépés a NATO-ból és a külföldi katonai támaszpontok felszámolása, valamint a nemzeti függetlenség biztosítása, a béke és a nemzetközi együttműködés szilárdítása. A GKP kinyilatkoztatott célja, hogy a demokratikus változások érdekében a lehető legszélesebb körben együttműködik a demokratikus erőkkel.

A GKP fokozta tömegbefolyását. Az 1974-es választásokon, ahol a GKP az „egyesült baloldal" választási szövetségének tagjaként vett részt, öt képviselőt küldött a törvényhozásba. Bár továbbra is érvényben voltak az antidemokratikus választási törvények, a GKP az 1977-es választásokon a második legerősebb ellenzéki párt lett. Az új görög parlamentben 13 képviselője foglalt helyet. A helyi közigazgatási választások a demokratikus erők győzelmét hozták, és egyben igazolták a GKP tömegbefolyását. Azok a kísérletek, amelyek arra irányultak, hogy elszigeteljék a Görög Kommunista Pártot vagy más demokratikus pártok irányítása alá kényszerítsék, kudarcot vallottak. A GKP tagjai bekerültek a városi és községi tanácsokba, a polgármesteri székbe. A GKP növelte befolyását a kommunistákhoz közel álló szakszervezeti mozgalomban, az FSAK-ban is.

A görög kommunisták állnak a dolgozók nagy harci megmozdulásainak az élén. Sztrájkok, tüntetések, munkabeszüntetések és gyárfoglalások tanúsítják: a széles tömegek készek harcolni érdekeik védelmében. 1978-ban több mint 3 millió munkás és alkalmazott sztrájkolt. A következő években ugyancsak mintegy 3 millió dolgozó fejezte ki akaratát, gazdasági,

szociális és politikai követeléseit harci akciókkal. Jellegzetessége ezeknek az akcióknak a sztrájkokban részt vevő ipari munkások magas aránya és a növekvő egység és szolidaritás a dolgozók körében . . .

A GKP egyik alapvető szándéka pozícióinak kiépítése a parasztok közt. 1974 után a GKP úgy ítélte meg, hogy a parasztság politikailag heterogén, többségében azonban konzervatív és elmaradott. A falusi lakosság főképp szövetkezetekbe szerveződött (700 000 tag), amelyeket gazdaságilag és politikailag a kormány befolyásolt. A parasztegyesületek mozgalma fellendült Görögországban. Létrehozták a Görögországi Parasztegyletek Általános Konföderációját, a GSASE-t, amelynek jelenleg kb. 200 000 tagja van. A GKP befolyása nő a falusi lakosság körében, és ez megmutatkozik abban is, hogy az 1980-as választásokon hét kommunista került be a GSASE 15 fős vezetésébe.

A hetvenes évek második felében a középrétegek szociálpolitikai helyzetében is jelentős, részben minőségi változások mentek végbe. Elsősorban a kormánypárt befolyása csökkent köreikben, sőt az elmúlt években a nagypolgári jobboldalé is. 1974-ben pedig megalakult az Andreas Papandreu vezette PASOK, tehát egy olyan politikai párt, amely elsősorban ezeknek a rétegeknek az érdekeit fogalmazta meg.

A PASOK helyzete és tendenciái

A nyolcvanas évek fordulóján a PASOK a „radikális fordulat" politikáját állította a középpontba. Kidolgozta a közvetlen és középtávú intézkedések programját, egy PASOK-kormány irányvonalának alapját. Első helyen az ország kiválása szerepelt minden katonai, politikai és gazdasági tömbből. A független külpolitika megvalósítása érdekében az országnak ki kell lépnie a NATO-ból. A PASOK ellenezte a Közös Piacba való belépést.

„A nemzeti függetlenséghez vezető út elválaszthatatlan az imperializmus, a nemzetközi monopoltőke expanzív és agresszív politikája elleni küzdelemtől."

Belpolitikai téren a mozgalom a gazdaság legfontosabb ágazatainak lépésről lépésre való államosítását tekinti „fő előfeltételeként" annak, hogy megvédjék a hazai és külföldi oligarchia módszeres felforgató tevékenysége ellen irányuló politikát. E szándékok, amelyek a görög és a külföldi monopoltőke ellen irányulnak, kiegészülnek a kis- és középvállalkozók támogatásával. A jövőbeli kormányprogram jelentős alkotórésze lesz a közélet átfogó demokratizálása, valamint a lakosság legszélesebb érdekeit figyelembe vevő gazdasági és szociális intézkedések egész sora.

A PASOK állást foglalt az ellen, hogy az országot újra integrálják a NATO katonai szervezetébe. Nemcsak az ellen foglalt állást, hogy kiterjesszék Görögország és az Egyesült Államok kapcsolatait, hanem követelte az USA-tól való mindenfajta függőség felszámolását is. A Közös Piacba való belépés és a jobboldali kormányok politikája helyett a PASOK követelte, hogy fejlesszék a gazdasági együttműködést minden állammal az egyenjogúság alapján. Hangsúlyozta a társadalmi élet, elsősorban a hadsereg átfogó demokratizálásának szükségességét.

Ezen állásfoglalások nyomán a PASOK mindenféle demokratikus szövetségben tekintélyes erőt képviselhetett; gyorsan nőtt a párt befolyása. Az 1977-es választásokon Papandreu pártja megkétszerezte szavazatainak számát 1974-hez képest. Parlamenti frakciója 11 helyett 99 fős lett. Kommunális szinten a jobboldali erőkkel való összecsapásban és a demokratikus szervezetekkel való együttműködésben tekintélyes helyet szerzett magának. Bár a tömegszervezetekben szervezett erői csekélyek voltak, mégis tekintélyes befolyással rendelkezett. A PASOK ifjúsági szövetsége a görög ifjúsági mozgalom legbefolyásosabb részéhez, a KNE-hez tartozik. A PSKAE, a PASOK ifjúsági szervezete — a második legerősebb demokratikus mozgalom a ma is jobboldali ellenőrzés alatt álló görög szakszervezetekben és szakmai szövetségekben. Megalakulásakor a PASOK-hoz baloldali erők is

csatlakoztak, és ma is ezek teszik ki a part szervezeti alapjának jelentős részét.

A nyolcvanas évek fordulóján a PASOK fokozatosan megváltoztatta korábbi álláspontját az ország alapvető politikai kérdéseit illetően. A PASOK állásfoglalásai ellentmondásosabbakká váltak. Korábban világosan elutasították a NATO-t és a Közös Piacot, most az állásfoglalás kontúrjai elmosódottabbak. Fokozatosan kiépítették a kapcsolatokat a nyugat-európai szociáldemokrata pártokkal. Nacionalista külpolitikai állásfoglalások kerültek az előtérbe. A PASOK egyre inkább nyitott a nagypolgári centrum felé. A kormánypárttal való konfrontáció egyre világosabban a parlamentre redukálódott.

Semmi kétség, hogy e tendenciák alapját nagymértékben választási taktikai megfontolások képezték. Ugyanakkor megfeleltek a görög monopolburzsoázia és az imperialista nagyhatalmak azon törekvéseinek, hogy a PASOK-ot integrálják a meglevő hatalmi rendszerbe.

Új fejlődési szakasz az októberi választások után

A hetvenes évek második felének belpolitikai fejleményei az 1981. október 18-i választásokban csúcsosodtak ki. Közel 7 millió választót szólítottak fel arra, hogy szavazzon: az eddigi erők maradjanak-e kormányon, vagy változás következzék be a görög politikában. Kb. 80 százalékuk járult az urnákhoz és új parlamentet választott. A választási rendszer szerint a PASOK a szavazatok 48 százalékával 172 helyet, azaz abszolút többséget szerzett a 300 képviselői helyet biztosító parlamentben. A Görög Kommunista Pártra a szavazatok 11 százaléka jutott, tehát szintén növelte befolyását. Az „Új Demokrácia", amely a választások előtt hidat vert a szélsőjobb felé, 36 százalékával 115 mandátumot szerzett. A jobboldal szavazatvesztesége majdnem 15 százalékos volt. A választásokon részt vevő több mint 11 pártnak nem lesz képviselete a parlamentben. A politikai erők tehát tovább polarizálódtak az országban.

A PASOK-ra adott szavazatok aránya majdnem megkétszereződött. Főleg a városi és falusi középrétegek körében fokozta befolyását, amelyek csalódtak az „Új Demokrácia" szociál- és gazdaságpolitikájában.

A GKP KB főtitkára Harilaosz Florakisz egyik állásfoglalásában hangsúlyozta, hogy a választásokon egyértelmű fölényt szereztek a változást sürgető erők. A görög kommunisták megszilárdították helyuket a parlamentben, sőt szélesítették állásaikat. A GKP-nak erősödött a helyzete, az ország harmadik legerősebb pártja lett, de jelentősége sokkal nagyobb ennél: 13 képviselőt küldenek a törvényhozásba. A választási harc élességét látva, a GKP híveinek egy része nyilván úgy vélte, helyesebb, ha szavazatát az „Új Demokrácia" fő riválisára, a PASOK-ra adja le.

Andreasz Papandreu új kormányának szándékai és lehetőségei még nem körvonalazódtak világosan. Kiszorították a kormányzásból azokat a jobboldali erőket, amelyek azonosították magukat a monopoltőke uralmával, és az országot alárendelték az Egyesült Államoknak. A kormány azonban szembetalálja magát a rendkívüli teljhatalommal rendelkező elnökkel és a korábbi államapparátussal, a hadsereget is ideértve.

A választások eredménye — a belpolitikai dimenziókon túlmenően — arról tanúskodik, hogy a görög nép elutasítja a görög külpolitika alárendelését az Egyesült Államok és a NATO érdekeinek.

A GKP központi bizottsága a választások után előterjesztette a görög bel- és külpolitika fejlesztésére kidolgozott programját. A plénumon elfogadott dokumentumban a part megerősíti és pontosítja a választások előtt tett javaslatot. Erősíteni kell az ország függetlenségét, független és békés külpolitikát kell folytatni. Vonják ki Görögországból az összes nukleáris fegyvert, számolják fel az összes külföldi katonai támaszpontot, az ország lépjen ki a NATO-ból és kezdeményezze egy atommentes övezet létesítését a Balkánon — ezek a független és békés

külpolitika fő elemei. Ezen túlmenően Görögország aktívan vegyen részt a békeszerető erők harcában az amerikai rakétafegyverek nyugat-európai állomásoztatása, a neutronfegyver gyártása ellen, valamint a feszültség enyhítése és a fegyverkezés megállítása érdekében. Az ország szálljon síkra az egyesült, szuverén és demilitarizált Ciprusért.

A jószomszédi kapcsolatokra, a békére és a leszerelésre törekvő görög külpolitika, amelyet a demokratikus erők még a választási harcban vázoltak föl, nemcsak e térség népei érdekeinek felelne meg. Hozzájárulna a béke biztosításához egész Európában.

(Az NDK-beli folyóirat 1981 12. számából)

LE MONDE diplomatique

IGNACIO RAMONET

A spanyol demokrácia a lopakodó puccsizmus ellen

Az 1981. február 23-i katonai felkelés bukása ellenére — úgy tűnik — a spanyol fegyveres erők bizonyos köreiben a kedélyek egyáltalán nem nyugodtak meg, és az alkotmányos rendszerrel szembeni ellenérzések megnyilvánulásai szakadatlan követik egymást. Ezek közül a legsúlyosabb a múlt év december 6-i „Kiáltvány", amelyet a madridi katonai körzet mintegy száz tényleges tisztje és tiszthelyettese írt alá, akik nyíltan védelmükbe vették a február 23-i puccs résztvevőit, követelvén, hogy a polgári hatalom tartózkodjék attól, hogy a katonaság ügyeibe beleavatkozzék. Ez a kezdeményezés bizonyította: a katonai hierarchia egy része egyáltalán nem hajlandó beletörődni, hogy a spanyol demokratizálódási folyamatban valamilyen „bólogatójános" szerepét játssza. Ezt a magatartást kétségtelenül bátorítja a centrista kormány határozatlansága és halogató taktikája is. A kormány egyébként — nem minden cinizmus híján — láthatólag arra használja a katonák felől fenyegető veszélyt, hogy lelohassza a baloldalnak, nevezetesen a Szocialista Pártnak, az 1983-as törvényhozói választásokhoz fűződő hatalmi reményeit.

Calvo Sotelo egymást váltó kormányai (három volt 1981. február 26. óta) meglepő elnézést tanúsítottak a február 23-i sikertelen puccs tetteseivel szemben, akiknek perét még

Mi támogatjuk a békét – támogatjuk az erő alapján

(A *Daily Worldból*)

mindig nem tartották meg. Mivel az eseményt követő hetekben „nem tartották melegen" az ügyet, ez a per félelmetes politikai zátonnyá vált, és a hatalom nyilvánvalóan tart attól, hogy a katonák háborgása felerősödne a per kapcsán. Ezért késleltetik a per megkezdését, akár annak árán is, hogy a kormány gyengesége még tovább nő, tekintélye pedig egyre csökken. A puccsisták vezetői, Tejero ezredes és különösen Milan del Bosh, máris hős hazafiakká emelkedtek, mámorosan említik nevüket a szélsőjobb gyűlésein, amely nem tudni, mennyire törődne bele egy esetleges elmarasztaló ítéletbe ilyen magas rangú tisztek esetében („akiknek pályája — amint azt a »Századok kiáltványának« szerzői leszögezik — a legfényesebbek közül való volt, és akiknek hivatásbeli értékéhez és feddhetetlenségéhez semmi kétség nem fér").

A francoizmus kultusza

A francoizmushoz szenvedélyesen ragaszkodó szélsőjobb teljes szövetségben van a kaszárnyákkal, és leplezetlenül hatalomátvételre biztatja a hadsereget. Legbefolyásosabb irányítója, Blas Pinar, a neofasiszta Fuerza Nueva (Új Erő) párt vezetője, nyíltan támadja az alkotmányt; pártja hatodik kongresszusának záró beszédében nyilvánosan kiállt a Századok kiáltványa mellett (fia, Blas Pinar kapitány, az aláírók egyike). Az El Alcazar című napilap és az El Heraldo című hetilap által támogatott neofrancoisták, rosszul leplezett türelmetlenséggel, a hadseregtől várnak valamilyen destabilizáló kezdeményezést, amelyre egyébként maguk is szorgosan készülnek: a múlt szeptemberben a Fuerza Nueva C-szekciójának tagjai, a „kemény vonal" hívei, tulajdonképpen egy földalatti rohamcsapat létrehozását javasolták, amelyet az összes szélsőséges szervezet harcosaiból toboroznának azért, hogy merényleteket kövessenek el demokrata politikusok ellen. A Primera Linea (Első Vonal) falangista félkatonai kommandói máris erős aktivitást mutatnak Madridban.

A hatalom nagyvonalúsága, lágysága és bizonytalankodásai ebben a helyzetben tanácstalanná teszik a megfigyelőket, akik mindebben egyrészt veszélyes politikai manővert látnak, amelynek célja a baloldal megfélemlítése, úgy tüntetve fel a jelenlegi kormányt, mint a katonai hatalomátvételt feltartoztató egyetlen lehetséges gátat, másrészt nincs elegendő információjuk a puccsisták üzelmeiről. Valójában a hatalom mindeddig képtelennek mutatkozott arra, hogy felszámoljon egy illegális katonai csoportosulást, a Spanyol Katonai Egyesületet, amely ugyanolyan modell szerint épült fel, mint az a szervezet, amely összeesküvést szott a Köztársaság ellen, és Franco vezetésével kirobbantotta az 1936. július 18-i felkelést. A „Századok kiáltványa" megjelenése megvilágítja az információs szolgálatok inkompetenciáját is, és mindenképpen ellentmond a kormány megnyugtató nyilatkozatainak, különösen a sajtótitkárság múlt év november 13-i jelentésének, amely szerint a „katonák nyugtalanságáról szóló mendemondák teljesen hamisak". Az is köztudott, hogy különböző katonai egységek számos fiatal tisztje és altisztje kifejezte már a Manifesztum iránt rokonszenvét, néha nyilvánosan is, mit sem törődve a hadügyminiszter tiltó parancsával.

Maga a hadügyminiszter, Alberto Oliart nem volt képes érvényesíteni hatalmát a katonai hierarchia fölött. Elszigetelve saját minisztériumában, még arra sincs módja, hogy akár a legszükségesebb reformokat keresztülvigye a hadseregben, amely mégiscsak a legnagyobb, ha nem az egyetlen veszélyt jelenti a fiatal spanyol demokrácia számára. Az egyik legsürgetőbb intézkedés a katonai akadémiák tananyagának módosítása lenne, mivel hat évvel Franco halála után még a generalissimus kultuszában és az általa képviselt ideológiában nevelik a fiatal kadétokat. E tekintetben a „Századok kiáltványa" a katonai akadémiákon uralkodó antidemokratikus érzelmek megnyilatkozása, mert az aláíró kapitányok és őrnagyok legtöbbje (átlagéletkoruk harminc év körül van) már a diktátor halála után fejezte be tanulmányait, valamelyik katonai akadémián. Raadásul sokan

közülük olyan magas rangú katonatisztek fiai, akik terrorcselekmények áldozatai lettek, a hadsereg legütőképesebb egységeihez jelentkeztek szolgálatra, ahol leghatásosabban működhetnek egy esetleges felkelés során. Ennek ellenére nem valószínű, hogy sikeres lenne egy államcsíny a mai Spanyolországban. Úgy tűnik, hogy az aktív tábornokoknak csak mintegy 10%-a támogatna egy lázadást, amelynek gondolata inkább az ezredesek és kapitányok körében elterjedtebb. Egy esetleges katonai államcsíny külföldön — a latin-amerikai katonai diktatúrákat kivéve — csak igen gyenge diplomáciai támogatásra számíthatna. Ami pedig az USA-t illeti, a mai napig homály fedi, van-e kapcsolata a február 23-i puccs résztvevőivel, és úgy tűnik, alig nyerne valamit Spanyolország megingásán akkor, amikor Calvo Sotelo kiállt a „neutralizmus-veszély" ellen december 10-én Brüsszelben, s aláírta a hivatalos okmányt országának a NATO-ba való belépéséről. Különben sokan úgy vélik, Spanyolország azért csatlakozik ilyen sietve a NATO-hoz, mert ettől is remél valami védelmet a puccsista törekvésekkel szemben. Ez utóbbiak közül való Gonzalez del Yero tábornok, egy jelentős, a Kanári Szigeteken levő katonai körzet irányítója, aki az elmúlt hónapokban sorozatos politikai konzultációval, a gazdaság helyzetéről szóló nyilatkozataival, az egész spanyol helyzetet átfogó ismereteiről tanúskodó megnyilatkozásaival hívta fel magára a figyelmet. A hivatalos megbeszélések azonban, amelyeket december közepén a hadsereg vezérkari főnökével, Gabeiras tábornokkal folytatott, mégis mintha azt bizonyítanák, hogy ő is kalandot keres magának. Inkább mintha arra gondolna, hogy felajánlkozik egy széles „konzervatív front" megalakítására (ez a front egyesítené az UCD, a Centrista-demokrata Unió és a Nemzeti Szövetség pártjait, és a hadsereg is támogatná), amely talán meggyengítene a szocialista párt (PSOE) esélyeit az 1983-as választásokig, noha eddig minden közvéleményfelmérés ez utóbbinak jósolt sikert. A katonák tevékenységének újjáéledése nem meglepő. Valójában a február 23-i puccskísérlet után számos indokot találtak a hadsereg elégedetlenségének magyarázatára: a terrorizmus elterjedése, a területi autonómia követelésének erősödése, bizalmatlanság a kommunizmussal szemben és a társadalmi káosztól való félelem. Egyebként azóta ez a négy probléma olyan értékelést nyert, amelynek a katonákat kellene igazolnia.

Nagymértékű engedmények

Így például a baszk terrorizmus az utóbbi néhány hónapban jelentős mértékben csökkent; a Terrorista-ellenes Harc Egyesített Parancsnoksága (MULA) komoly akciókat folytatott az ETA (baszk) katonai szervezet ellen. Ezt a rendfenntartó szervet a februári események után hoztak létre, és a hadsereget is bevonták a terrorizmus elleni harcba (a határok felügyeletére).

Ami az autonómia kérdését illeti, a centrista kormány (a szocialista párttal egyetértésben) megszavaztatott egy az autonómia elnyerésének harmonikus folyamatát biztosító törvényt, amelynek célja, hogy pontosítsa az egyes autonóm területek rendelkezési jogát a pénzügyek, a területi egységek és a központi irányításhoz fűződő viszonyuk terén. Az Alianza Popular (Népi Szövetség) elnevezésű jobboldali párt győzelme az 1981. október 21-i galíciai területi választásokon megnyugtatta mindazokat, akik Spanyolország szétesésétől tartottak. Az viszont, hogy múlt év októberében sikereket értek el azok az erők, amelyek Andalúziának önálló státuszt követelnek, igencsak nyugtalanítja a jobboldali erőket, hiszen mindez előre vetíti a PSOE (Spanyol Szocialista Párt) sikerét a helyi parlamenti választásokon, egy ilyen eredmény az UCD negyedik kudarcát jelentené a helyi tárgyalásokon (a Baszkföld, Katalónia és Galícia után), és a szocialistáknak kedvező légkört teremtene az 1983-as általános törvényhozási választásokra. Ez olyan lehetőség, amely nemcsak az UCD-t, de a fegyveres erőket is aggasztja.

A kommunista párt törvényes elismerését a hadsereg, amely egészében véve antikommunista maradt, nem fo-

gadta el. Nem minden öröm nélkül szemlélték a kommunista párt válságát, amely a legsúlyosabb volt 1976 óta. A legutóbbi kongresszus óta lappangó ellentétek kirobbantója az EPK (a baszk KP) és az EIA (baszk forradalmi szervezet) egyesülése volt. A két párt egyesülését a Spanyol Kommunista Párt vezetősége elutasította, és kizárta az EPK főtitkárát, Roberto Lertxundit, az EPK pedig, amelyből kizártak a hatvannégy központi bizottsági tagból negyvenhármat, kettészakadt. Egész Spanyolországban vannak azonban olyan kommunista vezetők, akik rokonszenveznek a kizárt EPK tagokkal, és Santiago Carillo kénytelen volt a megtorló intézkedéseket megsokszorozni; egész területi bizottságokat váltottak le (például a valladolidit), és számos radikális eurokommunista nézeteiről ismert vezetőt — mint Manuel Azcartét — kizárták a pártból. Nemrég egy újabb válság tört ki, ezúttal a Katalán Kommunista Párton (PSUC) belül: a központi bizottság tizenkét tagját, köztük Pere Arcadia főtitkárt, felfüggesztették azzal a váddal, hogy egy szovjetbarát beállítottságú vezetőséget akartak alakítani, párhuzamosan a már meglévővel. Ezek az egymást követő megrázkódtatások, valamint a párt létszámának erős csökkenése és az értelmiségi párttagságban a fájdalmas áldozatok jelentősen meggyengítették az SKP-t (az előzetes felmérések a szavazatoknak csak mintegy 6 százalékát ígérik a pártnak).

A társadalmi zűrzavar, amely a gazdasági fellendulést kísérte, általában megszűnt, bár gazdasági téren a nehézségek még súlyosak maradtak. 1981-ben a gazdasági növekedés üteme csak 0,8 százalékos volt, az infláció viszont elérte a 14,1 százalékot. A fizetési mérleg deficitje 5,2 milliárd dollár volt, a külső adósságok összege 24 milliárd dollár, és a munkanélküliek száma két millió. A viszonylagos társadalmi béke e lehangoló körülmények között a június 5-i nemzeti megegyezésnek köszönhető, amelyet a munkáltatók, a kormány és két szakszervezet (a DOLGOZÓK ÁLTALÁNOS EGYESÜLÉSE és a Munkás Bizottságok) írtak alá; ez korlátozta az elbocsátások számát és ezzel mérsékelte a munkások tiltakozásának hevességét.

Így tehát mindazokon a területeken, amelyeknek helyzete a fegyveres erőket aggasztotta, konkrétan (bár nem bevallottan) elégtételt kaptak a katonák február 23-a óta; a terroristaellenes harc egyesített parancsnokságát felállították: a nemzetiségi autonómia kérdésének megoldására hozott törvény és a foglalkoztatottság ügyében létrejött nemzeti megegyezés a hadsereget megnyugtatta. A fenyegető puccsizmus tehát olyan irányba hajlította a spanyol politikát, amelyet a hadsereg konzervatív elemei kívántak. Ennek ellenére a hadsereg szélsőségesei eltökélten ragaszkodnak céljaikhoz, amelyeket a szélsőséges civil jobboldal is támogat, így nem lehet kizárni a közeljövőben újabb lázadási kísérletek lehetőségét. Minden valószínűség szerint, ez a katonai lázongás egy esetleges baloldali kormánnyal szemben sokkal radikálisabb és nagyobb méretű lenne. Nos, a közvéleménykutatók szerint azonban ma már a szocialista párt képviseli a többséget Spanyolországban. Vajon, azért, hogy megvédjék a demokráciát a katonáktól, vissza kellene-e utasítaniok a hatalmat? Mi értelme lenne akkor a demokráciának?

(A cikk nem tér ki arra, milyen ellenzés mutatkozik a puccsistákkal szemben a NATO és az Egyesült Államok részéről, ezek saját külpolitikai szempontjainak mérlegelésével, továbbá nem foglalkozik Juan Carlos spanyol király ezzel egyébként összhangban álló szerepével sem; ez utóbbinak bizonyára része volt abban, hogy a hadsereg számos szélsőséges vezetőjét, a fegyvernemek parancsnokait, a vezérkari főnököt e cikk megjelenése óta leváltották Spanyolországban. — *N. Sz. szerk.*)

(A francia folyóirat 1982. januári számából)

LE MONDE diplomatique

JORG BECKER

Nyugat-Európa és a harmadik világ a tájékoztatási háborúban

Észak és Dél küzdelmében Nyugat-Európa általában az Egyesült Államok oldalán áll. Az erős Amerika és a gyenge harmadik világ között azonban egyre gyakrabban kóstes helyet foglal el és árnyaltabb álláspontot képvisel. A kolonializmus bölcsője szintén megérzi a világ átrendeződésének gazdasági következményeit, és ismét határozottan érzékeli az amerikai imperializmus megnyilvánulásait. Így a tájékoztatás terén vívott világméretű harcban Nyugat-Európa egyszerre van az erősebb fél helyzetében és függőségben, de nyilvánvalóan nem tudja levonni e kettős jelenség tanulságait.

A közelmúltban két, egymástól teljesen független tanulmány jelent meg a nemzetközi tájékoztatási politikáról. A Nora—Minc-jelentés, amelyet 1978-ban tettek közzé Franciaországban, a „Társadalom informatizálása" címet viselte. Az ENSZ nevelési, tudományos és kulturális szervezete, az UNESCO 1980-ban hozta nyilvánosságra a MacBride-bizottság jelentését „Sok hang — egy világ" címen. Mindkét tanulmány más-más problémákra igyekezett felelni, készítőit eltérő indítékok vezérelték.

A Nora-jelentés szerint az Egyesült Államok vezető pozíciója a számítógépek piacán Franciaország szuverenitását fenyegeti. Az álláslehetőségeket fenyegető veszélyek csökkentésére és a független szolgáltató társadalom kialakulásának elősegítésére a jelentés azt ajánlja, hogy Franciaország fejlesszen ki önálló nemzeti adatfeldolgozó ipart, és nyugat-európai szinten is történjenek kollektív erőfeszítések. Azóta a francia kormány határozott politikai, gazdasági és pénzügyi támogatásban részesíti az adatfeldolgozó ágazatot. Egy hivatalos brit dokumentum szerint Párizs 1980-ban 700 millió dollárt költött az adattovábbító technológiák fejlesztésére, 360 milliót a nagy francia számítógépgyártók megsegítésére, 235 milliót perifériarendszerek fejlesztésére és 175 milliót az alkatrészgyártás előmozdítására.

A MacBride-bizottság jelentése viszont a tömegtájékoztatás problémáját az Észak—Dél konfliktus szemszögéből vizsgálja és hangsúlyozza a harmadik világ függőségét a nagyhatalmak információs iparától. A kialakult helyzet gyökeres felülvizsgálata mellett száll sikra és a tisztán technológiai vonatkozásokkal szemben a tájékoztatás társadalmi tényezőire helyezi a hangsúlyt. A jelentés a tájékoztatási infrastruktúra fejlesztését ajánlja a fejlődő országoknak, valamint horizontális és regionális együttműködést a nagy ipari országoktól való függőség lazítására. A sajtószabadság elve mellett kiáll, de a politikai függőség struktúráinak elemzésétől eltekintő liberális perspektíva helyett a tömegtájékoztatási politika világméretű demokratizálása mellett száll sikra. Ebben az összefüggésben a MacBride-jelentés az információáramlás szükséges előfeltételei között említi a koncentráció megszüntetését, a kölcsönösséget és a rugalmasságot az információáramlásban, továbbá minden érdekelt fél részvételét. Az Észak—Dél konfliktus szemszögéből a probléma a következőképpen vetődik fel:

„A rendelkezésre álló adatok azt mutatják, hogy a beépített felszerelések piaci értékét figyelembe véve a fejlett országok birtokában van a világ számítógép-kapacitásának több mint 95 százaléka. E téren a különbségek nemhogy csökkennének, hanem tovább nőnek, mert minden technikai

előrelépés még nagyobb előnyhöz juttat egy maroknyi országot (...) A tényleges szabadság egyirányú helyett kétirányú információáramlást feltételez. (...) A világ nagy részében tovább léteznek a függőségi viszonyok (...) Az információáramlás nem szabad és nem kiegyensúlyozott. E megalapozott bírálaton alapul az uj tájékoztatási világrend megteremtésének manapság hangoztatott követelése."

Hárompólusú konfrontáció

A MacBride-bizottság jelentése körülbelül 10 éves vita gyümölcse. A vita résztvevői azt vizsgálták, miképpen lehetne felszámolni a gyarmati függőséget a harmadik világ tömegtájékoztatásában. A bizottság jelentésének kidolgozásában vezető szerepet játszottak egyes fejlődő országok, az el nem kötelezett országok mozgalma, a nyugati világ kritikai szellemmel átitatott és társadalomtudományokban járatos szakértői, továbbá a nemzetközi szervezetek, mint az UNESCO, a légtér békés felhasználásának előmozdítására alakult ENSZ-bizottság és a Nemzetközi Távközlési Unió.

A Nora-jelentést a *Washington Post* 1978. január 15-i száma foglalja össze, a cikk alatt J.-M. Eger, a Távközléspolitikai Hivatal igazgatójának az aláírása szerepel. A cikk „A következő tájékoztatási háború" címet viseli. A legfontosabb javaslatok ezúttal a francia kormánytól, az OECD műszaki és jogi szakértőitől, az Európa Tanácstól, valamint az EGK főbizottságától származnak.

Mindeddig a vita két független irányban folyt, és így nem lehetett az összes felvetett szempontot figyelembe vevő javaslatot kidolgozni. Mégis, a két vitában elhangzott érvek, a kifejtett stratégiák hárompólusú konfrontációra utalnak, amelynek résztvevői az Egyesült Államok, Nyugat-Európa és a harmadik világ. Más szóval az országok közötti adatáramlással kapcsolatos konfliktus a tömegtájékoztató eszközök vonatkozásában nemcsak a harmadik világ és a fejlett ipari országok között jelenik meg, hanem Nyugat-Európa és Amerika között is, és Nyugat-Európa ez utóbbi esetben a harmadik világhoz hasonló helyzetben van.

Az Informatika Kormányközi Hivatala szerint az országok közötti adatáramlás kifejezés „számítógéprendszerek általi feldolgozásra és tárolásra szánt adatoknak a nemzetközi határokon túlra való áramlása". Ez az áramlás általában három csatornán keresztül történik: rádió és műholdak közbeiktatásával, valamint a számítógépek közötti közvetlen összeköttetéssel, ez utóbbi különösen fontos tényező az USA és Nyugat-Európa konfliktusában. A vita jobb megértéséhez különbséget kell tenni a műszaki berendezések (hardware), valamint az adatfeldolgozás logikai rendszere (software) között.

A hetvenes években a számítógépek és a hozzá kapcsolódó berendezések exportja számottevően javította az Egyesült Államok kereskedelmi mérlegét. Az említett export értéke 1978-ban 3,4 milliárd dolláros értéket képviselt, és 1970-hez képest megháromszorozódott. 1979-ben a 4,1 milliárdos export 50 százalékát egymagában az EGK vette fel, a közös piaci vásárlások 72 százaléka Nagy-Britanniára, Franciaországra és az NSZK-ra jutott. Az Egyesült Államok ezzel szemben mindössze 700 millió dollár értékben importált számítógépeket, főként Kanadától, Franciaországtól és Japántól. A világpiacon legjobban jegyzett amerikai I. B. M. kezében van a nyugat-európai számítógéppiac 55 százaléka (a nyugatnémet piac 61 százaléka, a francia 55 százaléka és a brit 40 százaléka), valamint a japán piac 36 százaléka. A nyugat-európai számítógépvásárlások meredeken emelkednek: csak a terminálokat figyelembe véve, a géppark az 1979-ben jelzett 625 ezerről 1983-ig 1,72 millióra, majd 1986-ig 3,96 millióra nő.

Az adatbázisok zömét változatlanul az Egyesült Államok szállítja, különösen mennyiségüket tekintve: a bibliográfiai adatbázisokba taplált több mint 55 millió idézet 80 százaléka amerikai adatbázisokról származik.

Ami a software-t illeti, megbízható számadat nem ismeretes, de le lehet szögezni, hogy feldolgozatlan adat elsősorban Európából áramlik az Egyesült Államokba, ahonnan a már feldolgozott és értelmezett adatok visszatérnek kiindulási helyükre. Megjegyzen-

dő még, hogy az adatáramlás javarészt a transznacionális vállalatok és leányvállalataik közötti kapcsolattartással van összefüggésben. Nem a személyes, hanem a tudományos és műszaki jellegű információk alkotják az adatok túlnyomó többségét. A maganjellegű üzleti információk vannak többségben az állami vagy közületi adatokkal szemben.

Röviden megállapítható, hogy az Európa és az Egyesült Államok közötti adatáramlás kiegyensúlyozatlan, egyirányú és nelkülözi a kölcsönösséget. Zömmel az amerikai transznacionális cégek kezében van, amelyektől gyakorlatilag az amerikai kommunikációs katonai-ipari komplexum egész szerkezete függ.

Az új távközlési világrendről folyó vitában a harmadik világ imperializmussal vádolt megkülönböztetés nélkül, minden iparilag fejlett országot, Nyugat-Európa és az Egyesült Államok defenzívába került. Például, amikor az el nem kötelezett országok 1973-ban tartott algíri értekezlete követelte a gyarmati viszonyok felszámolását a harmadik világ tömegtajékoztatási rendszerében, az ipari országok egyfajta kommunista összeesküvést gyanítva visszautasították ezt a követelést, azzal érvelve, hogy a fejlődő államok politikai és ideológiai meggondolásokat vetnek fel a vitában. Mégis, napjainkban Nyugat-Európa ugyanilyen érveket hoz fel Amerikával szemben, hasonló elemzés alapján. Például:

„Ez a jelenség álcázza az új imperializmus nagyon is konkrét kockázatait (...) Rá kell mutatni egy olyan társadalom veszélyeire, amelyben az információtovábbítás kifinomult s egyidejüleg nagymértékben szabványosított rendszere játssza a főszerepet."

(Simone Veil asszony az európai parlament elnöke.)

„A nyilvánosan hozzáférhető adatok áramlása az USA és Nyugat-Európa között jelenleg kizárólag Nyugatról Keletre történik. Létfontosságú, hogy az egyirányú utcát kétirányú váltsa fel."

(Hermann Kronz, az EGK főbizottság luxemburgi munkatársa)

„A rendkívül magas ausztriai eladási árak következtében az anyavállalat induló beruházása a harmadik-negyedik évben amortizálódott. Ez azonban azt jelenti, hogy Ausztria, a nagyon magas árak révén egyfajta gyarmati illetéket fizet, amit legfeljebb a fejlődő országoktól lehetne remélni."

(Az osztrák tudományos és kutatási ügyek minisztériuma részére készített tanulmány megállapításai az I. B. M. ausztriai kereskedelempolitikájáról)

„Előbb arra kell összpontosítanunk erőfeszítéseinket, hogy jobb helyzetben válaszoljunk az óceán túlsó oldaláról jövő kihívásra."

(A Le Monde-ból)

(Peter Canisius, német dokumentációs központ.)

A harmadik világ által az ipari országokkal szemben felhozott érvekhez viszonyítva Nyugat-Európa nagyon óvatos hangnemet használ az amerikaiakkal. Nem viszi végig következtetéseit, nincs általános vita a kontinens minden részén. Franciaországban és Skandináviában (különböző okok miatt) hevesebb, mint például az NSZK-ban. Mégis, a nyugat-európaiaknak az USA-val kapcsolatos sérelmei nem korlátozódnak az imperializmus általános megbélyegzésére, hanem az európaiak a belügyekbe való be nem avatkozás és a szuverenitás fogalmát is feszegetik. E fogalmak döntő helyet foglalnak el az el nem kötelezett országok érvelésében is az ipari országokkal szemben:

„Az információnak gazdasági értéke van, bizonyos adatok tárolásának és feldolgozásának képessége politikai és technológiai téren előnyhöz juttathat egy országot másokkal szemben. Ez viszont, a nemzetek feletti adatáramlás révén, a nemzeti függetlenség elvesztését vonhatja maga után.

(Louis Joinet, az „Informatika és a szabadságjogok" francia bizottságának elnöke 1979—1980-ban.)

„Mivel Svédország az adatáramlás több országra kiterjedő nemzetközi halózatától függ, tulajdonképpen függünk a más országokban uralkodó politikai helyzettől is (. .) Az egyre kiterjedtebb nemzetközi adatáramlás egy ország biztonságának és sebezhetőségének kérdését más, a tisztán nemzeti feltételektől eltérő dimenziókban veti fel."

(A svéd nemzetvédelmi minisztérium tanulmánya az „Információk által átjárt társadalom" címmel.)

A nemzeti szuverenitás fogalmára való utalás külön érdeklődésre tart számot, ha figyelembe vesszük, hogy a Nyugaton uralkodó jogi nézetek mindig is alárendelték a nemzetek jogát a személyi és polgári jogoknak, mint ezt azok a viták is mutatták, amelyek az UNESCO tömegtájékoztató eszközökről 1978-ban elfogadott nyilatkozatát megelőzték. „Az információ imperializmusa" és a „nemzeti szuverenitás" fogalmai, amelyek az Észak—Dél konfliktusban használatosak, ezúttal, más összefüggésben Nyugat-Európa és az Egyesült Államok „információs háborújában" jelennek meg. Az információkhoz való hozzájutás jogát, a technológiaátadást, a gazdasági függőséget, a kulturális uralmat, a gazdaság védelmét és az információk „szabad" áramlását érintik.

A jog és az együttműködés a függőség ellen

Bizonyos mértékig azt lehet állítani, hogy az európaiak verbális radikalizmusát nem követték tettek. Bármennyire is igaz lehet azonban az állítás, nem veszi figyelembe, hogy a hangnem kifejezi az európaiak sajátos kulturális magatartását, amennyiben az USA mindenfajta bírálata hagyományosan tabutéma, s rögvest kommunistának minősül, így az ilyen jellegű törekvés általában nem tud érvényre jutni. Az amerikai uralom bírálata a transznacionális cégek megbélyegzésével populista ihletésű bizalmatlanságról tanuskodik, amely, lehetne mondani, ritkán módszeres és szerfelett heterogén eredetű. Egyrészt szükkeblűen nacionalista, Amerika-ellenes konzervativizmusban, a technológiának a civilizáció iránti aggodalomból következő elvetésében gyökerezik, másrészt merít a transznacionális vállalatok növekvő hatalmát bíráló szociáldemokraták és szocialisták érveiből, valamint a kis semleges országok, így Ausztria és Svédország állásfoglalásából is.

Bárhogy álljanak is a dolgok, az amerikaiak uralmát addig komolyan semmi sem fenyegeti, amíg az olyannyira eltérő álláspontok és a mögöttük álló érdekcsoportok nem közelednek. Ez azonban akkor nagyon is bekövetkezhet, ha a kereskedelmi mérleg tovább romlik és a munkanélküliség tovább terjed Nyugat-Európában.

A vitában a politikai akciók tekintetében is (tehát nemcsak a verbális reakciók vonatkozásában) párhuzamok vonhatók a fejlődő országokat a fejlettekkel valamint a Nyugat-Európát az Egyesült Államokkal szembeállító konfliktusban.

Az el nem kötelezett országok mozgalma és általában a harmadik világ is arra törekedett, hogy jogi szankciókkal alátámassza a tömegtájékoztatás-

ról alkotott koncepcióját, amelyet az ipari államok mint állami beavatkozást a tájékoztatás szabadságának korlátozása végett szüntelenül megbélyegeztek. A problémát elvitték az UNESCO fóruma elé is. Még nagyobb érdeküket fűződött azonban ahhoz, hogy követeléseiknek hangot adjanak az adminisztratív nemzetközi rádiós világkonferencián, amelyet a Nemzetközi Távközlési Unió rendezett, mivel a konferencia által hozott határozatok azonnali hatállyal jogi érvényűek.

Az ipari országok ezzel szemben úgy vélik, hogy az UNESCO határozatai nem kényszerítő erejűek (mintha nem is létezne nemzetközi jog), és megkísérlik a vitát az ENSZ kevésbé politikai színezetű fórumai elé vinni, köztük az ENSZ Fejlesztési Programja, az UNDP elé. Európa és az USA „információs háborújában" e téren, stratégiai szempontból szakadék választja el egymástól a főszereplőket. A nyugat-európaiak, köztük is elsősorban Franciaország a természetes személyekkel kapcsolatos adatvédelem nemzeti és szupranacionális szabályozásával (például az Európa Tanács adatvédelemre vonatkozó intézkedéseivel), a jogi kodifikálás útját választották. Az amerikaiak, válaszképpen más térre igyekeznek terelni a vitát, és az OECD-ben próbálkoznak. Ezt a nemzetközi szervezetet, amely egyedül jogosult ajánlások megtételére, a technológiai meggondolások a politikaiaknál sokkal inkább vezérlik (Az Egyesült Államok egyébként az Európa Tanácsban megfigyelői státusszal rendelkezik.)

A harmadik világ fejlesztési tervei független tájékoztatási rendszerek létrehozatalára vonatkozó törekvésről tanúskodnak. Nyugat-Európában a kormányok, erejüktől függően, számottevő pénzügyi erőfeszítést tesznek, hogy létrehozzák a nemzeti adatszolgáltatás független rendszerét a távközlésben, a tudományos és műszaki adattárolásban. Így például az NSZK 1974-ben elfogadott tájékoztatási és adattárolási programja, nyilvánvalóan gazdasági megfontolásokból, a külföldi versenytől való félelem jegyében született: „A tájékoztatásban rendelkezésre álló eszközök nem megfelelő kihasználása rontja a nemzetgazdaság hatékonyságát, a versenyképességet, a tudományos, gazdasági és társadalmi haladás esélyeit." A szövetségi kormány által a kutatások állapotáról készített hatodik jelentés szerint távközlési és adattárolási téren a kutatási költségek 1975 és 1980 között megkétszereződtek. 49 millióról 102 millió márkára emelkedtek.

Az iparilag fejlett országok tömegtájékoztatási eszközei elleni harc jegyében a harmadik világ regionális és horizontális kooperációra törekszik, létrehozta többek között az el nem kötelezett országok hírügynökségeinek adatbankját, az Afrikai Egység Szervezet hírügynökségét vagy a nemzeti távközlési rendszerek létesítését elősegítő latin-amerikai tanácsot, az ASIN-t, hogy csak néhányat említsünk. Hasonlóképpen, az USA-t és Nyugat-Európát szembeállító „információs háborúban" a nyugat-európaiak 1979 végén Euronet Diane néven adatszolgáltató rendszert hoztak létre, elsősorban az EGK kormányainak anyagi hozzájárulásával. A vállalkozás nemcsak azt célozza, hogy az európai felhasználók függetlenedhessenek az amerikai adatszolgáltatótól. Az állami szubvenció csökkenti az európai felhasználók költségeit, ami tükrözi azt a tényleges nyugat-európai törekvést, hogy más alapokra helyezzék az adatszolgáltatást a szerfelett magas tarifákat felszámoló és tisztán kereskedelmi elveken működő tengerentúli adatbankokkal szemben. Az amerikaiak nem használhatják a különben amerikai adatbázist felhasználó Euronet Diane-t, ezért könnyen előfordulhat, hogy az Euronet európai felhasználói az amerikaiaknál olcsóbban hozzájuthatnak az észak-amerikai adatokhoz. Ez számottevő bevételtől ütheti el a Lockheedet és a Systems Development Corp.-ot.

A transznacionális tőke az állam ellen

Nyugat-Európa, amely egyrészt szenved az amerikai uralomtól, másrészt függőségben szeretné tartani a harmadik világot, kétértelmű helyzetben van. Mindkét esetben, és tágabb értelemben is, ugyanazok a függőségi struktúrák jellemzik a jelenlegi rendet és az egyensúly csakis addig maradhat

fenn — a transznacionális vállalatok legelemibb érdeke is ezt diktálja —, amíg Nyugat-Európa ebben a helyzetben marad. Sokkal nagyobb horderejű politikai tényezők is éreztetik hatásukat.

1945 óta a nyugati világot nem annyira az USA hatalmának globális visszaszorulása, mint inkább a nyugat-európaiak hatalmának térnyerése jellemzi. Nyugat-Európa jelenleg stratégiai és energetikai problémákkal küszködik, amelyek hosszabb távon gyengítik az atlanti szövetséget.

Egy esetleges atomháború egyrészt sokkal nagyobb pusztítást vinne végbe Nyugat-Európában, mint az Egyesült Államokban, ezért Nyugat-Európa érdeke, hogy fékezze az atomfegyverkezési versenyt. Számos politikus habozása a NATO 1979-es kettős határozata ügyében, a szövetség egyes országainak ellenállása a neutronbombával szemben, a kereskedelem fejlődése Kelet- és Nyugat-Európa között, az afgán válság ellenére mind arról tanúskodik, hogy a biztonságpolitikai kérdésekben sajátos nyugat-európai érdekek is vannak.

Másrészt az októberi háború óta Nyugat-Európa felismerte, milyen mértékben függ a közel-keleti kőolajtól. Jobban, mint az Egyesült Államok, s ez a függőség befolyásolja a harmadik világhoz fűződő kapcsolatait is: érdekei e téren is objektív módon különböznek az Egyesült Államokéitól.

E nagy horderejű problémákra adott válaszok nagyrészt meghatározzák majd, milyen kapcsolatot alakít ki Nyugat-Európa és az Egyesült Államok más téren, mindenekelőtt az adatszolgáltatásban. A két fél kapcsolatát egyszersmind Nyugat-Európa és a harmadik világ viszonyának típusa is befolyásolja, e téren a nézetkülönbségek nem korlátozódnak kizárólag az olaj utáni hajszára vagy olyan politikai kérdésekre, mint a salvadori probléma. A szolgáltatási ágazatban például (ide tartozik az adatok országok közötti áramlása is) heves harc indult az USA és Nyugat-Európa között a harmadik világbeli piacok meghódításáért.

Bármily erőfeszítés történik is, hogy az adatok áramlása nemzeti ellenőrzés alá kerüljön, az elektronika terén kialakult transznacionális oligopólium kebelében kialakult verseny máris ösztönzi a koncentrációs folyamatot az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában. A Siemens-cég részvényeket vásárolt az Advanced Micro Devises Corp.-ban, technológiacserére vonatkozó megállapodást kötött az Intel. Corp.-nal, megvásárolta a Titronix és a Microwave Semiconductor Corp.-ot, érdekeltséget szerzett az American Microsystems és az Amdahl Corp. cégben. Az európaiak előretörése az amerikai picon arra vezetett, hogy az olyan hatalmas cégek, mint az Exxon, a Standard Oil és a Honeywell vásárlásokkal és egyéb támogatással siettek az amerikai félvezetőgyártók segítségére.

Ilyen feltételek között nagyon árnyaltan kell kezelni az országok közötti adatáramlás feletti ellenőrzés előnyeinek kérdését: a tőkék összefonódásának következtében a transznacionális cégek az Atlanti-óceán innenső és túlsó felén egyaránt mindig hozzáférhetnek az adatbankokhoz. Ennek ékesszóló példája, hogy az amerikai Bibliographic Retrieval Service nevű adatbank, amely a Lockheeddal és a Systems Development Corporationnal a világ három vezető adatbankja közé tartozik, az Indian Head tulajdonába került, amely viszont a Thyssen—Bornemissza nyugatnémet—holland cégé. Ez utóbbi megvásárolta az amerikai Predicasts céget is, melynek viszont részesedése van a Datastar holland szolgáltató cégben. A Thyssen—Bornemissza kezében van továbbá a denveri Information Handling Service, és nemrégtől a nyugatnémet Seibt-Verlag. A Thyssen—Bornemissza révén hozzáférhetővé válnak az Euronet által tárolt adatok.

Addig, amíg a kormányok nem tesznek semmit a transznacionális vállalatok koncentrációs törekvéseivel és kartelljellegű megállapodásaival szemben, addig nyilvánvaló korlátokba ütköznek a nemzetgazdaság autonóm fejlesztésére vonatkozó törekvéseik. Nem lehetne megmondani, hogyan lennének képesek az országok közötti adatáramlás ellenőrzésére hajló politikusok kivonni magukat e kényszer alól.

(A francia folyóirat 1982. januári számából)

A lengyelországi katonai szükségállapot első mérlege

Alább közüljük Wojciech Jaruzelski hadseregtábornoknak, a Nemzeti Megmentés Katonai Tanácsa elnökének, a Minisztertanács elnökének 1982. január 25-én, a szejm ülésén elmondott beszédét. (Teljes szöveg.) — *N. Sz. szerk.*

Tisztelt szejm!
Képviselő polgártársak!

Lengyelország nem veszett el. Lengyelország nem veszhet el
Így hangzik a legelső igazság. Ez határozta meg a Nemzeti Megmentés Katonai Tanácsa létrehozásának okait és céljait.

A Tanács mint a szükségállapot ügyvezető szerve támogatja az állam alkotmányos hatóságait, megteremti számukra a szükséges feltételeket, hogy azok betölthessék nelkülözhetetlen funkciójukat. Ezek a funkciók tavaly december 13-a előtt katasztrofálisan meggyengültek. Megingott az állam stabilitása és biztonsága, romlott a gazdaság, testvérgyilkos háború veszélye fenyegetett.

Az Államtanács az utolsó pillanatban, közvetlenül a szakadék szélén vezette be a szükségállapotot.

A lengyel nemzet legfőbb, szuverén hatalma itt van, ebben a teremben. A szejm és az Államtanács a nemzet akaratat testesítik meg. A lengyel katonák az állam törvényes hatóságainak esküsznek hűséget. A fegyveres erők nem maradhattak tetlenek, amikor a legnagyobb szükség volt rájuk. Ez kemény kötelességük volt szülőföldjük iránt. Ezt a földet katonák vére, és éveken át katonák izzadsága itatta át. Ez adja meg az erkölcsi jog erejét a fegyveres erőknek ahhoz, hogy eleget tegyenek kötelessegüknek.

A fokozódó veszély szemmel látható volt. Ez a legközelebbről a rendőrséget és a biztonsági szolgálatot érintette, ők voltak az első vonalban. Erről folyamatosan adtunk tájékoztatást. Nem volt ez titok világi és egyházi személyek, civilek és katonák, munkások és parasztok, írók és tudósok előtt. Nem volt ez titok a külföld előtt sem, a különböző alkalmakkor tájekoztatott kormánykepviselők előtt sem.

Emlékeztetnék a szejm figyelmeztető, nyugalomra, megegyezésre felszólító határozataira is. Emlékeztetnék a képviselő polgártársak felszólalásaira, a párt és a szövetséges pártok felhívásaira, a kormány lépéseire és felhívásaira.

Mindezekből a figyelmeztetésekből és rábeszélésekből, felhívásokból és ajánlatokból egész könyvtárat lehetne összeállítani.

Sajnos, mindez nem járt eredménnyel. A megegyezés csak nyűg volt a Szolidaritás szélsőséges erői szamára, akik a szocialista államiság lerombolásában látták fő céljukat.

Vádolom ezeket az erőket:

— konfrontációra való törekvéssel;

— a hatalom megbénításával, gyűlölet szításával, folytonos törvényszegéssel;

— a sztrájkterrorizmussal, a gazdaság lerombolásával, az ország szövetségi rendszerének és biztonságának megsértésével;

— az egyre veszélyesebb örvényekbe rángatott becsületes emberek millióinak bizalmával való visszaéléssel.

Ma, amikor itthon és külföldön olyan hangok hallatszanak, melyek elítélik a lengyel hatóságok döntéseit, felteszem a kérdést: miért hallgattak, amikor az országot felmérhetetlen tragédia fenyegette? Miért hiányzott a figyelmeztető szó? Miért hiányzott a józan szemlélet? Bárcsak minél előbb megjelenne! Bárcsak segítene abban, hogy be lehessen fejezni a lengyel történelemnek ezt a tragikus lapját!

Tisztelt Ház!

A szükségállapotot nem lehet rendcsináló műveletként kezelni, amely után minden visszatér a régi kerékvágásba. Ez természetesen nem a normális állapot. De százszorta volt kevésbé normális a december 13-a előtti helyzet.

A legfontosabb, amit ebben az időszakban sikerült elérni: a nyugalom. Csökkent az anarchia. Határozottan csökkent a bűnözés. A gazdaság — ahol nincs hiány az ellátásban — fokozatosan szabályos ritmust ér el. Javul a közigazgatás működése. A tél nem kímél bennünket. Nehéz egyáltalán elképzelni, milyenek lennének ennek következményei, ha még mindig tartanának a sztrájkok és feszültségek, ha nem lenne a szükségállapot szervezettsége és fegyelme, ha nem növekedett volna a szénkitermelés.

Erről, képviselő polgártársak, a valóság teljes tudatában szólok. Nem túl szívderítő az a benyomás, hogy csak a rendkívüli eszközök teremtettek meg az elemi feltételeket a nemzet szervezetének működéséhez, hogy mindenki azt csinálja, amit kell. Még a járdáknak a hótól való megtisztítása is azért sikerült egyes városokban évek óta először, mert kiadták a megfelelő utasításokat és ügyeltek azok végrehajtására. Egy normális országnak másként kellene működnie.

Nem akarom azt állítani, hogy Lengyelországban már új, jobb korszak kezdődött. Ettől még messze vagyunk. A szükségállapot csak az esélyt adta meg, amelyet sokoldalúan ki kell használni. Ez egyfajta híd, mely lehetővé teszi, hogy áthaladjunk ezen a kritikus időszakon.

Gyakran felteszik a kérdést: mikor törlik el a szükségállapotot? Válaszom: bárcsak minél hamarabb. De a hosszan tartó szükségállapot egyszerűen nincs szándékunkban. Kizárólag a reális körülményektől függ, azoknak a feltételeknek a létrejöttétől, melyek tartósan biztosítanák az élet normális, biztonságos menetét, a gazdaság helyes működését. Az ország jövőjéről nem határozhat a naptár. Még kevésbé határozhatnak róla külső befolyásolások.

Szándékainkat a következő gondolkodás vezeti: A szükségállapotnak azokat az elemeit, melyek korlátozzák az állampolgári szabadságjogokat, megterhelőek az egész társadalomra, annak mértékében, ahogy a helyzet megengedi, fokozatosan enyhítjük, vagy teljesen megszüntetjük. Ha nem bontakoznak ki illegális akciók, ha nem keletkeznek előre nem látott körülmények, ezeket a korlátozásokat a jövő hónap végéig eltöröljük, vagy legalább jelentősen csökkentjük. Masként kell viszont hozzáállni a gazdaság szükségleteihez, megjavításához és szabályozásához, valamint a bűnözés leküzdéséhez, a társadalmi fegyelem megszilárditásához. Ezen a területen a szükségállapot megfelelő elemeit megfelelően hosszabb ideig lehet és kétségtelenül kell fenntartani. Remélem, hogy a tisztelt Ház osztja ezt a nézetet.

Lengyelország kimerült, továbbra is számos veszélynek kitett ország. A diverziós adók, a bűnös röpcédulák összeesküvésekre, sőt, terrorcselekményekre szólítanak fel. A külföldről uszított államellenes erők akciókkal fenyegetnek. Ebben a kérdésben nem lehet semmilyen homály. Az effajta cselekedetek egyedüli következménye a szükségállapot meghosszabbodása és éleződése lenne. Nem lehet a hatalom összeomlására számítani.

Tovább tart az állami és ipari adminisztráció tevékenységének rendezése. Ismerem az operatív katonai csoportok jelentéseit. Kimutatják, milyen sok még a tennivaló, mennyi pazarlást, könnyelműséget és egyszerű tehetetlenséget kell még felszámolni.

A szükségállapot csak megkezdte ezt a folyamatot. Az éveken át felgyülemlett szokásokat nem lehet néhány hét alatt megszüntetni.

A szükségállapot szigora fegyelmezi a gazdaságirányítókat és a termelőket egyaránt. Az egyes ágazatok militarizálása, a katonai biztosok jelenléte az üzemekben hasznosnak bizonyul az ipar, a kereskedelem, a közlekedés normális működéséhez szükséges követelmények bevezetésében. Elegendő összehasonlítani az igazolatlan hiányzások mutatóját az elmúlt év novemberéből és az idén januárból, hogy erről meggyőződhessünk. Ezeket az információkat szívesen külföldi hitelezőink rendelkezésére bocsátjuk.

Tisztelt szejm!

Nagyon bonyolult nemzetközi helyzetben cselekszünk. Nyíltan fogok beszélni, diplomatikus finomságok nélkül. A mi földünkön kellett volna megkezdődnie az európai és ezzel együtt a világméretű háború utáni erőviszonyok felbomlasztása folyamatának. A destabilizálásra, az egyoldalú fölény elérésére való törekvés során elhatározták, hogy szétverik az európai béke alapját, a jaltai és a potsdami megállapodást. Ennek a tervnek a költségeit a lengyelekkel akarták megfizettetni. Nem sikerült elérni ezt a célt december 13-a előtt. Most fenyegetésekkel, bojkottal és ún. szankciókkal igyekeznek elérni.

Elismeréssel üdvözöljük azoknak a kormanyoknak, valamint politikai és gazdasági-pénzügyi köröknek a realista, előrelátó politikáját, melyek szembeszálltak a diktátummal, határozottan megvédik a szuverén döntésekhez való jogukat. Figyeljük ezt ma, jól megjegyezzük a jövőre nézve.

Sajnos, az Észak-atlanti Paktum más államai lélektani és propagandaagressziót követnek el Lengyelország ellen. Gazdasági, ezen belül élelmiszerfegyvert alkalmaztak. Azt állítják, hogy a gazdasági szankciók a Lengyel Népköztársaság kormánya, a Nemzeti Megmentés Katonai Tanácsa ellen irányulnak. Ez nem igaz. A szankciók végső soron a lengyel nemzet, minden lengyel ellen irányulnak.

A szankció célja világos: a lengyel gazdaság megbénítása, a válságból való kiút lehetetlenné tétele, az éheztetés, a belső konfliktus kiprovokálása. Íme az állítólagos emberiesség mértéke. Íme az a lecke, amelyet kívülről meg kell tanulnunk. A lengyeleket azért akarják megbüntetni, mert nem engedték meg, hogy Európa szívében áldozati máglya épüljön, melyen eléghetett volna államuk, azért, mert legalább egyszer az eső előtt húztak köpönyeget.

A képmutatásnak nincsenek határai. Az a kormány, amelyik évek óta torpedózza meg a szankciók elrendelését egy olyan nagy koncentrációs tábor ellen, mint a Délafrikai Köztársaság, cseppet sem habozik szankciokat alkalmazni Lengyelország ellen.

A lengyel kormányfő nem követelte, hogy engedjék ki az amerikai börtönökből a légi irányítók bilincsbe vert szakszervezeti vezetőit, a lengyel kormány nem tett olyan nyilatkozatot, mellyel az emberi jogok tiszteletben tartását értékelte volna Észak-Irországban, a lengyel szejm nem vitatkozott azon, összhangban van-e az Emberi Jogok Nyilatkozatával a foglalkozás gyakorlásának megtiltása a kellemetlen nézeteket valló személyek számára az NSZK-ban. Megtartjuk azt az elvet, hogy nem avatkozunk be más államok belügyeibe. Jogunk van ahhoz, hogy elvárjuk a kölcsönösséget. Az, hogy egyes országok diktálják, kinek kivel kell Lengyelországban tárgyalnia, egyszerűen komolytalan, anakronisztikus. Ilyen hangon a gyarmattartó országok beszéltek a múlt században.

A lengyelek soha nem hajoltak meg idegen ultimátum előtt. Nyilván külföldön nem mindenki érti történelmünket, büszkeség- és méltóságérzetünket. Országunkban vannak ellentétek és konfliktusok. De nem idegenek fogják őket megoldani.

Hasonlóképpen visszautasítjuk azt a rágalmat, hogy a szükségállapotról szóló döntést ránk kényszerítették, sugallták nekünk. Megpróbálják bebeszélni nekünk, hogy egy szocialista szuverén ország, melynek államisága ezeréves, mely erős hadsereggel rendelkezik, éretlen gyermek, akit valaki kézen fogva vezet. Az igazság az, hogy ez saját döntésünk volt, saját értékelésünk alapján hoztuk meg, saját erőnkkel valósítottuk meg.

Fájlaljuk, hogy a Lengyelország elleni cselekmények fő szervezőjének szerepét az Egyesült Államok jelenlegi kormánya vállalta magára — olyan országé, amelyhez

Lengyelországot hagyományos baráti kapcsolatok fűzik. Nem veszítettük el azt a reményünket, hogy az USA kormányzata visszatér a realizmushoz.

A lengyel belügyekbe való beavatkozási kísérletek nyilvánvalóan ellentétesek az ENSZ alapokmányával és a helsinki záróokmánnyal. Természetes, hogy nincs szándékunkban semmilyen önjelölt bíróság elé állni. Nem fogunk részt venni olyan konferencián, amelyen Lengyelországnak a vádlott szerepe jutna. Az országban lezajlott események senkit sem fenyegettek. Ellenkezőleg — elháritottuk az európai destabilizáció veszélyét. Hozzájárultunk a béke megőrzéséhez.

Tény, hogy Lengyelországban az állampolgári szabadságjogok egy részét ideiglenesen felfüggesztették. Ennek okait bőven megmagyaráztuk. Ez a magyarázat azonban nem jutott el a közvéleményhez, ennyire azért nem szabad a nyugati sajtó jelentős része. De ahhoz elégge, hogy az olvasokat képtelen pletykákkal traktálja. Ezek a „rémtörténetek" leggyakrabban a preventive internáltakra vonatkoznak. A Nemzetközi Vöröskereszt küldöttsége nemrég győződhetett meg arról, hogy mi az igazság.

Ebben a kérdésben nincs semmi titkolnivalónk. Az internáltak között vannak a szocialistaellenes tevékenység kezdeményezői, a társadalmi feszültségek szervezői, az illegális, államellenes szervezetek vezetői és tagjai. Olyanok is vannak közöttük, akik elveszítették józanságukat, olyan cselekményekbe keveredtek, melyekkel nincsenek teljesen tisztában. Saját maguknak kell átgondolniuk hibáikat, visszanyerniük felelősségérzetüket és politikai ítélőképességüket.

Internáltuk azokat is, akiket a fő felelősség terheli azért, hogy az ország mély válságba jutott.

Nem alkalmazzuk a kollektiv felelősség elvét. Senkit sem büntetünk nézeteiért. Az internálásnak átmeneti, egyéni jellege van. Határozott eszköz, de bizonnyal nem a legszigorúbb, összehasonlítva azzal a veszéllyel, amelyet az internáltak tevékenysége idézett elő.

Ma 4549-en vannak internálva. Eddig 1760-an szabadultak ki. A szabadon bocsátásokat folytatni fogjuk. Azok az internáltak, akikre az abolíciós rendelet (amely az 1981. december 13. előtti törvényszegésekért büntetőjogi felelősségre vonás alól mentesít — *N. Sz. szerk.*) vonatkozik, ha lemondanak a szocialista állam elleni tevékenységükről, lehetőséget kapnak, hogy visszatérjenek családjukhoz, munkájukhoz.

A szabadon bocsátottak döntő többsége mind ez ideig nem folytat illegális tevékenységet. De egy bizonyos csoportjuk tett erre kísérleteket. A hatóságok erre való reagálása jóval szigorúbb lesz.

Azok, akik nem akarnak felhagyni illegális cselekedeteikkel, elszigetelve maradnak. Nem számíthatnak arra, hogy visszatérhetnek államellenes politikai tevékenységükhöz. A hatóságoknak nincs olyan szándékuk, hogy bárkit is deportáljanak akarata ellenére. De nem fogjuk megakadályozni, ha ezek a személyek más, általuk kiválasztott országokban akarnak letelepedni.

Tisztelt Ház!

Minden lengyel számára felvetődik ma a kérdés: Hogyan tovább? Hogyan győzzük le a válságot? Milyen garanciák vannak arra, hogy a rendkívüli eszközök nem csapnak vissza bumerángként, hogy a múlt hibáit valóban leküzdjük?

Történelmünkről az a vélemény, hogy a lengyelek számára időnként lehet valamit tenni, a lengyelekkel — soha. Az igazsag más. A nemzet elleneben, a munkásosztály ellenében, a szocializmus eszményeivel szakítva, semmi tartósat nem lehet építeni. A szocialista Lengyelországot csak a lengyelekkel lehet építeni.

Nem lehet visszatérni az 1980. augusztus előtti rossz hatalomgyakorlási módszerekhez. A párt szigorúan elítélte és elutasította a torzulásokat, a szocializmus eszmei és erkölcsi elveitől való eltéréseket.

A viharos események következteben sokan eltávoztak a közéletből. Voltak sérelmek, alaptalan vádak is. A szocializmus ellenségei által teremtett erkölcsi terror igaz és érdemes embereket is érintett. Meg kell őket követni.

De előfordulnak ellenkező jellegű tények is. A szükségállapot leple alatt újra felszínre igyekeznek kerülni azok is, akiket 1980 augusztusa után indokolt okokból megfosztottak tisztségeiktől. Ebbe nem lehet beleegyezni.

A hadsereg sem most, sem később nem lesz védőpajzsa senkinek, aki rosszindu-

latból vagy tehetetlenségből hozzájárult a mostani válsághoz, aki semmit sem értett meg a kemény leckéből, aki a régi módon szeretne cselekedni. Senkit sem akarunk felmenteni a felelősség alól, sem a tegnapért, sem a máért, funkcióra, párttagságra vagy korábbi érdemekre való tekintet nélkül.

Az indulatok érthetőek. De az indulatokra nem lehet építeni a közéletet. Kompromisszum nélkül fogunk harcolni a szocialista állam ellenségei, az anarchia provokátorai, a kezdeményezők ellen. Túl sok konfliktust hárítottunk el, hogy most szaporítsuk őket. Megértést kell tanúsítanunk azok iránt, akik nem cselekedtek rossz szándékkal, akiket becsaptak.

Az ellenséggel nem fogunk lepaktálni. A becsületes, de hibázó, megingott emberekkel meg kell egyezni. Jóvá kell tenni az okozott sérelmeket is.

Nincsenek jobb és rosszabb lengyelek. Csak olyanok vannak, akik a hazának dolgoznak és olyanok, akik ezt akadályozzak. Senkit sem fogunk kérdezni, honnan jött, ha becsületesen hozzájárul közös otthonunk rendbetételéhez és újjáépítéséhez.

Tisztelt szejm!

Megtisztítjuk a terepet a jövő számára. Magunk mögött hagyjuk a múltat. Voltak benne konfliktusok, súlyos hibák, tragédiák. De elsősorban elévülhetetlen értékek voltak benne — a háború utáni újjáépítés nagy műve, a munkások és a parasztok történelmi előrelépése, az ország iparosítása, a tudomány és a kultúra fejlesztése. A népi Lengyelország életrajzát nem lehet csak sötét színekkel leírni.

Előttünk a jövő, a nyolcvanas évek, a 21. század. Minden áron eleget kell tennünk a történelem kihívásának. Ennek a célnak az eléréséhez idő kell és szükség van minden lengyel kézre. Szükség van az idősebb nemzedék eszére, emlékezetére és tapasztalatára; az ifjúság lelkesedésére, minden olyan erőre és tehetségre, mellyel nemzetünk rendelkezik.

Hinnünk kell önmagunkban. Ezt a „lengyel tehetetlenséget" végre meg kell törni. El kell vetni, ami Lengyelországnak teher lett. Átvenni, fejleszteni kell, ami értékes volt. Ebben azt is, ami jót az utóbbi évtized hozott életünkben. Hiszen ez az évtized nem volt egyetlen hibahalmaz. Azokat az értékeket is igazolni kell, amelyeket az 1980 augusztusa utáni időszak hozott életünkben. Vannak ilyen értékek.

Felszólalásomban nem hagyhatom szó nélkül azokat a kérdéseket, amelyek a legfontosabbak az állampolgárok mindennapi életében. De a pillanat kivételessége és komolysága arra késztet, hogy elsősorban nagyobb, történelmi méretű fogalmakra hivatkozzam.

Bocsássa meg nekem a tisztelt ház az „őszinteség óráját", a keserű és szigorú szavakat. Csaknem nemzedékenként fel kell tenni azokat a kérdéseket, melyekre más nemzetek már régen válaszoltak.

Ma azt kérdezzük: Hogy történt, hogy egy olyan potenciálisan gazdag ország, mint Lengyelország, a megalázó, elhúzódó válság mélyére került? A létező szocializmus más országai miért tudtak ugyanezekben az években jelentős előrehaladást elérni, mialatt mi elmerültünk a nehézségekben? Mivel lehet magyarázni, hogy a demokrácia olyan gyorsan átváltozott nálunk anarchiává, a hatalmi apparátus egy része pedig olyan könnyen torzul el?

A kormányzók hibái és tévedései természetesek. De ez nem teljesen igaz Lengyelországról szólva.

Országunkban a hatalom nem korlátozódik csak egy szűk körre, a központi vezetésre. Különböző formákban gyakorolják emberek tíz-, sőt százezrei. A hivatal és az üzlet, a kórház és a posta, az iskola és a munkahely — milyen gyakran példázzák ezek a rossz állampolgári és emberi magatartásokat.

Egyébként azok is, akik nemrég ellenhatalmat alkottak az országban, alig néhány hónap eltöltével arrogánsak lettek, mohók, diktatórikus hajlamúak, ellenségesek a bírálattal szemben. Újabb érveket szolgáltattak azoknak, akik azt állítják, hogy „a lengyelek nem tudják magukat kormányozni".

Gyakran nehezítjük meg kölcsönösen egymás életét, ahelyett, hogy megkönnyítenénk. A hibákat mindenütt keressük, csak önmagunkban nem. Ahogy mondják, nem könnyű olyan lengyelt találni, aki ne érezné magát sértettnek és csalódottnak, tekintet nélkül személyes részvételére a kollektív sikerek létrehozásában.

Ideje, hogy mindannyian — a hatalom és a társadalom egyaránt — közösen „elszámoljunk lelkiismeretünkkel". Ha nehéz történelmünk tanulságainak a jövőt kell szolgálniuk, akkor éppen ma kell ezeket levonnunk.

Egyetlen nemzet sem élhet egyik napról a másikra, a perspektíva érzete nélkül. Nemzedékünknek kötelessége, hogy korszerűsítse, reálisabbá tegye a szocialista Lengyelország vízióját.

Mire van szükség elsősorban az ország sikeres fejlődéséhez?

Először: erős, becsületes, előrelátó hatalomra, kormányozható, szilárd, igazságos államra.

Másodszor: a szocialista demokrácia elmélyítésére minden vonatkozásban.

Harmadszor: a népgazdaság rekonstrukciójára, hogy termelékeny és takarékos legyen, hogy jól szolgálja a dolgozók szükségleteit.

Tisztelt szejm!

A szükségállapot megállította a szocialista állam struktúrájának széthullását. De ugyanakkor nem került sor azoknak a reformoknak a félbeszakítására, melyeket a szocialista megújulás tartóssá tételére határoztak el az államhatalom gyakorlásának és gazdaságunk működésének rendszerében. Elkerültük azokat a torzulásokat, amelyek akkor fenyegettek volna bennünket, ha ezeket az átalakításokat a szétziláltság körülményei között vezettük volna be.

Végső soron a szükségállapot időszaka a törvényalkotási munkálatokat nem fékezte le. Tartanak és megfelelően folynak. Megmaradt a tisztelt szejm, az Államtanács és a kormány törvényhozó aktivitása. Ez letagadhatatlan bizonyítéka valódi reformszándékainknak.

Államunk meggyógyítására irányuló akarat valósul meg a már elfogadott, a szejm elé utalt, vagy éppen most vitatott törvények csoportjában. Ezen az úton formálódik a további előrehaladás, alakulnak ki a mélyebb demokratizálás mechanizmusai. Létrejönnek ugyanakkor a strukturális garanciák. Lehetetlenné teszik az augusztus előtti torzulások és hibák megismétlődését, akárcsak az anarchia, az ellenforradalom visszatérését.

A Lengyel Egyesült Munkáspárt IX., rendkívüli kongresszusának határozatával összhangban — kezdeményezője az ilyen törvényes reformoknak és garanciáknak. Különleges típusú garancia lesz tőként a párton belüli megújulás, a párt eszmei egységének és arculatának, valódi vezető szerepének újjáépítése.

A kormány teljes tudatában van az állami reformprogram kiemelkedő jelentőségének. Hiszen közülük sokat hivatalból kezdeményez és fogalmaz meg, életbe lépésük után pedig fő végrehajtójuk lesz. Ezeknek a kötelességeknek a teljesítését tehát megjavítjuk és tökéletesítjük. Elősegíti ezt ebben a teremben is, a LEMP, az Egyesült Néppárt és a Demokrata Párt szerves együttműködése. Szövetségi kapcsolataik, a központban és a területen is, az elmúlt évben jelentősen gazdagodtak. Legutóbb pedig, mintegy harci próbát kiállva, ez a kapcsolat még inkább megszilárdult és megedződött.

Ez különösen tükröződik a kormány elnökségében és az egész minisztertanácsban. Ezek, mondhatnám, koalíciós komplexitásába beletartozik a pártonkívüliek képviselőinek, köztük a világi katolikus társaságok vezetőinek aktív részvétele is. Lényegében tehát nemzeti együttműködési kormányunk van. Ezt a jellegét, az így felfogott munkamódszereket mélyíteni és tartósítani fogjuk.

A válság drámai körülményei ellenére a gazdasági reform megindításáról hozott döntés határozottságunkat mutatja az alapvető, következetes átalakítások végbevitelében. A tisztelt Ház előtt van nyolc törvénytervezet komplexuma, melyet ebben a kérdésben a kormány terjesztett elő. Egy másik, a szejmben előterjesztett törvénytervezet-csomag a mezőgazdaság fontos problémáinak új gazdasági-jogi rendezését érinti.

Változtatásokat és javításokat teszünk a hatalmi szervekben és az államigazgatásban is, függetlenül a gazdasági reformból eredő változásoktól. Ezek a társadalom és az állam érdekét szolgálják. Többet tartalmaz közülük az új tanácstörvény. Az a

nézetem, hogy ennek a törvénynek meg kell alapoznia a hatáskörök és a felelősség további, merész decentralizálását. Ez jelentősen megszilárdítja a nemzeti tanácsok szerepét, bővíti a területi, helyi önkormányzatok tevékenységi körét. Ennek megfelelően strukturális változások következnek be az államigazgatási apparátus területi láncszemeiben. Ezeknek a változásoknak, melyek a hatalomnak az állampolgárok iránti bizalmát fejezik ki, meg kell teremteniük az állampolgárok nagyobb bizalmát a hatalom iránt.

Igaz, az alapszintű tanácsválasztásokat elhalasztották. De sürgősen folytatni kell a választási rendszer megújításának munkálatait.

A kormány meggyorsította a Minisztertanácsról szóló törvény tervezetének előkészületeit. Ha ezt a törvényt a tisztelt Ház elfogadja, ez lenne törvényhozásunkban az első jogi aktus, mely meghatározza többek között a Minisztertanács elnökének, a miniszteréknek, a központi hivatalok vezetőinek felelősségét.

Az államigazgatás működése sokoldalú javításra szorul. Ebből a szempontból fontos ösztönző lesz a hivatali gyakorlatról szóló törvény. Végéhez közeledik az ennek tervezetén folytatott munka. A hivatali dolgozók fontos társadalmi szolgálatot, állami szolgálatot teljesítenek. Magatartásuknak és szaktudásuknak e követelmények szintjén kell állniuk. A legmagasabb szintű kritériumokat az állami hivatalok kinevezett munkatársaival szemben szabják meg. Ezért fogja őket kötelezni egy speciálisan kidolgozott etikai alapelvkódex. Kötelességeik között olyanok lesznek, mint a szerénység, a kulturáltság, a polgártársaik — ügyfeleik — iránti jóindulat.

Az új hivatali gyakorlat egyúttal nagyobb rendet, érthetőbb kritériumokat és objektívebb értékelést vezet be a káderpolitikában. A jelöltek kiválasztásakor kiküszöbölik a véletlent, a tárgyhoz nem tartozó kapcsolatok befolyását. A kádertartalékokból meríteni fognak, általánosabbá teszik a pályázati eljárást. A szaktudás fejlődését bizottságok fogják ellenőrizni. A vezető káderek különleges, rendszeres továbbképzésben részesülnek. Kedvet indikáló fejlődési út nyílik a tehetséges, ambiciózus fiatalok számára.

Egyidejűleg még fel kell számolnunk számos hiányosságot és gyengeséget, melyek ma megterhelik sok közintézmény működését, az általános és a gazdasági adminisztráció tevékenységét. Új meg új példákkal szolgalnak erre az operatív katonai csoportok és a teljhatalmú biztosok. Jelentéseiket és javaslataikat rendszeresen elemzik a községektől egészen a központi szintig. E javaslatok megvalósításának azonban operatívabbnak, elvibbnek és következetesebbnek kell lennie. Amint egyébként mindebből kitűnik, az országban levő kiterjedt ellenőrző apparátus, mely a hivatásos láncszemekben mintegy 15 ezer embert foglalkoztat, a társadalmi bizottságokban pedig 35 ezret, nem eléggé hatékonyan dolgozik a szükségletekhez képest. Törekedni kell tehát aktívabb és összehangoltabb tevékenységére, elsősorban pedig arra, hogy határozottan hajtsák végre az ellenőrzések utáni javaslatokat.

Az adminisztráció megjavítása azt is jelenti, hogy leegyszerűsítik szervezeti struktúráját, csökkentik az állomány túlméretezettségét, és végül megvizsgálják a kádertervet. Most végzik az összes ilyen típusú akciót, különösen a külügyminisztériumban és a külkereskedelemben. Ezeken a területeken az ott dolgozóknak maradéktalanul garantálniuk kell az állam méltó képviseletét a külkapcsolatokban.

A hatalom és az államigazgatás helyes, demokratikus tevékenysége megköveteli a társadalommal való szoros munkakapcsolatokat, nézeteinek ismeretét, a vele való konzultálást és tanácskozást.

Erről meggyőződve, „*A gazdasági reform alapelvei*"-ben előirányzott eszmékhez kapcsolódva, megelégedéssel üdvözlöm a szejm elnökségének azt a kezdeményezését, hogy a tisztelt szejm mellett hozzanak létre társadalmi-gazdasági kamarát, egy tanácsadó testületet, amelybe a dolgozók különböző rétegeinek képviselői kerülnének be.

Az e helyről már elhangzott bejelentéssel összhangban, hamarosan létrehozzák a kormány elnöksége melletti konzultatív tanácsot. Czeslaw Bobrowski professzor beleegyezett abba, hogy ennek a tanácsnak az elnöke legyen.

Hasonló alapelveken működő kamarákat és tanácsokat kell létrehozni vajdasági szinten is.

Fejlesztik a miniszterek melletti tanácsok rendszerét is — legutóbb a kulturális miniszter mellett jött létre ilyen, hamarosan megalakul az oktatás- és nevelésügyi miniszter mellett is.

Állami közvélemény-kutató központot szerveznek. De meg kell tanulni és meg kell szokni az effajta kutatások eredményeinek rendszeres felhasználását.

Tisztelt szejm!

Az említett törvényalkotási munkák és a vele járó cselekedetek még egy rendkívül fontos dolgot szolgálnak: a törvényesség eszméjét. Ezt az eszmét duplán, mindkét oldalról, a nem távoli és a legközelebbi múltban, súlyos csapások érték. Minden alkalommal vagy tüntetően semmibe vették a törvényeket, vagy egyenesen a törvények fölé helyezték magukat. Ez torzította a társadalmi pszichikumot, gyengítette a társadalom jogi kondícióját.

Határozottan vissza kell állítani a törvények összhangját az állampolgári jogi érzékkel, a szocialista erkölcs elveivel, a társadalmi igényekkel. Biztosítanunk kell a visszatérést a törvények feltétlen érvényesítéséhez, ahhoz, hogy mindenki, kivétel nélkül, személyesen legyen felelős törvénytelen tetteiért.

A Nemzeti Megmentés Katonai Tanácsa ennek szellemében fordult a tisztelt szejmhez, hogy hozzon létre állambíróságot. Az egész társadalomhoz hasonlóan azt a meggyőződésemet szeretnem kifejezni, hogy azokkal szemben, akik felelősek azért, hogy az állam a hetvenes években válságba került, a bíróság minden oldalról mérlegelt és mélyen igazságos ítéleteket fog hozni.

A LEMP IX., rendkívüli kongresszusa határozatának szándékával összhangban szeretném a tisztelt Háznak javasolni, mérlegelje egy alkotmánybíróság létrehozásának célszerűségét.

Tisztelt szejm!

Rosszabbodott Lengyelország nemzetközi pozíciója. Egy olyan államnak, melyet kaosz és konfliktusok gyötörnek, mely kiszorul hagyományos exportpiacairól, nem is lehet erős pozíciója. A gyengék hangját nem hallani. A mélyen eladósodott országokkal félvállról beszélnek.

Lengyelország pozíciója nem most ingott meg, hanem december 13-a előtt. Ez paradoxonnak tetszhet. De az idő megerősíti ezt az igazságot. Lengyelország visszatér az őt megillető helyre a szocialista közösségben, Európában, a világban. Vannak olyan körök, melyek ezt már ma megértik. Lesznek még többen is.

A lengyel állam ereje vagy gyengesége befolyásolja az európai erőviszonyokat. És fordítva: Lengyelország sorsa kontinensünk békéjétől, politikai viszonyainak stabilitásától függ. Országunk most és a jövőben is integránsan kötődik a béke és az enyhülés politikájához. Továbbra is meg akarjuk ehhez adni a lengyel hozzájárulást.

Európában nő a feszültség és a veszély. Felhalmozódnak a fegyverek. Messze előre kell látni, hogy biztosítsuk Lengyelország biztonságát és határainak sérthetetlenségét, a térképen és a tárgyalóasztalnál való tartós jelenlétét.

Helyünk, de nemcsak földrajzi helyünk, a Varsói Szerződés szocialista államainak csoportjában van, a velünk egyenlő és baráti nemzetek között. E Lengyelország számára nehéz napokban valamennyiük internacionalista gazdasági segítséget nyújtott nekünk, bizalmat és hitet táplálva abban, hogy saját erőnkkel el tudjuk hárítani azokat a veszélyeket melyek országunkban a szocializmust fenyegették. Ezért őszintén hálásak vagyunk nekik.

A lengyel—szovjet szövetség külpolitikánk alapja. Mikor országunkban sértegették a szocialista nagyhatalmat, mikor gyalázták a szovjet katonák sírjait, még akkor is rendszeresen érkeztek a Szovjetunióból Lengyelországba a tervezett és terven felüli szállítmányok. Ez nagy rubelekben és konvertibilis valutákban mérhető segítség volt, ezek voltak a szovjet „szankciók". Nagyra értékeljük őket.

Elismeréssel és elégedetten állapítjuk meg, hogy a nemzetközi megegyezés aktív politikája mellett kiálló kormányok bebizonyították a lengyel események iránti tárgyilagos, realista viszonyukat. Egyes, Lengyelországgal baráti viszonyban álló kormányok szintén segítséget nyújtottak nekünk. Köszönjük nekik.

Tisztelt Ház!

Újjá kell építeni a szocialista demokráciának azokat a bevált formáit, melyeket megsértettek, továbbá újakat kell kiépíteni, melyek megfelelnek a társadalmi fejlődés magasabb szintjének.

Nem a szocializmus vallott kudarcot Lengyelországban, hanem a szocializmus elégtelensége. Meg kell újítani államunk osztályjellegét. Meg kell erősíteni a munkások és parasztok szerepét, korszerűsített szervezeti és jogi formákban.

A szocialista demokráciát a szocializmus erkölcsi és társadalmi lényegével összhangban levő értékeknek kell kitölteniük és gazdagítaniuk. Az ilyen értékek közé tartozik a munkához való viszony. A munka magasabb termelékenységét és jobb szervezését megfelelő gazdasági mechanizmusok biztosítják. Ebbe az irányba halad a gazdasági reform. Ez azonban nem elég.

A munka tiszteletének, egyfajta munkakultusznak kell áthatnia egész nevelési rendszerünket, a káderpolitikát, a bérstruktúrát, az adórendszert — mindent, ami az egyén helyét meghatározza a társadalomban. Nincs mit titkolni azon, hogy a demoralizáltság különféle jelenségei léptek fel — a naplopás, a korrupció, a tisztességtelen kombinálás. Ez veszélyes, jövőnket fenyegető jelenség.

Az állam által a munkához garantált jog és ennek kötelessége egymástól elválaszthatatlan. A szocializmus nem lehet menedéke a botrányhősöknek. A más pénzén való élet kedvelői, a spekulánsok, a feketézők rosszul kell hogy érezzék magukat Lengyelországban. Nagyon rosszul. A szükségállapot szigorú szabályaival megkönnyíti, hogy határozott harcot kezdjünk az élősködők, a hazai milliomosok ellen, akik nem szántanak és nem vetnek, de pompásan élnek. Határozottabban meg kell szabadulni egyéb problémáinktól — a részegeskedéstől, a huliganizmustól, a tolvajságtól is. Ezt törvényesen fogjuk megtenni, de nem fogunk túlzott gondot fordítani a finomságra.

A társadalmi igazságosság, a szocializmus eszméjének legjellemzőbb vonása olyan érték, melynek vissza kell szereznie csillogását és szavahihetőségét.

Nem törekszünk hamisan értelmezett egyenlősége. A termelékeny, átlagon felüli munkát, a különleges tehetséget igazságosan kell megfizetni. Ezt az elvet egyetlen értelmes ember sem vonja kétségbe. De az egyéni érdekek rendszerünkben összhangban vannak egyben a kollektív érdekekkel. A maximális béreknek és jövedelmeknek megfelelő arányban kell maradniuk az alapvető társadalmi rétegek életszínvonalával.

A szűkebb idők igazságossága megköveteli az elosztás kritériumainak különleges szigorítását. Nem alakul ki a társadalomban az igazságosság érzete, ha nem ez alapján osztják el a hiánycikkeket, ha nem osztják meg a válság terheit.

A társadalmi igazságosságnak társadalmi életünk tartós, megingathatatlan elvévé kell válnia, olyan mélyen gyökeret eresztve, hogy ezen a területen minden állampolgár megállapíthassa a szocializmus felsőbbrendűségét.

Állandóan biztosítjuk minden fizetés teljes nyilvánosságát — a községi vezetőtől a miniszterelnökig. Azzal fordulunk az országban tevékenykedő valamennyi szervezethez, hogy tegyenek hasonló lépéseket. Szigorúan meg kell tartani a lakások és a hiánycikkek elosztásának nyilvánosságát.

Az állami és gazdasági adminisztráció minden hivatalnokát, aki egy bizonyos vezető funkciót tölt be, a hivatali rendtartás kötelezni fogja arra, hogy funkciójának átvételekor nyilatkozatot tegyen vagyoni állapotáról. Ugyanilyen nyilatkozatot kell tenniük a beosztás elhagyásakor. A megfelelő ellenőrző szervek meg fogják vizsgálni, hogy a vagyon növekedése törvényesen történt-e.

Ha korrupciót állapítanak meg, vagy megvesztegetésre szolgáló ajándék elfogadását, akkor ez, a büntető szankcióktól függetlenül, együtt fog járni az állami szolgálatban betöltött állástól való örökös eltiltással.

Az állam nem szándékszik gyámkodni a társadalmi szervezetek tevékenysége felett. De feltétlenül meg fogja követelni a törvény elveinek tiszteletben tartását és a lengyel államiság felsőbbrendű érdekeinek megóvását.

Élénk érdeklődést kelt a szakszervezeti mozgalom jövője. Terjed az a nézet, hogy szükség van a szakszervezetek politikai egységére az alkotmány és az állam külpolitikai elvei alapján. Hangsúlyozzák a szakszervezetek független és önigazgató

jellegét is mint az irányító szervek elbürokratizálódásával szembeni ellensúlyt, mint a dolgozók mindennapi érdekeinek garanciáját. A dolgozók egy része a szakszervezetek szervezeti struktúráinak pluralizmusa mellett van. Vannak más, ezzel ellentétes nézetek is. Az összes felfüggesztett szakszervezet aktivistái egyenként jelentkeznek különféle javaslatokkal. Mindegyiket figyelmesen megvizsgálják, tárgyalások folynak és ezek tovább folytatódnak.

Jelen pillanatban nincsenek kész megoldások. Nem sugallunk semmilyen centralizált modellt. A szakszervezetek Lengyelországban olyanok lesznek, amilyeneket a dolgozók majd maguknak kívánnak. Nincs akadálya, hogy a szakszervezeti mozgalom, mely az egyes szakmai csoportok képviseletén alapul, fokozatosan és alulról újjászülessék az üzemekben, és egyúttal biztosítsa magát a szocializmus ellenfelei újabb politikai manipulációja ellen, megkezdje tevékenységét, mihelyt az ország helyzete biztosítja normális működését. A legközelebbi hónapokban ebben a kérdésben konkrét választ kell hozniuk.

A mostani viszonyok között támogatni kell az üzemi szociális bizottságok létrehozására irányuló kezdeményezést, arra kell törekedni, hogy olyan személyekből álljon, akik élvezik a dolgozók bizalmát. A dolgozók mindennapi problémái, a munka biztonsága és higiéniája nem tűrhetnek halasztást. Az üzemvezetéseknek kötelességük segíteni a szociális bizottságokat és együttműködni velük.

Tisztelt Ház!

A fiatalok helyéről az ország társadalmi életében sokat beszéltek. A fiatal lengyelek joggal várják, hogy saját országukban megtalálják a megérdemelt előrehaladás, jövőjük világos perspektíváját. A mélyreható válság körülményei között különösen érthetőek a munkával vagy a lakással kapcsolatos félelmek.

A kormány, az ifjúsági szervezetekkel egyetértésben, a fiatalok érdekében fog cselekedni a káderpolitika, a lakás-, hitel-, oktatáspolitika alakításakor. Semmit sem határozunk a fiatalokról nélkülük. Tőlük függ a legnagyobb mértékben, mikor, milyen gyorsan éri utol Lengyelország a rohanó időt.

A fiataloknak az a törekvése, hogy részt vegyenek az államügyekben való döntéshozatalban, értékes és természetes jelenség. Az eszmeiséggel, tudással felvértezett fiatalság olyan tőke, amelyet egyetlen nemzetnek sem szabad elpocsékolnia. Szélesebbre nyitjuk a fiatalok előtt az utat az államigazgatásban, az iparban a felelős funkciókhoz, mindenütt, ahol a rutinnak és a fantáziátlanságnak veszítenie kell az ambicióval és a kezdeményezőkészséggel szemben.

Az ifjúsági szervezetek megkapják véleményezésre azoknak a komplex programoknak a tervezetét, melyek a fiatal gazdák indulásának és életének megkönnyítését szolgálják. Meg kell végre fékezni a lengyel falvak elnéptelenedését és elöregedését.

A politikai feszültségek az elmúlt évben kiterjedtek a felsőoktatási intézmények jelentős részére. Lassult a tudományos munkák üteme. A tanulmányokban érezhető hiányok keletkeztek. A felsőoktatási intézményekben, visszaállítva a rendet és a nyugalmat, létrejönnek a feltételek a normális munkához. A társadalom joggal várja, hogy ezeket a feltételeket megfelelően kihasználják.

A lengyel tudomány megkérdőjelezhetetlen eredményeket tudhat maga mögött, olyan hatalmas potenciálja van, amilyennel azelőtt Lengyelország soha sem büszkélkedhetett. Sok tudós vívott ki magának mély tiszteletet és erkölcsi tekintélyt.

De nem lehet szemet hunyni a hiányossagok előtt. A tudomany a nemzet életének csak egy része. Kötelessége a társadalom szolgálata. A Lengyel Tudományos Akadémia, a tanintézetek és a minisztériumok több intézetében túlságosan elenyészőek a gyakorlati kutatási eredmények. Fokozni kell a tudományos kutatási fegyelmet. Az államnak meg kell őriznie az ellenőrzést a különösen költséges kutatások hatékonysága felett. A jövőben nem szabad megismétlődniük a téves szakértői véleményeknek. A tudományos dolgozókat valódi eredményeik, valamint a lengyel értelmiség új nemzedékeinek neveléséhez való hozzájárulásuk alapján fogják értékelni.

Folytatni akarjuk a felsőoktatási intézmények életének demokratizálását, biztosítani akarjuk az intézmények önigazgatását és autonómiáját. A kormány érdekelt abban, hogy a tisztelt Ház elfogadja a felsőoktatási törvényt. De egyvalami kétségte-

len: az egyetemi szabadsággal nem lehet visszaélni és felhasználni a szocializmus elleni harc, az élet anarchizálása terén.

Az oktatási forradalom és a kultúra fejlesztése a népi Lengyelország társadalmi vívmányainak tartós, értékes része. A nehéz háború utáni években, amikor szó szerint minden hiányzott, mindig akadt pénz az analfabétizmus leküzdésére, az olcsó könyvre, a színházakra, a munkásművelődési házakra. A szocializmus biztosítani tudta az alkotók részére a széles körű társadalmi befogadást, a befogadóknak pedig azt, hogy hozzájussanak a kulturális javakhoz.

A művészi tevékenység minden irányvonalát, mely a nemzet integrációját szolgálja, társadalmilag értékes műveket állít elő, az állam gondos, toleráns mecénássággal fogja körülvenni. A hatalom nem szándékozik beavatkozni a művészi kifejezés eszközeibe, nem szándékszik előnyben részesíteni egyetlen meghatározott alkotási stílust sem. Támogatni kell az alkotó kereséseket, nem szabad félni a bírálattól, az egyéni világszemlélettől. Csak az államról, a múltról való cinikus, rágalmazó felfogást kell ellenezni, valamint a nyilvánvaló erkölcsi torzulásokat. Az álkultúrának el kell tűnnie életünkből.

Az alkotókra nem kis erkölcsi és szellemi felelősség hárul az elmúlt évi események lefolyásáért. Sok tekintélyes ember kötelezte el magát rossz ügy mellett. Sok más tekintélyes személy hangja viszont nem volt hallható. Kevesen voltak józanok. Ezt a fejezetet lezártnak kívánjuk tekinteni. Az államnak szüksége van az alkotók tudására és társadalmi érzékenységére. Csak a szocialista állam deklarált ellenfeleinek tanácsaira nincs semmilyen szempontból szükség.

A kivételesen nehéz gazdasági viszonyok között a kultúrának megvan az őt megillető helye a hatalom tevékenységében és az állam költségvetésében. Nem feledkezünk meg a kultúra fő hordozójáról, a könyvről. Minden lehetőséget és tartalékot felhasználunk arra, hogy az idén egynegyedével növeljük a könyvek példányszámát az elmúlt évhez képest. Ez továbbra is nagyon alacsony mutató. De még ez a feladat sem könnyű. Könyvnyomtatásra használjuk fel azokat a tartalékokat, amelyek az újságok mennyiségének korlátozásából, a plakát- és röpcédulaakciók csökkenéséből, valamint a hivatalokban, az iparban, a kereskedelemben a papírpazarlás leküzdéséből származnak.

Rövidesen létrehozzák a Kultúra Nemzeti Tanácsát, az állami és társadalmi mecénások, valamint az alkotók közötti partneri viszony formáját. Létrejön a nemzeti kulturális fejlesztési alap.

A társadalom kultúrájáról elsősorban az emberek egymáshoz való viszonya, a kulturális életben való részvétel szintje, a hétköznapi szokások tanúskodnak. Különösen a nyelvi kultúra. A lengyel nyelv segített nekünk túlélni a rabságot, mindig erős várunk volt. Ebből a szempontból sok rossz irányú változást jegyezhetünk fel. A lengyel beszédbe behatolt a durvaság és a primitivizmus. Le kell küzdenünk a hivatali zsargont, a közbeszéd szegénységét, durvaságát.

A tisztelt szejm hamarosan jóváhagyja a Pedagógusok Kartáját. Ebből az alkalomból fordulok a lengyel ifjúság nevelőihez és oktatóihoz. Alakuljon ki iskoláinkban a szocialista államhoz, a hazafias értékekhez való helyes viszony.

A tömegtájékoztató eszközök tevékenységére az egész társadalom figyelme összpontosul. Sok újságíró, számos szerkesztőségi kollektíva jól megérti a szocialista társadalom érdekeit. Az újságírók egy része azonban nem tanúsított kellő ellenállást a demagógiával, valamint a lengyel reakció klasszikus fegyvertárából vett érvekkel szemben.

Nem várjuk el a visszatérést a „sikerpropagandához", sem pedig az utána annyira divatos „katasztrófapropagandához". Lengyelországnak az igazságra van szüksége. Ha siker van, akkor úgy kell bemutatni, hogy a nézők és az olvasók tudják, mi volt annak valódi ára. Ha kudarc, akkor objektíven és becsületesen kell elemezni. A tehetségtelen propaganda több valódi társadalmi kárral jár, mint amennyi látszólagos előnnyel.

A szocialista demokrácia lengyel modellje biztosítja a feltételeket a világi katolikus csoportosulások részvételéhez a politikai életben, a végrehajtó hatalomban, a képviseleti szervekben. Tovább fogunk menni ezen az úton.

Az állam és a katolikus egyház, valamint a többi felekezet közötti együttműködés az állandó elvek közé tartozik.

A kormány, lehetővé téve a katolikus egyháznak, valamint a többi felekezetnek lelkipásztori hivatásuk betöltését, az alkotmánnyal összhangban megőrzi az állam világi jellegét. A párbeszéd folyik, őszintén érdekeltek vagyunk benne. A véleménykülönbségek nem fedhetik el azt az elsőrendű célt, ami minden lengyel számára a szuverén állam megszilárdítása. Változatlanul deklaráljuk készségünket a konstruktív együttműködésre. Hiszek abban, hogy a kormány és az egyház közötti állandó kapcsolatok lehetővé teszik a létrejövő félreértések tisztázását. Nem túlozzuk el ezeket, távol áll tőlünk az, hogy még szítsuk is. Az állam érdekeinek védelmére vonatkozó érveknek az a tulajdonságuk, hogy az idő múlásával egyre beszédesebbek lesznek, valódiságuk hosszabb távlatból jobban látható.

Idegen tőlünk mindenfajta diszkrimináció, a sovinizmust nem lehet összeegyeztetni a lengyelek méltóságával. Lengyelországban nem lesz helye a szovjetellenes kilengéseknek. Tiszteljünk más nemzeteket, ha azt akarjuk, hogy bennünket is tiszteljenek.

A nemzeti felszabadulásért és a lengyel államiságért folytatott harcban különböző felekezetű és nemzetiségű lengyel állampolgárok vettek részt. Ez történelmünk elválaszthatatlan része. Értékeljük és tiszteljük a nemzeti kisebbségek hozzájárulását életünkhöz, kultúránkhoz. Azt kívánjuk, hogy mindenkinek, aki lengyel földön él, teljes lehetősége legyen önállóságának fejlesztésére, valamint tartós helye legyen a modern Lengyelország struktúrájában.

A Nemzeti Megmentés Katonai Tanácsa megelégedéssel üdvözli az ország különböző körzeteiben öntevékenyen megalakuló nemzeti megmentési bizottságokat. Jó, hogy az új nemzeti egyetértés öntevékenyen alakul, a mindennapi gyakorlatban, egy üzem vagy lakóhely környezetében. Meg kell keresni az összes hazafias erő konkrét együttműködésének új formáit a helyi, valamint az össznemzeti közös érdekek nevében.

Nem értékeljük túl ennek az új jelenségnek a kialakuló országos formáit közéletünkben. Azt kívánjuk, hogy alakítsa ki saját regionális struktúráit és országos képviseletét mint a Nemzeti Megegyezés Frontjának szervét. Távlatilag tartós helyet kell betöltenie a lengyel politikai életben, törvényhozási kezdeményezési joggal és saját lapkiadási joggal.

A Nemzeti Megmentés Katonai Tanácsának nevében ki akarom jelenteni, hogy a nemzeti megegyezés, a párbeszéd, a hazafias erők együttműködése, eszméi továbbra is időszerűek.

A lengyel gazdaság továbbra is mély válságot el át. Gyökerei a hetvenes évekbe nyúlnak vissza. De nem öltött volna ilyen méreteket, ha nem lettek volna azok a csapások, melyeket a népgazdaságra mértek 1980 augusztusa után. Ennek érezhető következményeit abban a jelentésben fogjuk bemutatni, amely a gazdaság állapotáról szól 1982 elején.

A gazdaság megjavítása, a fejlődés útjára való vezetése elengedhetetlen feltétel a mai nemzedékek szükségleteinek jobb kielégítéséhez, ahhoz, hogy meltó örökséget hagyjanak az utánunk következő generációkra.

A természet értékes nyersanyagokkal látta el országunkat. Jelentős ipari potenciállal rendelkezünk, elegendő nagyságú megművelhető földterülettel, sokmilliós szakképzett káderseregggel, jó szakemberekkel. Nincs semmilyen objektív oka annak, hogy a lengyel nemzet jótékony segélyt legyen kénytelen használni. Nem vagyunk vegetálásra, örökké tartó sorállásokra és üres üzletekre ítélve. Saját kezünkkel teremthetjük meg a jobb élet anyagi alapjait. Nem a jövő században, hanem az elkövetkező években.

Ezzel a gondolattal kezdtünk bele rendkívül kedvezőtlen körülmények között a gazdasági struktúra mélyreható átalakításának programjába, valamint a gazdaságirányítási rendszer általános reformjába. Más országoknak az ehhez hasonló reformokhoz évekre volt szükségük. Nekünk nincs időnk, minden tettünket, az egész gazdasági programot az emberek java vezérli, minden állampolgár anyagi és társadalmi életkörülményeinek megjavítása.

Az első, a legfontosabb kérdés a nemzet élelmezése. Lengyelország képes magát

önállóan élelmezni, és kell is, hogy képes legyen. Ezt a feladatot nemcsak a mezőgazdaság és az élelmiszeripar elé tűzzük ki. Az egész népgazdaság, az egész államigazgatás feladata ez.

Növelni fogjuk az élelmiszer-termelésre szánt eszközöket. Máris több van belőlük, mint korábban, de még mindig sokkal kevesebb, mint a konkrét szükségletek. Teljesen időszerű az a feladat, hogy az ipari termelést a mezőgazdaság szükségleteinek kielégítéséhez állítsák át. Elsősorban olyan eszközöket kell juttatni a mezőgazdaságnak, melyek a leggyorsabb és a legnagyobb termelésnövekedést eredményezik. Megerősítjük az eddigi mezőgazdasági politika elveinek tartósságát, a családi gazdaságok sérthetetlenségét, az összes — az egyéni, a szövetkezeti és az állami — szektor egyenjogú kezelését. Elismerjük, hogy a gazdák jövedelmét nem szabad alacsonyabb szinten tartani, mint a városi lakosság jövedelmét.

Azt kívánjuk, hogy a lengyel falvak egyre gazdagabbá váljanak. De ez nem mehet végbe kizárólag a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek árának emelésével. A falvak gazdaságnövekedésének alapja elsősorban a mezőgazdasági termelés növekedése kell hogy legyen: a meglevő, már most sem kicsiny mezőgazdasági termelési vagyon jobb, sokkal jobb kihasználása, a termelési költségek csökkentése, a mezőgazdasági kultúra állandó javítása. Különösen hatékonyan kell kihasználni minden megművelhető földszegletet, erdőt, tavat.

A földnek teremnie kell. Nem telik nekünk pazarlásra. A föld az egész társadalom java. Ezért nemcsak gazdáinak a dolga és nem is lehet az, hogy miképp szolgálja az egész nemzetet.

A termelékeny, kifizetődő, jól szervezett mezőgazdaság az egyedüli biztosíték a jövőre nézve az élelmiszerzsarolás ellen. Ezt most tapasztaljuk. Nem titkolom, hogy ez csökkenti az élelmiszer-termelést az egész országban, különösen érzékeny csapást mér az állattenyésztésre. A saját termésű kenyeret azonban biztosíthatjuk magunknak. Az elmúlt évi termés jóval nagyobb gabonakészleteket eredményezett. Felhívom a gazdákat, hogy most adják el a gabonát az államnak! Felszólítok mindenkit a gabonakölcsön támogatására, a szerződéses megállapodások teljesítésére.

A második kérdés a társadalom lakásviszonyainak megjavítása. A lakásínség teljes felszámolása, valamennyi család önálló lakáshoz jutásának biztosítása rövid időn belül nem lehetséges. Megvannak viszont a teljesen reális feltételei annak, hogy a legközelebbi három évben új lakásba költözzön legalább kétmillió lengyel.

Ennek az esélynek a kihasználásához jó munkára van szükség, mindazok kezdeményezéseire, akiktől a felépített lakások mennyisége és minősége függ. E kérdés körül széles körű társadalmi mozgalmat kell kibontakoztatni, amelynek harcolnia kell — hangsúlyozom: harcolnia, mert a rutin és a kényelmeskedés az új megoldások ellensége — az új, olcsóbb lakásépítési technológiákért, a költségek csökkentéséért, a jobb szervezésért, valamint a lakásépítésre szánt nem kis összegek ésszerű felhasználásáért. El kell ítélni a pazarlást, nem szabad beleegyezni a hanyag teljesítménybe, meg kell találni a helyi építőanyag-gyártási lehetőségeket. A fiatalokat, akiket a legfájdalmasabban érint a lakáshiány, arra ösztönözzük, hogy hozzanak létre önigazgató kis szövetkezeteket, bátran használják ki azokat a kedvezményeket, melyeket az állam azoknak nyújt, akik saját munkájukkal is részt akarnak venni az építkezésben.

Az építőipar jelentősen megdrágult, mivel megváltoztak a termelői árak. De növeljük a lakásszövetkezetek tagjainak, valamint az egyénileg építkezőknek nyújtott hiteleket. Azoknak, akiknek nem telik szövetkezeti lakásra, az állam és a helyi hatóságok a lehetőségek szerint bérlakásokat fognak biztosítani. Folytatjuk a jelenleg adminisztratív célokra lefoglalt lakható helyiségek visszavételét.

Nem térünk el attól az elvtől, hogy egy családnak csak egy lakása lehet. A társadalmi igazságosság azt is megköveteli, hogy érthető és logikus módon egységesítsék a lakbérfizetési elveket.

Közismert a kommunalis építkezésekben tapasztalható hanyagság és elmaradás. Sok lakótelepen lehet éjszakázni, de élni már nehéz. Megvannak a reális lehetőségek ahhoz, hogy még ebben az ötéves tervben érezhetően bővüljön a kereskedelmi és szolgáltatási hálózat, hogy minden gyereknek, akinek erre szüksége van, biztos helye legyen a bölcsődében és az óvodában. A helyi egészségügyi bázis alapszintű kiépítése

is reális feladat. Véget kell vetni annak a gyakorlatnak, hogy egy kórház 15 évig épüljön.

A társadalom több mint fele városokban lakik. A kommunális berendezések, különösen a városi közlekedés állapota rossz. A munkába való utazás nagyon megterhelő, jelentősen megkurtítja az emberek pihenőidejét. Megfelelő lépéseket teszünk, hogy megállítsuk a városi közlekedés állapotának rosszabbodását, majd biztosítsuk javulását. A Szovjetunió nagy, sokoldalú segítségének köszönhetően, amit Brezsnyev elvtárs személyesen ígért meg, jövőre elkezdődik többek között a varsói metró építése.

Visszanyerni a gazdasági szuverenitást — ez a harmadik kérdés. Nem élhetünk a végtelenségig hitelekből. Ki kell jutni abból a helyzetből, amelyben a termelés üteme, a gazdaság ellátása, de még a közönséges alkatrészellátás is a felvett hitelektől függ. Ehhez a fő út az export növelésén és gazdasági hatékonyság javításán keresztül vezet.

Változatlanul azon az alapon állunk, hogy minden országgal fejleszteni kell a kereskedelmet. Fenntartjuk jelentkezésünket a Nemzetközi Valuta Alapba. Eleget akarunk tenni vállalt nemzetközi kötelezettségeinknek. A fizetési kötelezettségek teljesítésében mutatkozó nehézségeket szerződések útján akartuk és akarjuk továbbra is megoldani, megtalálva azt a megoldást, amely megfelel Lengyelország és hitelezői érdekeinek egyaránt.

Az ország fizetési helyzete, következésképp a tőkésországokkal folytatott kereskedelemben is, utóbb jóval bonyolultabbá vált. Felfüggesztették az ipar ellátásához szükséges anyagok és berendezések vásárlására szánt hiteleket. Az amerikai kormány még abba sem ment bele, hogy hitelre vásároljuk az Egyesült Államokból általunk hagyományosan importált mezőgazdasági termékeket.

Ezek a lépések meglehetősen bonyolulttá teszik a válságból való kiutat. Végső soron ez nehezebb lesz, mint vártuk. Ezt világosan meg kell mondani. De ez nem térít le bennünket a gazdaság megjavításához és mélyreható megreformálásához vezető választott útról.

Ebben a helyzetben különösen világosan lehet látni, mit jelent Lengyelországnak a Szovjetunióval és a többi KGST-országgal folytatott stabil, hosszú távú, egyenjogú gazdasági együttműködés. A szocialista közösség országai ebben a számunkra nehéz időszakban megértést tanúsítanak irántunk, felbecsülhetetlen értékű internacionalista segítséget nyújtanak nekünk.

Lengyelország nemzetközi gazdasági kapcsolatainak irányvonalát tehát megbízható partnereink, közvetlen szomszédaink, a KGST egész rendszere felé kell fordítani. Ez nagy esély gazdaságunknak. Ez az a tanulság, amelyet a legutóbbi tapasztalatokból le kell vonnunk és le is vonunk.

Felvázoltam a három fontos társadalmi-gazdasági célt. Elérésük nem könnyű. De ezek a célok realis lehetőségeink határain belül vannak.

Megvalósításuk kulcsfontosságú feltétele a termelés növelése, a gazdaság élénkítése. Enélkül sem az exportot nem növeljük, sem a piaci ellátást nem javítjuk meg.

Ebben kell segítenie a gazdasági reformnak, mely a vállalatok önállóságán és a dolgozók önigazgatásán, az ország gazdasági fejlődési irányainak központi megtervezésén alapszik. A kormány következetesen életbe fogja léptetni a reformot, azokkal az előírásokkal összhangban, melyeket a tisztelt Ház határozott el tavaly szeptember 24-én. Ez vonatkozik a vállalati önigazgatásra is, melyet a reform teljes bevezetésének elválaszthatatlan elemeként kezelünk.

A gazdaság megreformálása már elkezdődött. Ez nehéz és bonyolult, nem kockázatmentes, kivált azért, mert rendkívül kedvezőtlen helyzetben kezdtünk hozzá. Csak akkor tesz eleget a társadalmi elvárásoknak, ha az intézményes reformokat a dolgozók és a vállalatvezetések állampolgári magatartása fogja kísérni. Főként tőlük függ, mennyire használják ki az új gazdasági mechanizmusokat a gazdálkodás hatékonyságának fokozására, az emberi munka lehető legjobb felhasználására, az energiával, fűtő-, nyers- és alapanyagokkal való takarékoskodásra, pazarlásuk megszüntetésére, a termelésnek a társadalmi szükségletekhez való jobb alkalmazására, a termékek minőségének javítására.

A gazdasági reformnak fokoznia kell az innováció, a műszaki fejlődés iránti szükségletet. Új lehetőségeket teremt az alkotó munka, a találékonyság számára. Ez elő

fogja segíteni a mérnökök és műszakiak, a közgazdászok, a művezetők, az egész műszaki ellenőrzés pozíciójának megerősödését. Új, jobb feltételek jönnek létre a Központi Műszaki Szervezet, a Lengyel Közgazdasági Társaság, más társadalmi-szakmai szervezetek, a feltaláló- és újítómozgalom aktív tevékenységéhez. Erre ma kiváltképp szükség van. Ma ugyanis, országos méretekben és a vállalatoknál egyaránt nagymértékben magunkra kell hogy támaszkodjunk.

A gazdasági reform által kitűzött eredmények elérése józanságot és felelősségtudatot követel meg már bevezetésétől kezdve minden irányítási szinten. Az egoizmus, az össztársadalmi perspektíva elvesztése, az önös érdekek előtérbe helyezése sokba kerülhet nekünk. Nem az állampolgárok zsebe, hanem a jobb szervezés, a takarékosság és a fegyelem, a magas munkatermelékenység kell hogy a haszon forrása legyen. A haszon növelése és a pazarlás fedezése az áremelés módszerével ellentétes a gazdasági reform által kitűzött eszmék teljes eltorzításával fenyeget.

Sajnos, a vállalatok megnövekedett jogai érvénybe lépésének első hetei nem kevés olyan esetet tártak fel, amikor nem tartották meg az elfogadott előírásokat, magasabb árakat alkalmaztak, melyeket nem indokolnak az anyagi befektetések, valamint a munkabefektetés. Egyes vállalatok tevékenysége ilyen nagyságrendben már igazi rablás. Sérti a dolgozók érdekeit. A szocialista állam természeténél fogva védelmébe köteles őket venni. És ezt meg is teszi.

A kormány energikusan szembe fog szállni az effajta gyakorlattal. Már kötelezték az Állami Árbizottságot, a pénzügyminisztert és a belkereskedelmi minisztert, hogy szigorítsák meg az ellenőrzést. Különleges árfelügyelet jön létre. A jogalkalmazó visszaélő vállalatokat megfosztják árképzési joguktól.

A tisztességes árkalkulációval a dolgozóknak is törődniük kell. Főként a munkásosztály öntudatára számítunk. A partikularizmus eltűrése, annak az elvnek a hangoztatása, hogy mindenkinek olcsón kell termelnie, csak a mi vállalatunknak van joga tetszése szerint megállapítani árait, rövidlátó politika. Ez olyan bumeráng, mely visszaüt minden dolgozóra, inflációt, a létfenntartási költségek növekedését eredményezi.

Képviselő polgártársak!

A múltban túl sok ígéretet tettek, melyeket nem teljesítettek. Az igazságra van szükség, még ha az a legkeserűbb is. Ez vonatkozik a gazdaságra, a hazai költségvetésre is. Ez az igazság úgy hangzik, hogy ma lemondásra van szükség, hogy a jövőben jobban élhessünk.

Előttünk áll a fogyasztói árak szükségszerű, bár nagyon fájdalmas reformja. Egyik napról a másikra nem oldja meg a piaci problémákat, nem tölti meg azonnal az üzletek polcait. De nélküle nem lehetséges sem a piaci egyensúly, sem a város és a falu kapcsolatának helyreállítása. Nélküle nem lehet felszámolni sem a sorállás gyötrelmeit, sem a jegyrendszer terheit. Nem jön létre a termelés és a fogyasztás kívánatos struktúrája sem. Nem érjük el a gazdasági reform által kitűzött célokat, nem erősítjük meg a zlotyt. Másként ugyanis nem lehet a pénzt megerősíteni, mint a lakossági pénzjövedelmek, illetve az áruk és a szolgáltatások mennyisége közötti szoros összefüggéssel.

A beígért árreformtól való félelem érthető. Ezért tulajdonítunk olyan nagy jelentőséget a lehető legigazságosabb kompenzációs rendszernek. Behatóan, teljes komolysággal megvizsgáltuk az állampolgárok véleményét és igényeit. Ezekre támaszkodva, a Minisztertanács Gazdasági Bizottsága elkészítette a képviselő polgártársak előtt ismert új fűtőanyag- és energiaár-variánst, valamint az élelmiszerek, fűtőanyagok és energia árainak megváltozásával kapcsolatos kompenzációkat.

A közvélemény szavát ebben a kérdésben figyelmesen nyomon követtük és elemeztük. A lényeg az, hogy a kompenzációra szánt eszközöket valóban a lehető legigazságosabban osszák el. A kompenzációk végösszegét ugyanis nem lehet növelni. Ez megfosztaná értelmétől az egész műveletet, és elmélyítené a nehézségeket, ahelyett, hogy leküzdésükhöz teremtené meg a feltételeket.

A kormány egy olyan rendszert is bevezet, amely kiegyenlíti a családok életében alapvető jelentőségű iparcikkek árának emelkedéséből származó létfenntartási költségnövekedést. A rendszer hivatott biztosítani, hogy ne csökkenjen ezeknek a cikkeknek a fogyasztása.

A gazdák termelőeszköz-vásárlási költségeinek növekedését a felvásárlási árak emelésével fogjak kompenzálni.

A kormány pótsegélyt biztosít a fiatal házasoknak, akiknek az áremelések megnehezítik az indulást. Joguk lesz arra, hogy legalább 100 ezer zloty hitelt kapjanak, ennek háromnegyedét be lehet majd fagyasztani. A jövő hónaptól 24 hónapra hosszabbodik meg a gyermekgondozási szabadságon levő anyáknak járó segély folyósítása.

A strukturális átalakítások, a gazdasági reform befolyásolni fogja a foglalkoztatottság szerkezetét. A munkahely-változtatás, az átképzés szükségessége közvetlenül érinti a dolgozókat és családjukat. Megszülettek már azok a döntések, melyek célja az ezzel kapcsolatos nehézségek enyhítése. Ezeknek elő kell segíteniük a dolgozók átcsoportosítását oda, ahol a leginkább szükség van rájuk, ahol munkájuk a legjobban, a legnagyobb haszonnal fogja a társadalmat szolgálni.

A gazdaság sok területe és ágazata érzi a munkaerőhiányt. Különösen a kitermelő ipar és a mezőgazdaság szenved szükséget. Nagy szükség van a foglalkoztatottság növelésére a kisiparban, a magánkereskedelemben és -szolgáltatásokban. Az állam támogatni fogja fejlődésüket. Tartós helyük van a népgazdaság rendszerében. Az ezekben a szektorokban munkát vállaló dolgozóknak az állam segít és segíteni is fog.

Egy biztos: aki jól akar és tud dolgozni, annak Lengyelországban lesz munkája.

Tisztelt szejm!

A hibás, a munka eredményeivel szorosan nem összefüggő bérrendszer káros következményekhez vezetett sokak tudatában és magatartásában. Ennek tükröződése az ismert, bár komor mondás: „akár áll, akár fekszik . . .”

Ezt meg kell változtatnunk. Az első lépést már megtettük. A gazdasági reform megkezdésével együtt a vállalati béralapot maguknak a vállalatoknak kell kidolgozniuk. Előttünk áll a következő lépés. A bérek olyan elveit kell kidolgozni és életbe léptetni, hogy a személyi bérek nagysága és változásai kizárólag a munka mennyiségétől, minőségétől és társadalmi hasznosságától függjön. Ezeket az elveket már kidolgozták. Az új bérrendszernek a munkát meg kell gyorsítania. A bérnek ösztönöznie kell a jó munkát.

Lengyelországban 18 millió dolgozó tart el további 18 millió állampolgárt, köztük még nem kereső képes korúakat és olyanokat is, akik megérdemelt pihenésüket töltik. Ilyen társadalmunk struktúrája. A termelő csoport munkájának gyümölcseivel való gazdálkodás tehát különösen felelősségteljes feladat.

A szocialista államnak elsősorban a leggyengébbeket kell védenie. Ezért fogja meghatározni a bérek, nyugdíjak és járadékok minimális szintjét. A gazdasági nehézségek ellenére teljesülnek a szociális téren vállalt kötelezettségek. Főként arról van szó, hogy kezdjék meg a régi nyugdíjak és járadékok felszámolását, továbbá, hogy biztosítsák valamennyi nyugdíj emelkedését az állami szektorban levő átlagbér-emelkedésnek megfelelően. Ezeket a kérdéseket rendezi az új nyugdíjtörvény, melynek tervezetét hamarosan megvizsgálja a kormány, majd előterjesztik a tisztelt Háznak. Módosul az egyéni gazdák társadalombiztosítási rendszere is.

Az ország egyes térségeit ebben az évben különösen veszélyes árvíz sújtotta. Az árvízkárosultaknak az egész ország segítségére siet. Megindító az emberi szerencsétlenség kiterjedése, de megindító a tömeges emberi jóindulat, a nagymértékű társadalmi segítség. Az állami szervek, a hadsereg, a rendfenntartó erők és a szociális intézmények gondoskodtak és gondoskodnak az árvízkárosultakról.

Képviselő polgártársak!
Tisztelt Ház!

Hazánk történetét nem lehet megválasztani. Nem lehet másikra cserélni. A nemzet a történelmet mindazzal együtt örökli, ami benne jó és rossz. De a történelmi örökségből válogatni kell. Meg kell menteni mindent, ami hozzájárult az állam és a nemzet sikereihez, el kell vetni azt, ami a bomláshoz és a vereséghez vezetett.

Régi, fényes hagyományaink, szép lapok vannak a haladó társadalmi gondolkodás

történetében. Ma ugyanezt a harcot folytatjuk, amelyet elődeinknek kellett vívniuk a reakció, az anarchia erői, az elmaradott mentalitás ellen.

Bővebben fogjuk felhasználni a hagyományos hazafias, állampolgári értékeket, melyek a lengyelek tudatában meggyökereztek. Az idő sok régi konfliktust megszüntetett, nem egy leegyszerűsített értékelést helyesbített. Lengyelország történetében, különösen abban a történelemben, amelyet a fiatalok megismernek, nem szabad hézagoknak és tabu témáknak lenniük. Nem félünk az igazságtól — a történelem szolgáltatott nekünk igazságot.

Minden harmadik, ha nem minden második lengyel családnak vannak rokonai a Bugtól keletre és az Oderától nyugatra, minden kontinensen. Íme nemzetünk sorsának egyik legbonyolultabb jellemvonása.

A legutóbb Nyugaton szervezett lengyelellenes akciók ártanak az országnak és az emigrációnak. Arra irányulnak, hogy árulók és dezertőrök segítségével éket verjenek az ország és a külföldön élő honfitársaink közé. Ez azzal fenyeget, hogy hosszú évekre megszakadnak a természetes kötelékek a lengyel családok százezrei között.

A szükségállapot eltörlése után a kormány folytatni fogja azt az útlevélpolitikát, amelyet 1981 áprilisában kezdeményezett. Meg vagyok győződve, hogy ha fenntartjuk a megújulás irányvonalát az útlevélpolitikában is, akkor nem kerül sor a kapcsolatok gyengülésére, szakadék keletkezésére az itthoni és a külföldi lengyelek között. Az országban nem lesz lengyel—lengyel háború. Nem lesz háború az ország és az emigráció között sem.

Biztosítok mindenkit, hogy a lengyel állampolgárok, ha akarják, biztonságosan hazatérhetnek, tekintet nélkül kiutazásuk körülményeire és a külföldön töltött időre. Ez csak azokra nem vonatkozik, akik aktívan és tudatosan elkötelezték magukat a szocialistaellenes, államellenes tevékenység mellett.

Tisztelt szejm!
Képviselő polgártársak!

Lengyelország a kétség és a remény között él. Mikor hegednek be a sebek? Milyen sokáig tart még a válság leküzdése? Ezek a kérdések foglalkoztatják ma az összes lengyel családot.

Nehéz és szigorú időket jósolok, a lemondások és a munka idejét. Nem szabad egy helyben topognunk, viszályok között bolyonganunk, mikor más nemzetek előrehaladnak. A távolság növekszik, ahelyett, hogy csökkenne. Annál inkább meg kell értenünk egymást és meg kell egyeznünk egymással. A tét nagy: a függetlenség és a szuverenitás fenntartása, a szocialista állam megszilárdítása, Lengyelország európai pozíciójának újjáépítése.

Századunk kezdetén azt mondta a költő, hogy „akarjunk akarni". Századunk végén ezt meg kell ismételni. Saját magunktól függ, ki tudjuk-e vezetni az országot a szegénységből és a bajból.

Ma elszegényedettek vagyunk, válság gyötör bennünket. De hiszen van egy felmérhetetlen kincsünk: otthon vagyunk, a magunkéban. Szocialista államunkat megmentettük a pusztulástól.

Az élénkülésnek is vannak jelei a gazdaság egyes területein és ágazataiban. Nem akarom őket túlbecsülni, de nem lehet őket semmibe sem venni. Köszönjük a bányászoknak a szenet és a rezet, melyek növekvő kitermelése lehetővé teszi, hogy egy kicsit fellélegezzünk. A kormány teljesíteni fogja a bányászok iránti kötelezettségeit, fáradságos munkájukat magasra értékeljük. A munkaidő átmeneti meghosszabbítása a népgazdaságban, valamint a fokozott fegyelem érezhető eredményeket hoz. Ezek nagyobbak volnának, ha nem lennének a blokád következményei. A közgazdászok úgy értékelik, hogy már az idei év második félévében bizonyos javulás állhat be a piacon. Egy év alatt magunk mögött hagyhatjuk a legsúlyosabb nehézségeket. Két-három év alatt helyre lehet állítani az egyensúlyt. Egy feltétellel: hogy az országban a nyugalmat nem zavarják meg, hogy keményen munkához látunk, hogy jobban fogunk gazdálkodni, hogy nem térnek vissza a bajok.

A szejm szószékéről szólok az egész nemzethez.

Ebben a történelmi pillanatban egyszerre áll előttünk a veszély és az esély. Választani kell. Hiszek abban, hogy a feladat magaslatára emelkedünk. Hogy megmentjük hazánkat, Lengyelországot.

VILÁGPROBLÉMA: A NÉPESEDÉS

Мировая Экономика и Международные Отношения

E. ARAB-OGLI

Demográfiai folyamatok és társadalmi hatásuk

Korszakunkban a demográfiai problémák egyre jobban befolyásolják mind az egyes országok belpolitikáját, mind a nemzetközi kapcsolatok egeszét, magukra vonva nemcsak a tudósok és szakemberek, hanem a politikusok és a közvélemény széles köreinek figyelmet is. Erről tanúskodik az a tény is, hogy az 1974-ben Bukarestben megtartott III. Demográfiai Világkonferenciát az előző kettőtől eltérően (1954-ben Rómában és 1965-ben Belgrádban) az ENSZ kormányszinten hívta össze és a tanácskozás munkaterv elfogadásával végződött. Az 1984-re kitűzött következő konferencia feladatai lesznek e munkaterv végrehajtásának értékelése és olyan távlati nemzetközi program kidolgozása, amely a népesség helyzetének javítását szolgálja az egész világon.

A világ népességszaporulatának előrejelzése és annak gazdasági, szociális és politikai következményei kiemelkedő jelentőségűek az emberiség jövőjének hosszu távú előrejelzéseben, átfogó modellezésében. A népesedési problémák nemcsak tudományos viták, hanem éles ideológiai harc forrásává váltak.

A „demográfiai robbanás" és a „demográfiai válság"

A század közepétől fogva az emberiség történetében példátlan utemben és mértékben novekszik a világ népessége. A növekedés mértékét a következő statisztikai adatok illusztrálják: a XIX. század elején egymilliárd ember élt a földön, megkétszereződéséhez több mint száz év kellett. A hárommilliárdos határt az emberiség 30 év múlva, 1960-ban érte el. 16 év elteltével újabb egymilliárddal növekedett, jelenleg pedig ugyanennyivel nő minden évtizedben. 1950 és 1975 között a világ népszaporulatának 0,8-ét Ázsia, Afrika és Latin-Amerika fejlődő országai tették ki, 1975 és 2000 közötti reszarányuk a prognózisok szerint 0,9 lesz.

A XX. század második felében e hirtelen népességnövekedést szokás „demográfiai robbanásnak" nevezni. Ez a meghatározás, amely igen elterjedt a sajtóban, a népszerűsítő irodalomban és a tudományos kutatásokban, számos tudósból ellenvéleményt és vitát váltott ki, részben „neomalthusianus" eredete miatt. Az ellenvetések másik oka az, hogy nehány burzsoá ideológus a „demográfiai robbanás" terminust felhasználta arra, hogy összefüggést keressen a fejlődő országok gyors népszaporulatának negatív következményei és a termonukleáris háború veszélye között. A marxisták természetesen határozottan elutasítják ezt a tarthatatlan ideológiát, ugyanakkor indokolatlan lenne ezen az alapon száműzni ezt a meghatározást, mivel manapság a hirtelen növekvo népszaporulat szinonimájává vált.

A világ népszaporulata* (millió fő)

	1800	1850	1900	1950	1975	2000
Az egész világ	978	1262	1650	2513	4033	6199
Fejlett országok	246	342	561	832	1093	1272
Fejlődő országok	732	920	1089	1681	2940	4926
A fejlett országok részaránya (%)	25,2	27,1	34,0	33,1	27,1	20,5

* *Forrás:* „The World Population Situation in 1979" UN, New York, 1980. 8 old.

A mai demográfiai helyzet általános problémát jelent, annál is inkább, mivel a hirtelen növekedés azokban az országokban megy végbe, amelyek lakossága amúgy is a világ népességének $^2/_3$-át alkotják. Ez az arány a század végére elérni a $^1/_3$-öt, amíg az OECD** tagországokra eső rész 14%-ra csökken.

Ugyanakkor éppen a gazdaságilag, szociálisan és kulturálisan elmaradott fejlődő országoknak van a legszűkösebb lehetőségük arra, hogy 20—30 évenként megkettőződő lakosságukat ellássák élelemmel, lakással, munkával és egyéb anyagi és kulturális javakkal. Ezenkívül a „demográfiai robbanásnak" egyéb specifikus következményei is vannak, így például az, hogy a gyerekek részaránya 15 éves korig bezárólag a fejlődő országok többségében az utóbbi három évtizedben 25—30%-ról 40—45%-ra emelkedett, míg a 15—65 éves munkaképes felnőttek száma erősen lecsökkent. Ennek eredményeként észrevehetően megnőtt a nem keresőképes lakosság okozta „gazdasági terhelés", amely a fejlődő országokban a fejlettekének másfélszerese. Figyelembe véve az ázsiai, afrikai és latin-amerikai országok munkaképes korú lakosságának alacsony foglalkoztatottsági szintjét és az agrárnépesség felduzzadt számát, az önálló keresettel rendelkező lakosság „gazdasági terhei" igen nagyok.

A lakosság évi növekedésének gyors üteme miatt az úgynevezett demográfiai beruházások, azaz az adott társadalomban az anyagi javak és szolgáltatások elért szintjének megtartásához szükséges munka- és tőkebefektetések (élelmiszer, lakás, oktatás, ruházkodás stb.) már-már konkurrálnak az egy főre eső nemzeti jövedelem növekedését biztosító gazdasági beruházásokkal. Ugyanakkor a fejlődő országoknak arra sincs elég tőkéjük, hogy iparukat, mezőgazdaságukat és infrastruktúrájukat fejlesszék.

A népesedéspolitika vitathatatlanul minden szuverén állam saját hatáskörébe tartozik. Viszont a fejlődő országok éles demográfiai helyzete már most hatással van a nemzetközi kapcsolatokra, és az, hogy az elkövetkező évtizedekben az egyes országok képtelenek haladást elérni e területen, negatív szociális kihatással lehet nemcsak saját magukra, hanem a világgazdaságra és -politikára is, veszélyezteti az egész emberiség létérdekeit.

Korunk problémái szorosan kapcsolódnak egymáshoz, és így egyértelmű, hogy bármelyikük megoldása közvetlenül vagy közvetve attól függ, meg tudunk-e birkózni a többivel, és ez áll a népesség helyzetére is. Bár a népesség gyors növekedése a burzsoá tudósok és ideológusok állításai ellenére se nem közvetlen oka, még kevésbé meghatározó tényezője a modern világ egyéb globális problémáinak, viszont már most megnehezíti azok megoldását és mindinkább kiélezi őket.

A legszembetűnőbb a kölcsönös feltételezettség a népesedés jelenlegi helyzete és a gazdasági elmaradottság között. Így például a háború utáni első években a fejlett és a fejlődő országok egy főre eső bruttó nemzeti jövedelmének aránya 10 : 1 volt. És bár az elmúlt 20 évben a fejlődő országok ipari termelésének és nemzeti jövedelmének növekedési üteme gyorsabb volt, mint a fejlett tőkés államokban, mégis mivel az előbbiek lakosságának száma kétszer gyorsabban növekedett az utóbbiakénál, a 70-es évek végére

** Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete. Bővebben lásd 19. old. lábjegyzetét. — *N. Sz. szerk.*

az említett arány 13 : 1 lett. Statisztikai számítások kimutatták, hogy ha a fejlődő országok lakossága a fejlettekével azonos mértékben növekedett volna évente, akkor jelenleg az eltérés közöttük 8 : 1 lenne, és az egy főre eső jövedelem a mostani kétszeresére ugrott volna.

Kevésbé szembetűnő a kapcsolat a világ népességnövekedése és a környezetszennyezés s a természeti kincsekkel való ellátás között. B. Commoner amerikai ökológus adatai szerint az USA-ban 1946 óta 12—20%-kal emelkedett a környezet szennyezettsége a lakosság számának növekedése folytán. Nyugati számítások szerint Ázsia, Afrika és Latin-Amerika fejlődő államai 15%-kal részesednek a világ ipari termeléséből. Figyelembe véve ipari technológiájuk elmaradottságát és a kevésbé szigorú ökológiai előírásokat is, részesedésük a nyersanyag-felhasználásból és ipari környezetszennyezésből alig haladja meg 20%-kal a világszintet. Ha csak a mezőgazdaságot nézzük, sok fejlődő ország gyors népességnövekedése erősen lerontja a természeti adottságokat (pl. a talajt, növényvilágot, az édesvizeket, az állatvilágot stb.), igen megnehezítve természetes regenerálódásukat. Tekintettel arra, hogy a prognózisok szerint 1970 és 2000 között a világ népszaporulatának $^3/_5$ része azokra a fejlődő országokra esik, amelyek népsűrűsége amúgy is magas, főleg a mezőgazdasági területeken, melyeket extenzív úton fejlesztenek, a legkomolyabb aggodalmak sem tűnnek túlzásnak.

A fejlődő országokban az egy főre jutó nyersanyag-szükséglet 10—20-ad része a fejlettekének. Ugyanakkor feltételezve, hogy idővel a fejlődők is elérik azt az ipari termékek egy főre jutó szintjét, amelyen jelenleg Nyugat-Európa áll, akkor energia- és nyersanyag-szükségletük abszolút számokban 10-szer nagyobb lesz, mint ma az összes közös piaci országban. A fejlődő országokban, a lakosság számának gyors növekedése következtében, ásványikincs-szükségletük 2000-ig megkétszereződhet, 2025-ig pedig megháromszorozódhat, és így a környezet szennyezettsége is nő majd.

A demográfiai helyzet javulása kétségkívül a világ globális problémáinak megoldását szolgálná, és a fejlődő országok hosszú távú érdekeinek is megfelelne, erről tanúskodnak születésszabályozási és családtervezési programjaik. Viszont ki kell hangsúlyozni, hogy a születések számának korlátozása nem abszolút „demográfiai imperativus" és nem érvényes minden országra. Sőt a fejlett országok többségében éppen a születések alacsony száma okoz problémát és a depopuláció veszélye fenyegeti őket. Több fejlődő országban pedig a népsűrűség növekedésével járó mértékletes népességnövekedés elősegítheti a természeti kincsek racionálisabb felhasználását és az effektívebb társadalmi munkamegosztást.

A mai kiélezett demográfiai helyzet nemcsak a magas népszaporulattal függ össze, hanem a fejlődő országok gazdasági és szociális elmaradottságával és az egyenlőtlen fejlődéssel is. Ezek a tényezők mind a demográfiai probléma gyors megoldása ellen hatnak. A gazdasági és a tudományos-műszaki haladás felgyorsítása, a radikális szociális reformok és a tömegek kulturális színvonalának emelése, az új nemzetközi gazdasági rend bevezetése, Ázsia, Afrika és Latin-Amerika népszaporulatának csökkent ütemű növekedéséhez vezetne.

A nemzetközi biztonság megszilárdulása és a fegyverkezési verseny megfékezése közvetlenül hozzájárulna a jelen demográfiai helyzet erőteljes javulásához. A fegyverkezési verseny megfékezése és a leszerelés hatalmas nyersanyag-, munkaerő- és pénztartalékokat szabadítanak fel, biztosítva ezzel a fejlődő országok gazdasági és technikai segítését.

Az 1974-es ENSZ Demográfiai Világkongresszus is hangsúlyozta, hogy a világ demográfiai helyzetét nem lehet korunk nagy problémáitól elszigetelve vizsgálni. A kongresszus előkészítésében a világ számos országának nemzetközi vagy területi szervezeteinek képviselői, állami intézmények és tudományos központok vettek részt. Együttes közreműködésükkel dolgozták ki a munkaterv előzetes tervezetét, amely az USA vezette fejlett tőkésországok és Ázsia, Afrika és Latin-Amerika fejlődő országainak kompromisszuman alapult. A tervezet kidolgozása során a nyugati nagyhatalmak megpróbálták elszigetelni egymástól a

két problémakört, és elterelni a figyelmet az eltérő fejlettségi fokból eredő ellentmondásokról. De éppen emiatt, a konferencia gyakorlatilag elutasította a nyugati államoknak már kormányszinten elfogadott tervezetét. A fejlődő és a szocialista országok képviselői több mint háromszáz kiigazítást és kiegészítést fogadtattak el arról, hogy a demográfiai világhelyzetet korunk nemzetközi problémáinak, elsősorban az új gazdasági világrend megteremtésének tükrében kell vizsgálni és megoldani.

A világ népességnövekedésének tendenciái és perspektívái

Az utóbbi három év folyamán az ENSZ rendszeresen közölt 1980-ig, majd 2000-ig, sőt ennél hosszabb időszakra szóló demográfiai előrejelzéseket. Körülbelül ötévenként újravizsgálja a népesség tényleges számát és pontosítja feltételezett adatait a várható változásokról. A legutóbbi ilyen prognózis 1979-ben készült, és háromféle változatot közöl a 2000-ben várható népességadatokról. Az első, ún. maximumvariáns szerint a föld lakossága addigra eléri a 6508 milliót, a második, a minimumváltozat csak 5855 milliót említ, míg a harmadik, az igazsághoz legközelebb álló átlagvariánsban 6199 milliót.

A demográfiai folyamatokban tükröződnek a fejlődő és a fejlett tőkésországok egymástól igen eltérő társadalmi életének különböző szférái. Amíg Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában „demográfiai robbanás", azaz a lakosság bővített újratermelése megy végbe, addig a fejlett nyugati államok mélyülő „demográfiai válsággal" küzdenek, és lakosságuk lecsökkent újratermelése okozta depopuláció fenyegeti őket. A 70-es évek óta először Nyugat-Európában, majd az USA-ban, Kanadában és Japánban is a születések száma erősen csökkenő tendenciát mutat, messze nem biztosítva a természetes nemzedékváltást. A ma létező csecsemőhalandóság, elhalálozás és a házasságkötések számát tekintve a lakosság egyszerű újratermeléséhez családonként átlagosan 2,2—2,3 gyermek kellene. A demográfia irodalma a lakosság tiszta újratermelésének mutatóját egy egységben határozta meg. A 80-as évek elejére ez a mutató az összes fejlett tőkés államban jelentősen lecsökkent: az USA-ban, Kanadában és Japánban 0,9, az NSZK-ban pedig példátlanul alacsony — 0,7. Ezen országok egyelőre avval nyugtatgatják magukat, hogy az élveszületéseknek a halálozáshoz képest nagyobb száma miatt lakosságuk abszolút mértékben mégiscsak nő. Ehhez hozzájárulnak a fejlődő országokból bevándorlók és a 20—25 éves fiatalok viszonylag magas száma. Viszont ez az időleges „népességnövekedési potenciál" hamarosan elfogy, és ha a század végére nem növekszik folyamatosan a születések száma, akkor az említett országok lakosságának száma két évtizeden át stagnálni, majd csökkenni fog.

Várható népszaporulat a világon
(az ENSZ-prognózis átlagvariánsa)

Földrajzi területek	Lakosság (millió fő)				1995—2000		Átlagos életkor 2000-ben
	1975	1980	1990	2000	Születések (‰)	Halálozás (‰)	
Az egész világ	4033	4415	5275	6199	23,8	8,7	64,5
Fejlett államok	1093	1131	1206	1272	14,9	10,1	73,7
Fejlődő területek	2940	3284	4069	4926	26,2	8,3	63,1
Afrika	406	469	630	828	36,9	10,6	57,9
Latin-Amerika	323	368	478	608	29,6	6,0	69,7
Észak-Amerika	236	246	270	290	14,2	9,8	74,2
Kelet-Ázsia	1063	1136	1274	1406	17,3	7,8	70,6
Dél-Ázsia	1255	1422	1803	2205	27,8	8,8	61,0
Európa	474	484	501	520	14,5	10,7	74,3
Óceánia	21	23	26	30	18,8	8,5	69,8

A fejlett tőkésországokbeli „demográfiai válságnak" számos negatív szociális és gazdasági következménye van, amelyek idővel súlyosbodnak és kihatással lesznek a társadalmi viszonyokra és az életszínvonalra. Az egyik közülük a lakosság várható „elöregedése" Az ENSZ legutóbbi előrejelzései szerint a születések számának kedvező alakulása mellett is várható, hogy a fejlett tőkés államokban 2000-re a 14 éves korú gyermekek részaránya 1975-höz képest 25%-ról 20%-ra csökken, míg a 65 évesnél idősebbeké 10—11%-ról 14—16%-ra nő. Bár a 15 és 64 év közötti lakosság részaránya valószínűleg azonos marad, de közöttük a 40 év fölöttiek kerülnek túlsúlyba.

Mindezek a tények számos nehezség ele állítják a nyugati országokat, elsősorban az öregek szociális ellátása terén, amit csak az önálló keresettel rendelkezők által megtermelt nemzeti jövedelem segítségével lehet biztosítani. Ugyanakkor végbemegy a munkaerő csökkentett újratermelése is: évente csökken a munkaképes korúak száma a nyugdíjba menőkhöz képest, ami megnehezíti a szakmák felfrissítését és a munkaerő szakmai színvonalának emelését

A burzsoá demográfusok többsége a demográfiai perspektívákat illetően fatalista pozíciora helyezkedik, követve R. Pirl és K. Jiny hipotetikus elméletét a lakosság periodikus növekedéséről, az alacsony és a magas születési szám spontán váltakozásáról. A demográfiai helyzet megjavítását nemcsak a születések számának ösztönző növelésével kapcsolják össze, hanem mai kedvezőtlen „ritmusával" A 70-es években a születések számának visszaesését két körülménnyel magyarázzák: a nők egyenjogúságáért harcoló feminista mozgalommal és az újabban elterjedt és használt effektív fogamzásgátló szerekkel. Ugyanakkor néhány tudós és politikus kénytelen volt elismerni a „demográfiai válság" mélyebb szociális gyökereit. Erről nyilatkozott a „*L'Express*" című hetilapnak adott interjúban V. Giscard d'Estaing, volt francia elnök: „A születési szám visszaesésének egyik oka a jövő bizonytalansága, mert például a népességnövekedés hosszú időszakai egybeestek a boldogabb jövő kilátásaival."

A fatalista nézőponttal ellentétben, a kommunista pártok és a Nyugat demokratikus erői megalapozottan kapcsolják össze a demográfiai helyzet romlását a kapitalizmus általános válságának kiéleződésével a 70-es években, és azzal a ténnyel, hogy a rendszer képtelen a szociális problémákat megoldani. G. Marchais. az FKP főtitkára a „Harc az életért" című, a *L'Humanité*ben megjelent cikkében kihangsúlyozta, hogy a „demográfiai válság" alapvető oka a munkások gazdasági és szociális életkörülményeinek egyértelmű romlása: a növekvő infláció és munkanélküliség, a foglalkoztatottság kétséges perspektívái, a bizonytalan jövő, a dolgozó nők fokozódó kizsákmányolásának embertelen viszonyai és az anyákról és a gyermekekről való igazi gondoskodás hiánya. „A demográfiai válsag mibenlete nyilvánvaló — jegyezte meg a főtitkár. — Nem lehet ezt a problémát a kemény gazdaságpolitikától, a tőkés kizsákmányolás magas fokától és az egész francia társadalmat sújtó általános válságtól függetlenítve vizsgálni, hiszen az egyik a másiknak egy megjelenési formája." Nyugaton az utóbbi évek. köztük is főleg az 1980-as demográfiai és közvélemény-kutatási adatok támasztják alá ezt az értékelést nemcsak Franciaország, hanem a többi fejlett tőkésország viszonylatában is.

A népszaporulat és az „elmaradottság paradoxonjai"

Ázsia. Afrika és Latin-Amerika fejlődő országainak demográfiai helyzetét megnehezítik az előttük álló gazdasági, szociális és politikai problémák. Lakosságuk növekedésének példátlanul gyors üteme következtében — az elmúlt 20—25 év alatt számuk megkétszereződött — fejlődésük lelassult és az előttük álló feladatok megoldása csak a távolabbi jövőben lehetséges. A gazdasági fejlődésben, a szociális átalakulásban, a lakosság anyagi helyzetében és kulturális színvonalának emelésében elért határozott sikereik ellenére sem csökkent a világ éhező, analfabéta, munkanélküli és nyomorúságban élő tömegének száma, mint ahogy az várható lett volna. Ebben rejlik az

„elmaradottság paradoxonjainak" demográfiai magyarázata.

1. A fejlődő országok bruttó nemzeti terméke és ipari termelése a fejlettekéhez képest átlagosan gyorsabb ütemben nő, ennek ellenére a különbség állandóan nő közöttük. Az ok a magas évi népszaporulatban keresendő, és így az említett eltérés a közeljövőben is megőrzi irányát, ezért a legnagyobb szegénységben élők száma emelkedni fog. Az ENSZ és más nemzetközi szervezetek adatai szerint 34 „szegénynek" mondott, főleg dél-ázsiai és tropikus afrikai országban 1950-ben közel 700 millió ember élt, azaz a világ népességének 28%-a, 1975-ben már 1,2 milliárd, azaz 30%, 2000-re pedig eléri a 2 milliárdot, vagyis a 32%-ot. Egyéb adatok szerint a fejlődő országokban a „nyomorszint" alatt és a „végtelen szegénységben" élők részaránya bár kissé csökkent, mégis egy évtized alatt (1963—1972) abszolút számokban kifejezve 119 millióra, ill. 43 millióra emelkedett, 1972-ben pedig elérte az 1200, illetve a 700 milliót. A „nyomorküszöbbel" egyenlő, egy főre eső jövedelem Ázsiában 100 dollár, Afrikában 115, Latin-Amerikában pedig 180 dollár. A „végtelen szegénységben" élők jövedelme a fenti területeken 50, 59, illetve 90 dollár évente. Amennyiben határozott és effektív eszközökkel nem vetnek gátat ennek a folyamatnak, a nyomorban élők száma a század végére eléri az 1,5—2 milliárdot.

2. A példátlan mértékű urbanizációtól függetlenül, a fejlődők mezőgazdasági lakosságának száma és sűrűsége a fejlettekével ellentétben továbbra is növekszik. Várható ugyanakkor, hogy 2000-re Ázsia, Afrika és Latin-Amerika városi lakosságának részaránya 43,5% lesz, azaz abszolút számokban megháromszorozódik. A prognózisok szerint a XX. század végére a világ népességének fele városlakó lesz, azaz a fejlett államok összlakosságának több mint négyötöde, a fejlődőkének pedig kétötöde. A fiatal államok városi lakosainak aránya meghaladja majd az 50%-ot.

Az urbanizáció során a lakosság a több mint egymillió főt számláló városokba koncentrálódik majd, melyek száma az 1975-ös 185-ről feltételezhetően 439-re emelkedik 2000-re. A 4 millió főnél többet számláló 86 városból csak 25 lesz a fejlett államokban, míg 61 a fejlődőkben. Ez a gyors és alapvetően spontán urbanizáció erősen negatív gazdasági és szociális következményekkel jár.

A városi és a mezőgazdasági lakosság

	Városi lakosság (millió fő)		Mezőgazd. lakosság (millió fő)		Városi lakosság (%)		Mezőgazd. lakosság százalékos növekedése (+) és csökkenése (—)
	1980	2000	1980	2000	1980	2000	
A világon összesen	1807	3208	2567	3046	41,3	51,3	+19
Fejlett területek	834	1092	355	295	70,2	78,8	—17
Fejlődő területek	972	2116	2212	2751	30,5	43,5	+24

Nem kevésbé bonyolult gazdasági és szociális problémát okoz a fejlődő országok mezőgazdasági lakosságának hirtelen növekedése (az 1975-ös 2 milliárdról 2,8 milliárdra 2000-ben), ami igen megnehezíti a mezőgazdaság gépesítését, intenzitásának növelését és az élelmiszer-ellátást.

3. Három évtized alatt (1970—2000) a keresőképes korú lakosság száma meg fog duplázódni, és eléri a 3 milliárdot, ugyanakkor a gazdaságilag aktív népesség egyről kétmilliárdra nő. Bár a fejlődő országokban nő a foglalkoztatottság a hivatalosan nem regisztrált munkanélküliek száma több tízmilliora tehető, és százmilliók tengődnek alkalmi keresetekből. 0,7—1 milliárd új munkahelyre lenne szükség a munkanélküliség és a túlnépesedés problémáinak megoldásához. Ennek nehézségét illusztrálja a követke-

ző összehasonlítás: 2000-ben a fejlődők városi lakosságának száma a fejlettekének kétszerese lesz, míg az előbbiekre a világ ipari termelésének egyötöde jut majd még a legoptimálisabb előrejelzések szerint is. A legnépesebb fejlődő országokban a mezőgazdasági termelés extenzív bővítésének lehetőségei erősen korlátozottak. Igy a több százmillió új városi és falusi munkahely létesítése kolosszális mértékű tőkebefektetést, új megművelhető területeket és a jelenlegi munkamegosztást megváltoztató új gazdasági világrendet követel.

4. Az irni-olvasni tudók számának abszolút növekedése ellenére, az analfabéták száma évtizedről évtizedre emelkedik. Az UNESCO hivatalos adatai szerint (amelyek sajnos a publikáció évének függvényében változnak) 1960-ban a 15 évesnél idősebb irni-olvasni tudók aránya 60,7% volt. Ez a szám 1970-re 65,8%-ra nőtt, viszont ezen időszak alatt az analfabéták száma 735 millióról 783 millióra duzzadt. Az UNESCO legutóbbi prognózisa szerint az irni-olvasni tudók aránya 1980-ban 71%, 1990-ben 75%, a század végére pedig 85% lesz. Ugyanakkor az analfabéták abszolút száma 0,8, 0,9 és egymilliárdra emelkedik, háromnegyed részüket nők alkotják. Ahhoz, hogy az analfabéták száma ne csak viszonylagosan, hanem abszolút mértékben is csökkenjen, az iskolás korú gyermekek 90—95%-ánál szükséges az alapfokú végzettség.

Azt, hogy a fejlődő országokban mindenki rendelkezzék alapfokú végzettséggel, nem lehet azonnal elérni, mivel a felnőttek között is több százmilliora tehető az analfabéták száma, és a problema megoldása az oktatási költségeken kívül egyéb kiegészítő befektetéseket követel. Mindezekkel együtt, ahogy több szocialista ország, főleg a Szovjetunió és Kuba tapasztalatai mutatják, az írástudatlanság felszámolása rövid történelmi időszak alatt lehetséges, viszonylag csekély munka- és anyagi ráforditással.

Az elmaradottság fent említett „paradoxonjai" végső soron az eltérő gazdasági, szociális és kulturális fejlődésből erednek. Ezek az eltérések nemcsak a kapitalista Nyugat és Ázsia, Afrika és Latin-Amerika gyarmati sorból felszabadult államai között állnak fenn, hanem a fejlődő országok között, sőt magukon az országokon belül is. A fejlődő országok túlnyomó többségében hatalmas eltérés mutatkozik a társadalmi tevékenységek szintjei között (politika, gazdaság, kultúra stb.). Ezeken a területeken úgy tűnik, mintha az emberek többsége különböző történelmi korszakban élne. Az egy főre jutó jövedelem, a mezőgazdaság termelékenysége és az élelmiszer-ellátás a középkor nyugat-európai szintjén, az analfabéták számát és az iparnak a nemzeti jövedelemből való részesedését tekintve XIX. századi szinten, az átlagos életkort és a városi lakosság hányadát illetően ezek a területek a XX. század eleji szinten állnak.

Különösen mély történelmi szakadék húzódik a kapitalizmus előtti formációkra jellemző magas születési szám és a jelenlegi, viszonylag alacsony halálozási szám között. Ez utóbbi szintje a fejlett országoknak a századelőn elért azonos mutatójával egyenlő. Ezek a tények elsősorban azzal magyarázhatók, hogy a fejlodő országok halálozási számainak jelenlegi alakulása szorosan összefügg a tudomány és az egészségügy fejlődésével, emit aránylag kis költséggel, „kész formában" lehetett átvenni. Ugyanakkor a születések számát meghatározza a gazdaság, a kultúra és a szociális ellátottsag fejlettségi színvonala, azaz a gazdasági tevékenység jellege, a szakképzettség a tudásszint, az életmód, a nők helyzete, a nemzeti és vallási tradíciók, az uralkodó erkölcs stb. Ezt a bonyolult komplexumot nem lehet „készen" átadni, hiszen e feltételek megteremtése politikai és anyagi erőfeszítéseket követelő, hosszas gazdasági-szociális átalakulást igenyel.

A mai világban alapvető és elismert demokratikus norma a szülők joga arra, hogy maguk döntsenek gyermekeik számáról. Ugyanúgy minden állam szuverén joga megválasztani saját demográfiai politikáját. A társadalmi és kormányszerveknek csak arra van joguk, hogy anyagilag és erkölcsileg ösztönözzék az országukban kívánatos demográfiai folyamatot.

Szovjet demográfusok felhívták a figyelmet a demográfiai és népességpolitika közötti eltérésre. Az első a családi kapcsolatokra és a születések számára van kihatással, míg a második

az összlakosság újratermelésének gazdasági-szociális körülményeit szeretné befolyásolni, beleértve az írástudatlanság felszámolását, a kulturális színvonal emelését, az életmód és a nők szerepének megváltoztatását. Történelmi tapasztalatok bizonyítják, hogy csak a népességpolitika képes a demográfiai helyzet és az emberi tudat radikális megváltoztatására, míg a demográfiai politika nem változtatja meg magukat a viszonyokat és a körülményeket. A lakosság újratermelésének modern módja, amelyre az alacsony halálozás és a gyermekhalandóság, a magas életkor és a megfelelő születési szám jellemző, a gazdasági, szociális és kulturális fejlettség magas szintjének csak egy mutatója. Ami az ellentétes példákat illeti, azok magyarázata a társadalmi lét és tudat eltérő fejlettségi szintjében és az emberek — többek között — demográfiai viselkedésében keresendő. Minden olyan országban, ahol erős a városiasodás, fejlett az ipar, nincs analfabetizmus, magas a kulturális színvonal, a nők szociális és jogi helyzete rendezett, tiltott a gyermekmunka és iskolakötelezettség van érvényben, nem maradt magas a születések száma hosszú évtizedeken át.

A lakosság újratermelésének hagyományos módjával ellentétben, amelyben magas a halandóság, igen alacsony az átlagos életkor, magas a születések száma, az újratermelés modern modja demográfiai szempontból sokkal effektívebb és gazdaságosabb. A gazdaságilag legfejlettebb országokban a 70—75 éves átlagos élettartam, a 20—25 ezrelékes csecsemőhalandóság mellett az átlag 2,2—2,3 gyermek családonként elégséges a lakosság egyszerű újratermeléséhez, míg a múltban ehhez 4,5—6,5 gyermek kellett. A fejlődő országok halálozási számai, csecsemőhalandósága és az átlagos élettartam erősen közelítenek a fejlettekéhez: most, az ezredforduló küszöbén Ázsia, Afrika és Latin-Amerika csecsemőinek 80—90%-a éri meg a 15 éves kort, és átlagosan még 30—45 évet él.

A XX. század második felétől a lakosság növekedésének éves üteme úgy felgyorsult, hogy már néhány évtized alatt is jelentős változás mehet végbe a lakosság összetételében. Mert például, ha a lakosság egyik csoportjának éves szaporulata 3,5%, a másiknak 0,5%, akkor 50 év múlva az egyik csoport 5,6-szeresére, a másik pedig 1,3-szeresére nő. Amíg az egyik csoport előzőleg az össznépesség egyharmadát tette ki, addig 50 év múlva kétharmadát, sőt egyötöd részéből is lehet többség.

Ez az elvi példa megkönnyíti a demográfiai folyamatok megértését. Az egészségügy jelenlegi szintjén a gazdasági, szociális és kulturális elmaradottságban élők újratermelődése összehasonlíthatatlanul gyorsabb, mint a kedvezőbb körülmények között élőké. Ez vonatkozik mind az egyes országokra, mind a különböző etnikai, vallási, szociális és egyéb csoportokra. Ezek az összefüggések alkotják az „elmaradottság paradoxonjainak" demográfiai mechanizmusát, ezért gyorsabb a falusi lakosság újratermelődése a városiénál, a szegényeké a tehetősebbeknél, az analfabétáké az írni-olvasni tudókénál stb.

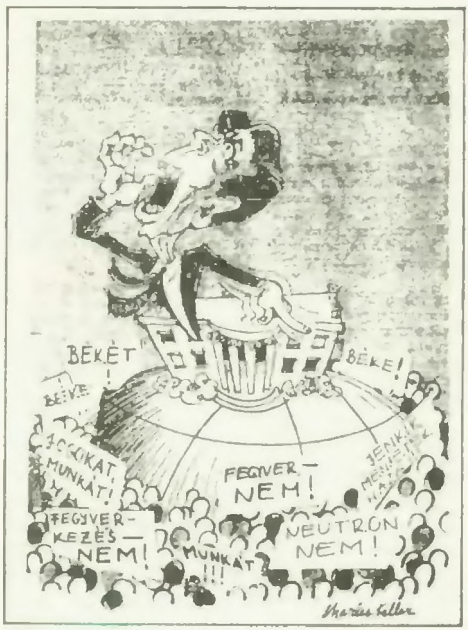

Állítsátok meg őket, teljesen elment az eszük.
(A Daily Worldból)

Mindezekből egy igen fontos következtetést lehet levonni: a gazdasági, szociális és kulturális elmaradottságot nem lehet tetszőleges időszakban lokalizálni korunkban.

Mikor fejeződik be a „demográfiai robbanás"?

A világ lakossága robbanásszerű növekedésének nemcsak az lesz a következménye, hogy nagysága 2000-re másfélszeresére duzzad, hanem az is, hogy ezzel együtt nő az éhezők, a munkanélküliek, a nyomorszint alatt és a „végtelen nyomorúságban" élők száma. Bár az emberiség eddigi történelmét széles tömegek éhezése, nyomora és tudatlansága jellemezte, de akkor ezt „természetes" állapotnak, elkerülhetetlen sorsnak hitték. Korunkban a néptömegek már nem hajlandók elfogadni ezt, mert a szocialista országok történelmi példája meggyőzte őket arról, hogy minden embernek joga van a munkához, a műszaki-tudományos vívmányokhoz, az egyetemes kultúrához és az anyagi biztonsághoz.

Arról, hogy mikor fejeződik be a „demográfiai robbanás", különböző, sokszor egymással ellentétes vélemények születtek. Az emberiség további fejlődésére jellemző az egységes társadalmi haladásnak és különböző konkrét történelmi módozatainak összehangolása. A folyamat univerzálisságát valló marxisták szerint a demográfiai forradalom elmélete (sok szakember „demográfiai átmenetnek" nevezi) alkotóan és tudományos megalapozottsággal kezeli a kérdést.

Ezen elméletnek megfelelően, a XVIII. századig létezett „hagyományos" európai agrárállam és a modern ipari társadalom közötti átmenet törést okozott a demográfiai folyamatokban is, minőségi változást eredményezett a családi kapcsolatokban és a lakosság újratermelődésében. A magas születési számot és az azt kiegyenlítő ugyanolyan magas halálozási arányt a viszonylag alacsony születés és halálozás váltotta fel. Extenzivből intenzívvé vált a népesség újratermelődése, ami sokkal „gazdaságosabb" az emberi élet megőrzése és az átlagos élettartam növelése szempontjából. Általában a halálozás csökkenését a születések számának esése követi, így a demográfiai forradalom során a lakosság száma jelentősen megnő (néha többszörösére), mielőtt néhány nemzedék alatt lelassulna a növekedése, közelítve az egyszerű újratermelődéshez.

Az elmélet szerint a XX. század második felében a fejlődő országokban végbemenő „demográfiai robbanás" a demográfiai forradalom egyik specifikus formája, amelyre a különleges történelmi feltételek miatt a születések és a halálozás számának eltérése jellemző, az idő függvényében. A demográfiai forradalom ezen fázisa akkor fejeződik be, ha az iparosodás és az urbanizáció fejlődésének, az egészségügyi ellátás javulásának, az anyagi helyzet és a kulturális színvonal fellendülésének eredményeképpen komoly változások mennek végbe a demográfiai tudatban és viselkedésben. Ezt a következtetést támasztják alá a fejlődő világban manapság érvényesülő tendenciák.

Ugyanakkor az utóbbi időben a Nyugaton széles körben elterjedtek különböző irányzatok, amelyek tagadják a demográfiai folyamatok gazdasági-szociális függőségét. Megpróbálják bebizonyítani, hogy a gazdasági elmaradottság fennmaradása mellett el lehet érni a születések számának csökkenését a fejlődő országokban úgy, hogy közvetlen hatást fejtenek ki az emberek demográfiai tudatára és viselkedésére. Más szóval, a születések csökkenése, mint „független" folyamat meg kell hogy előzze saját „modernizációját" és nem fordítva. „Modernizáció" alatt a nyugati életformának az Ázsiába, Afrikába és Latin-Amerikába történő átültetését értik.

Hasonló nézeteket tükröz J. Caldwell „A demográfiai átmenet elméletének áttekintése" című cikke. A statisztikai adatokat és a történelmi anyagokat önkényesen értelmezve kijelenti, hogy „a harmadik világban a születések számának csökkenése nincs összefüggésben az iparosodással, sőt a gazdasági fejlődés ütemével sem, ami ugyan befolyásolhatja, de csak olyan értelemben, hogy a modernizáció több eszközt biztosít az iskolák, az újságok stb. részére. Tulajdonképpen a pénzgazdálkodás keretein kívül nem merülhet fel a szülőkből és gyermekeikből álló nukleáris családra való átté-

rés kérdése. De a születések számának csökkenése valószínűleg meg kell hogy előzze az iparosodást és elő is kell segítenie azt."*

Lényegében ugyanilyen nézeteket vallanak a lakosság „zéró növekedéséről" szóló koncepció voluntarista támogatói is. Ragaszkodnak ahhoz, hogy a lakosság elérje a stacionárius állapotot még a népesség kor—nem struktúrájának és a természetes nemzedékváltás megbomlása árán is. A születésszabályozás eszközeiben bíznak, mintha segítségükkel manipulálni lehetne a demográfiai tudatot és viselkedést.

A szovjet demográfusok elutasítják ezeket a nézeteket, sőt számos burzsoá tudós is kritizálja. Így például 1978-ban a „l'Horloge" klub által szervezett párizsi demográfiai kollokviumon a francia szakemberek és politikusok egyhangúlag elutasították a „szociális mérnökséget és technológiát", mint a népesedési probléma megoldásának eszközeit. P. Chaugnou professzor érdekes felszólalásában értékelte a „demográfiai robbanás" megszüntetésére tett húszéves erőfeszítések eredményeit az újabb technikai és fogamzásgátló eszközök feltalálása és elterjesztése terén. Kihangsúlyozta, hogy „pontosan azért, mert ezeket az új eszközöket (amelyek kétségkívül hasznosak lehetnek) úgy dolgozták ki és használták fel, mint a Manhattan- vagy az Apollo-tervet, mintha ettől függene az emberiség sorsa (ugyan függ tőle, de az algebrai transzformációk szabályai szerint), éppen az ellentéte ment végbe annak, mint amit vártak tőlük, azaz nem voltak nagy hatással a harmadik világra, viszont a Nyugatot katasztrofális helyzetbe hozták."**

A lakosság „zéró növekedéséről szóló koncepció még oly heves védelmezői is, mint D. Bough amerikai demográfus, az utóbbi időben eddigi előrejelzéseik újravizsgálására kényszerültek. 1967-ben D. Bough „Az erőszak robbanásának vége" című cikkében kijelentette, hogy hála az új effektív fogamzásgátló szereknek a 60-as években, a „szociális mérnökség" segítségével lehetségessé vált bármelyik ázsiai országban a felére lecsökkenteni a születések számát 15 év alatt. Számításai szerint 2000-re Földünkön megvalósítható a lakosság „zéró növekedése" és az összlakosság száma megállapodik a 4,5 milliárd fős szinten, de mindenesetre 5 milliárd alatt marad.*** Viszont néhány évtized elteltével Bough kénytelen volt korrigálni saját számításait, és beismerte, hogy a demográfiai problémákat illetően nincs ok optimizmusra. 1979-ben a „Lakosság zéró növekedése?" című, Ami Ong Cuival közösen írt cikkében a lakosság stacionárius helyzetének elérését (vagy számának stabilizálódását) már a következő század közepére teszi. A népesség száma „közepes variánsuk szerint 8107,3 millió, a „minimumvariáns" szerint 7815,8 millió lesz. A lakosság „zéró növekedése" elméletének támogatói és ellenzői alapvetően nem abban térnek el egymástól, hogy a jövő század elejét vagy végét tekintik meghatározónak, hanem a demográfiai folyamatok természetének értelmezésében. Az elmélet tagadói szerint a „zéró növekedés" nem oka, hanem következménye a bővítettről az egyszerű újratermelésre való áttérésnek.

A születések száma csökkenő tendenciát mutat ugyan, mégis a népsza-

* J. C. Caldwell: Toward Restatement of Demographic Transition Theory („Population and Development Review", September—December 1976, p. 358.).

** „Le défi démographique" Paris, 1979. p. 24.

*** „The Public Interest" Spring 1967. pp. 11—20.

(A Le Monde-ból)

porulat éves üteme a század végére Afrikában 2,6%, Latin-Amerikában 2,3%, Dél-Ázsiában 1,9%, Kelet-Ázsiában pedig 1% lesz az ENSZ előrejelzései szerint. D. Kirk számításai szerint a gazdaságilag fejlett országok átlagosan 48 év alatt tudták a születések számát 35-ről 20 ezrelékre lecsökkenteni. Az ENSZ prognózisa rövidebb időt jósol a fejlődő országokban, mivel sokuk igen aktív népességpolitikát folytat. Feltételezik ugyanakkor, hogy ilyen mértékű csökkenés azokban az országokban megy majd végbe, ahol Ázsia, Afrika és Latin-Amerika összlakosságának csupán 18%-a él. 2025-re (amikor a világ összlakossága eléri már a 8,3 milliárdot) a fejlődő területek lakosságának 84%-ánál maximum 20 ezrelékes születési arány lesz, 2035-re pedig minden országban.

A világ össznépessége meg hosszú évtizedekig ha lassú ütemben is, de nőni fog, mivel a születések száma magasabb marad a halálozásokénál és mert nő a fiatalkorúak száma. A népesség számának stabilizációjához nem elég az egyszerű nemzedékváltáshoz szükséges születési szám elérése, hanem néhány nemzedéken keresztül a lakosság kor szerinti egyenletes megoszlása is elengedhetetlen feltétel. A 75 éves átlagosan megért életkor mellett a lakosság stacionárius (nem változó) állapotának 13 ezrelékes evi születés és halálozás felel meg.

Az ENSZ-szakemberek értékeléseinek megfelelően az összlakosság számának stabilizációja a jövő század hetvenes éveiben várható 11 milliárdos szinten, amelyből 9,6 milliárd, azaz 87% él majd a fejlődő területeken: 2,7 milliárd Afrikában, 1,2 milliárd Latin-Amerikában, 4,1 milliárd Dél-Ázsiában és 1,6 milliárd Kelet-Ázsiában.* Természetesen a fenti számok nem „kötöttek", pontosítani, korrigálni lehet őket a demográfiai folyamatok változásától és a népesedéspolitika effektivitásától függően.

Ugyanakkor a szakemberek többségének, többek között a szovjet demográfusok véleménye szerint a XXI. század végére a világ összlakossága eléri a 10—12 milliárdot. Ez a szám meggyőzően bizonyítja a népszaporulat problémájának bonyolultságát, nagyságát és hosszadalmasságát, és azt, hogy milyen fontos, időszerű és sürgős azon nemzetközi-politikai és gazdasági-szociális feltételek megteremtése, amelyek biztosítják megoldását minden nép érdekében.

(A szovjet folyóirat 1981. novemberi számából)

* L. Tabah: World Population Trends („Population and Development Review", 1980, szeptember, pp. 382—384.)

LI SHI-JI

A kínai lakosság növekedésének irányai

BEIJING REVIEW

Az állami családtervezési bizottságtól a következő tájékoztatást kaptam Kína népesedési problémáiról.

1. 1980 végén Kína lakossága (Tajvan tartományt leszámítva) 982,55 millió volt. A tajvani lakosságot is beszámítva a lakosság lélekszáma meghaladta az 1 milliárdot.

2. A lakosság nettó gyarapodása 1980-ban 8,97 millió volt, 14,99 millióan születtek és 6,02 millióan haltak meg. A természetes szaporodási ráta a legalacsonyabb szintre esett az új Kína 1949-es megalapítása óta, alig haladta meg a 10 ezreléket.

3. 1981 első felében 6,73 millió pár házasodott, szemben az előző év megfelelő időszakában jelzett 3,26 millióval. Ez több mint kétszeres növekedés. 1981 első felében 6,39 millió csecsemő

született, 290 ezerrel több mint 1980 hasonló időszakában. Azt várják, hogy tovább folytatódik a születések és a házasságok számának növekedése.

4. A lakosság fele még nem töltötte be huszadik életévét, 65 százaléka pedig még nincs 30 éves. A lakosságnak csak 5 százaléka idősebb 65 évesnél. A kínai lakosság átlagos életkora 26 év, a legfiatalabb a világon.

1840-ben, az ópiumháború kitörésének évében, Kína lakossága meghaladta a 400 milliót. 1954-ben, tehát több mint 110 évvel később, 600 milliónál is több kínait számláltak össze. További 15 év múlva, tehát 1969-ben a lakosság lélekszáma meghaladta a 800 milliót, és 1980-ban, tehát csak 11 évvel később, már 1 milliárd fölé emelkedett. Tehát, az utóbbi 140 évben a lakosság minden további 200 milliós gyarapodásához egyre rövidebb időre volt szükség.

Az utóbbi 30 évben dobbenetesen gyorsan nőtt a lakosság. Az ötvenes évek és a hatvanas évek két születési hulláma következtében 1980-ban 122,5 millió termékeny korban (20—49 év) levő asszonyt számláltak össze, mindegyiknek átlagosan 2,3 gyermeke volt. Ha fennmarad ez a tendencia, a lakosság a század végéig 1,28 milliárdra emelkedik, és száz év múlva, tehát 2080-ban meghaladja a 2,5 milliárdot. A lakosság fele még nem töltötte be huszadik életévét, e korosztályok fokozatosan felnőttkorba jutnak, és ez a demográfiai hullám újabb növekedését eredményezheti.

Szájak és kezek

Egy kínai mondás szerint „minél több az ember, annál több a munkáskéz, minél kevesebb az ember, annál kevesebb az élelem". A mondás a kistermelőktől függő, a naturális gazdálkodás viszonyai között élő lakosság véleményét fejezi ki.

A tények azonban azt bizonyítják, hogy nagyon nehéz a gazdasági fejlődés ösztönzése a munkáskezek számának egyszerű szaporításával. A középső Han-dinasztiától (i. e. 206 — i. sz. 220) a késői Ming-dinasztiáig (1368—1644), tehát mintegy 1500 évig Kína lakossága nem haladta meg a 60 milliót. A Csing-dinasztia idején (1644—1911) a lakosság lélekszáma kevesebb mint 300 esztendő leforgása alatt 400 millióra ugrott. A lakosság gyors szaporodása ellenére a feudális gazdaság nem tudott csodát művelni. A lakosság demográfiai viszonyait magas születési és magas halálozási ráta, valamint alacsony gazdasági növekedés jellemezte.

A felszabadulás után a szocialista rendszerben fellendült a gazdaság, és a lakosság gyors növekedésnek indult. E gyarapodása két jelentős problémát okoz. Az egyik: munkát kell adni az embereknek, hogy termelhessenek. A másik, hogy élelmiszereket és más javakat kell megfelelő mennyiségben előállítani a lakosság élelmezési és egyéb szükségleteinek kielégítésére.

Elég hosszú ideig lakosságunk gyorsan, évi 10—12 millió fővel gyarapodott.

A lakosság minden 100 milliós növekedése 20 millióval gyarapítja a városi munkaerőt. Ha közülük 10 millió gyárakban vagy bányákban akar dolgozni, az államnak 100 milliárd jüan értékben kell beruháznia. Ez az összeg pontosan megfelel az állam évi teljes bevételeinek. (A számítás alapja, hogy minden egyes dolgozóra 10 ezer jüan értékű állóeszköz jut.) De honnan szerezzen ehhez pénzt az állam?

A másik probléma abból származik, hogy a „négy modernizálás" elvének megvalósítása nélkülözhetetlenné teszi a műszakilag képzett és hozzáértő dolgozókat, ezért fejleszteni kell a közoktatást. A főiskolai, a közép- és alsófokú iskolákat látogató diákok teljes száma Kínában hozzávetőlegesen 210 millió, annyi, mint az Egyesült Államok összlakossága.

Annak ellenére, hogy a közoktatás céljaira az állam 1980-ban 60 százalékkal többet áldozott mint 1976-ban, a közoktatási kiadások egy főre számítva nem érték el a hatvanas évek értékét. 1965-ben az állam fejenként több mint 20 jüant költött az alapfokú és 88 jüant a középfokú intézményeket látogató diákokra. 1978-ban a megfelelő összeg 16, illetve 39 jüan volt. Miért következett be a csökkenés? A közoktatás fejlődé-

se elmaradt a lakosság gyarapodásától, ezért jelenleg egy fiatal feleannyi eséllyel pályázik egy felsőoktatási intézménybe, mint 1966 előtt.

A növekvő lakosság szó szerint felemésztette a mezőgazdasági terméstöbbletet. A gabonatermelés ugyan több mint kétszeresére emelkedett az utóbbi harminc évben (az 1949-ben jelzett 110 millió tonnáról 1980-ban 318 millióra), az említett időszakban azonban a lakosság megkétszereződött, és 500 millióról 1 milliárdra gyarapodott. Így a többletgabonát a lakosság elfogyasztotta és az életszínvonal csak csigalassúsággal emelkedett.

1949-ben az egy főre jutó gabonatermelés 209 kilogramm volt, 1956-ban pedig 307 kilogramm. Húsz évvel később még mindig ugyancsak 307 kilogrammos adatot jeleztek. Az utóbbi néhány évben a gabonatermelésre, illetve a születésszabályozásra vonatkozó törekvések eredményeként az egy főre jutó termelés 1976-hoz képest 35 kilogrammal emelkedett. Noha valamelyest enyhült az élelmiszerprobléma, az egy főre jutó gabonatermelést legalább 400 kilogrammra kell növelni. Ha azonban a lakosság az évszázad végéig 1,2 milliárdra nő, a teljes gabonatermésnek el kell érnie a 480 millió tonnát, azaz 50 százalékkal meg kell haladnia az 1980-as értéket. Márpedig ez nehéz feladat.

Az ötvenes évek elején az egy főre jutó 2,5 mu növelés alá vont területtel szemben jelenleg 1,5 mu-t lehet számítani. (Egy mu = egytizenötöd hektár.) A megművelt földterület bővítése céljából erdők és mezők helyén, valamint feltöltött tavakban is létesítettek szántóföldeket. Ez megbontotta az ökológiai egyensúlyt, talajeróziót okozott, és hatására növekedett a természeti csapások okozta károk mértéke.

Körülbelül 500 millió mu művelésre fogható föld van az északkeleti, az északnyugati és a délnyugati határ mentén. E földek termékennyé tétele azonban sok pénzbe kerülne és bonyolult megoldásokat igényelne. A lakosság gyorsan növekszik, s ennek következtében talán akkor sem sikerülne enyhíteni az élelmiszerhiányon, ha az összes művelhető területet bevonnák a termelésbe.

Az optimális lélekszám

Mennyi lenne Kína optimális lélekszáma? Ez fontos, stratégiai jellegű kérdés nemzetünk jövője szempontjából. Optimálison azt a lélekszámot értem, amikor a lakosság a természeti erőforrások bővülésével, a gazdasági fejlődéssel összhangban gyarapszik. Ez esetben, a „négy modernizálás" megvalósításával az emberek virágzó életkörülmények közé kerülhetnének.

Már több mint 2 ezer évvel ezelőtt a Csin-dinasztia idején Sang Jang vetette fel elsőként az „optimális lélekszám" koncepcióját. 1957-ben Szun Pen-ven, a nancsingi egyetem földrajzprofesszora úgy vélte, hogy az „optimális lélekszám Kínában 800 millió". Az utóbbi néhány évben demográfiai kutatók csoportja, Szong Jian és Hu Pao-cseng vezetésével, a kibernetika és a rendszerelemzés felhasználásával végzett számításokat; tizenkét tényezőt vettek figyelembe, közöttük a gazdasági növekedést és a rendelkezésre álló erőforrásokat. Több népességmodellt is kidolgoztak, és becslésük szerint optimális eset lenne, ha 100 év múlva a lakosság lélekszáma 650—700 millió körül alakulna. Nagyobb lakosságszám keresztezné az életszínvonal emelésére vonatkozó tervek megvalósítását, 650 millió alatti érték viszont a lakosság számára elfogadhatatlan intézkedéseket igényelne. Azért, hogy a lakosság lélekszáma 100 év múlva ideális legyen, legalább 70 évig tartó kiigazítási folyamatra van szükség, s ebben döntő lesz a következő 30—40 év. Az egyetlen helyes politika, ha arra bátorítjuk a házaspárokat, hogy csak egyetlen gyermeküket legyen. 40 év múlva az ideális népszaporulat családonként 2,16 gyermek lenne.

Hogy lehet elérni a 700 milliós célt? Csak egy példát említünk: jelenleg az egy főre jutó napi kalóriafogyasztás 2000 kalória, az elfogyasztott élelmiszer fehérjében szegény, a táplálkozás tehát nem megfelelő. Ha azt akarjuk, hogy a kínai lakosság

2080-ig korszerű életkörülmények közé kerüljön, a mezőgazdasági termelésnek és ezen belül is az állattenyésztésnek el kell érnie a jelenlegi szint 3.5-szörösét. Ha a lakosság lélekszáma nem haladja meg a 680 milliót, jobban tud táplálkozni, napi fehérjefogyasztása eléri a teljes elfogyasztott élelmiszermennyiség 15 százalékát, azaz 85 grammot. Ennél nagyobb lélekszám eseten a lakosság csak kevesebb fehérjéhez juthat.

Fizetni kell a múltért

Vitathatatlanul nagyon nehéz feladat a lélekszámot 700 millió alá szorítani. A „kulturális forradalom" idején (1966-tól 1976-ig) 200—300 millió születésre 100 millió halálozás jutott Az akkor született korosztályok rövidesen nemzőképes korba jutnak és ez újabb demográfiai hullámot eredményez. Még akkor is tovább gyarapszik a következő 25 évben a lakosság, ha a következő generációra a családonkénti 1 gyerek lesz a jellemző. Ha már most arra bátorítjuk a párokat, hogy csak egy gyermekük legyen, a hullám tetőzni fog, mielőtt a lakosság lélekszáma elérné az 1,1 milliárdot. 25 év múlva megkezdődik a lélekszám zsugorodása és 50 év múlva az 1978-as szintre csökken, majd 75 év múlva 700 millióra esik. Már most cselekedni kell, különben a késedelem nagyon súlyos árat kell majd fizetnünk.

Világossá kell tenni, hogy az egy család—egy gyermek elve nem tartós eleme demográfiai politikánknak, inkább szükségintézkedés, a társadalom által fizetendő ár az 50—70-es évek szabályozatlan népesseggyarapodásaert. Az érveket és az ellenerveket mérlegelve úgy véljük, hogy ez a legjobb alternativa. Ha nem tudjuk már most korlátozni a lakosság gyarapodását, még nagyobb nehézségek elé állítjuk a jövendő generációkat.

(A kínai hetilap 1982. január 11-i számából)

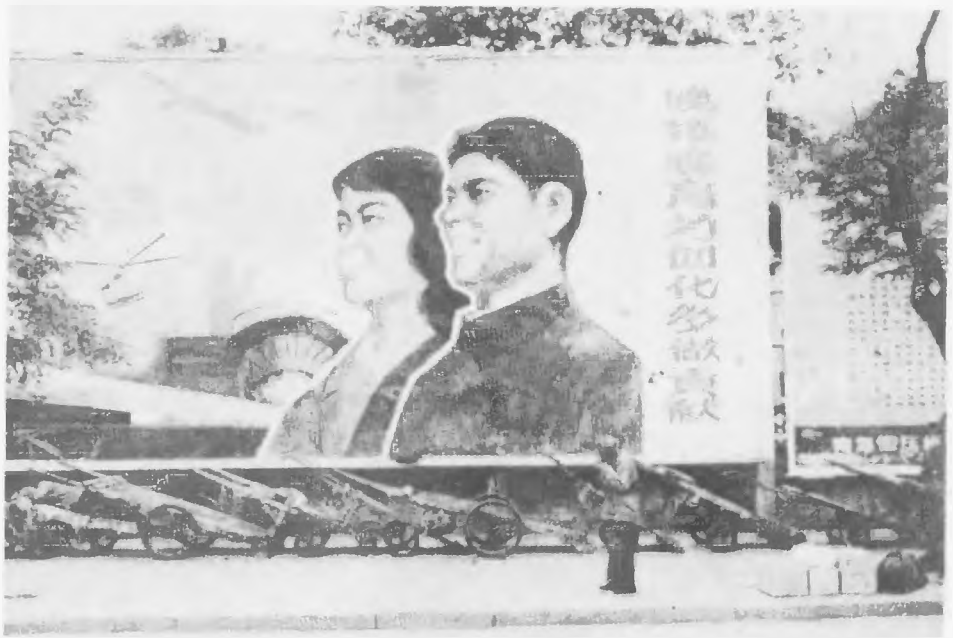

Plakát a születésszabályozásról: Késői házasság, késői szülés

(A *Spiegel*ből)

Kína: gazdasági helyzet

A „KIIGAZÍTÁS" POLITIKÁJA

1979 elején a Kínai Kommunista Part és az Államtanács behatóan foglalkozott a kínai nemzetgazdaság tényleges helyzetével, és meghirdette a gazdasági munkára vonatkozó „négyszavas" („kiigazítás, reform, konszolidálás, színvonalemelés") irányvonalát. A meghirdetett négy teendő közül a kiigazítást jelölték meg fő teendőként. Eme irányvonal végrehajtásában már értek el kezdeti sikereket. 1979-ben és 1980-ban fokozatosan növekedett a könnyűipar termelési értékének aránya az ipari össztermelés értékében: 1979-ben 43,1%, 1980-ban 46,9% volt. A felhalmozási ráta 1979-ben 43,1% volt, 2,9%-kal kevesebb, mint 1978-ban, 1980-ban 31%, több mint 2%-kal kevesebb, mint 1979-ben. Mind 1979-ben, mind 1980-ban jelentősen csökkentették az alapberuházások számát. Javultak a lakosság életkörülményei. A kínai paraszt közösből származó jövedelme 1979-ben 83,4 jüan volt, vagyis 9,4 jüannal több, mint 1978-ban, 1980-ban 85,9 jüan, 2,5 jüannal több, mint 1979-ben. A népi tulajdonú vállalatok és intézmények dolgozóinak átlagfizetése 1979-ben 705 jüan volt, 61 jüannal több, mint 1978-ban; 1980-ban 803 jüan volt, 98 jüannal több mint 1979-ben.

A társadalmi termékek kiskereskedelmi forgalmának összege 1979-ben 180 milliárd jüan volt, 24 milliárd 100 millió jüannal több, mint 1978-ban; 1980-ban 214 milliárd jüan volt, 34 milliárd jüannal több, mint 1979-ben.

1980 telén a párt és az állam rámutatott arra, hogy további kiigazítást kell végrehajtani a nemzetgazdaságban. Ebből is látszik, hogy bár a kiigazítási munka előző két esztendei erőfeszítéseinek kezdeti eredményei már megmutatkoztak, a kínai gazdaság még mindig nem teljesítette a vezetés elképzeléseit.

Jelenleg a kínai gazdasági vezetés azért szorgalmazza a kiigazítást, hogy megoldja a nemzetgazdaság ágai közti arányviszonyok torzulásának problémáját, hogy megoldja az állami költségvetési mérleg és a hitelmérleg egyensúlya, a kereslet és a kínálat egyensúlya kialakításának problémáját; hogy biztos föltételeket teremtsen a reform, a konszolidálás és a színvonalemelés számára.

A kínai nemzetgazdaság arányviszonyainak torzulása az ötvenes évek végén jelentkezett. A „nagy ugrás" idején az iparban a nehézipar, azon belül is az acélipar, a mezőgazdaságban pedig a gabonatermesztés élvezett túlzott mértékű előnyt a fejlesztésben és az elosztásban, a többi ágazatot elhanyagolták mind az iparban, mind a mezőgazdaságban. Ebben a helyzetben a nemzetgazdaság ágai közötti egyensúly nem tudott fönnmaradni, az aránytalanság súlyosbodása elkerülhetetlenné vált.

Az iparban a nehézipar a közszükségleti cikkeket gyártó könnyűipart teljesen háttérbe szorította. A nehézipar elsősorban önnön fejlődését szolgálta, alig dolgozott a mezőgazdaság és a könnyűipar számára. Torzultak az arányviszonyok magán a nehéziparon belül is. Az acélipar, a gépipar és más, földolgozó jellegű nehézipari ágazatok túl gyorsan fejlődtek, amely fejlődéstől elmaradt az energiahordozók bányászatának és az alapanyaggyártó iparágaknak a fejlődése. Ezenkívül több iparág is belső aránytalansággal bajlódott. Például: a fémkohászat kapacitása nagyobb volt az ércbányászat kapacitásánál; aránytalanság volt a szén és a kőolaj bányászata és a készletek között: a könnyűipar termelése messze elmaradt a hazai piac és az export követelményeitől. A párhuzamos kapacitások jelensége általánossá vált, ami nagy gondot okozott a korszerű üzemeknek (különösen a dohányiparban), és ez az ellentmondás csak egyre súlyosbodott.

A nemzetgazdasági ágak egymás közti arányviszonyainak torzulása szoros összefüggésben van a fölhalmozás és a fogyasztás arányviszonyának torzulásával. Kínában korábban nagyjá-

ból úgy volt, hogy a fölhalmozást főleg a nehézipari alapberuházásokra fordították. Az I. ötéves terv időszakában a fölhalmozási ráta 24% volt, az ipari és a mezőgazdasági termelés évről évre növekedett, a nép életkörülményei évről évre javultak. 1958-tól 1960-ig a fölhalmozási ráta hirtelen 30% fölé emelkedett, sőt 1959-ben majdnem elérte a 44%-ot is. Ennek az emelkedésnek következtében az egész nemzetgazdaság aránytalanná vált. Legelőször a mezőgazdaság termelése csökkent, utána nagymértékű csökkenés mutatkozott a könnyűipar és a nehézipar termelésében. 1961-től kezdve, a kiigazítás néhány esztendeje után, a fölhalmozási ráta fokozatosan 25% alá süllyedt, 1965-ben pedig a nemzetgazdaság arányviszonyai már majdnem egyensúlyban voltak, a termelés helyzete minden nemzetgazdasági ágban évről évre javult, és a lakosság életszínvonala már újra közel volt az 1957. évi színthez. Sajnálatos, hogy ebben a jóra fordult helyzetben tört ki hirtelen a tíz esztendeig elhúzódó fölfordulás. Ebben az időszakban emelkedett a fölhalmozási ráta. 1970-ben még 30% fölé is. Teljesen fölülkerekedett a fölhalmozást, az alapberuházások számának növelését, a nehézipart túlzott előnybe helyező, a fogyasztást, a termelést a mezőgazdaságot elhanyagoló irányvonal, egyre nagyobb lett az alapberuházások száma, rohamosan terjedt az egyenlősdi módszere, az ún. „termelőerők elmélete" jócskán érvényesült, a fogyasztási cikkek termelése egyre inkább elmaradt a lakossági igényektől. Ezen és más okok miatt 1976-ban a nemzetgazdaság már az összeomlás szélén állt. A „négyek bandájának" szétverését követő két esztendőben a gyorsított fejlesztést szorgalmazó „balos" vezéreszmék tovább éltek, így még mindig megmaradt a magas fölhalmozási ráta. 1978-ban például a fölhalmozási ráta szintén magas volt, 36,5%, ezenkívül, külföldről nagy mennyiségben hoztak be korszerű gépeket, az alapberuházásokra a költségvetés egyre több pénzt juttatott, az arányviszonyok torzulása egyre súlyosabb lett. Hogyha ebben a helyzetben nem láttak volna hozzá a gazdaság kiigazításához, akkor az aránytalanság miatti ellentmondások és nehézségek következtében nem folyhatott volna rendesen a bővített újratermelés, de még az egyszerű újratermelés rendes menetének sem lettek volna szilárd biztosítékai.

Most a nemzetgazdaság ágai közötti arányviszonyok kiigazításában legelőször helyesen meg kell állapítani a fölhalmozás és a fogyasztás viszonyát, tehát korlátozni kell a fölhalmozás arányát a nemzeti jövedelemben. Az utóbbi 30 esztendő tapasztalata szerint, Kína számára a fölhalmozás 25% körüli aránya a legmegfelelőbb. Ha ezt az arányt tartani tudják, akkor a fogyasztási cikkekkel való ellátás nagyjából egyensúlyban lehet a lakosság igényeivel, ezenkívül létrejöhetnek az anyagi föltételek az alapberuházások számának csökkentése számára.

Az alapberuházásokra szánt keret csökkentésével (természetesen szükséges még a honvédelmi és az ügyviteli-igazgatási kiadások megfelelő mértékű csökkentése is) fokozatosan kialakítható lesz az egyensúly az állami költségvetési mérlegben és a bankhitelmérlegben. Ha ez az egyensúly kialakul, akkor nagyjából egyensúlyban lehet majd a társadalmi termékekre vonatkozó kereslet és a velük való ellátás, aminek köszönhetően fokozatosan szilárdabbá válnak majd a piaci árak is. (1) (Forrásokat lásd az összeállítás után — *N. Sz. szerk.*)

A kiigazítás céljairól

Ezen kiigazításnak az utóbbi időben az lett a célja, hogy leküzdje a jelenlegi gazdasági nehézségeket, megszüntesse a gazdaságot fenyegető veszélyeket; általában pedig az a célja, hogy fölszámolja a kínai nemzetgazdaság több mint húsz esztendeje létező, súlyos aránytalanságát, hogy Kína gazdasági és politikai helyzetéből kiindulva fokozatosan kiépítsenek egy viszonylag arányos, viszonylag magas gazdasági hatékonyságú gazdasági szerkezetet, amelyre jellemző a jó értelemben vett ciklikusság. Ezen gazdasági szerkezet konkrét ismertetőjegyei a következők:

1. A nemzetgazdaság ágazatai közötti, az ágazatokon belüli és az újratermelés láncszemei közötti arányviszonyok nagyjából összhangban van-

nak, az ipari szerkezeti struktúrája viszonylag ésszerű.

2. A társadalmi termelés nélkülözhetetlen tényezőit, mint az emberi, pénzügyi és anyagi erőket nagyjából ésszerűen használják föl; az ésszerűség alapelvének alapján kezdik viszonylag jól kibontakoztatni az egyes körzetek kedvező adottságait.

3. A termelés fejlesztése és a nép életszínvonalának emelése között szoros összefüggés van, ezek egymásra kölcsönösen ösztönzően hatnak. Az ésszerű gazdasági szerkezethez nemcsak a nemzetgazdaság ágai közötti kölcsönös összhangot teremtik meg, nemcsak a kölcsönösen ösztönző, jó értelemben vett ciklikusságot, de megteremtik a kölcsönös összhang és ösztönzés viszonyát az újratermelés olyan alkotórészei között, mint termelés, elosztás, áruforgalom, fogyasztás stb.

A termelő ágazatok szerkezetének ésszerűsítése elválaszthatatlan a termelési viszonyok kiigazításától és a gazdaságirányítás reformjától, és nélkülözhetetlen azon helyzet megteremtéséhez, amelyben a termelési viszonyok megfelelnek a termelőerőknek.

Bár a termelési viszonyok és a gazdasági rendszer ésszerűsítése nem lehet a termelő ágazatok ésszerűsítésének közvetlen jellemzője, de a termelő ágazatok szerkezetének vizsgálatánál egyáltalán nem hagyható figyelmen kívül a termelési viszonyok és a gazdasági rendszer helyzete, sőt a termelőerők és a termelési viszonyok közötti, kölcsönösen ösztönző, jó értelemben vett ciklikusságot a termelő ágazatok szerkezete ésszerűsítésének egyik közvetett jellemzőjének lehet tekinteni. Ha a kínai gazdasági vezetés ki akarja igazítani az arányviszonyokat, meg akarja teremteni a termelő ágazatok ésszerű szerkezetét, akkor kellően szabályoznia kell a termelési viszonyokat, meg kell reformálnia a gazdasági rendszert. (2) Ebből is látszik, hogy a kiigazítás és a „négyszavas" irányvonalban megelőlt másik három teendő („reform, konszolidálás, színvonalemelés") között kölcsönviszony, kölcsönösen ösztönző hatás van. Érdemes néhány szót szentelni a kiigazítás melletti másik három teendő tartalmára, és a kiigazítással való kölcsönviszonyuk jellegére.

Az irányvonalban szereplő „reform" szó a gazdasági rendszer reformját jelenti. Kínában kb. 6600 bővített önállóságú vállalat van, amelyek közül 191-ben kísérletképpen bevezették az állammal szembeni pénzügyi kötelezettségek adóval való teljesítését a nyereségbefizetés helyett, az önálló elszámolást, a saját kockázatra való gazdálkodást. A megreformált vállalatok döntő többségénél viszonylag jók voltak az eredmények. Amiatt viszont, hogy most még mindig nem szűnt meg a nemzetgazdaság aránytalansága, nem lehet átfogó reformot végrehajtani a gazdasági rendszerben.

Részletesebben:

1. A reform lényegében az irányítás decentralizációját követeli meg, a nemzetgazdaság kiigazítása viszont a központi vezetés központosított, egységes irányítását a nemzetgazdaságban. Világos, hogyha a gazdaságban nem marad meg a központi vezetés egységes irányítása, akkor aligha lehetne csökkenteni az alapberuházások számát, aligha lehetne csökkenteni vagy növelni a termelést a belső aránytalanságokkal bajlódó ágazatokban. A kiigazítás és a reform között levő eme ellentmondást úgy kell föloldani, hogy a végrehajtás sorrendjében a kiigazításnak kell előrekerülnie, majd következhet a reform. A kiigazítás teremti meg a föltételeket a reform számára.

2. A gazdasági rendszer reformjának egyik lényeges tartalma az, hogy a korábban uralkodó, direkt típusú gazdaságirányítási rendszert olyan gazdaságirányítási rendszerrel kell fölváltani, amelyben a terv szabályozó szerepe a döntő, de mellékesen érvényesül a piaci mechanizmus is. Csakhogy a piaci mechanizmus érvényesülésének előföltétele a kereslet és a kínálat normális viszonya, Kínában pedig a termelési eszközök és a fogyasztási cikkek iránti kereslet nagyon-nagyon sokkal nagyobb, mint a kínálat. Tehát, nincs meg az említett előföltétel, vagyis szó sem lehet reformról.

3. A torz arányviszonyok miatt sok vállalat nyersanyag-, hajtóanyag- és energiaellátása tartósan elégtelen, olyannyira, hogy sokszor le is kell állítaniuk vagy csökkenteniük kell a termelésüket. Hogyha ezeket a külső problémákat nem oldják meg, akkor

a vállalatok belső reformját aligha lehet majd végrehajtani. Azt azonban mégsem lehet mondani, hogy a kiigazítás időszakában lehetetlen a gazdasági rendszer reformja. A kiigazítás számára kedvező egyes reformintézkedések végrehajtásával továbbra is foglalkozni kell. Távlati szempontból pedig a reform egyáltalán nem áll ellentétben a kiigazítással, a jól végzett reformmunka megszilárdíthatja a kiigazítási munka eredményeit.

A „négyszavas" irányvonalban szereplő „konszolidálás" szó tartalma az, hogy a párhuzamos kapacitást jelentő, a túl nagy fogyasztással dolgozó és a régóta veszteséges üzemeket be kell zárni vagy át kell állítani. Tehát itt a kiigazítás és a konszolidálás tartalma érintkezik. Érintkezik a két feladat tartalma az üzemek szakosított együttműködésre való átállásában, a korábban uralkodó „nagy az üzem és mindent gyárt", a „kicsi az üzem, de mindent gyárt" jelenség megszüntetésében is. Persze, a vállalatok konszolidálásának tartalma nem teljesen azonos a nemzetgazdaság kiigazításának tartalmával, mivel a nemzetgazdaság kiigazításának lényege a nemzetgazdasági ágak egymás közti arányviszonyai korszerűsítésének kiigazítása, de a konszolidálásnak is van más tartalma az említett üzemek bezárásán és átállításán kívül: a meglevő vállalatok rejtett lehetőségeinek kiaknázása, a gépek fölújítása, a rekonstrukció, az üzemek termelési és műszaki szintjének valamelyes emelése, a vállalati gazdálkodás irányításának átszervezése, a termékek minőségének javítása, a választék bővítése az önköltség csökkenése, a gazdasági hatékonyság növelése; korszerű gépek behozatala külföldről, főleg a meglévő vállalatok számára, amelyeknél, hogy a korszerű gépek üzembe állítása után ne legyenek zavarok a termelési folyamatban, át kell szervezni a vállalat eredeti műszaki kapacitását, emelni kell a vállalati gazdálkodás irányításának szintjét.

A „négyszavas" irányvonalban szereplő „színvonalemelés" a termelékenység és a gazdasági hatékonyság növelését jelenti. A kiigazítás, a reform és a konszolidálás segítségével emelhető a nemzetgazdaság ágainak műszaki szintje, gazdasági irányításának és termelőerőinek színvonala. Kínában jelenleg majdnem 400 000 ipari szállítási és közlekedési vállalat van, amelyek meglehetősen nagy részének termelésében különböző mértékben növekedett a munka termelékenysége és a gazdasági hatékonyság a reformoknak és a konszolidálásnak köszönhetően, de a kínai gazdasági vezetés még egyáltalán nem lehet elégedett az eddigi eredményekkel. Lenin a munka termelékenységét az új társadalmi rendszer győzelme legfontosabb és leglényegesebb biztosítékának tartotta, és meg volt győződve, hogy a szocializmus meg tudja teremteni a munkatermelékenység növelésének új módszereit, és a termelékenység a szocializmusban sokkal nagyobb lesz majd. A kínai gazdasági vezetés a munkatermelékenység növelését éppen azért szabta meg követelményként, hogy a szocialista termelési formákban rejtőző előnyt a lehetségesből valóságossá változtassa.

Jelenleg azt senki sem vitatja, hogy a „négyszavas" irányvonal problémáival foglalkozni kell, de a gazdasági vezetők és a káderek látókörének nem szabad csak ezekre a területekre korlátozódnia, hanem egy kicsit tágítani kell a látókört, távolabbra kell tekinteni. Konkrétan arról van szó, hogy mind szükséges, mind lehetséges rátérni a gazdaság kínai mintájú szocialista korszerűsítésének útjára. Kína szocialista korszerűsítésének megvalósításában éppen a „négyszavas" irányvonal végrehajtása az első ütközet, a gazdaság korszerűsítése számára éppen ezen irányvonal végrehajtása egyengeti az utat.

A kínai korszerűsítés első lépése az, hogy a kínai társadalmat az „alacsony fokon fejlett" társadalmak szintjére emelje, majd erről a szintről tehető meg a következő lépés a korszerű társadalmak szintje felé. Ezen célok elérése végett Kínának át kell vennie a nyugati országok korszerű technikáját, tanulmányoznia kell a nyugati országok vállalatai irányításában szerzett hasznos tapasztalatokat. Ezért vélik többen azt, hogy a kínai korszerűsítés az nem más, mint Kína nyugatiasítása. Ez a vélekedés nem helytálló, mert a kínai korszerűsítés szocialista rendszerben történik, nem pedig kapitalista rendszerben. Ezenkívül a kínai

korszerűsítés a kínai valóságból indul ki, mely valóság nagyon komoly ellentmondást vet föl a korszerűsítés számára, az egyre korszerűbbé váló technikai fölszereltség és a nagyon nagy számú (túlnyomó részben paraszti) lakosság, valamint az ország gyönge gazdasági alapjai közötti ellentmondást.

1949-ben közvetlenül a Kínai Népköztársaság megalakulása után Kína lakosságának száma több mint 540 millió főnyi volt, 1978-ig (nem számítva Tajvan tartományt) 960 millió főnyire nőtt. Minthogy a korszerűsítés az emberi munka (főleg az egyszerű testi munka) arányának csökkenését vonja maga után, a munkára várók száma pedig nagy, és nagy az új jelentkezők száma is, tehát itt éles ellentmondás jelentkezik. Ezért a kínai korszerűsítést nagyon gondosan össze kell kapcsolni a népességszabályozással, a születések számának korlátozásával, és a mezőgazdaság, az energiahordozók bányászata, a szállítás és a közlekedés fejlesztése és korszerűsítése mellett fejleszteni kell a sok emberi munkát igénylő szakágazatokat és a hagyományos kézműipart, a szolgáltatóipart. A szolgáltatóipar fejlesztésekor ki kell bontakoztatni a kollektív tulajdonú vállalatok szerepét, és bizonyos keretek között meg kell engedni a magánszektor létezését és fejlődését.

A gazdaság korszerűsítésének követelményei

A Kínai Népköztársaság megalakulása előtt Kína egy félfeudális, félgyarmati ország volt. Ipari és mezőgazdasági termelésének színvonala, tudományos és technikai színvonala meglehetősen elmaradott volt. Amikor azt mondják, hogy Kína gazdasági alapjai gyöngék, főleg erre gondolnak. A népköztársaság megalakulása utáni első 17 esztendő erőfeszítései örvendetes sikereket hoztak, de a tíz esztendeig tartó zűrzavar miatt Kína tudományos-technikai szintje és a világszínvonal közötti távolság még nagyobb lett. A gyakorlat azt bizonyítja, hogy az ország erejének növekedéséhez hosszú ideig tartó fölhalmozásra, a tudományos és műszaki szakemberek képzésére, hosszú ideig tartó megfeszített munkára van szükség.

A torz arányviszonyok hosszú ideig való fönnmaradása éles ellentétben áll a nemzetgazdaság arányos és tervszerű fejlődése törvényeinek követelményeivel. Hogyha nagyják tartóssá válni a gazdaság aránytalanságának állapotát, akkor lehetetlenné válik a szocialista korszerűsítés Kínában.

Ezért a gazdaság korszerűsítésének *első követelménye* a gazdasági szerkezet esszerűsítése. A szocializmusban a termelés egyáltalán nem önmagáért való termelés, hanem a szocialista termelés célja az, hogy a néptömegek napról napra növekvő anyagi, kulturális és jóléti igényeit kielégítse Kína gazdaságának szerkezete csak akkor tekinthető ésszerűnek, ha megtestesíti a szocialista termelés céljait. A szocialista rendszer fölénye csak akkor válik nyilvánvalóvá, csak akkor javulhatnak napról napra a lakosság életkörülményei, a néptömegek szocialista aktivitásának növelésével csak akkor lesz továbbfejleszthető az ipar termelése, hogyha Kína gazdaságának szerkezete ésszerűvé válik.

Vannak, akik azt mondják, hogy Kínában a szocialista korszerűsítés elsődleges teendője a nehézipar fejlesztése, hogy a társadalmi termelés két osztálya közül az elsőt (a termelési eszközök termelését) kell előnyben részesíteni, azt kell fejleszteni. Ennek az állításnak nincs alapja. Ha ezt a tételt abszolutizálják és mindentől elvonatkoztatva érvényesítik, akkor azzal hibákat követhetnek el. Az igazság az, hogy az I. osztály termelésének a II. osztály termelésével összhangban kell lennie, a II. osztály termelésének nem szabad elmaradnia az elsőétől. Több mint húsz esztendeje Kínában elszakadtak ettől az elvtől. Megértendő és megjegyzendő, hogy a fölhalmozást, az alapberuházások számának növelését és a nehézipart túlzott előnybe helyező, a fogyasztást, a termelést és a mezőgazdaságot elhanyagoló irányvonal, valamint az ipar két fő ága közül a nehézipar nagyarányú fejlődését szorgalmazó, a könnyűipart mellőző politika nem felel meg Marx és Lenin a társadalmi termelés két osztályáról szóló tanításainak.

A gyors eredményekre törő fejlesz-

tés kapkodó, türelmetlen, egyoldalú módszerei a voluntarista, balos eszmekből következnek, és a balos eszmék és a marxista—leninista gazdaságelmélet szemben állnak egymással.

A gazdaság korszerűsítésének *második követelménye* a vállalati gazdálkodás ésszerűsítése. A kiigazítás, a reform, a konszolidálás és a színvonalemelés végrehajtása után Kína állami vállalatai, nagy- és kisvárosi kollektív vállalatai ki tudjak majd bontakoztatni műszaki berendezéseik kapacitását, és meg tudják majd gyorsítani az eszközök forgásának ütemét is, úgy, hogy a vállalat viszonylag kevés állóeszköz és forgóeszköz felhasználásával minél nagyobb gazdasági hatékonyságot tud majd elérni.

Jelenleg Kína állóalapjának nagysága nem kicsiny, de a gazdasági hatékonyság meglehetősen rossz. 1978-ban az állami vállalatok állóalapjainak és a vállalatok által kibocsájtott össztermék értékének aránya 1 : 1,22, míg a fejlett országokban az állóalapok és a kibocsájtott össztermék értékének aránya kb. 1 : 3. Ezen a helyzeten változtatandó, véget kell vetni a pazarlásnak a munkavégzésben, csökkenteni kell az önköltséget, biztosítani kell a jó minőséget; a forgalomban gyorsítani kell az áruk forgalmát, csökkenteni kell az elfekvő készleteket.

A *harmadik követelmény* a terven keresztül történő gazdaságszabályozás és a piaci mechanizmus összekapcsolása. Ez a nemzetgazdasági ágak arányviszonyai kiigazításának is egyik igen fontos eleme. Vannak, akik kételkednek a terven keresztül történő gazdaságszabályozás és a piaci mechanizmus összekapcsolásának megvalósíthatóságában, a két dolgot teljesen ellentétesnek találják. Marx szerint az értéktörvény határozza meg, hogy a társadalmi összmunka idejéből mennyi idő juthat az egyes árucikkekre. Vagyis a társadalmi összmunka ideje a társadalmi szükségletek szerint arányosan oszlik meg a különféle termelőegységek között. A nemzetgazdaság tervszerű fejlesztésének törvénye közvetlenül tükrözi ezt az objektív módon létező arányviszonyt, az értéktörvény pedig a maga oldaláról tükrözve jeleníti azt meg. Ha a terv lebontásakor valahol vétenek az objektív módon létező arányviszonyok ellen, akkor ezt az értéktörvény automatikusan, „szó nélkül" a felszínre hozza. Ez is mutatja, hogy a két törvény szerepe egymásba vált át, és ez az átváltás a két törvény egységességének bizonyítéka. A terven keresztül történő gazdaságszabályozás és a piaci mechanizmus ezen két törvény egységességének alapján kapcsolható össze, és összekapcsolásuk úgy történjék, hogy az

(Az International Herald Tribune-ból)

anyagi készletek elosztásakor és fölhasználásakor ne csak a nemzetgazdasági ágak és ágazatok közötti arányviszonyokat vegyék számitásba, hanem a piac igényekből adódó lehetőségeket is, és el kell érni, hogy a termelést a fölvevő piac igényeihez viszonyítva, a kínálatot a termeléshez igazítva, egyensúly, vagy legalábbis majdnem teljes egyensúly alakuljon ki a termelés és a fölvevő piac igényei között.

Fölvetődhet a kérdés, hogy ezen egyensúly megteremtése végett nem volna-e jobb az indirekt típusú gazdasági rendszer Kínában? Erre az a felelet, hogy mivel Kína szocialista ország, a terven keresztül történő gazdaságszabályozás szükségszerűen vezető szerepet tölt be a termelésben és az építésben, ezért ahol az szükséges, meg mindig kell lenniük tervutasításként megadott kötelező tervmutatóknak. A feladat most az, hogy ezek számat a szükséges mértékben csökkentsék, és ahol lehet, helyettük eligazító jellegű, nem kötelező tervmutatókat adjanak meg. Mindkét féle tervmutatónak az objektív igényeket kell tükrözni, és nem az önmagáért való termelés „igényeit".

Vannak, akik úgy vélekednek, hogy ha a piaci mechanizmus e terven keresztül történő gazdaságszabályozással azonos súlyt kap, akkor csökkenni fog a nemzetgazdaság tervszerű fejlesztése törvényének súlya, akkor a szocializmus a kapitalizmusba lép vissza. Ez az állítás alaptalan, nem is lehet szó a kapitalizmusba való visszalépésről, hiszen szinte minden termelési eszköz szocialista köztulajdonban van, és hogyha ez így lesz továbbra is, hogyha az ipari és mezőgazdasági össztermék döntő többsége a gazdaság állami tervvel szabályozott részéből kerül ki, akkor semmi ok sem lehet arra, hogy azt mondják: a kínai gazdaság visszatér a kapitalizmusba. (1)

A kínai gazdasági vezetés az 1981. évi gazdasági helyzetet „tényleg jónak" értékelte. A jó helyzet alapjának a mezőgazdaság termelésének növekedését tekinti. Ezt a növekedést szerintük a következők segítették elő:

A nemzetgazdasági ágak közötti arányviszonyok kiigazítása, amelynek köszönhetően a mezőgazdaság fejlesztése lett az első a fejlesztési programban; az állami fölvásárlási árak emelése, a falvak adóinak csökkentése vagy elengedése; a háztáji gazdálkodás fejlődése és kezdődő kibontakozása; a falusi piacok és vásárok engedélyezésének kedvező hatása a termelésre és a kereskedelemre. A kínai gazdasági vezetők rámutatnak arra, hogy még mindig nem lehetnek elégedettek a mezőgazdasági termelés hatékonyságával, sürgetik a termelés szervezésének jelentős javítását, a különféle ösztönző módszerek elterjesztését, elsősorban az ún. vállalási rendszer bevezetését.

Kiigazítás a gépiparban

A kínai gazdasági vezetőknek nagy gondot okoz a nehézipar helyzete, de különösen aggódnak a gépipar helyzete miatt.

Annak, hogy a gépipar jelenleg nehéz helyzetben van, a kínai sajtóban közölt cikkek szerint két általános oka van: Az egyik az, hogy az előző néhány esztendőben súlyos volt a nemzetgazdaság aránytalansága. Korábban a gépipar főleg a nehézipar bővített újratermelésének szolgálatában állt, és termelése hol csökkent, hol növekedett, a nehézipari építési beruházások növekedésével, csökkenésével összhangban. Amiatt, hogy a gépiparban nem törődtek a mezőgazdaság, a könnyűipar, a műszaki rekonstrukció, a bel- és külföldi piac szolgálatával, az iparág piaca szűk lett, a kapacitáskihasználás nagyon ingadozó. A technológiailag viszonylag egyszerű cikkek gyártásában kapacitásfölösleg van.

Az arányviszonyok kiigazítása, az építési beruházások csökkentése ezért legérzékenyebben a gépipart érintette, nagyon sok termelési kapacitást nem használtak ki, sok volt az állásidő az üzemek kevés új munkát kaptak. (3) A kínai sajtó ezt a „nincs elegendő termelési feladat" problémájaként tartja számon, amely jelenleg a kínai gépipar két fő gondjának egyike, és amelyet nagyon sok kínai gazdasági vezető a gépipar legnagyobb problémájának tart, elsősorban azért, mert emiatt csökken a termelési érték és a nyereség, ami káros hatással van az

állam pénzügyi bevételeire, az állami költségvetési mérleg egyensúlyára.

A gepipar nehéz helyzetének másik oka magában a gépiparban található hiányosságokban, aránytalanságokban és ellentmondásokban rejlik. Nagyon ésszerűtlen a gépipar szerkezete, elmaradott a technológiája, a technikája, a fölszerelése. A gépipar gazdasági és műszaki helyzetére vonatkozóan nincsen jól meghatározott politika. (4) Az ipar szerkezete ésszerűtlenségének és Kína gépipara gyöngeségének koncentrált kifejeződése — az előbbivel éppen ellentétes módon — a „nem győzik vagy nem tudják teljesíteni a termelési feladatokat" problémában jelentkezik, amely a gépipar két fő problémája közül a második. A kínai gépipari üzemek és a gépiparban dolgozók száma nem kevés. (3) Kínában jelenleg 100 000 gépipari vállalat van, amelyek dolgozóinak száma összesen több mint 12 millió, termelési értéke összesen 120 milliárd jüan, az ipari termelés összértékének 24%-a. Csakhogy egyáltalán nincs olyan sok üzem, amelyik igazából képes önállóan megtervezni, kifejleszteni és gyártani nagyméretű berendezéseket, vezérlő berendezéseket, finom és összetett műveletekre képes gepeket, és amelyik üzem igazából kepes lenne felelősen és magától új gyártmány kifejlesztésére.

Az üzemek gyártmányszerkezete ésszerűtlen, a gyártmányszerkezet kialakítása nem igazodik jól a szakmaboli együttműködés követelményeihez. A dolgozók száma nem kevés, ám műveltségi és szakmai színvonaluk alacsony, a mérnöki és technikusi állomány aránya nagyon kicsi Az egyik gépipari szakágazat adatai szerint, a mérnöki és technikusi állomány aránya az adott szakágazat dolgozoinak teljes számában 5,2%, az iparilag fejlett országok ezen szakágazatában ez az arány általában több mint 20%.

A gépipar nehéz helyzetét okozó további problémák:

A párhuzamos kapacitások jelensége a gépiparban a legsúlyosabb. Elterjedt az a gyakorlat, hogy mind a nagyüzemek, mind a kisüzemek gyártanak alkatrészeket, szerszámokat, vagyis teljes termelési rendszert alakítanak ki maguknak. Az üzemek közötti munkamegosztas igen alacsony színvonalú. Nagyon sok az olyan gyár, amely hasonló terméket gyárt. (5)

Bár a termékforgalmazás korábban is gyönge pontja volt a gép- és nehéziparnak (és általában a kínai gazdaságnak), a kiigazításban különösen élesen vetődtek föl az ilyen jellegű problémák. Nagyon súlyos terhet jelent a nagy mennyiségű elfekvő készlet. Ennek okai a következők:

1. Az építkezési beruházások nagy száma ezen beruházások számának hirtelen növekedése, majd gyors csökkenése. Az előző néhány esztendőben több magas tervmutatót irányoztak elő, több, a valós helyzetnek meg nem felelő tervezési célt jelöltek ki, amiatt, hogy nem fogták föl kellőképpen, mennyire súlyos károkat okozott a nemzetgazdaságnak a tíz esztendeig tartó félfordulás. Ezekhez a magas tervmutatókhoz igazodtak azután az anyagokra és a gépekre vonatkozó megrendelések is. A KB 3. plénuma után nagyon sok beruházást leállítottak, így ez a hirtelen változás nagy készletfölhalmozást eredményezett, olyannyira, hogy mind acélanyagokból (3 430 000 tonnat), mind gépipari termékekből (6 milliárd 400 millió jüan értékben) 1979-ben halmozták föl a kínai történelemben a legnagyobb készletet.

2. Egyoldalúan csak a minél nagyobb termelési értékre és a minél nagyobb termékmennyiségre törekedtek, körültekintés nélkül termeltek

3. Nem szigorú a behozatal korlátozása.

4. A termékforgalmazás szétaprózott, minden szinten folyik készletezés, túl sok a közvetítő láncszem (6)

Bár az utóbbi időben igyekeznek szigorítani és korlátozni az importot, a viszonylag nagymértékű gépipari import is fokozta a gépipari vállalatok nehezségeit. Akkor, amikor ilyen nagyok a raktári készletek gépipari termékekből, amikor fölösleges kapacitások vannak, 1981 első félévében a gépipari berendezések és műszerek aránya Kína importjában még mindig több mint 50% volt, még ha ez az arány csökkent is 1980 első félévéhez képest (7) Míg Kínában 1979-ben 186 000, 1980-ban 222 000 gépkocsit gyártottak (8) (9) és a kínai autóipari kapacitás nincs teljesen kihasználva, az ország 1978-ban több

mint 25 000 db, 1979-ben több mint 32 000 db, 1980-ban több mint 20 000 db gépkocsit importált. (10) Míg Kínában 1979-ben 1 320 000, 1980-ban 2 492 000 televíziókészüléket gyártottak, (8) (9) az 1979-ben és 1980-ban importált televíziók mennyisége az azonos időszak alatt Kínában gyártott televíziók mennyiségének 109%-a. Az 1979-ben és 1980-ban importált magnetofonok mennyisége az azonos időszak alatt Kínában gyártott magnetofonok mennyiségének 226%-a. (12)

A cikkek szerzői szerint az indokolatlan gépipari import azért is ártalmas, mert Kína számára fölöttébb kedvezőtlenek a cserearányok a külfölddel való kereskedelmi kapcsolatokban. (11) Azok az ipari termékek, amelyeket Kína exportált, többségükben Kína legjobb gyártmányainak számítanak, külföldön mégis a hasonló jellegű, legjobb külföldi áruk eladási árának csak átlagban véve kb. a felét adják értük. (13) Ártalmas az indokolatlan gépimport azért is, mert a kínai gépipar már van olyan szinten, hogy képes majdnem teljesen hazai technológiájú és nyersanyagszerkezetű termelésre. Az I. ötéves terv idején a kínai gépipar gépeinek és gépi berendezéseinek már 60%-a hazai gyártmányú volt, a II. ötéves terv időszakában már 80%-a. (11)

A kínai gazdasági szakemberek szerint a gépipar helyzete javításának, a gépipari termelés növelésének módja a következő:

A gépipar rejtett lehetőségeinek kiaknázása végett emelni kell a vállalati irányítás szintjét, meg kell reformálni az irányítási rendszert, teljesen ki kell bontakoztatni a vállalat és a dolgozók aktivitását. Fölméréseket, kutatásokat, kísérleteket végezve, összegezni kell a tapasztalatokat. Nagyon fontos, hogy az ipari vállalatok is bevezessék a mezőgazdaságban szemmel látható eredményeket hozó vállalási rendszert, sajátságos, egyedi föltételeiknek megfelelő formákban, mint ahogy azt néhány vállalat már meg is tette.

A gépgyári vállalatok termelését jobban kell igazítani a mezőgazdasági, a könnyűipari termelés, a közszükségleti cikkek gyártása, az infrastruktúra fejlesztése, a hadiipar és a külkereskedelem követelményeihez, hiszen ezekben az ágazatokban a gépipari termékeknek még mindig széles piacuk volna. Ezt az alábbiak támasztják alá.

A lakosság vásárlóerejének növekedése és a fogyasztási szerkezet átalakulása következtében megnőttek a lakosság, de különösen a nyolcszázmilliós paraszti lakosság igényei a közszükségleti fémcikkek iránt, és ezen igények később még csak növekedni fognak.

A mezőgazdaság, a könnyűipar, az alapanyag-gyártó ipar fejlesztéséhez, az energiahordozók fokozottabb kitermeléséhez és hasznosításához, a közlekedés és a szállítás fejlesztéséhez nagy mennyiségű gépipari termék szükséges. Jelenleg a kínai könnyűiparban megközelítően 70 000 vállalat működik, amelyek birtokában több mint 2000 féle gép és berendezés van. Ezek közül nagyon kevés a 60-as és a 70-es években korszerűnek számító gép, a több mint 2000 féle gép többségét a 40-es, 50-es években gyártották. A szóban forgó gépek közül 500—600 félét sürgősen át kellene alakítani, továbbá fejleszteni, ami szintén csak szélesítené a gépipar piacát.

Bővítené a gépipar piacát a nemzetgazdaság ágazatainak az ország anyagi és pénzügyi lehetőségeihez igazított, tervszerű és lépcsőzetesen végrehajtott műszaki rekonstrukciója.

Bővítési lehetőségeket kínál a gépipar külföldi piacának szélesítése is.

Az utóbbi esztendőkben növekedett ugyan a kínai gépipari kivitel, de ezen kivitelnek még mindig nagyon kicsiny az aránya az egész gépipar termelési értékében, a világ gépipari kereskedelmének összegével összevetve pedig a kínai gépipari kivitel elenyésznek tekinthető. Bár, a kínai gépipar egészének elmaradottsága ellenére, a gépipari gyártmányok skálája elég széles, egyes gyárak színvonala elég magas, némely gyártmányok, alkatrészek műszaki és minőségi színvonala meglehetősen jó, áruk alacsony és elég nagy a keresletük külföldön, mégis aligha lehetne keserves erőfeszítések nélkül megvalósítani azt a törekvést, hogy a jövőben a gépipari kivitel aránya a gépipar össztermelési értékében 10% körül legyen (4)

A kiigazítás szakaszairól és időtartamáról

Jelenleg a gazdasági életben a következő fő ellentmondások és nehézségek léteznek:

1. a mezőgazdaság és a könnyűipar elmaradott;

2. a nehézipar torz módon fejlődött, belső aránytalanságok jellemzik;

3. feszültség van az energiahordozókkal és egyes fontos nyersanyagokkal való ellátásban;

4. a közlekedés és a szállítás nem tud eleget tenni a nemzetgazdaság fejlődéséből eredő követelményeknek;

5. elmaradott a kereskedelem és a szolgáltatóipar;

6. ellentmondás van az építkezési beruházások száma és az állam pénzügyi és anyagi ereje között;

7. aránytalanság van a termelési eszközök és a fogyasztási cikkek termelése között;

8. a külkereskedelem fejlődése nem felel meg a nemzetgazdaság fejlődéséből származó követelményeknek;

9. a lakosság egy részének életében még mindig sok nehézség van; a nagy- és kisvárosokban sok ember vár munkára;

10. néhány éve deficites a költségvetési mérleg, túl sok bankjegyet bocsátottak ki, sok árucikk ára emelkedett.

Az alább ismertetendő szakaszokban elvégzendő kiigazítási munkára van szükség ahhoz, hogy az említett ellentmondásokat és nehézségeket teljesen vagy alapjában véve megoldják, és kb. 10 esztendő kell ahhoz, hogy kialakítsanak egy viszonylag ésszerű gazdasági szerkezetet.

1. szakasz: A deficit fölszámolásának és a gazdaság megszilárdításának szakasza. Ezen szakasz célja a költségvetési mérleg egyensúlyának megteremtése, az árak megszilárdítása, a kereskedelem és a szolgáltatóipar lendületes fejlesztése (ésszerűen elosztva a nagy- és kisvárosokban munkára váró munkaerőt), a termelési eszközök és a fogyasztási cikkek termelése közti viszony javítása, a városi és a falusi lakosság életkörülményeinek valamelyes javítása az utóbbi esztendőkben elért javulás alapján.

E szakasznak azért a deficit megszüntetése és a gazdaság megszilárdítása a fő teendője, mert jelenleg a kínai gazdasági élet különböző problémái ezen két problémában sűrítetten jelentkeznek.

Az első szakaszban gondosan törődve a fő teendővel — a deficit fölszámolásával —, jól takarékoskodva, új bevételi forrásokat keresve (különösen a fogyasztási cikkek termelésének nagy erővel való fejlesztése látszik igéretesnek), fokozatosan megoldhatóvá válnak más ellentmondások is. Becslés szerint az 1. szakasz feladatainak teljesítésére kb. 2 év szükséges.

2. szakasz: A mezőgazdaság, a könnyűipar és a nehézipar egymás közti arányviszonyai összhangba hozásának szakasza. Ebben a szakaszban az a fő cél, hogy a mezőgazdaság, a könnyűipar és a nehézipar arányviszonyainak összhangba hozásával alapjában véve összhangba hozzák a társadalmi termelés két osztályának arányát, elősegítve a lakosság életkörülményeinek további, kellő mértékű javulását. Ebben a szakaszban nem várható az építkezési beruházások számának és az energiahordozók kitermelésének növekedése, sőt, az energiahordozók kitermelésének valamelyes csökkenése várható. A kiigazítás előző szakaszának alapján, a meglevő vállalatok rejtett lehetőségeinek teljes kiaknázásával és az energiahordozókkal való gondos takarékoskodással, a kiigazítás és a reformok különféle tennivalóinak végrehajtásával azonban lehetséges helyrehozni a nemzetgazdaság ágai közötti aránytalanságot, és nagyjából harmonikus viszonyt kialakítani közöttük.

A mezőgazdaság, a könnyűipar és a nehézipar egymás közti viszonyának összhangba hozása előföltétele a fölhalmozás és a fogyasztás viszonya helyes kialakításának is. Jelenleg Kínában túl magas a fölhalmozási ráta, amelyet csökkenteni kell, de ezen csökkentésnek föltétele a nemzetgazdasági ágak arányviszonyainak összhangba hozása, a termelési eszközök és a fogyasztási cikkek termelése közti viszony kiigazítása. Az az igazság, hogy Kínában korábban főleg ott volt a hiba, hogy nem ügyeltek jól a nemzetgazdasági ágak közötti arányviszonyokra, ami mindmáig hat, mert az ebből eredő aránytalanság a legfőbb oka annak, hogy jelenleg is ésszerűtlen a gazdasági szerkezet. A kiigazí-

tás első szakaszában a költségvetési mérleg egyensúlyának megteremtése és a gazdaság megszilárdítása végett szinten szükség van a nemzetgazdaság ágai közötti arányviszonyok kiigazítására.

Ezért az első szakaszban nem várható el, hogy megszüntessék a nemzetgazdasági ágak közötti súlyos aránytalanságot, de az első szakasz alapvető feladatainak teljesítése után már meglesznek a föltételek a mezőgazdaság, a könnyűipar, a nehézipar egymás közti arányviszonyainak kiigazításához, ezért hát ezen arányviszonyok kiigazítása a második szakasz fő feladata.

Persze, ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy el lehet hanyagolni más ágazatokat. A múltban, amikor a gazdasági vezetés a nemzetgazdasági ágak közötti arányok kérdésének fontosságát hangsulyozta, gyakran elhanyagolta a kereskedelmet, a szolgáltatások és más ágazatok szerepét, ami helytelen volt, és aminek megelőzésére ügyelni kell a jövőben, és a mezőgazdaság, a könnyűipar és a nehézipar arányainak összhangba hozásához igazodva, fokozni kell a szükséges fejlesztési munkát ezen ágazatokban.

A második szakaszban a mezőgazdaság, a könnyűipar és a nehézipar arányviszonyai kiigazításának sok objektív akadálya lesz. Először is, az energiahordozók kitermelése semmit sem fog növekedni, másodszor, az infrastruktúra még mindig viszonylag gyönge lesz, harmadszor, egyéb nemzetgazdasági ágak és ágazatok elmaradottságának megszuntetésében nagyon nehéz lesz szemmelláthato változásokat elérni, nem is szólva egyéb gátló okokról. Mindezek nagyon szoros összefüggésben állnak az építkezési beruházások számának nagyon nagy korlátozásával. A mezőgazdaság, a könnyűipar és a nehézipar ésszerű arányviszonyainak kialakítását nemcsak a fönti gátló okok nehezítik majd, de az is, hogy az egész gazdasági szerkezetben még mindig nagyon sok probléma lesz. Nem várható a társadalmi termelés és a nemzeti jövedelem nagyon gyors növekedése sem, ami szintén korlátozni fogja a lakosság bevételeinek növekedését és az életszínvonal emelkedését.

Éppen ezért a második szakasz befejezése után a gazdasági szerkezet további ésszerűsítése számára kulcsfontosságúvá válik az energiahordozók bányaszatának és az infrastruktúrának a fejlesztése. Ha a kiigazítás második szakaszában esedékes feladatokat jól elvegzik, akkor Kína jelenlegi gazdasági helyzetét tekintve, a második szakasz kb. 3 évig tartana.

3. szakasz: Az a szakasz, amelyben a gazdasági szerkezet kezd ésszerűvé válni. Ebben a szakaszban nagy fontosságot kell tulajdonítani annak, hogy viszonylag gyorsan fejlődjék az energiahordozók bányászata, a közlekedés, a posta, a távközlés, a városi lakásépítés, hogy viszonylag összhangba kerüljenek az ipar és a mezőgazdaság közti, az iparon és a mezőgazdaságon belüli viszonyok, a nemzetgazdaság többi ágazata egymás közti viszonyai, és nagy fontosságot kell tulajdonítani annak is, hogy a gazdaság fejlődését még jobban összekapcsolják a társadalom fejlődésével. Ha ez így fog történni, akkor a gazdasagi hatékonyság szemmel látható növekedése, a nemzeti jövedelem viszonylag nagy növekedése, az életszínvonal aránylag nagy emelkedése várható. Elképzelhető, hogy ezen szakasz utolsó harmadaban a városi és a falusi lakosság fogyasztásának szintje fokozatosan növekvő ütemű lesz, elérheti vagy megközelítheti as I. öteves terv idoszakának szintjet, vagyis évenként átlagban kb. 5%-ot emelkedne.

Ebben az időben már meglesznek a föltételek a gazdaság további ésszerűsítése számára, mivel a 2. szakaszban a mezőgazdaság, a könnyűipar és a nehézipar arányviszonyai nagyjából összhangba kerülnek, a termelés fejlődésének és az állami költségvetésnek a helyzete viszonylag sokat javul, az üzemek gazdasági helyzete javul, a gazdaságirányítás szintje emelkedik. Ezért, akkor már meglesz a lehetőség, hogy biztositva a nép fogyasztásának kellő mértékű növekedését, fokozatosan és ésszerűen növeljék a fölhalmozást, és a szükségletek és a lehetőségek szerint növeljék a beruházásokat az energiahordozók bányászatában és az infrastrukturális ágazatokban, gyorsítsák azok fejlődési ütemét. Ami az energiahordozókat illeti, az a helyzet, hogy az 1. és a 2. szakaszban a legfőbb teendő a velük való takarékoskodás,

persze növelve a beruházásokat bányászatuk terén, amennyire azt a lehetőségek megengedik. Mivel a beruházások száma mégis csak korlátozott lesz a fejlesztés eredményei is csak egy kellő hosszúságú idő után fognak jelentkezni. Az energiahordozók bányászata csak a 3. szakaszban kerülhet az őt megillető, fontos helyre, persze ebben a szakaszban is gondosan törődni kell az energiahordozókkal való takarékoskodással.

Ha pedig már megerősödött az energiahordozók bányászata, ha már megerősödtek az infrastrukturális ágazatok, akkor új föltételek alakulnak ki a mezőgazdaság, a könnyűipar és a nehézipar további fejlődése számára, a köztük levő viszonyok még összehangoltabbakká válnak, és ezen az alapon az egész nemzetgazdaság szerkezete kezd ésszerűvé válni, a termelési viszonyok fokozatosan tökéletesednek. A gazdaságirányítás reformjának végrehajtása akkor már befejezés előtt lesz. Kína gazdasági fejlődése új útra tér, a termelés fejlődési üteme viszonylag gyors, a gazdasági tevékenységek hatékonysága sokkal jobb lesz, mint jelenleg, a lakosság fogyasztási szintjének növekedése szemmel láthatóan fölül fogja múlni az előző két szakasz azonos jellegű növekedését. Kb. 5 év szükséges a 3. szakasz feladatainak végrehajtására, de ezen elképzelés helyességének vizsgálata még további kutatást igényel.

Az egyes szakaszok fő feladataként megjelölt teendők nemcsak abban a szakaszban végzendők, az egyes szakaszok fő teendőit, az egyes szakaszokat nem lehet mereven elválasztani egymástól, mivel azok egymással összefüggnek.

A 2. szakasz feladatainak teljesítése után a nemzetgazdaság fő arányviszonyainak súlyos aránytalansága alapjában véve leküzdhető lesz, teljesen föl tudják számolni a gazdaságban rejlő veszélyeket, és ezzel befejezettnek nyilvánítható lenne a kiigazítás időszaka, ám a gazdasági szerkezet ésszerűsítésének feladata akkor még nem lesz végrehajtva, ezért a kiigazítást tovább kell végezni. Az az igazság, hogy a font ismertetett három szakaszban a gazdaságirányítás reformja egyre fontosabb helyet fog kapni, ám még a kiigazítás 3. szakaszának befejezése után is — az adott időszak bel- és külföldi gazdasági helyzetéhez, a társadalom igényeihez és a termelés technikájának változásaihoz igazodva folytonosan végezni kell a gazd[illegible] szerkezet kiigazítását és átalakítását.

Források:

1. Hszu Ti-hszin: „Hazánk jelenlegi gazdasági kiigazításának problémái"; Csingcsi jencsiu (Gazdasági kutatás), 1981. június. 3—8. old.
2. Kuj Si-jung és Csou Su-lien: „A gazdasági kiigazítás céljairól, szakaszairól és tennivalóiról"; Csingcsi jencsiu, 1981. június. 9—18. old.
3. Hszü Ven-haj és Ting Csang-csing: „Beszéljünk a gépipar saját erejéből végzendő belső műszaki rekonstrukciójáról!" Zsenmin Zsipao, 1981. október 9., 5. old.
4. Ting Csang-csing: „Harcosan és lelkesen növeljük a gépipar gazdasági hatékonyságát" Zsenmin Zsipao, 1981. szeptember 4., 2. old.
5. Csang Su-kuang: „A párhuzamos kapacitásokról és a párhuzamos kapacitások létesítésének problémájáról." Zsenmin Zsipao, 1980. május 20., 5. old.
6. Hua Csien: „Az acélanyagok és a gépipari termékek készletezésének helyzete és az említett termékek készletezésére vonatkozó javaslatok." Zsenmin Zsipao, 1981. április 27., 5. old.
7. „A kiigazításban fejlődik hazánk külkereskedelme." Zsenmin Zsipao, 1981. július 14., 1. old.
8. „A Kínai Népköztársaság Statisztikai Hivatalának közleménye az 1979. évi népgazdasági terv teljesítésének eredményeiről." Zsenmin Zsipao, 1981. május 1., 2. és 4. old.
9. „A Kínai Népköztársaság Statisztikai Hivatalának közleménye az 1980. évi népgazdasági terv teljesítésének eredményeiről." Zsenmin Zsipao, 1981. április 30., 2. old.
10. „Az indokolatlan autóimport nem kedvez a hazai autóipar fejlődésének." Zsenmin Zsipao, 1981. február 11., 1. old.
11. „Állítsuk le az autóimportot!" Zsenmin Zsipao, 1981. február 11., 1. old.
12. „Három esztendeje gyorsan nő 10 féle használati és villamossági cikk termelése." Zsenmin Zsipao, 1981. július 15., 1. old.
13. Szung Li-kang: „Az áruválaszték és a termékek minőségének helye a gazdaságban" Zsenmin Zsipao, 1980. december 26., 5. old.

(Összeállította: Pék Zoltán)

Honnan fenyegetik a békét?

A szovjet Honvédelmi Minisztérium Katonai Kiadója öt nyelven jelentette meg „Honnan fenyegetik a békét?" című könyvét. (A közeljövőben a Zrínyi és a Kossuth Könyvkiadó gondozásában magyarul is megjelenik. — *N. Sz. szerk.*)

A könyv szerzői a bevezetőben emlékeztetnek „A szovjet katonai erő" című, a Pentagon által néhány hónappal ezelőtt közzétett brosúrára, melyet az amerikai hírközlő eszközök széleskörűen reklámoztak. A Pentagon brosúrája nyíltan azt célozza, hogy megrémítse a közvéleményt — mindenekelőtt a nyugati országokat — a Szovjetunió katonai erejével, és meggyőzze őket annak szükségességéről, hogy az USA és a NATO katonai erejét tovább növeljék.

A „Honnan fenyegetik a békét?" című könyvet tekintélyes szovjet szervek állították össze, hitelt érdemlő adatokat tartalmaz, közöttük összehasonlító adatokat is, amelyek lehetővé teszik az olvasó számára, hogy objektív képet kapjon arról, miből tevődik össze és a valóságban hogyan néz ki a Kelet és a Nyugat katonai erői közötti kölcsönös arány. A kiadványban részletes és tárgyilagos információt találhatunk annak a katonai potenciálnak a méreteiről, amelyre az amerikai adminisztráció az erőpolitika folytatásában, a katonai erőfölény elérésében támaszkodik.

A „Honnan fenyegetik a békét?" című könyv bevezetőből, négy részből és zárszóból áll. Az első részben „Objektív értékelések?" címmel a szerzők bemutatják, mennyire hamisak és elfogultak a Szovjetunió katonai potenciáljával és katonai stratégiájával kapcsolatos értékelések.

Ahhoz, hogy objektíven bemutassák: valójában ki intéz kihívást ki ellen; ki kezdte — több mint három évtizeddel ezelőtt —, és folytatja egyre növekvő mértékben a fegyverkezési versenyt, mindenekelőtt a tömegpusztító eszközök gyártását; ki az, aki szakadatlanul növeli katonai erejét és reális fenyegetést jelent a népek békéjére és biztonságára — a „Honnan fenyegetik a békét?" című könyv szerzői a konkrét tényekhez fordultak.

E tények meggyőzően igazolják, hogy a háború utáni években az új fegyverrendszerek létrehozását mindig is az USA kezdeményezte, és ő kezdeményezi jelenleg is.

A fegyverrendszer megnevezése	A fegyverrendszer létrehozásának ideje	
	USA-ban	Szovjetunióban
Atomfegyver	40-es évek közepe	40-es évek vége
Interkontinentális hadászati bombázók	50-es évek közepe	50-es évek vége
Atom-tengeralattjárók	50-es évek közepe	50-es évek vége
Atommeghajtású repülőgép-anyahajók	60-as évek eleje	nincs
Több részes robbanófejek	60-as évek vége	70-es évek közepe
Neutronfegyverek	70-es évek vége, a 80-as évek eleje	nincs

Év	USA		Szovjetunió	
	Atommeghajtású tengeralattjárók és rakétaindító berendezéseik	Nukleáris töltetek	Atommeghajtású tengeralattjárók és rakétaindító berendezéseik	Nukleáris töltetek
1960	3/48	48	nincs	nincs
1967	41/656	1152	2/32	32
1970	41/656	2048	20/316	316
1975	41/656	4536	55/724	724
1981	40/648	5280	62/950	2000

A fenti táblázat adatai azt is mutatják, ki kezdte meg a raketákkal, ballisztikus rakétákkal, nukleáris fegyverekkel felszerelt atommeghajtású tengeralattjárók felhasználását.

Ezek és egyéb adatok alapján a könyv szerzői megállapították, hogy a háború utáni időszakban a Szovjetunió soha sem kezdeményezte új típusú fegyverek előállítását. Fegyveres erőinek fejlesztésekor csupán azokra a fenyegetésekre reagált, amelyek a Nyugat részéről megnyilvánultak. A Szovjetunió soha nem törekedett katonai fölényre, megelégedett olyan intézkedésekkel, melyek hazájának és szövetségeseinek garantált biztonságát szavatolták.

A könyvben a továbbiakban rámutatnak: „A szovjet katonai erő" című brosúrában az USA Hadügyminisztériuma azt állítja, hogy a Szovjetuniónak 1398 interkontinentális ballisztikus rakétaindító berendezése, 950 tengeralattjáróról kilőhető ballisztikus rakétaindító berendezése és 156 olyan nehézbombázója van, amely közel 7000 atomtöltet szállítására alkalmas. Ezek a számok önmagukban imponálóak, ám a Pentagon brosúrájának szerzői elhallgatták, hogy az USA hadászati, támadó erőinek 10 ezer atomtöltete, 1053 interkontinentális ballisztikus rakétakilövő berendezése, tengeralattjárókon rendszeresített 648 ballisztikus rakétaindító berendezése, több mint 570 nehézbombázója, valamint 65 közepes bombázója van. Az Egyesült Államok, közel a Szovjetunió területéhez ezenkívül több ezer repülőgépet állomásoztat, európai, távol-keleti és indiai-óceáni előretolt bázisú fegyverrendszerek formájában.

Azt is figyelembe kell venni, hogy a Szovjetunionak nemcsak az USA, de a Nyugat két másik atomnagyhatalma is ellenfele, és a Kína részéről megnyilvánuló atomfenyegetés a Szovjetuniót komolyabban érinti, mint az USA-t.

A Pentagon — olvashatjuk a könyvben — igyekszik megrémíteni a világ közvéleményét a szovjet haditengerészeti flotta fejlődésével, azon képességének kibővülésével, hogy feladatait a világ távoli területein is megoldja. Ez, úgymond, „kihívást jelent a Nyugat hagyományos tengeri uralmával szemben". Az amerikai elnök meg azt is kijelentette, hogy az USA a tengeren „sebezhetővé" vált.

A Nyugat számára komoly fenyegetésnek tartják, hogy a szovjet haditengerészeti flottánál az utóbbi években megjelent a Kijev és Minszk repülőgép-anyahajó és a Kirov atom-rakétacirkáló. Az USA-nak azonban nem két, hanem 20 repülőgép-anyahajója és nem egyetlen atom-rakétahordozó cirkálója van, hanem kilenc. Csupán a 60-as, 70-es években az Egyesült Államok egymás után két, egyenként 80—90 ezer tonna vízkiszorítású, fedélzetén 90 repülőgépet, közöttük három atomtöltetet szállító repülőgépet hordozó repülőgép-anyahajót épített. Most fejeződik be a negyedik amerikai atommeghajtású repülőgép-anyahajó építése, melynek költségei elérik a 4 milliárd dollárt.

Helyénvaló megemlítenünk, hogy ugyanezekben az években a Szovjetunió csupán a szovjet sarkvidék békés meghódítására épített atomjégtörőket.

Mértéktelenül és egyoldalúan ítélik meg a Szovjetunó szárazföldi csapatainak fegyverzetet is. Az USA Hadügyminisztériumának brosúrája rámutat például, hogy a Szovjetunió néhány 203 és 240 milliméteres tüzérségi rendszerét alkalmassá tette nukleáris töltetek kilövésére. Ugyanakkor a bro-

súra nem említi azokat a 203,2 milliméteres önjáró tarackokat, melyek szinten képesek atomtöltetek kilövésére, és amelyeket már több évtizede rendszeresítettek az USA, az NSZK, Nagy-Britannia, Olaszország, Belgium, Dánia és Hollandia hadseregeinél. Atomtöltetek kilövésére használhatók a 155 milliméteres tarackok is, amelyek valamennyi NATO-ország fegyverzetében megtalálhatók. Hangsúlyoznunk kell, hogy az NSZK területén jelenleg több mint 600 olyan amerikai, angol és kanadai tüzérségi rendszer van, melyek képesek nukleáris töltetek kilövésére.

„A nyugtalanságot kiváltó növekvő (szovjet) katonai erő" áltudományos tézisének igazolásául Nyugaton különböző változatokban hoznak fel eltúlzott adatokat a Szovjetunió katonai kiadásairól. A valósággal ellentétben, a közvéleményt arról igyekeznek meggyőzni, hogy a Szovjetunió katonai kiadásai állandóan nőnek. Azt a tényt, hogy a valóságban az utóbbi időben a katonai kiadások gyakorlatilag változatlanok maradtak, egyszerűen elhallgatják.

Ami az USA katonai költségvetését illeti, az évről évre nő. Így 1978—1980-ban növekedési üteme a hivatalos amerikai adatok szerint, meghaladta a 13 százalékot. 1981-ben az USA katonai költségvetése 19 százalékkal nőtt. Az elkövetkezendő években az USA és a NATO-blokk katonai kiadásainak növekedési üteme a tervek szerint még magasabb lesz. Csupán 1985-ben az USA 340 milliárd dollárt kíván katonai célokra költeni, az elkövetkezendő 5 évben pedig összesen 1,5 billió dollárt.

„A szovjet katonai erő" című brosúra szerzői nélkülözik az objektivitást a Szovjetunió védelmi iparával kapcsolatban is. Hangsúlyozzák, hogy a Szovjetuniónak 135 hadüzeme van. Ugyanakkor egyetlen szóval sem említik, hogy az Egyesült Államokban 146 állami üzem és közel 4000 nagy magánvállalat gyárt fegyvereket és haditechnikát.

Az USA katonai vezetése felrója a Szovjetuniónak, hogy „a szovjet katonai erő globális kiterjesztésére törekszik". A Pentagon azonban e kérdésben is ellentmondásba kerül, nemcsak a reális valósággal, de még önmagával is. Kénytelenek elismerni azt a tényt, hogy csupán a kelet-európai szövetséges államok és néhány szomszédos ország — Mongolia és Afganisztán — területén találhatók szovjet csapatkontingensek, egyébként szigoruan szerződéses alapon. Ugyanakkor az USA fegyveres erőinek katonai és magasabb fegyverzetszintű egységei a világ tucatnyi országában megtalálhatók, több mint 1500 katonai objektumuk és bázisuk van, melyek főként a Szovjetunió határai közelében helyezkednek el.

Az amerikai repülőgép-anyahajók, fedélzetükön atomfegyverekkel, az atomrakétával felszerelt tengeralattjárók és amerikai hadihajók szakadatlanul cirkálnak Európa körül, a távolkeleti partoknál és az Indiai-óceánon. Több mint 200 ezer főnyi gyorshadtest áll állandó készenlétben, hogy akár az Egyesült Államok határaitól több ezer kilométerre bevessék.

Ugyanilyen egyoldalú és tendenciózus a Szovjetuniónak a fejlődő országokba irányuló fegyverszállításáról szóló fejtegetés is. A Szovjetuniót úgy tüntetik fel, mint a legnagyobb haditechnikai és fegyverexportőrt, ugyanakkor pedig az USA a világ fegyverkereskedelmének 45 százalékát tartja kezében. Ha figyelembe vesszük, hogy a fegyverkereskedelem több mint 20 százalékát a többi NATO-ország bonyolítja, világossá válik, hogy honnan ered a legnagyobb fegyverfolyam. Közismert, hogy amerikai fegyvereket szállítanak a reakciós diktatúrák fenntartására, a forradalmi és nemzetifelszabadító mozgalmak elfojtására, annak érdekében, hogy a fegyvereket megvásárló országokban fokozódjon az USA katonai jelenléte.

Nem kaphatunk helyes képet arról, honnan fenyegetik valójában a békét anélkül, hogy konkrétan meg ne vizsgálnánk a fegyveres erőket, a hadiipar méreteit, az amerikai katonai stratégia lényegét, valamint az Egyesült Államok külpolitikai irányvonalát.

E kérdéseket tárgyalja részletesen „Az USA katonai gépezete" című II. fejezet, mely a könyv legterjedelmesebb része.

Az USA katonai gépezete

Az Amerikai Egyesült Államok globális, agressziós elképzelései megvalósításához a kapitalista államok legnagyobb létszámú és technikailag legjobban ellátott fegyveres erőit tartja fenn. Létszámát és a fegyverek mennyiségét tekintve, az USA fegyveres erői felülmúlják Anglia, Franciaország, az NSZK és Olaszország együttes erőit. Az USA fegyveres erőinek létszáma közel 3 millió katona és 1 millió polgári alkalmazott.

Az amerikai fegyveres erők adminisztrációs szervezete, csakúgy, mint számos más államban, három haderőnemet foglal magában: a szárazföldi csapatokat (hadsereg), a légierőket és a haditengerészeti erőket. A haderőnemek reguláris csapatokra és szervezett tartalékokra oszlanak.

Az USA fegyveres erőinek, az adminisztratív szervezet mellett, a többi államoktól eltérően olyan operatív szervezete is van, amelynek keretén belül valamennyi erőt és eszközt öt egyesített és három különleges parancsnokság alá rendeltek. E parancsnokságokat már a békeidőkben megteremtették a fegyveres erők meghatározott csoportosításai háborús vezetésének előkészítése céljából és azért, hogy időben kidolgozzák a hadszíntereken majdan végrehajtandó hadászati, hadműveleti terveket.

Az USA katonai doktrinájának megfelelően, a tengerentúli agresszív háború előkészítése és lefolytatása érdekében az öt egyesített parancsnokságból négy már békeidőben is működött az USA határain túl: az európai zónában, az Atlanti- és a Csendes-óceán zónájában, Közép- és Dél-Amerikában. A két legnagyobb létszámú haderő-csoportosítást közvetlenül a Szovjetunió nyugati és keleti határánál helyezték el.

Valamennyi csoportosítás állományában hadászati nukleáris eszközök s különböző hadszíntéri nukleáris fegyverek vannak, e csoportokat ellátták a legkorszerűbb fegyverekkel, és a szárazföldi csapatok, a légierő és a haditengerészet operatív egységei és magasabb fegyverzetszintű egységei hadiállapotnak megfelelően, feltöltött állományban vannak.

Célját és a megoldandó feladatok jellegét tekintve az USA fegyveres erőit hadászati (stratégiai) erőkre, általános rendeltetésű erőkre, a csapatok hadászati átdobásának erőire és eszközeire, valamint tartalékokra osztják.

Az USA katonai és nukleáris ütőerejének alapját a hadászati támadó erők adják. Ezekhez interkontinentális ballisztikus rakéták stratégiai bombázók és atomrakétát hordozó tengeralattjárók tartoznak. Ez az úgynevezett „hadászati triász".

Az USA hadászati támadó erői katonai egységeinek 2112 nukleáris fegyvert célba juttató eszközük van, ezen belül 1053 interkontinentális ballisztikus rakétakilövő berendezés, 411 bombázógép, további 648 ballisztikus rakétaindító berendezés található a 40 raketahordozó atom-tengeralattjárón. Ezek az eszközök egyetlen kilövéssel közel 10 ezer, 50 kilotonnától 10 megatonnáig terjedő erejű nukleáris lövedéket képesek útnak indítani. A tartalékban levő nehézbombázók számának figyelembevételével, az Egyesült Államoknak 2338 nukleáris fegyver szállítására alkalmas eszköze van. Ezen belül 2273 interkontinentális nukleáris hordozó eszköze, valamint 65 olyan közép-hatótávolságú bombázógépe, amelyet külön az európai kontinensen folytatandó harci tevékenység során kívánnak felhasználni.

Az USA egyetlen kilövéssel 2153 atomrobbanófejet tud célba juttatni, egyenként 170 kilotonnától 10 megatonnáig terjedő rombolóerővel. Az USA katonai-politikai vezetése ezeket az erőket egy esetleges megelőző atomcsapás eszközeként tartja számon.

A tengeri állomásoztatású hadászati rakétaerők 40 rakétahordozó atom-tengeralattjáróval rendelkeznek, melyek fedélzetén 216 Trident—1 típusú, 304 Poseidon C—3 típusú, 128 Polaris A—3 típusú rakéta található, és amelyeken az összes meglevő nukleáris töltetek több mint 50 százaléka nyert elhelyezést. Az atom-tengeralattjárók több mint fele állandóan őrjáratokat végez azokon a területeken, amelyekről — különböző irányból — atomcsapást lehet mérni a Szovjetunió területére, az ott nagy mélységben található objektumokra is.

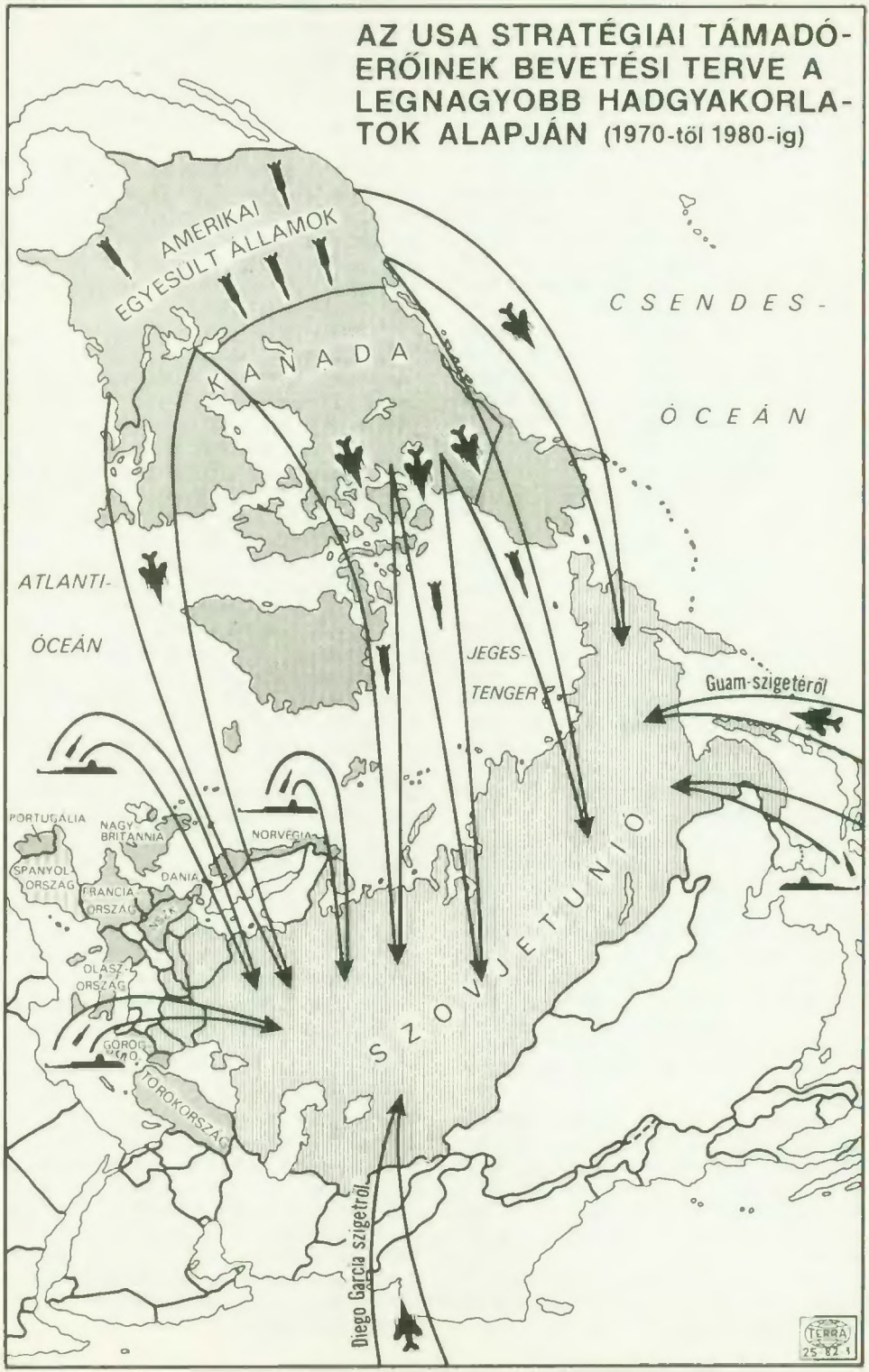
AZ USA STRATÉGIAI TÁMADÓ-ERŐINEK BEVETÉSI TERVE A LEGNAGYOBB HADGYAKORLATOK ALAPJÁN (1970-től 1980-ig)
AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK
KANADA
CSENDES-ÓCEÁN
ATLANTI-ÓCEÁN
JEGES-TENGER
Guam-szigetéről
PORTUGÁLIA
NAGY BRITANNIA
NORVÉGIA
SPANYOL ORSZÁG
DÁNIA
FRANCIA ORSZÁG
OLASZ ORSZÁG
GÖRÖG ORSZÁG
TÖRÖKORSZÁG
SZOVJETUNIÓ
Diego Garcia szigetről
TERRA
25 82 1

A hadászati bombázó légierő fegyverzetében 346 darab B—52-es típusú nehézbombázó és 65 FB—111-es közepes bombázó található. A hadászati légierőket az USA kontinentális részén, részben pedig a Csendes-óceán térségében Guam szigetén telepítették.

Alapvető rendeltetésén, a nukleáris csapás mérésén kívül az amerikai vezetés más feladatokat is szán a hadászati légierőknek. Békeidőben ezt tartja az erődemonstráció egyik legfontosabb eszközének. E célból a B—52-es nehézbombázók, gyakran fedélzetükön atomfegyverekkel, rendszeresen hajtanak végre repüléseket az USA érdekei szempontjából életfontosságúnak minősített területeken, így a Közel- és Közép-Keleten, Nyugat-Európában, Ausztráliában és más térségekben.

Az USA hadászati védelmi erőihez a szárazföldi csapatok, a légierő és a haditengerészet azon egységei és eszközei tartoznak, melyek a légi-űrvédelmi parancsnokság operatív alárendeltségében vannak. Ezek az erők kiegészítik a hadászati támadóerő potenciált, folyamatosan biztosítják az USA katonapolitikai vezetése számára a légi- és világűr-helyzettel kapcsolatos globális adatokat, amelyeket az esetleges hadászati atomcsapások megszervezésekor kívánnak felhasználni.

Az általános rendeltetésű haderőkhöz tartoznak a szárazföldi csapatok, a harcászati (taktikai) légierő és a haditengerészeti egységek, a rakétahordozók (nem számítva ide az atom-tengeralattjárókat). Ezek az egységek legfontosabb alkotóelemei az USA tengerentúli területeken állomásozó fegyveres erőinek, és az a feladatuk, hogy már békeidőben biztosítsák az Egyesült Államok globális, politikai céljainak megvalósítását. Az általános rendeltetésű erők hivatottak önállóan vagy az USA szövetségeseinek csapataival együtt harci feladatokat végrehajtani a szárazföldi és óceáni hadszíntereken, megerősíteni a fegyveres erőket a tengerentúli területeken, demonstrálni a katonai erőt, valamint válsághelyzetekben ezek feladata fegyveres támogatást nyújtani a reakciós rendszereknek és megfékezni a nemzeti felszabadító mozgalmakat.

A szárazföldi csapatoknak 200 hadműveleti, harcászati rakétakilövője, 11 400 páncélosa, 12 000 ütege és aknavetője van, ezenbelül 155 milliméteres és 203,2 milliméteres atomtarackuk, 16 600 páncélelhárító rakétakilövője, több mint 500 légvédelmi berendezése, közel 8600 csapatrepülője és helikoptere van. Az általános rendeltetésű légierőknél több mint 8700 különböző típusú repülőgép található.

Az USA haditengerészetének, a tartalékok figyelembevételével, 848 hadihajója van, ezek között 79 sokoldalúan felhasználható atom-tengeralattjáró, 20 repülőgép-anyahajó (közülük 3 atommeghajtású repülőgép-anyahajó) és 287 más hadihajó, valamint több mint 5000 repülőgép és helikopter, melyeknek több mint a fele harci gép.

Az „előretolt bázisok" hivatalosan elfogadott hadászati koncepciója követelményeinek megfelelően, az általános rendeltetésű erők regionális csoportosításait már békeidőben megszervezték. Ezek az erők az Amerikai Egyesült Államok határain kívül helyezkednek el.

Az USA külföldön található, általános rendeltetésű haderőinek legnagyobb komplexuma Európában található. Ennek személyi állománya 336 200 fő, a legkorszerűbb támadófegyverekkel és harci technikával van ellátva, nagy tűzerőt képvisel. Ezek a haderők, az NSZK csapataival együtt, a NATO egyesített fegyveres erői és a Szovjetunió és a Varsói Szerződés más országai ellen a fő csapásmérő erőt képviselik.

Nyugat-Európa területén található az USA reguláris szárazföldi csapatai személyi állományának közel 30 százaléka, 3000 páncélos, 2500 tábori tüzérségi löveg és aknavető, több mint 5000 páncélelhárító rakétakilövő és 1000-nél több helikopter.

Az USA légierői Európában 850 repülőgéppel, ezek közül 660 harci géppel rendelkeznek; ezek kétharmada alkalmas atomfegyver célba juttatására. Több mint 400 F—111-es és F—4-es vadászbombázó alkotja a közép-hatósugarú légierőket. Ezek atomcsapásokat tudnak mérni valamennyi európai szocialista ország területére és a Szovjetunió nyugati területeire.

A Pentagon jelentős mértékben erő

AMERIKAI KÖZÉPHATÓTÁVOLS

Az európai hadszínteren az USA 723 közephatótávolságú (1000 km felett) atomfegyver hordozó repülőgéppel rendelkezik. Ezen túlmenően 263 repülőgép áll rendelkezésre a nyugat-európai NATO tagállamok állományából. Az 1979. decemberi NATO határozat alapján az USA 1983-tól néhány nyugat-európai ország területén 108 Pershing 2" típusú ballisztikus rakétát és 464 kétezerötszáz km hatótávolságú szárnyasraketát tervez telepíteni.
Az USA 7000-nél több atomfegyvert helyezett el a több mint 150 nyugat-európai fegyverraktárban.

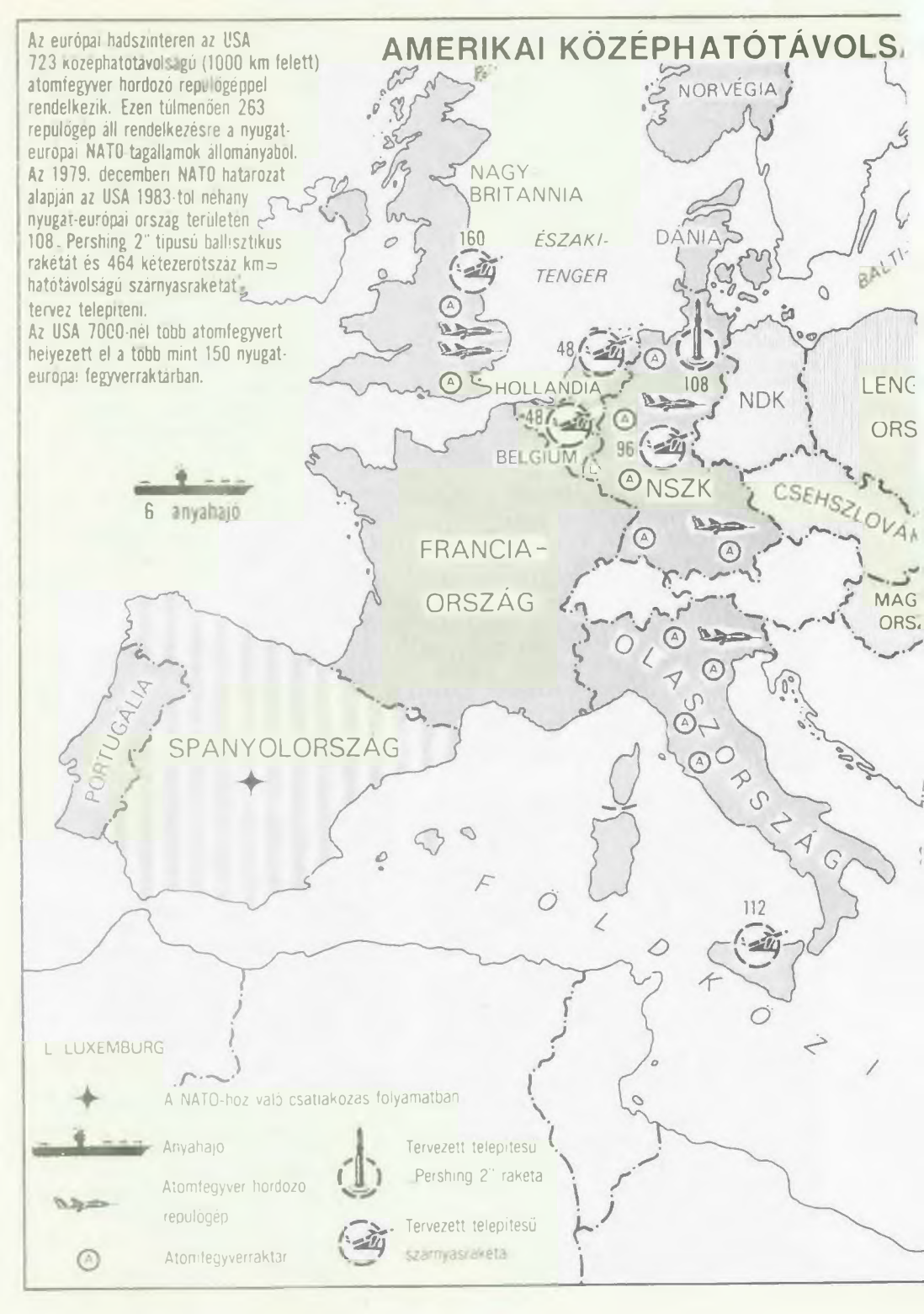

Ú ATOMFEGYVEREK EURÓPÁBAN
TERRA
Az Európában állomásozó amerikai középhatótávolságú atomfegyverek hatótávolsága
Az 1983-tól kezdődően telepítésre tervezett amerikai középhatótávolságú atomrakéták hatótávolsága
SZOVJETUNIÓ
EL-
ÁG
KASZPI-TENGER
ROMÁNIA
FEKETE-TENGER
BULGÁRIA
TÖRÖKORSZÁG
GÖRÖG-
ORSZÁG
TENGER

siteni kívánja az európai zónában található amerikai fegyveres erőket, oly módon, hogy szárazföldi egységeket és eszközöket, valamint harcászati légierőt dob át ide az USA kontinentális részéről. E hadseregcsoport gyors harcbavetésének érdekében Európában négy szárazföldi hadosztály felszereléséhez elegendő nehézfegyverzetet tárolnak.

A NATO-blokk kompentenciájának területén, mindenekelőtt az európai zónában állomásoztatja az USA — a Földközi-tengeren és az Atlanti-óceánon — a Hatodik és a Második operatív flottát, amelyhez 180 hadihajó, közöttük hét sokoldalúan felhasználható repülőgép-anyahajó, mintegy 50 atom-tengeralattjáró, több mint 800 harci repülőgép, közéjük legalább 240 atomfegyver-hordozó harci gép tartozik, melyek mind képesek elérni a Szovjetunió területét.

Az általános rendeltetésű erők számára Európában több mint 7000 atomrobbanófejet tárolnak. Ezenkívül az USA európai fegyveres erői főparancsnokának rendelkezésére áll több száz atomrobbanófejjel ellátott Poseidon C—3-as hadászati rakéta is.

Az általános rendeltetésű erők második jelentősebb csoportját a Csendes-óceán térségében állomásoztatják. Ehhez 465 000 fő személyi állomány, 140 hadihajó és több mint 1100 harci gép tartozik.

E haderő-csoportosítás jelentős része a Csendes-óceán nyugati részében, többek között Dél-Koreában és Japánban, vagyis a szovjet Távol-Kelet közvetlen közelében található. Külön szerepet szánnak a haditengerészetnek, mindenekelőtt a Hetedik operatív flotta jelentősebb egységeinek. A Csendes-óceán nyugati részén található flottacsoportosítás megerősítését a Harmadik operatív flotta erőivel és eszközeivel kívánják megoldani.

Komoly amerikai haditengerészeti erők találhatók az Indiai-óceánon. Ezek alapvető erejét a Hatodik és a Hetedik operatív flottához tartozó repülőgép-anyahajók (mintegy 20 hadihajó) képezik. Ezeken 180 harci repülő található, közöttük 80 nukleáris fegyverek hordozására alkalmas. E csoportosítás megerősítését főképp a Közel- és a Közép-Kelet térségében bevethető intervenciós gyorshadtest erőivel tervezik. Annak érdekében, hogy e fegyvereserő-csoportosítások harckészültségüket minél gyorsabban elérjék, az Indiai-óceán zónájában folyó tevékenység esetén Diego Garcia szigetén állandóan hét ellátó-raktárhajó állomásozik nehézfegyverekkel és a tengerészgyalogság expedíciós dandárjainak ellátásához szükséges készletekkel.

Az USA Közép- és Dél-Amerika térségében csoportosított fegyveres erőit azért hozták létre, hogy ellenőrzés alatt tartsák a Panama-csatornát, biztosítsák az amerikai katonai jelenlétet, és megfelelő harci tevékenységet folytathassanak e térségben is a nemzeti felszabadító mozgalmakkal szemben.

Az USA kontinentális részén állomásozó általános rendeltetésű erők hadászati tartalékot képeznek, és fő feladatuk a külföldön, mindenekelőtt Európában állomásozó amerikai csapatok erősítése. Ez erők és eszközök a készenléti egységek parancsnokságának vannak alárendelve, s ezek elsőrendű feladata, hogy adott esetben megszervezzék az erők gyors átdobását a tengerentúli hadszínterekre.

A NATO illetékességi zónáján kívül, mindenekelőtt a Közel- és Közép-Keleten tervezett esetleges amerikai katonai beavatkozás érdekében megteremtették a „gyorshadtesteket", melyek létszáma 200 ezer fő hivatásos katona és 100 ezer tartalékos. A gyorshadtest állományába csupán a reguláris csapatokból és a flotta erőiből négy hadosztályt, néhány önálló dandárt, különleges rendeltetésű egységeket, a harcászati légierő öt repülőosztagát (ez mintegy 350 harci repülőt jelent), 28 stratégiai bombázót, légi harcálláspontokat, üzemanyagtöltő gépeket, a légierő állományából felderítő gépeket és AWACS-rendszerhez tartozó gépeket, a haditengerészeti erőktől két-három repülőgép-hordozó csapásmérő csoportot, három expedíciós tengerész dandárt és egy repülőosztagot osztanak be.

Annak érdekében, hogy biztosítsák „a vezető szerepet bolygónkon", amelyet az USA hadügyminisztere, Weinberger nyíltan követel, különös figyelmet fordítanak arra, hogy fejlesszék a harci erők és eszközök szállítási lehetőségeit, az amerikai kontinens-

ről a Föld bármely más olyan térségébe, amelyet Amerika „életfontosságú érdekszférájának" minősít.

Ezek az erők és eszközök a légierők katonai légiszállítási parancsnokságához és a haditengerészet tengeri szállítási parancsnokságához tartoznak.

A légiszállítási parancsnokság repülőgépeinek és helikoptereinek száma közel 1000 darab, ezen belül 600 nehéz és közepes katonai szállító repülőgépük van. A csapatok légi átdobására felhasználhatnak több, mint 400 repülőgépet a polgári légitársaságok állományából is, beleértve 340 legújabb típusú utas- és teherszállító gépet, valamint a légierők tartalékállományába helyezett 350 katonai szállítógépet is.

Az amerikai fegyveres erők egész világot behálózó erőcsoportosításainak irányítására, az USA-ban békeidőben is működik egy globális irányítói rendszer, mely 130 felső szintű állami és katonai szervet foglal magában.

Az USA külföldi katonai objektumai hatalmas légi- és haditengerészeti bázisok, a szárazföldi csapatok és tengerészgyalogság helyőrségei, hadműveleti, harcászati és légvédelmi rakétakilövő állások, atomfegyver-, lőszer- és hagyományos fegyver-raktárak, a légtér és a világűr megfigyelésére alkalmas elektronikus központok, tengeralattjáró-felderítő hidroakusztikus part menti állomások, rádió adó-vevő és rádiófelderítő központok és különböző más rendeltetésű objektumok.

Jelenleg az USA-nak több mint 1500 katonai támaszpontja és objektuma van 32 állam területén. Ezeken több mint félmillió amerikai katona tartózkodik.

Az amerikai támaszpontok döntő többsége a Szovjetunió és a szocialista közösség más országai határainak közvetlen közelében, elsősorban Nyugat-Európában található. Csupán az NSZK-ban, melynek területét a Pentagon ugródeszkának tekinti a Varsói Szerződés országai elleni akciókhoz, közel 200 jelentős katonai objektum található. Hatvan amerikai katonai objektum, közöttük 7 nagy katonai bázis helyezkedik el a Szovjetunióval határos Törökország területén. Törökországnak a Pentagon a hídfőállás szerepét szánja a Szovjetunió Kaukázuson túli területei és a Balkán félszigeten fekvő szocialista országok elleni harci cselekmények folytatása esetére, valamint átrakodó-bázisként kívánja használni, a gyorshadtest Közel-Keletre történő átdobásakor.

Az Európában elhelyezendő új fegyverrendszerek (szárnyasrakéták, Pershing—2-es ballisztikus rakéták stb.), valamint a szárazföldi csapatok, a tengerészgyalogság és a légierő Amerikából érkező újabb nagyobb csapatkontingensei fogadásának megkönnyítése érdekében jelentős anyagi eszközöket használnak fel, mind az USA, mind a NATO egyesített infrastruktúra-programja alapján, új katonai támaszpontok építésére.

A könyv szerzői a továbbiakban részletesen vizsgálják, hogyan folyt az USA-ban a háború utáni időben a hadászati ütőerő növelése, mindenekelőtt a hadászati támadó erőke, hogyan történt az általános rendeltetésű erők gyorsított fejlesztése, főképp a hadszintéri (taktikai) nukleáris eszközöké, milyen célratörően, a nemzetközi szerződéseket és egyezményeket megszegve folyt az új tömegpusztító és a természetre káros hadieszközök kidolgozása és felhalmozása.

1981. október elején Reagan elnök bejelentette a 80-as évekre szóló „stratégiai programját", amely a hadászati (stratégiai) nukleáris ütőerő további növelését célozta.

Erre 1982 és 1987 között a Fehér Ház 222 milliárd dollárt kíván fordítani.

Reagan „stratégiai programjában" különleges szerepet kaptak az MX típusú interkontinentális ballisztikus rakéták telepítésével kapcsolatos tervek. Ezeket a megvalósítás utolsó szakaszában levő interkontinentális ballisztikus rakétákat első csapást mérő eszköznek szánják. Minden egyes rakétát 10 darab, egyenként 600 kilotonnás robbanófejjel látnak el.

A Reagan-adminisztráció megerősítette, hogy végrehajtja az Ohio-típusú atommeghajtású nukleárisrakéta-hordozó tengeralattjárók építési terveit. Ezeket a tengeralattjárókat 1989-től új, a jelenlegi Trident—1-es rakétáknál nagyobb erejű és hatékonyabb Trident 2-es rakétákkal szerelik fel. Ezek a rakéták gyakorlatilag ugyanolyan lehetőségekkel rendelkeznek majd, mint

az MX interkontinentális ballisztikus rakéta, vagyis szintén az első csapást mérő fegyverek közé tartoznak.

Reagan „mindent átfogó" programja előirányozza, hogy az ALCM—B légi indítású szárnyasrakétákkal ne csak a 172 darab B—52-es nehézbombázót lássák el, mint az korábban tervezték, hanem a B—52 N típusú bombázókat is. (A szárazföldi légierőknél 96 ilyen gép van). Magasabb szinten születtek újjá a B—1-es bombázók gyártásának korábban elutasított tervei. 1986-tól kerül a stratégiai légierő állományába az új B—1. B elnevezésű szárnyasrakéta-hordozó repülőgép. 1988-ig a tervek szerint a B—52-es bombázó kiegészítésként 100 db ilyen gépet állítanak rendszerbe, mindegyik fedélzetén 30 szárnyasrakétával.

Ezzel egyidőben megkezdődik egy elvileg új vadaszbombázó kidolgozása, melyet a Pentagon számításai szerint a korszerű légvédelmi eszközök nem képesek felfedezni, ezért azt váratlan atomcsapás mérésére használhatják fel.

A légi indítású szárnyasrakéták, az új hadaszati bombázók, az MX interkontinentális ballisztikus rakéták, a Trident-rendszerhez tartozó tengeralattjárók és atommeghajtású tengeralattjárók fejlesztési programjának eredményeképpen a Pentagon csupán ebben az évtizedben mintegy másfélszeresére kívánja növelni hadászati támadó erőinek kapacitását.

1960-tól az Európában állomásozó amerikai fegyveres erők célba juttató eszközei és nukleáris lövedékei jelentős minőségi változáson mentek át: megnövekedett hatótávolságuk, találati pontosságuk és romboló hatásuk. Jelentős mértékben korszerűsítették az Európában állomásozó amerikai csapatok nukleáris tűzerejét. Jelenleg minden 155 milliméteres és 203,2 milliméteres löveg képes atomlövedék kilövésére.

A tervek szerint 1983-ban megkezdik a közép-hatótávolságú amerikai nukleáris fegyverek nyugat-európai telepítését (108 Pershing típusú rakétakilövő és 464 földi indítású szárnyasrakéta). Ezeket az eszközöket Angliában (160 szárnyasrakéta), az NSZK-ban (108 Pershing—2-es indítóberendezés és 96 szárnyasrakéta), Olaszországban (112 szárnyasrakéta), Belgiumban és Hollandiában (48—48 szárnyasrakéta) telepítenék.

Reagan elnök döntésének megfelelően 1981-ben megkezdődött a neutronfegyver tömeges előállítása. A Lance-típusu rakéták és a 203,2 milliméteres tarackok számára létrehozott neutrontolteteket az Egyesült Államok határain kivül elsősorban Európában kívánják alkalmazni. E fegyvereknek az európai kontinensen, vagy a világ bármely más térségében történő elhelyezése jelentősen alacsonyabbra csökkenti az úgynevezett atomküszöböt, növeli egy atomháború kirobbanásának veszélyét. Ezenkívül a neutronfegyver támadó és nem védelmi fegyver (pedig ez utóbbiról igyekszik meggyőzni a Pentagon az embereket), mivel elsősorban a fedezékben levő, élő erők megsemmisítését célozza, és nem okoz az érintett területen maradandó sugarfertőzést, így közvetlenül alkalmazása után lehetővé teszi a támadó hadműveletek megkezdését. Az USA tervei és gyakorlati intézkedései az általános rendeltetésű nukleáris potenciál növelésére — mindenekelőtt a nyugat-európai közép-hatótávolságú eszközök telepítésére — azt a célt szolgálják, hogy az USA saját javára változtassa meg a kialakult erőviszonyokat, anyagi bázist teremtsen egy európai „korlátozott" atomháború folytatásához, és ezzel elháríthassa egy, az USA területére mért atomcsapás fenyegetését.

A szárazföldi csapatok fejlesztése, kiképzése és műszaki ellátása olyan irányban folyik, hogy felkészítsék őket az Egyesült Államok határain kívüli harci cselekmények végrehajtására. A csapatokat kiképzik és felszerelik egy atom- és vegyi fegyver felhasználásával megvívandó támadó hadművelet folytatására.

Az amerikai hadvezetés komplex szervezeti-műszaki intézkedéseket hoz a harcászati légierő harckészültségének és bevethetőségének fokozására, hogy 1986-ra biztosítsa: az USA-ból Európába, adott esetben, tíz nap alatt mintegy 80 harcászati vadászrepülőszázadot (közel 1900 repülőgép) dobhassanak át.

A jelenlegi évtizedben az elfogadott programnak megfelelően, a reguláris haditengerészeti erőket 600 egységre kívánják növelni. (A tartalékban levő

AZ USA HADIIPARÁNAK TERÜLETI MEGOSZLÁSA

jelentős számú hadihajó ebben nem szerepel.) Az USA katonai-politikai vezetése a fegyveres erők nukleáris fegyverrel történő tömeges ellátásán kívül nagy figyelmet fordít más — az emberek és a természet megsemmisítését célzó — tömegpusztító eszközök megteremtésére, tökéletesítésére, telepítésére és felhalmozására.

A Reagan-adminisztráció hatalomra kerülése után fokozódott az USA fegyveres erőinek közvetlen felkészítése olyan harci cselekményekre, melyeket vegyi és biológiai fegyverek alkalmazásával vívnak. Vegyi fegyverek találhatók mind az USA, mind más országok területén; csupán az NSZK-ban több mint 2000 tonna mérgező hadianyagot tárolnak.

A könyv szerzői részletesen foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogyan jelentkezik a katonai fölény elérésére irányuló törekvés az USA katonai felkészülése pénzügyi alapjainak szakadatlan növekedésében.

Az elmúlt 20 évben (1960—1980 között) az USA katonai kiadásai a „nemzetvédelmi" program keretében háromszorosára emelkedtek, 45 milliárd dollárról 135 milliárd dollárra. A 80-as évekre a katonai kiadások még nagyobb mértékű növekedését irányozták elő. Csupán 1981—85 között a katonai célokra fordított kiadások több mint kétszeresükre növekszenek, és az időszak végére elérik az évi 303,9 milliárd dollárt. A katonai kiadások növekedésének átlagos évi üteme az évtized első felében magasabb lesz, mint az USA délkelet-ázsiai agressziója idején volt. A „nemzetvédelmi program" alapján az 1986-os pénzügyi évben a kiadásokat 342,7 milliárd dollárra tervezik.

A könyv adatokat közöl az amerikai fegyverek és haditechnika külföldi országokba irányuló exportjáról, valamint az amerikai militarizmus ipari termelőbázisáról. Ezek az adatok azt mutatják, hogy az USA a világ legnagyobb fegyverzet- és haditechnikai szállítója, hogy az amerikai hadiipari komplexumnak döntő szerepe van a katonapolitikai és hadigazdasági intézkedések tervezésében, a katonai stratégia és koncepciók, a fegyveres erők fejlesztésének programja és az új fegyverrendszerek megteremtésének kidolgozásában.

Az USA 1970-ben 4,33 milliárd dollár értékben 131 országba szállított fegyverzetet és haditechnikát, 1980-ban 17,4 milliárd dollár értékben 126 országba. 1971 és 1980 között összesen 123,4 milliárd dollár értékben exportált hadianyagot és felszerelést. A Pentagon megrendeléseit 25 ezer fő- és több mint 55 ezer alvállalkozó elégíti ki. Az alapvető fegyverrendszereket és harcitechnikát 146 állami üzem és közel 4000 nagy- és közepes magántőkés vállalat állítja elő.

Az USA fegyveres erőinek ellátása és más országokba történő fegyverszállítások biztosítása érdekében az amerikai hadiipar jelenleg több száz típusú fegyvert állít elő, közöttük 47 alapvető fegyverfajtát. 310 milliárd dollár értékben (1974-ben 40 alapvető fegyverfajtát állítottak elő. 150 milliárd dollár értékben.)

Ugyanakkor a Reagan-adminisztráció úgy döntött, hogy felülvizsgálja: milyen gyorsan lehet átállítani háborús termelésre a katonai-ipari bázist. A cél az, hogy ily módon bővítsék a hadiipar lehetőségeit, hogy az képes legyen biztosítani a tömeges fegyvergyártást, szükség esetén az ország bruttó nemzeti jövedelme felének megfelelő értékben.

A könyv elemzi az USA jelenlegi katonai stratégiáját, mely nyíltan agresszív jellegű. Figyelmeztet, hogy az Egyesült Államok eltökélten fel akarja használni katonai erejét annak érdekében, hogy diktáljon a világnak, hogy „megvédje az USA életfontosságú érdekeit" a világ legkülönbözőbb térségeiben.

Kelet és Nyugat katonai erőviszonyai

Először is hangsúlyoznunk kell azt a kétségbevonhatatlan tényt, hogy mind a világban, mind Európában, ahol a legnagyobb fegyveres erőcsoportosítások állnak egymással szemben, megközelítő katonai egyensúly alakult ki és áll fenn jelenleg is, mind a Szovjetunió és az USA, mind a Varsói Szerződés országai és a NATO tagországai között. Ezt a tényt számos alkalommal hangsúlyozták a szovjet veze-

tők — e szavakkal kezdődik a könyv harmadik része. A szerzők részletesen elemzik a Szovjetunió és az USA hadászati atomeszközeinek, az európai közép-hatótávolságú nukleáris eszközöknek, a NATO és a Varsói Szerződés általános rendeltetésű fegyveres erőinek arányait.

A Szovjetunió két alapelvből indul ki: a védelem szempontjából a megközelítő fegyverzeti egyensúly, paritás — elegendő biztosíték. Továbbá: a jelenlegi feltételek közt az egyenlőség, a paritás elvének betartása a kölcsönös biztonság garanciáját is jelenti, s ez járul hozzá a béke fenntartásához Földünkön. Mint fentebb már kifejtették a könyv szerzői, s különben is köztudott: az Egyesült Államok ezzel szemben mindenáron erőfölényre törekszik. Mindez felveti a kérdést: hogyan is állnak a katonai erőviszonyok a két fél között?

A nukleáris fegyverek tekintetében a 70-es évek közepén jött létre megközelítő egyensuly. A SALT—II kidolgozásakor mindkét fél szakértői tényként fogadták el, hogy a stratégiai fegyverek számát és minőségét tekintve egy kb. 2500 : 2300-as arány áll fenn hordozóeszközökben. A megállapodás szerint 1981. januar 1-től maximum 2400 : 2250 lehetett ez az arány, amiért is a Szovjetuniónak kb. 250, az USA-nak mintegy 30 hordozóeszközt le kellett szerelnie. A SALT—II szerződést 1979 nyarán hozták nyilvánosságra. Elképzelhető-e, hogy további két év alatt, az abban foglaltakkal szemben, valamiféle szovjet erőfölény alakulhatott ki ezen a téren? Nem. 1981. június 5-i nyilatkozatában még Haig külügyminiszter is elismerte hogy a stratégiai fegyverek tekintetében fennáll a megközelítő paritás. Weinberger hadügyminiszter ugyan tagadta ezt, de nem is ez volt már a lényeges az amerikaiaknak. Nyiltan megmondták — pl. 1981. aug. 18-i nyilatkozatában E. Meese, elnöki tanácsadó —, hogy a 80-as évek amerikai nukleáris programjának célja: 10 év alatt visszaszerezni az USA hadászati fölényét a Szovjetunióval szemben. Ez értelmetlen és veszélyes vállalkozás, amely új fegyverfajták bevezetésével jár, s a kölcsönös ellenőrzést nehezíti, vagy lehetetlenné teszi: kiszámithatatlanok a következményei.

Ami az európai közép-hatótávolságú fegyvereket illeti, most azt hirdetik, hogy egy szinte fegyvertelen Nyugat-Európa áll szemben a szovjet fegyverek „masszív koncentrációjával". Valójában a közép-hatósugarú nukleáris fegyverek száma mindkét oldalon, már évek óta, egyformán kb. 1000 darab. (Az 1000 km-nél nagyobb hatótávolságú eszközöket számolva mindkét oldalon, amelyekkel NATO-területről elérhető a Szovjetunió területe, a Szovjetunió területéről pedig Nyugat-Európa, de nem számítva ide az amerikai stratégiai nukleáris eszközöket.) A NATO több mint 700 amerikai, 119 angol és 144 ilyen típusú francia nukleáris eszközzel rendelkezik, az összlétszám 986. A hasonló szovjet fegyverek száma az európai hadszintéren 975.

Különösen gyakran emlegetik Nyugaton az SS—20-as szovjet rakétákat. A könyv erről a következőket írja: „Miután a Szovjetunió megkezdte kiöregedett SS—4 és SS—5 közép-hatótávolságú rakétáinak felcserélését a tökéletesebb SS—20-asokkal az egyensúlyhelyzet nem változott. Ha egy új rakétát hadrendbe állított, egy, vagy két elavultat, kilövőállomásával együtt eltávolított. Igaz, hogy a régiekkel szemben az új, SS—20 három robbanófejjel látható el. De ezek együttes rombolóereje is kisebb, mint a régi rakétáké volt. Beállításukkal s a kiöregedett rakéták leszerelésével a szovjet hordozóeszközök összmennyisége csökkent, s a szovjet közép-hatósugarú nukleáris együttes erőpotenciálja is gyengült."

Míg a szovjet rakéták félelmetes voltáról festenek rémképeket a nyugati közvéleménynek, a nyugati propagandisták hallgatnak az amerikaiak ún. „előretolt nukleáris fegyverrendszereiről", s egy szót sem szólnak az angol és francia rakétákról és atomtengeralattjárókról. Csak a szárazföldi bázisú rakétákkal számolnak, s ezeket kiragadják az egész nyugat-európai telepítésű rakétarendszerből, pedig nem szárazföldiekkel ugyanúgy s ugyanolyan messze lehet lőni... Ez állítólagos „egyenlőtlenségre" hivatkozva követelik aztán — a tenyleges „pótfegyverkezést".

A könyv szerzői ezután leírják, hogyan modernizálják a NATO-országok

AZ USA H

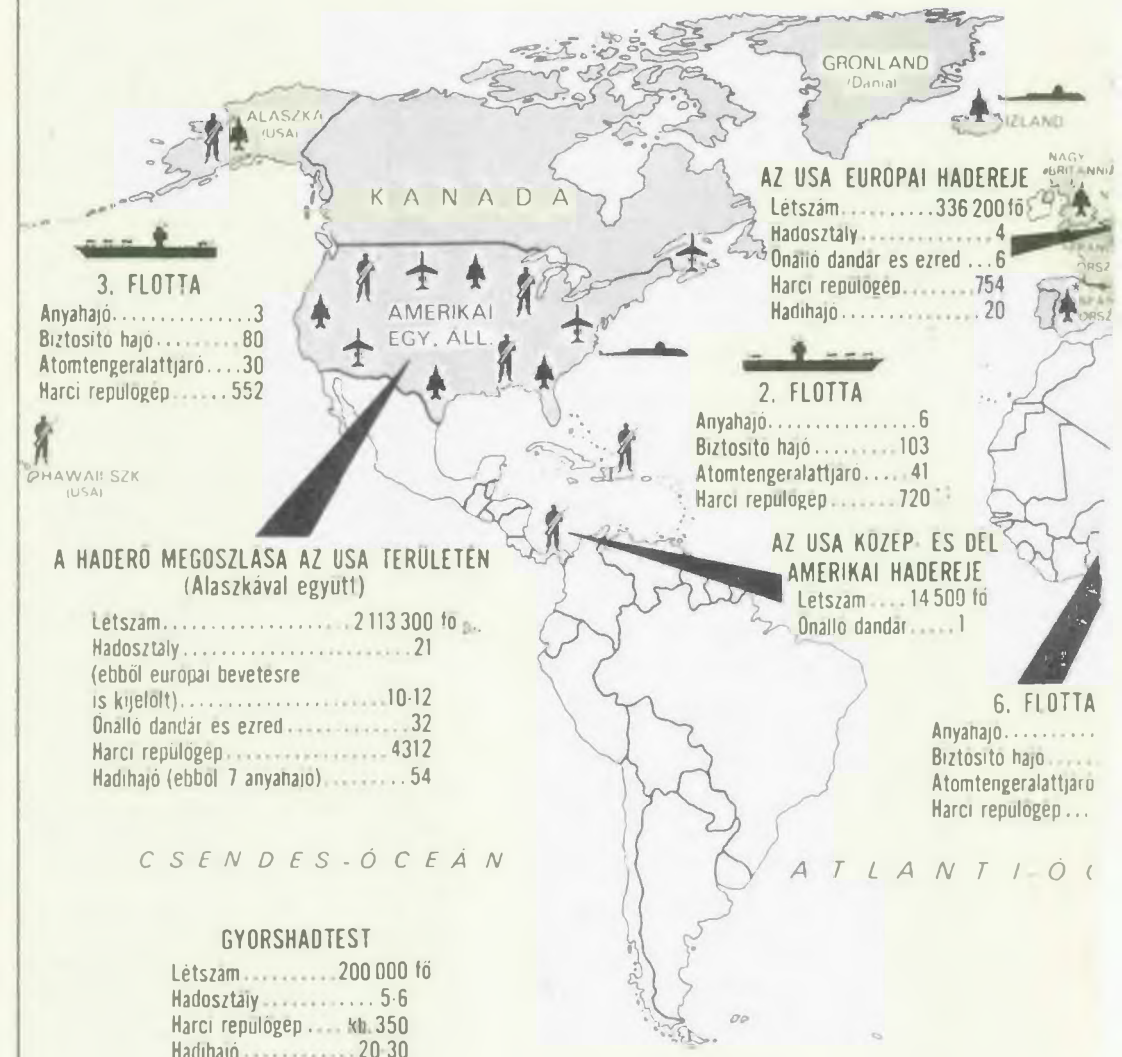

3. FLOTTA

Anyahajó	3
Biztosító hajó	80
Atomtengeralattjáró	30
Harci repülőgép	552

AZ USA EURÓPAI HADEREJE

Létszám	336 200 fő
Hadosztály	4
Önálló dandár és ezred	6
Harci repülőgép	754
Hadihajó	20

2. FLOTTA

Anyahajó	6
Biztosító hajó	103
Atomtengeralattjáró	41
Harci repülőgép	720

A HADERŐ MEGOSZLÁSA AZ USA TERÜLETÉN (Alaszkával együtt)

Létszám	2 113 300 fő
Hadosztály	21
(ebből európai bevetésre is kijelölt)	10-12
Önálló dandár és ezred	32
Harci repülőgép	4312
Hadihajó (ebből 7 anyahajó)	54

AZ USA KÖZÉP- ÉS DÉL-AMERIKAI HADEREJE

Létszám	14 500 fő
Önálló dandár	1

6. FLOTTA

Anyahajó	
Biztosító hajó	
Atomtengeralattjáró	
Harci repülőgép	

GYORSHADTEST

Létszám	200 000 fő
Hadosztály	5-6
Harci repülőgép	kb. 350
Hadihajó	20-30

AZ USA HADEREJÉNEK SZEMÉLYI ÁLLOMÁNYA

Összesen	2 949 000 fő
ebből szárazföldi hadero	1 378 000 fő
légierő	723 000 fő
haditengerészet	848 000 fő
Szervezett tartalék	885 000 fő

Stratégiai támadóer
Interkontinentális raketa-kilövő berendezés
Stratégiai bombázó
Ballisztikus rakétákkal felszerelt atomtengeralattjár amelyeken ballisztikus raketakilövő berendezés

TERRA

ADEREJE

AZ USA HADEREJÉNEK ÁLLOMÁNYA

	Általános rendeltetésű erők		
	Szárazföldi erő	Légierő	Haditengerészeti erő
.1 053	Hadosztály.....24	Repülőgép (stratégiai bombázók nélkül).....8 734	Hadihajó (ballisztikus rakétákkal felszerelt atomtengeralattjárók nélkül).....386
.... 637	Önálló dandár és ezred....40	Ebből harci repülőgép....4 435	Harci repülőgép és helikopter...2 530
.....40			Tengerészgyalogos hadosztály.....4
...648			

is saját közép-hatósugarú rakétarendszereiket, s erre 1990-ig terjedő további programot dolgoztak ki. Mégis, a szovjet közép-hatósugarú raketák modernizálására hivatkozva, most ezek teljes megsemmisítését követelik, mind az SS—20, mind az SS—4 és SS—5 rakétákról való lemondást igénylik („nulla-megoldasként"), a jelenlegi nyugati raketák pedig megmaradnának. Ez egyoldalú szovjet leszerelést jelentene, akkor, amikor már jelenleg is, egyetlen összkilövéssel, csaknem 50 százalékkal több robbanófejet tudnak útnak indítani a NATO középhatótávolságú rakétahordozói, mint a Szovjetunió hasonló fegyverei. Időközben az amerikaiak „előretolt rendszereit" is folyamatosan modernizálják. Ha ezek után az USA még 572 új közép-hatósugarú rakétát szerelne fel Európában, a NATO mintegy másfélszeres előnyre tenne szert a Varsói Szerződés országaival szemben a közép-hatótávolságú (hadszintéri-taktikai fegyvernek tekintett) hordozóeszközök tekintetében, s még kedvezőbb helyzetben lenne a nukleáris töltetek arányát illetően. Mi több, ezek az Európában állomásoztatott közép-hatósugarú fegyverek földrajzi helyzetüknél fogva a Szovjetunió ellen stratégiai csapásra képesek, s ezáltal a stratégiai fegyverek egyensúlyhelyzetét is megbontanák.

Az új eurorakéták tehát nem védelmi célokat szolgálnak, hanem „megelőző csapást" mérhetnek velük, a szovjet interkontinentális ballisztikus rakétákra. Az a tény, hogy a 2500 kilométeres hatósugarú Pershing—2 raketa 5—6 perc alatt elérheti Európából a szovjet célokat, nemcsak az európai stratégiai helyzetben jelentene lényeges változást. Ezt persze Washingtonban is nagyon jól tudják, de a propagandájukban elhallgatják.

Nehezebb az általános célokra felhasználható, hagyományos haderők kölcsönös erőviszonyait megállapítani. Itt nagyon sokféle különböző fegyvertípust és rendszert kell összehasonlítani. Mindamellett megállapítható: hagyományos fegyverzet terén mindkét fél kb. ugyanannyi hadosztállyal és hadfelszereléssel rendelkezik. Európában 89 (harckeszültségű) NATO-hadosztály áll a Varsói Szerződés 78 hadosztályával szemben. Meghozzá egy amerikai hadosztály 16 000, egy NSZK-hadosztály 19 000 emberből áll, míg a Varsói Szerződésnél általában 11 000 fő az állományuk. Igaz, hogy a Szovjetunió szárazföldi fegyveres erőinek létszáma nagyobb, mint az amerikaiaké. De ezt nem lehet csak európai viszonylatban mérni, hiszen a Szovjetuniónak 67 000 kilométeres határa van, s ebből több mint 20 000 km szárazföldi határ. Ezt nemcsak a NATO-tömbbel szemben kell védelmeznie, hanem Dél és Kelet felől is, és nemcsak az ott található amerikai fegyveres erőkkel, hanem Kína növekvő nukleáris potenciállal rendelkező, számszerűen a világ legnagyobb hadseregével szemben is.

Ami a harci repülőgépeket illeti, a Szovjetunió előnyben van: 1 az 1,2-höz az arány. De a 185 km-es távolságra hordozható bombateher tekintetében már 3 : 1 az arány a NATO javára; a helikopterek számát tekintve ugyancsak 1,8 : 1 arányú előnyben van a NATO a Varsói Szerződéssel szemben.

Különösen sok szó esik Nyugaton a keleti páncélosokról. Az amerikaiak csupán a közvetlen NATO-kötelékben szereplő páncélosokról beszélnek, s ezek száma 12 000 — lényegesen kevesebb, mint a Varsói Szerződésé. De valójában 16 000 ilyen páncélos van közvetlen NATO-rendelkezés alatt, további 1500 amerikai páncélos állomásozik európai fegyverraktárakban, s a nyugat-európai NATO-országokban (Franciaország, Nagy-Britannia stb.) további 6500 páncélos található. Így összesen mintegy 24 000 páncélos áll a NATO-országok rendelkezésére Európában, a Varsói Szerződés 25 000 páncélosával szemben. Ugyanakkor páncélos-elhárító fegyverekkel a NATO oly mértékben felszerelt, hogy egy korábbi amerikai hadügyminiszter, Schlesinger szerint már ez önmagában képes semlegesíteni a Varsói Szerződés számbeli fölényét a páncélosokban. A közép-európai fegyverzetcsökkentési tárgyalásokon, Bécsben, a két fél kölcsönösen kicserélt saját adataiból az tűnt ki, hogy ezen a területen 991 000 NATO-katona áll szemben 979 000 Varsói Szerződéshez tartozó katonával.

A haditengerészeti repülők tekintetében az európai színtéren az USA 150 százalékos fölényben van a Szovjetunióval szemben. Az inkább szimbolikus jelentőségű, hogy a híres amerikai tengerészgyalogság (oly sok gyarmati expedíciós büntető hadjárat részvevője!) az egészen más célokra szánt szovjet tengerészgyalogos-létszámot 16-szorosan múlja felül: 190 000 amerikaival csak 12 000 szovjet állítható szembe e haderőnemben.

Mindent összevetve: szó sincs amerikai elmaradásról a fegyverzetek tekintetében. Ellenkezőleg: éppen a fennálló hozzávetőleges paritás megbontására, katonai fölényre törekszik az Egyesült Államok, a „pótfegyverkezés" jelszavával.

A Pentagon vezetői a szovjet haditengerészeti flottát értékelve azt állítják, hogy „alapvetően védelmi célokat szolgáló part menti flottából olyan óceáni flottává vált, amelynek rendeltetése a szovjet katonai erők globális kiterjesztése". Az utóbbi két évtizedben a Szovjetunió kétségkívül javította flottájának felszereltségét és katonai ütőerejét. Ám az USA haditengerészeti erői sem álltak egyhelyben, és fokozott mértékben növelték katonai potenciáljukat.

Az USA és a NATO haditengerészeti erőinek alapját a csapásmérő erők képezik, melyek állományában 25 repülőgép-anyahajó és repülőgép-hordozó hadihajó (ezek közül 20 amerikai) van, ugyanakkor a Szovjetunió haditengerészeti erőinek mindössze 2 repülőgép-hordozó hajója van, döntő mértékben tengeralattjárók elleni harc céljaira.

Ily módon az objektív tények azt mutatják, akár a hadászati atomfegyvereket vagy az Európai közép-hatótávolságú atomfegyvereket, akár a NATO és a Varsói Szerződés hagyományos fegyveres erőit vizsgáljuk, a felek minden esetben megközelítően azonos erőkkel rendelkeznek. Az USA és a NATO részéről semmiféle „elmaradás" nem létezik, az egyensúly megteremtődött és létezik, méghozzá nem papíron, hanem a valóságban. Nincs szükség arra, hogy az Egyesült Államok „pótfegyverkezést" hajtson végre, mivel Amerika nem maradt el a Szovjetuniótól. A pótfegyverkezés jelszavával, mely állítólag az egyensúly megteremtésére hivatott, a valóságban a katonai fölény megteremtésére törekszenek.

A világpolitika két irányzata

A könyvnek ebben a részében olyan tényeket sorolnak fel a szerzők, amelyek azt mutatják, hogyan viszonyul a Szovjetunió és az USA a megkötött szerződésekhez, a fegyverzetkorlátozás és a fegyverzetcsökkentés kérdéséről folytatott tárgyalásokhoz.

A Szovjetunió és az Egyesült Államok megközelítési módjában, ami a nemzetközi problémákat illeti — mondja a könyv —, az utóbbi években egyre kitapinthatóbban, két egymásnak ellentmondó irányzat bontakozik ki. A Szovjetunió külpolitikai tevékenységének alapja volt és marad a békéért, a népek biztonságáért, az enyhülésért, a fegyverkezési verseny megszüntetéséért folytatott harc. Az USA ellenkező irányvonalat követ. Az egyenlőség és kölcsönös biztonság alapján folytatott megegyezések elérése helyett a katonai fölényre való törekvés került előtérbe, a fegyverkezési verseny megfékezése helyett a „pótfegyverkezés", új még hatékonyabb tömegpusztító eszközök megteremtése. Nyilvánvaló azonban, hogy a kialakult hadászati egyensúlyt a jelen körülmények között senki sem változtathatja meg, és nem vívhatja ki a katonai fölényt.

A Szovjetunió szeretne abban reménykedni, hogy azok, akik az USA politikáját meghatározzák, reálisabban fogják majd látni a helyzetet. A népek ijesztgetése a „szovjet katonai veszéllyel" már idejét múlta fogás. A nyugati közvélemény, reméljük képes lesz megítélni, hogy valójában ki is fenyegeti a békét.

(Az APN ismertetése és fordítása)

AMERIKAI FEGYVER- ÉS KATONAI

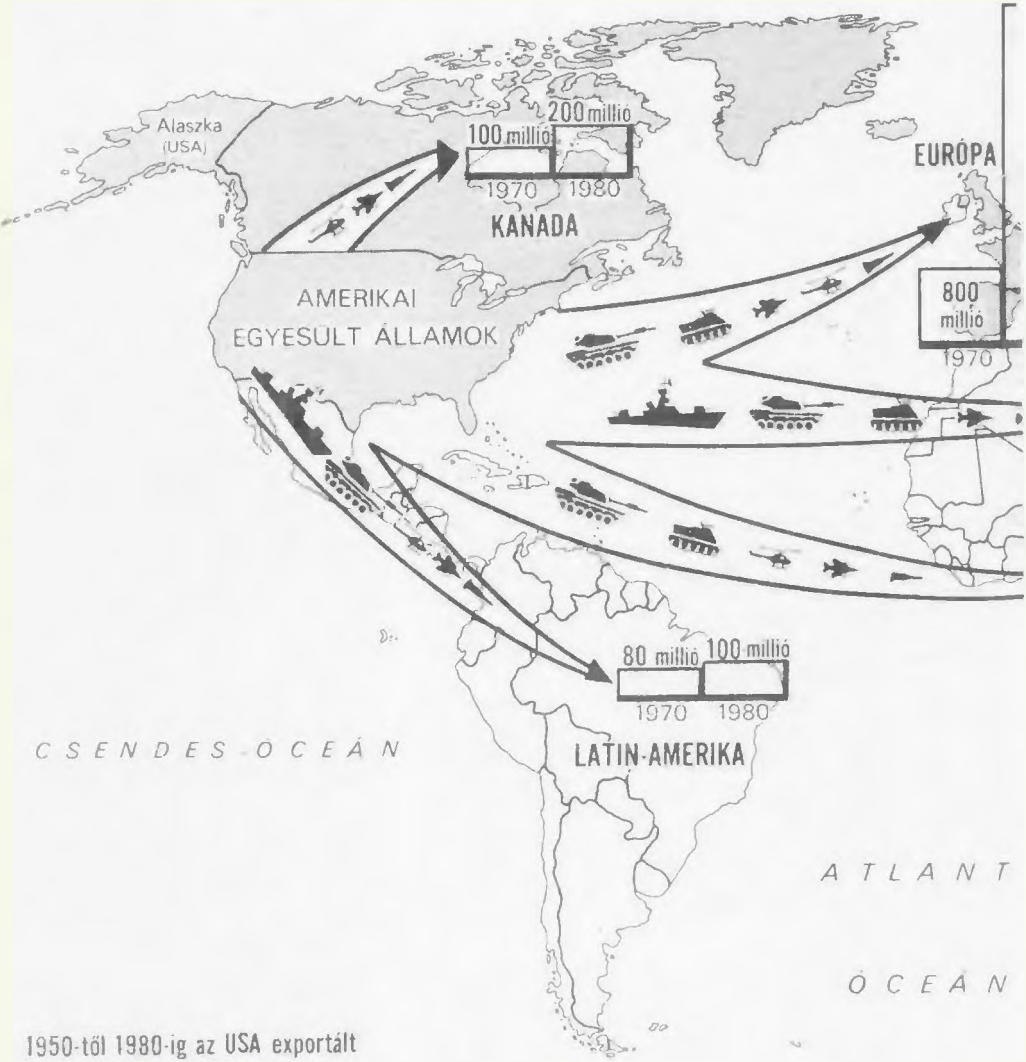

1950-től 1980-ig az USA exportált

26 800 repülőgépet és helikoptert

32 300 páncélost

kb. 50 000 páncélkocsit

31 900 hajót

29 700 tábori és páncéltörő löveget

kb. 240 000 különböző típusú rakétát

BERENDEZÉSEK EXPORTJA (dollárban)

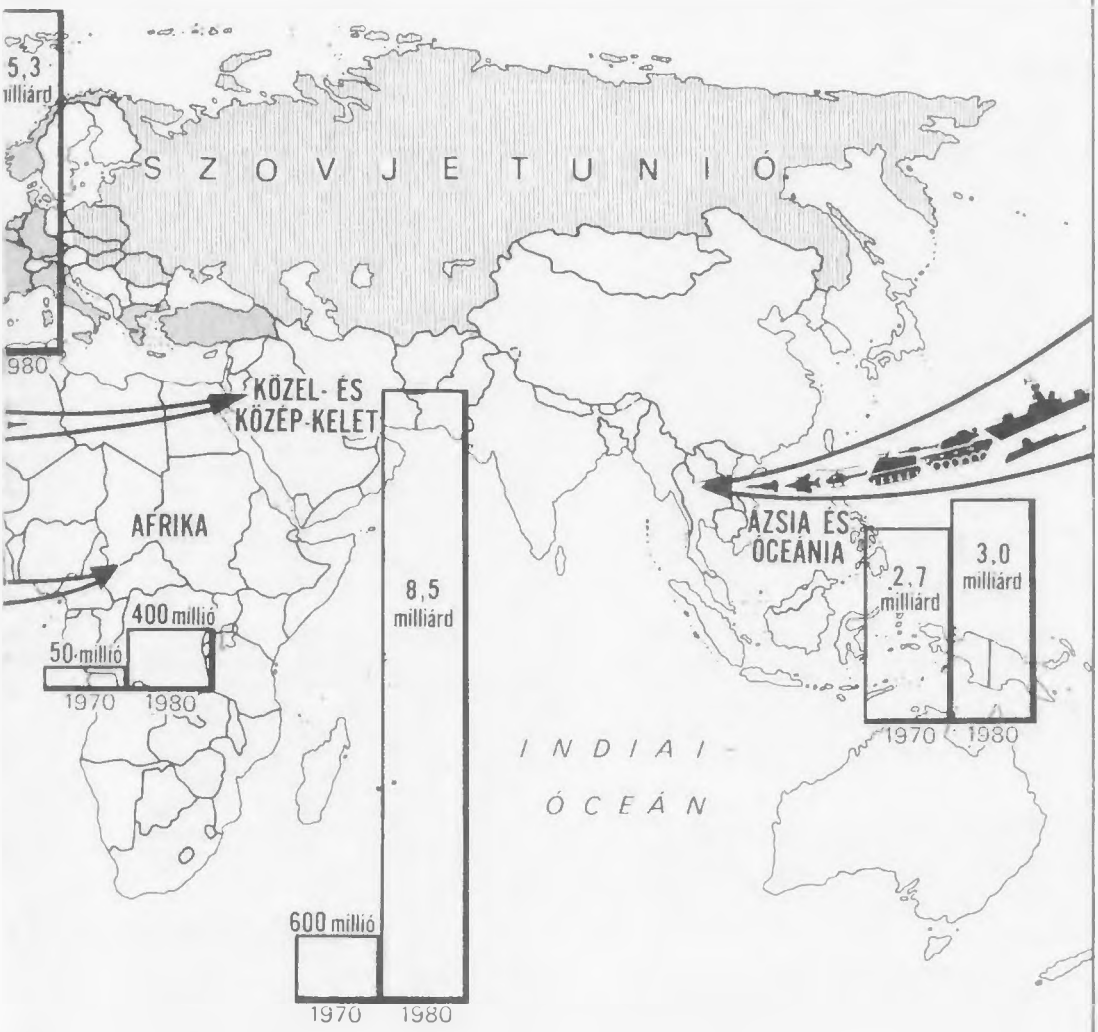

AZ USA ÖSSZES FEGYVER- ÉS KATONAI BERENDEZÉS EXPORTJA

1970-ben 4,33 milliárd dollár értékben 131 országba

1980-ban 17,5 milliárd dollár értékben 126 országba

1971-től 1980-ig az USA 123,5 milliárd dollár értékben exportált fegyvert és katonai berendezést

NEMZETKÖZI ESEMÉNYNAPTÁR

Január

1. **Ghanában** Jerry Rawlings repülő százados, aki 1979-ben katonáival az előző kormányt megbuktatta, katonai tanács élén ismét átvette az ország irányítását. A katonák a katasztrofális helyzettel, a kormány korrupt voltával indokolják lépésüket. Az Ideiglenes Nemzeti Védelmi Tanács lezárta az ország határait, őrizetbe vette Hilla Limann elnököt és más politikai vezetőket, az alapvető élelmiszerek árát pedig majdnem a felére csökkentette. Január 6-án bejelentették, felülvizsgálják a külföldi társaságok ghanai befektetéseiről kötött szerződéseket és megállapítják, melyek szolgálják valóban az ország érdekeit. Bejelentettek azt is, hogy a korrupcióval gyanúsított vezetők fölött nyilvános tárgyaláson népi törvényszék ítélkezik.

Egyiptom 20 db Mirage—2000 típusú katonai repülőgépet vásárol Franciaországtól — ebben állapodott meg a Kairóban tárgyaló Hernu francia hadügyminiszter. Az üzlet értéke csaknem 1 milliárd dollár.

2. **Lengyelországban** a katowiczei vajdasági bíróság háromtól hét évig terjedő fegyházbüntetést szabott ki a kohómű december 13—23 közötti sztrájkját szervező kilenc Szolidaritás-aktivistára.

Egyiptomban Mubarak elnök feloszlatta a kormányt, és Ahmed Fuad Mohieddin addigi miniszterelnök-helyettest bízta meg kormányalakítással.

A **szaud-arábiai** külügyminiszter, Szaúd al-Fejszal a *The New York Times* című amerikai lapnak adott interjújában szaúdi részről először nyilvánította ki, hogy készek elismerni Izrael állami létét amennyiben az „elismeri a palesztin jogokat", és kivonul a megszállt területekről.

Dél-koreai kormányalakítás során a miniszterelnöki tisztségből felmentett Nam Dük Ju helyébe Ju Csang Szunt nevezték ki.

3. A **líbiai** Bengaziban tisztek, polgárok és egyetemisták egy csoportja megpróbálta átvenni az irányítást és megdönteni Kadhafi államfő uralmát. Az összetűzés nyomán 280 polgárt, 350 tisztet és 200 egyetemistát letartóztattak.

4. **Brüsszelben** az EGK külügyminiszterei tudomásul vették az USA Szovjetunió ellen hozott gazdasági szankcióit és leszögezték, hogy a helyzet alakulásának függvényében fontolóra veszik kereskedelempolitikájuk megváltoztatását a Szovjetunióval szemben, ugyanakkor élelmiszersegélyekkel továbbra is támogatják Lengyelországot. A görög kormány elhatarolta magát a szankcióktól, a nyilatkozatot aláíró külügyi államtitkárt azonnal leváltották.

A **Lengyelországban** akkreditált közös piaci országok nagykövetei megbeszélésre kérette Jaruzelski tábornok. Jaruzelski kinyilvánította akaratát a reformpolitika folytatására és hangsúlyozta, a katonai irányítás nem tart tovább a szükségesnél.

Lengyelország általános és középiskoláiban megkezdődött a tanítás. Tíz vajdaságban — Varsó nem szerepel köztük — feloldották a telefon- és telexzárlatot.

Az **Egyesült Államok** elnökének nemzetbiztonsági főtanácsadója, Richard Allen lemondott tisztségéről. Helyébe Reagan elnök William Clark ügyvédet nevezte ki; egyúttal bejelentették: az eddiginél nagyobb szerepet szánnak a főtanácsadónak az amerikai kül- és katonapolitika kidolgozásában.

A **görög** legfelsőbb nemzetvédelmi tanács nyugállományba helyezte a fegyveres erők vezérkari főnökét és a három haderőnem parancsnokát, helyükbe más személyeket nevezett ki.

Afganisztánban Abdul Kadir tábornokot nevezték ki hadügyminiszterré. Elődje, Rafi tábornok 1981 szeptembere óta Moszkvában van, továbbképzésen.

5. A **lengyel** felsőoktatási, tudományos és műszaki minisztérium feloszlatta a Független Diákszövetséget, mert december 13. után is szervezett sztrájkakciókat, röplapokat terjesztett és új, szocialistaellenes nemzetközi diákszövetséget akart szervezni.

Nyugatnémet—amerikai csúcstalálkozóra került sor Washingtonban, amelyen főként a Lengyelország és a Szovjetunió ellen hozott amerikai szankciókról volt szó, amelyekhez az NSZK továbbra sem csatlakozott.

Az **iraki—iráni** háborúban mindkét fél a másik oldal mintegy ezer fős veszteségéről adott hírt.

6. **New Yorkban** bejelentette az Exxon olajkonszern szóvivője, hogy valamennyi, Líbiában levő olajipari berendezését és egyéb vagyonát eladta a tripoli kormánynak. Az összegről nincs információ, szakértők szerint a líbiai eszközökről való lemondás alig csökkenti a konszern 1980 végén 56,6 milliárd dolláros vagyonát.

A **francia** kormány törvényjavaslatot fogadott el, amely 6 éves ciklusokban választott regionális parlament működését engedélyezné Korzikán.

A **Világbank** igazgatótanácsa közölte, hogy a le nem hívott hitelek rendelkezésre tartási költségét 0,75-ről 1,5 százalékra emelik. A fejlődő országok képviselői azzal a kikötéssel járultak hozzá az emeléshez, hogy a kölcsönök kamata 11,6 százalék marad.

Lengyelország 2,7 milliárd rubeles kereskedelmi hitelt kap a Szovjetuniótól a kétoldalú kereskedelemben keletkezett és 1982-ben is várható deficit kiegyenlítésére. A megállapodást Moszkvában írták alá az 1982-re szóló árucsere-forgalmi jegyzőkönyvvel együtt, amely 4,8 milliárdos szovjet és 3,6 milliárd rubel értékű lengyel szállításokat irányoz elő. Az 1981. évi kamattartozások törlesztésének nehézségeit mutatja, hogy a brazíliai adósságok kamatait Lengyelország részben 19,6 millió dollár átutalásával, részben 10 millió dollár értékű szén szállítására tett kötelezettségvállalással rendezte.

7. A **francia** külügyminisztérium közölte, hogy az 1981 végén kötött megállapodás alapján több mint százmillió frank értékben fegyvereket szállítanak Nicaraguának.

8. **Lengyelországban** lemondott tisztségéről Andrej Zabinski, a katowicei, és Tadeusz Fiszbach, a gdanski vajdasági pártbizottság első titkára. A LEMP KB PB helyükön Zbigniew Messner PB-tagot, a katowicei vajdasági tanács elnökét és Stanislaw Bejgert, a tengergazdálkodási hivatal miniszteri rangú addigi vezetőjét nevezte ki.

Szudánban az öt napja tartó diáktüntetések miatt meghatározatlan időre bezárták Khartum és Omdurman egyetemeit. A tüntetések közvetlen kiváltó oka az volt, hogy a kormány az IMF ajánlására több mint hatvan százalékkal felemelte a cukor fogyasztói árát.

10. **Romániában** törvényerejű rendeletet adtak ki, amelynek értelmében a gépállomások mezőgazdasági gépeit hosszú lejáratú szerződéssel állami gazdaságoknak, termelőszövetkezeteknek adják át.

11. **Brüsszelben** a NATO külügyminiszteri értekezlete kilátásba helyezte, hogy a tagországok külön-külön gazdasági és politikai szankciókat léptetnek életbe a Szovjetunióval szemben, ha a lengyelországi helyzet „nem javul". Javuláson azt értik, hogy függesszék fel a szükségállapotot, engedjék szabadon a letartóztatottakat, folytassák a megszakadt tárgyalásokat az állam, a szakszervezetek és az egyház között. A NATO-tagországok elhatározták, hogy felfüggesztik a tárgyalásokat az 1982-ben esedékes lengyel tartozások ütemezéséről, és egyelőre nem kívánnak újabb kereskedelmi hiteleket nyújtani Lengyelországnak. Görögország elhatárolta magát a szankciókkal való fenyegetéstől.

Szovjet—lengyel külügyminiszteri találkozóra került sor Moszkvában, amelyen a két ország kapcsolatairól és a nemzetközi politika kérdéseiről volt szó. A kiadott közös közlemény a lengyel belügyekbe való durva beavatkozási kísérletnek minősíti a NATO külügyminiszteri értekezletének január 11-i határozatát.

Albánia miniszterelnöke, Mehmet Shehu a jugoszláv *Tanjug* hírügynökség kommentárja szerint 1981 december 18-án a legmagasabb szintű vezetők közötti leszámolás áldozata lett. Erre enged következtetni

az a jelentés is, amely szerint feleségét, aki az Albán Munkapárt KB tagja, a pártfőiskola igazgatója volt, letartóztatták. Eltávolították tisztéből Shehu két közeli rokonát is: Fecor Shehu belügy- és Kadri Hazbiu honvédelmi minisztert is.

A **washingtoni** külügyminisztérium bejelentette, hogy modern vadászgépeket nem ad el az USA Tajvannak, de repülőgépeket és fegyvereket továbbra is szállít, és hozzájárul, hogy Tajvan továbbra is együttműködjön a Northrop céggel az F—5-E vadászgépek kibővített gyártásában.

Az **Amerikaközi Fejlesztési Bank** gazdaságfejlesztési és szociális programot hagyott jóvá Guatemala, Salvador, Honduras, Nicaragua, Costa Rica és Panama számára. 1982—85 között rövid és hosszú távú beruházási programokat kezdenek ezen országok energiaszektoraiban, szállításában és távközlési rendszerében.

12. **Rómában** január 12—14. között együttes ülést tartott az OKP KB és az ellenőrző bizottság. Az ülésen sok felszólaló a lengyelországi problémákból kiindulva — a főtitkári beszámolóval egybehangzóan — hevesen bírálta a Szovjetuniót és a szocialista országokat. A KB elfogadta a főtitkár előterjesztését, amely szerint a szocializmus fejlődésének az a szakasza, amely az Októberi Forradalommal kezdődött, kimerült, és szükség van egy „harmadik út" kidolgozására.

Ghana és **Líbia** helyreállította 1980-ban megszakadt diplomáciai kapcsolatait.

Románia 95 millió dolláros kölcsönt kap a Világbanktól mezőgazdaságának fejlesztésére — jelentették be Washingtonban. Az összeg legnagyobb részét a moldvai mezőgazdaság gépesítésére fordítják.

13. A **francia** kormány a több mint 2 milliós munkanélküliség csökkentésére rendeleteket hozott. Eszerint ha a vállalat csökkenti a munkaidőt, és ennek ellensúlyozására új munkaerőt vesz fel, az állam átvállalja a vállalatra háruló szociális terhek egy részét. Egy másik rendelet a heti munkaidőt 40-ről 39 órára csökkenti, az évi fizetett szabadság ideje pedig egy héttel hosszabb: öt hét lesz.

Brüsszelben Türkmen török külügyminiszter a befagyasztott közös piaci segélyek és hitelek felszabadításáról folytatott tárgyalásokat az EGK-bizottság elnökével, Gaston Thornnal, és bejelentette: Ecevit volt kormányfőt február 1-én szabadlábra helyezik.

Lengyel—csehszlovák árucsereforgalmi megállapodást írtak alá Varsóban, amelynek tartalmáról annyit közöltek, hogy a lengyel import szinten marad, a szénexportot visszafogják, tovább nő a lengyel fizetési deficit Csehszlovákiával szemben. Becslések szerint 1981-ben a Csehszlovákiába irányuló szénexport 1,2 millió tonna volt; az 1980-ban zárult 5 év átlaga pedig 2,2 millió.

Londonban folytatott megbeszéléseket Carrington brit külügyminiszterrel január 13—14-én Puja Frigyes, magyar külügyminiszter. A felek kinyilvánították országaik érdekeltségét a kelet—nyugati kapcsolatok javulásában, de e folyamat megtorpanásának okait eltérően ítélték meg.

14. **Lengyelországban** a minisztertanács által kiadott új napilap jelent meg *Rzeczpospolita* (Köztársaság) címmel.

15. A **spanyol** kormány új vezérkari főnököket nevezett ki mindhárom haderőnem élére és új elnököt nevezett ki a vezérkari főnökök tanácsa élére. A személycserékkel kommentárok szerint a jobboldali katonai körök vitorlájából igyekeznek kifogni a szelet.

Indiában a kormány új gazdasági programot hirdetett meg, amely nagy gondot fordít a mezőgazdasági termelés ösztönzésére, az állami vállalatok működésének hatékonyabbá tételére és a beruházások liberalizálására. Ezzel kapcsolatban csaknem minden gazdasági minisztérium új vezetőt kapott. Gandhi miniszterelnök lemondott hadügyminiszteri posztjáról, amelyre az eddigi pénzügyminiszter, Ramasvami Venkataraman került, az ő helyére pedig Mukherdzsi eddigi kereskedelmi miniszter.

Az **albán** nemzetgyűlés Adil Carcani eddigi miniszterelnök-helyettest választotta meg kormányfővé.

16. A **francia** alkotmányjogi tanács alkotmányellenesnek minősítette a szocialista kormány államosítási programjának több pontját. A kor-

mány január 20-án módosításokkal élt: felemelte a részvényesek kártalanítására szánt összeget, fizet osztalékot a tavalyi év után is, és bevonta az államosításba a szövetkezetekhez tartozó bankokat is. Az államosítás költségei így 35 milliárdról 41 milliárd frankra emelkednek.

17. **Finnországban** január 17—18-án megválasztották a Kekkonen elnök utódját megválasztó 301 tagú elektori testületet, amely január 26-án a szociáldemokrata Mauno Koivistót választotta államfővé.

Zimbabwe miniszterelnöke, Robert Mugabe egy beszédében bejelentette, hogy tárgyalásokat kezd koalíciós partnerével az egypártrendszer bevezetéséről. A partnerpárt vezetője, Joshua Nkomo elzárkózott az indítvány elől.

A **pakisztáni** elnök, Ziaul Hak európai körútjának első állomására, Olaszországba érkezett. Innen január 20-án Romániába, majd Jugoszláviába és Franciaországba utazott.

18. **Japán** és **Dél-Korea** képviselői szöuli tárgyalásaikon nem jutottak megállapodásra a Szöul által még 1981 szeptemberében kért 6 milliárd dolláros gazdasági segélyt illetően. A japánok kifogásai nyomán a mostani megbeszélésen a dél-koreaiak „megtisztították" a segélyfelhasználás programját a katonai vonatkozásoktól, de a másik kifogás még áll: Japán sokallja az összeget, amely öt évre szóló összes külföldi segélyének 30 százaléka lenne. A megbeszéléseket később folytatják.

19. **Párizsban** megkezdődött a COCOM, a stratégiai cikkek szocialista országokba irányuló exportját ellenőrző NATO-bizottság kétnapos tanácskozása. Izland kivételével az összes NATO-ország és Japán képviselői abban állapodtak meg, hogy megszigorítják az ellenőrzést és felülvizsgálják az exporttilalom alá eső termékek listáját. Az USA igyekezett nyomást gyakorolni szövetségeseire, hogy rendeljenek el általános kiviteli tilalmat a legfejlettebb technológiákat hordozó termékekre, de ennek Japán és a nyugat-európai országok ellenálltak.

Szovjet—angolai megbeszélésekre került sor Moszkvában január 19—20. között. Az angolai párt- és kormányküldöttséget Lucio Lara, az MPLA Munkapárt KB PB tagja, a KB titkára vezette.

Török—szovjet megállapodást írtak alá Ankarában, amely a kétoldalú árucsere 30 százalékos növelését irányozza elő: 1982-ben ennek értéke kb. 600 millió dollárra nő.

A **Közös Piac** ún. európai parlamentjének új elnökévé a holland szociáldemokrata Piet Dankert választották.

20. **Ausztria** akkor is hajlandó tárgyalni Lengyelország idén esedékes 500 millió dolláros tartozásainak átütemezéséről, ha a NATO-tagországok nem — nyilatkozta Salcher osztrák pénzügyminiszter.

A **lengyel** mezőgazdasági miniszter közlése szerint az ország húspiacán 1982-ben 400 ezer tonnával kisebb lesz a kínálat, mint az előző évben. A kormány a kötelező beszolgáltatást csak a legvégsőkben alkalmazandó eszköznek tekinti.

Az **ENSZ BT** határozattervezetet, amely javasolta a tagországoknak, hogy vegyenek fontolóra szankciókat Izraellel szemben, amelyek rábírnák a Golan-fennsík annektálásától való elállásra, az USA megvétózta.

Costa Rica, Salvador és **Honduras** Közép-amerikai Demokratikus Közösség néven új politikai-gazdasági integrációs szervezetet hozott létre, amelynek célja a gazdaságfejlesztés összehangolásán túl a térség „demokratikus rendjének megvédése", kommentárok szerint a haladó közép-amerikai mozgalmak elszigetelése.

Mexikóban a *Pemex* állami olajvállalat képviselőivel folytatott megbeszéléseket Morozov, a *Szojuznyefteexport* egyesülés elnöke. Megfigyelők szerint a már többször szóba került olajlecserélési megállapodás lehetőségeiről volt szó: Mexikó lássa el Kubát, míg a Szovjetunió Mexikó európai kereskedelmi partnereit olajjal.

A **Szovjetunió** jegyzékben tiltakozott az Egyesült Államoknál amiatt, hogy megakadályozzák a 14 éves Vlagyimir Polavcsek visszatérését a Szovjetunióba.

21. **Algírban** Kadhafi líbiai vezető és Sadli algériai elnök egyezményt írt alá a két ország egyesülésének elő-

készítését szolgáló erőfeszítésekről — jelentette a *Jana* líbiai hírügynökség.

A **brit** szénbányászok szavazáson elutasították szakszervezeti vezetőik sztrájkfelhívását a 23,7 százalékos béremelés kikényszerítésére, és elfogadták az NBC állami szénvállalat 9,3 százalékos javaslatát.

22. **Ghanában** az Ideiglenes Nemzeti Védelmi Tanács (PNDC) felügyelete alatt működő, 16 tagú új kormányt neveztek ki; a hadügyminisztérium működését a jövőben közvetlenül a PNDC ellenőrzi.

23. **Szovjet—francia** megállapodás jött létre, amelynek értelmében a Szovjetunió 1984-től évi 8 milliárd köbmeter földgázt szállít Franciaországnak az addig kiépítendő vezetéken; ez a mennyiség a francia energiaigények 5 százaléka lesz a kilencvenes években. A francia cégek zöld utat kaptak az eddig 4,5 milliárd frank értékű, a gázvezeték építéséhez kapcsolódó szovjet megrendelések teljesítésére.

A **Szovjetunióban** közzétették a gazdaság 1981. évi adatait. Eszerint a nemzeti jövedelem a korábban már mérsékelt előirányzatnál 0,2 százalékkal lassabban, 3,2 százalékkal, az ipari munka termelékenysége a tervezett 3,6 százalék helyett 2,7 százalékkal emelkedett. Az ipari termelés 3,4 százalékkal (terv 4,1), ezen belül a földgázkitermelés 7 százalékkal növekedett; a szenbányászat jelentősen elmaradt a tervtől. A mezőgazdaság termelése — részben a betakarítás kedvezőtlen körülményei miatt — 2 százalékkal csökkent az előző évihez képest; a betakarított gabona mennyiségét — 1975 óta először — nem közölték. A hústermelés 15,1 millióról 15,2 millió tonnára nőtt, a tejtermelés némileg visszaesett. Cukorrépából a tervezett 100 millió tonna helyett 60,6 milliót takarítottak be, a 9,6 millió tonnás gyapottermés viszont megközelíti az 1980. évi rekordot. A dolgozók egy főre jutó reáljövedelme a tervezettnél gyorsabban, 2,9 százalék helyett 3,3 százalékkal nőtt, az átlagfizetés az előző évi 168,9 rubelről 172,5 rubelra emelkedett.

Chilében 71 éves korában meghalt Eduardo Frei volt köztársasági elnök, a Chilei Kereszténydemokrata Párt egyik vezető személyisége.

24. A **szovjet** *Pravda* elemezte az Olasz Kommunista Párt KB utóbbi üléseinek dokumentumait, s megállapította, hogy azok minden lényeges kérdésben — a lengyelországi problémáktól a szocializmus építése során felhalmozott tapasztalatokig — szemben állnak az SZKP, a szocialista közösséghez tartozó országok, a kommunista és felszabadító mozgalomhoz tartozó erők többségének politikájával. Leszögezi, hogy az OKP vezetőségének álláspontja az utóbbi években fokozatosan eltávolodott a marxista—leninista álláspontól, 1981 végén, 1982 elején elfogadott dokumentumai azt jelentik, hogy a párt vezetői ma már megtagadják mindazt, ami összefűzte őket a szocializmusért harcoló erőkkel. Az OKP lapja, a *L'Unità* január 26-án közölte a *Pravda* cikkét, és válaszcikkben visszautasította a bírálatot, valamint annak hangnemét.

A **lengyel** kormány a *PAP* hírügynökség útján tiltakozott az ország ellen irányuló amerikai propagandakampány ellen, az ellen, hogy Reagan amerikai elnök január 30-át „a lengyel néppel való szolidaritás napjává" nyilvánította, és a hónap utolsó napjára világméretű, a lengyel problémákkal foglalkozó televíziós propagandaműsort rendelt.

25. A **szovjet** párt- és állami vezetés, valamint a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő személyisége, Mihail Andrejevics Szuszlov, az SZKP KB PB tagja, a KB titkára 80 éves korában meghalt.

A **japán** kormány a jövőben nem ad exporthitel-garanciát a Romániába irányuló szállításokra — közölte a *Reuter* hírügynökség a japán külkereskedelmi és ipari minisztérium (MITI) tisztviselőire hivatkozva. A lépést a MITI Románia fizetési nehézségeivel indokolta. A kormány 1980 márciusában Lengyelországgal kapcsolatban hozott hasonló döntést.

Romániában Ceausescu elnök bejelentette: az állattenyésztés javítása végett pontos nyilvántartásba veszik az állatokat. Azokat az állatokat, amelyek nincsenek bejelentve, az ellenőrzés során tulajdonos nélkülinek tekintik és köztulajdonba veszik.

A **Varsói Szerződés** tagállamai egyesített fegyveres erői a szovjet hadsereg, a csehszlovák és a magyar néphadsereg részvételével Csehszlo-

vákia nyugati részén hadgyakorlatot tartottak „Barátság '82" néven január 25—30. között.

Líbia 95 millió dollár kártérítést fizetett az amerikai Exxon olajcégnek érdekeltségei felszámolása fejében. A cég líbiai vagyonának értéke becslések szerint 125 millió dollár volt.

Az **osztrák** pénzügyminiszter bejelentette, hogy Szaud-Arábia 1982-ben nagy összegű kölcsönt (a várakozások szerint 1 milliárd dollárt) nyújt Ausztriának.

26. **Szovjet—amerikai** külügyminiszteri találkozóra került sor Genfben. Ennek tartalmáról nem adtak tájékoztatást, csak annyit, hogy Gromiko, szovjet külügyminiszter elhárította a lengyel helyzet megvitatását.

A **Közös Piac** külügyminiszterei — Francia- és Görögország képviselőjének magatartása miatt — nem tudtak megállapodni a Szovjetunió-nak nyújtott állami vagy államilag garantált exporthitelek feltételeinek keményítésében, de felszólították a brüsszeli bizottságot, tanulmányozza, a szovjet- és lengyelellenes szankciók lehetőségét. Az EGK-bizottság javaslatára felfüggesztették a kedvezményes áron, hitelre történt élelmiszer-szállításokat Lengyelországnak.

A **lengyel** szejm törvényerőre emelte az államtanács döntését a szükségállapot bevezetéséről, valamint az azt követő jogi szabályozásokat. A katolikus képviselőcsoport tartózkodott a szükségállapot dekrétumainak törvénybe iktatásától.

Szudánban Nimeri államfő valamennyi tisztségétől megfosztotta helyettesét, Abdulmagid Hamid Khadilt, aki eddig az ország alelnöke, hadügyminisztere, fegyveres erőinek főparancsnoka és az egyetlen legális párt főtitkára volt. A hadügyminiszteri és a hadsereg-főparancsnoki tisztet Nimeri vette át.

Szudáni—kínai katonai együttműködési megállapodást írtak alá Khartumban. A megállapodás részleteit nem hozták nyilvánosságra.

A **francia** RPR nevű jobboldali párt kongresszusán Jacques Chiracot választották a párt elnökévé.

27. A **lengyel** minisztertanács a gazdasági reform részeként széles körű áremelésről hozott döntést, amely február 1-től lépett életbe. Az áremelés az élelmiszerekre, fűtőanyagokra, az energiára, a háztartási gázra és a központi fűtésre terjed ki. Az alapvető élelmiszerek (hús, hal, só, cukor, tej) ára 2,5—5-szörösére emelkedett. Egyúttal fizetéskiegészítést is életbe léptettek, ennek keretében a legalacsonyabb jövedelműek kapják a legnagyobb kiegészítést.

A **Katalán Egyesült Szocialista Párt KB**-nak decemberben kizárt, illetve felfüggesztett 29 tagja bejelentette, hogy külön pártkongresszust szervez. A tagság legalább egynegyedének a csatlakozására számítanak.

Az **Arab-öböl** menti országok együttműködési tanácsához tartozó hat ország hadügyminiszterei megállapodtak Oman védelmi képességének fokozásában. Lapértesülések szerint megállapodások születtek egy közös légvédelmi rendszer kialakításával kapcsolatban is.

A **nyugatnémet** belügyminiszter betiltotta az ország legnagyobb újfasiszta tömegszervezetét, a Németország Népi Szocialista Mozgalmát, amely a rendelet szerint a fennálló alkotmányos rend ellen szervezkedett.

Az **Ír Köztársaság** parlamentje leszavazta a Fine Gael párthoz tartozó Fitzgerald miniszterelnök koalíciós kormányának adóemeléseken alapuló programját a költségvetés egyensúlyba hozására. A kormány lemondott, február 18-ra választásokat írtak ki.

Salvadorban a Farabundo Martí Felszabadítási Front gerillái robbantásokat hajtottak végre a főváros katonai repülőterén. A hadsereg légi járműveinek csaknem 70 százaléka — 28 repülőgép és helikopter — működésképtelenné vált, közülük 11 megsemmisült — jelentette a front. Az *AP* hírügynökség hat repülőgép és hat helikopter megrongálódásáról adott hírt. Az USA külügyminisztériuma január 29-én bejelentette, sürgősen pótolják a légierő veszteségeit.

A **Perui Kommunista Párt** január 27—31-én tartotta VIII., rendkívüli kongresszusát.

28. Az **olasz** rendőrség Padovában rajtaütéssel kiszabadította 42 napos fogságából James Lee Dozier amerikai tábornokot, a NATO dél-euró-

pan szárazföldi haderőinek vezérkari főnök-helyettese.

Spanyolország rövidesen tárgyalásokat kezd a Szovjetunióval szibériai földgáz vásárlásáról — erősítette meg a kiszivárgott híreket Ignacio Bayon Marine spanyol ipari és energiaügyi miniszter. Nem hivatalos értesülések szerint évi 2—3 milliárd köbméter földgázt szándékoznak venni a Szovjetuniótól.

A **Norvég Kommunista Párt KB** a decemberi kongresszus határozatainak megfelelően megválasztotta a párt vezető szerveit. A párt új elnöke Hans I. Kleven, elnökhelyettese Arne Jörgensen.

Magyarországon folytatott megbeszéléseket január 28—30. között Oskar Fischer, az NDK külügyminisztere.

29. **Romániában** energiatakarékossági intézkedéseket vezettek be. Délután 5 óránál tovább egyik intézménynél sem szabad dolgozni, a televízió 18—20 óra között műsorszünetet tart. 18—21 óra között ritkítják a városi trolik és autóbuszok járatait, hétköznapokon napi 4 órára szüneteltetik a lakossági áramszolgáltatást. Minden üzem számára meghatározzák, mennyi a felhasználható energia mennyisége.

Lengyelországban közleményt hozott nyilvánosságra a LEMP Központi Ellenőrző Bizottsága. Eszerint a bizottság több mint 14 000 vezető tisztséget betöltő személy ügyében folytatott vizsgálatot, közülük 11 és fél ezren ártatlannak bizonyultak, 834 személyt kizártak a pártból, 1813 pedig különféle pártbüntetésekét kapott, közülük sokan olyanok, akik haszonszerzésre használták fel tisztségüket.

30. **Csehszlovákiában** felemelték számos fogyasztási cikk árát. 100 százalékkal emelkedett a rizs, átlagosan 27 százalékkal a hús és húskészítmények ára; ezen belül a minőségi húsoké 70—100 százalékkal. A dohánykészítmények ára 30—39, a boré 18, a hazai vodkáé 25 százalékkal emelkedett. A legalacsonyabb jövedelműek fizetéskiegészítést kapnak.

A **lengyelországi** Gdanskban súlyos összecsapások voltak a hatósági erők és tüntető, röpcédulákat osztogató fiatalok között. Hat polgári személy és a rendfenntartó erők nyolc tagja megsebesült, 205 személyt őrizetbe vettek.

Becsben az Osztrák Kommunista Párt rendkívüli kongresszust tartott, amelyen új pártprogramot fogadtak el. Az előterjesztés hangsúlyozza, hogy a program minden korábbinál jobban figyelembe veszi Ausztria nemzeti sajátosságait.

31. Az **izraeli** kormány beleegyezett, hogy Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Hollandia részt vegyen az izraeli kivonulás után a Sínai-félszigeten felállítandó nyugati felügyelő erők kötelékében. Ez a döntés lehetővé teszi Ausztrália számára is a részvételt — közölte február 1-én Fraser ausztrál miniszterelnök.

Az **egyiptomi** és a **líbiai** hatóságok megállapodtak, hogy február 1-től ismét megnyitják a két ország közös határát.

HIBAIGAZÍTÁS

Lapunk ez évi 2. számának 46. oldalán a román növénytermesztés alakulását bemutató táblázatba sajnálatos módon sajtóhiba csúszott be. A táblázat helyesen a következő:

A főbb növények termesztése (ezer tonna)

Megnevezés	1980	1981		1982
		(terv)	(tény)	(terv)
Szemes gabona	20 199	23 740	20 000	24 000
Burgonya	3 676	5 350	4 500	5 850
Szantóföldi zöldség	3 412	5 200	4 000	6 800
Gyümölcs	1 418	2 440	-	2 424
Szőlő	1 313	2 025	-	2 020

INDEX: 25 645
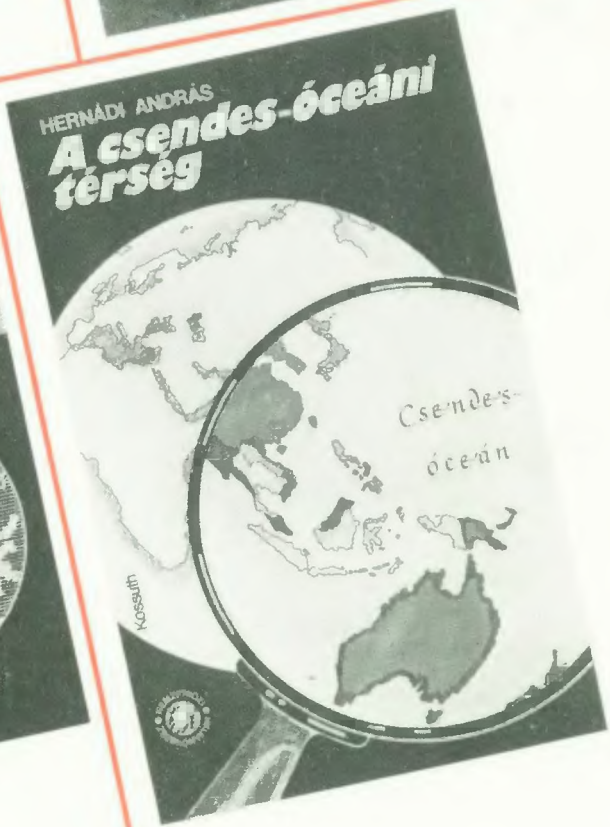
Ára: 6,– Ft